P. TERENTII AFRI
COMOEDIAE

EX

RECENSIONE BENTLEII

ICTIBUS VERSUUM NOTATIS

DILIGENTISSIME EXPRESSAE.

NOVA

EDITIO STEREOTYPA.

LIPSIAE.

SUMTIBUS ET TYPIS CAR. TAUCHNITII.

1829.

Ladenpreis 6 Groschen.

BENTLEII DE METRIS TERENTIANIS ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

Iambicus versus senorum pedum Latinis veteribus *Senarius* vocabatur, a Pedum et Ictuum numero. Horatius Art. Poet. 251.

Syllaba longa brevi subiecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam Trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, cum Senos redderet ictus
Primus ad extremum similis sibi.

Sex, inquit, habet ictus versus Senarius; et tamen Trimetrus sive *Ternarius* Graecis vocatur; quasi tres tantum Ictus redderet, ob pedis celeritatem, praesertim cum totus Iambis paris decurrit. Latini igitur per *μονοποδίαν*, *singulos pedes,* hos versus dividebant; Graeci per *διποδίαν*, seu *geminatos.* Inde qui Graecis est *Tetrametrus,* Varroni a pedum numero est *Octonarius.* Iuba rex apud Rufinum de Metris p. 2712. *Quod autem binis pedibus, et non singulis, scandatur Iambicus; vetus institutum est.* Et mox, *Vnde apparet Heroicum singulis pedibus scandi etiam apud veteres solitum, Iambum autem binis.* Marius Victorianus p. 2497. *Per Monopodiam sola Dactylica scanduntur; per*

Dipodiam vero cetera. Nescivit hic Bacchiacos et Creticos, quos etiam Monopodia dimetitur. Diomedes p. 503. *Feritur Senarius Iambicus combinatis pedibus ter.* Terentianus Maurus p. 2432.

Iambus ipse sex *enim locis manet,*
Et inde nomen inditum est Senario:
Sed ter *feritur, hinc* Trimetrus *dicitur;*
Scandendo binos quod pedes coniungimus.

Ictus, Percussio dicitur; quia Tibicen, dum rythmum et tempus moderabatur, ter in Trimetro, quater in Tetrametro, solum pede feriebat: Ἄρσις autem sive *Elevatio* appellatur; quod in iisdem syllabis, quibus Tibicen *pedem* accommodabat, Actor *vocem* acuebat ac tollebat. In *Thesi* autem sunt ceterae syllabae, quae Ictu destitutae minus idcirco audiuntur. Hos ictus sive Ἄρσεις, magno discentium commodo, nos primi in hac Editione per Accentus acutos expressimus, tres in Trimetris, quattuor in Tetrametris:

Poéta cum primum ánimum ad scribendum áppulit.
Id sibi negoti crédidit solúm dári.
Enimvéro, Dave, níl loci est segnítiae neque socórdiae,
Quantum íntellexi módo senis senténtiam de núptiis.

Etsi revera, quod Romani voluerunt, seni in quoque Trimetro sint Ictus: qui sic exprimi possint,

Poéta cúm primum ánimum ad scríbendum áppulít,
Id síbi negóti crédidit solúm darí.

Verum quia in paribus locis, 2, 4, 6, minus plerumque elevantur et feriuntur, quam in imparibus, 1, 3, 5, idcirco eos more Graecorum hic placuit omittere. Horum autem accentuum ductu (si vox in illis syllabis acuatur, et par temporis mensura, quae pedis Ditrochaei vel Ἐπιτρίτου δευτέρου spatio semper finitur, inter singulos accentus servetur) versus universos eodem modo Lector efferet, quo olim ab Actore in Scaena

ad tibiam pronuntiabantur. Hoc quoque commodi in his Accentibus Lector inveniet; quod statim et ictu oculi Trochaicos ab Iambicis, qui in eadem scaena interdum locum habent, possit distinguere: si accentus scilicet in prima versus syllaba est, Trochaici sunt; sin minus, Iambici.

Omne versuum genus suam habet *Caesuram* sive Incisionem; qua verbum terminatur, et vox in decursu paulum interquiescit. Illa fere Caesura Romanis placuit; quae in priore tertii pedis syllaba fit: ut in Heroico:

Arma virumque cano | Troiae qui primus ab oris
Italiam fato | profugus Lavinaque venit
Litora, multum ille et | terris iactatus et alto
Vi superum, saevae | memorem Iunonis ob iram.

Varro quidem apud Gellium XVIII, 15. *scribit observasse se in versu Hexametro, quod omnimodo quintus semipes* (id est, prior pedis tertii syllaba) *verbum finiret.* Mirum, quod *Omnimodo* dixerit, cum Lucretius iam tum variaverit;

Reddenda in ratio | ne vocare, et semina rerum.

et Catullus,

Omnia fanda nefan | da malo permissa furore.

Postea saepius Virgilius,

Lyrnessi domus al | ta; solo Laurente sepulcrum.

Homerus autem olim saepissime,

Οὐλομένην ἣ μυ | ρί᾽ ἀχαιοῖς ἄλγε᾽ ἔθηκεν.

Non *Omnimodo* igitur dictum oportuit, sed *Plerumque.*

In Sapphico similiter Romani quinto fere semipede:

Pindarum quisquis | studet aemulari,
Iule, ceratis | ope Daedalea
Nititur pennis | vitreo daturus
Nomina ponto.

In Alcaico: *Doctrina sed vim | promovet insitam,*
Rectique cultus | pectora roborant.

In Phalaecio: *Multis ille bonis | flebilis occidit:*
Nulli flebilior | quam tibi, Virgili.

Sic et in Iambo Trimetro:

Iam iam efficaci | do manus scientiae:
Supplex et oro | regna per Proserpinae,
Per et Dianae | non movenda numina,
Per atque libros | carminum valentium
Refixa caelo | devocare sidera.

Hanc Caesurae sedem plerumque in Trimetris servant Poetae Comici; ut Noster;

Ne cui sit vestrum | mírum, cur partés seni
Poéta dederit | quaé sunt adolescéntium:
Id prímum dicam | deínde quod veni éloquar.

et itidem Graeci:.

Οἱ γάρ βλεποντες | τοῖς τυφλοις ἡγούμεθα,
Οὗτός δ' ἀκολουθει | κάμε προσβιάζεται.

In Iambicis Trochaicisque Tetrametris Caesura plerumque fit post ditrochaeum secundum:

Demíssis humeris ésse vincto | péctore ut gracilaé sient.
Vídeo sentum squálidum aegrum | pánnis annisque óbsitum.

Illud autem in primis notandum; cum Graeci Magistri per *διποδίαν* Trimetros Iambos scandere iuberent, semper eos intellexisse *διποδίαν ἰαμβικήν;* adeo ut sic divideretur ex eorum ratione versiculus:

Ne cui sit ve | strum mírum, cur partés seni
Poéta dede | rit quaé sunt adolescéntium:
Id prímum di | cam, deínde quod véni éloquar.
Οἱ γάρ βλεπον | τες τοῖς τυφλοις ἡγούμεθα,
Οὗτός δ' ἀκολου | θει κάμε προσβιάζεται.

ubi vides primam Dipodiam in mediis verborum syllabis desinere, totamque Caesurae virtutem ac gratiam misere perire. Quare ego iam ab ipsa adolescentia in omnibus Iambicis praeter Tetrametrum catalecticum,

de quo postea dicam, aliam mihi scansionis rationem instituі, per διποδίαν scilicet τροχαϊκὴν, hoc modo,

Po | éta dederit | quaé sunt adolescéntium:

primo semipede quasi subducto et abciso, versu autem in Dactylum vel Creticum exeunte. Siquidem ista διποδία ex Trochaeis duobus, vel uno et Spondeo sive Epitrito secundo constans, *Commodare*, *Commodavi*, et cum Caesurae indole convenit: et verum Iambei rythmum auribus insinuat; et Poetae, dum versus hos fabricatur, praecipue mentem occupat; et, quod maximum est, in omni fere Comicorum metrorum genere principatum obtinet; veramque causam, cur in una Comoedia tot versuum species adhibeantur, sola demonstrat.

Quintilianus Institut. Orat. X, 1. *In Comoedia maxime claudicamus, - licet* Terentii *scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen in hoc genere sunt elegantissima; et plus adhuc habitura gratiae, si intra versus Trimetros stetissent.* Mirificum sane magni Rhetoris iudicium! Optabat scilicet, ut Fabulae Terentianae, quae in primo cuiusque Actu et Scaena a Trimetris inchoantur, eodem metro ac tenore per omnes Actus Scaenasque decucurrissent. Crederes profecto hominem numquam Scaenam vidisse, numquam Comoedum partes suas agentem spectavisse. Quid voluit? quod nec Menander nec ullus Graecorum fecit, Terentius ut faceret? ut ira, metus, exultatio, dolor, gaudium; et quietae res et turbatae, eodem metro lente agerentur? ut Tibicen paribus tonis perpetuoque cantico spectantium aures vel delassaret vel offenderet? Tantum abest, ut eo pacto *plus gratiae habitura esset fabula*, ut quantumvis bene morata, quantumvis belle scripta, gratiam prorsus omnem perdidisset. Id primi Artis repertores pulchre videbant; delectabant ergo varietate ipsa, diversaque ἤθη καὶ πάθη diverso carmine repraesentabant. Ma-

rius Victorinus p. 2500; *Nam et Menander in Comoediis frequenter a continuatis Iambicis versibus ad Trochaicos transit, et rursum ad Iambicos redit.* Non ita tamen agebant veteres, ut ab uno in aliud plane contrarium repente exilirent; ab Iambicis in Dactylicos; sed in propinquos Trochaicos, ipso transitu paene fallente. Quod ut clarius conspiciatur; omnem Terentianam copiam hic sistam, unoque et eodem pede Ditrochaeo universam fere emetiar.

Illud tamen prius admonendum; ut a Trimetris suas Fabulas, rebus sedatioribus, nostrum inchoasse; ita semper Tetrametris finisse; quod fabulae Catastrophe, cum res turbulentae paulatim et aegre consilescerent, hoc carminis genus postularet, magno spiritu effundendum. Prae omnibus tamen, Trochaici pleni firmum Actoris latus requirebant; qui numquam scilicet nisi in maximo affectuum tumore veniunt; efferendi, non ut quidam autumant, *tarde lenteque*, sed

Clamore summo, cum labore maxumo.

Vnde factum, ut cum alias in διποδίᾳ Spondei vel Anapaesti placuerint; in his Trochaei vel Dactyli studio quaerantur,

Crédo equidem illum iam ádfuturum, ut íllam a mé eripiát; sine veniat:
A'tqui si illam dígito attigerit, óculi illi illico éffodientur.

qui vérsus, nisi toto pulmone exhausto, pronuntiari apte non possunt: in Trimetris vero clamosa haec πάθη inarescerent prorsus et obmutescerent.

Ditrocháeis igitur sic constituitur Iambus Trimetrus:

Id | síbi negoti | crédidit so | lúm dari.
Vi | cómmodavi | cómmodavi | çómmoda.

Iambicus Tetrametrus plenus:

Dum | témpus ad eam | rém tulit sivi | ánimum ut exple | rét suum.

Vi cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda,
Trochaicus Tetrametrus plenus sive ἀκατάληκτος,

A' deon' hominem esse | invenustum aut | infelicem | quémquam ut ego sum.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi.

Trochaicus Tetrametrus syllabâ deficiens, sive καταληκτικός,

Quót modis con | témptus spretus? | fácta, transacta | ómnia hem.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Pentametrus καταληκτικὸς; qui semel iterumve adhibetur,

Sánus es? Domum | íre pergam: ibi | plúrimum est. Revo | cántus hominem. | Sta ílico.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi |cómmodavi | cómmoda.

in his omnibus commodius est, meo iudicio, διποδίαν τροχαϊκὴν Caesurae accommodatam et congruam, quam ἰαμβικὴν ab ea deerrantem, in metiendo versu adsciscere.

Superest tamen unus Iambici generis, Tetrametrus καταληκτικὸς; in quo διποδία veterum Magistrorum ἰαμβικὴ sine controversia tenenda est; ob ipsam, a qua in aliis discedit, Caesurae concinnitatem:

Nam si remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres
Ανδρές φιλοι | και δήμοται | και τού πονειν | ἐράσται.
Δημόσθενης | Δημόσθενους | Παιάνιευς | ἐγρύψε.
Vi cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmo.

Sed et in his διποδία τροχαϊκὴ tempus quidem et spatium exacte servat, in Incisionibus tamen peccat. Ceterum utram velit rationem Lector sequatur: Accentus in huius Editionis Textu ambabus aeque conveniunt: at in nupera quadam, universi huius generis, quorum ingens copia est, versus prava Caesurae distinctione iugulantur;

Concurrunt laeti mi obviam cup | pediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, far | tores, piscatores,

Cum sic Caesura ponenda esset,

Concurrunt laeti mi obviam | cuppediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, | fartores, piscatores.

Illud quoque in hoc genere observandum, pedem illum ante Caesuram *Mi obviam* et *I coqui* semper, ut hic, Creticum vel ei ἰσόχρονον media brevi esse oportere: nullum hic apud Nostrum Licentiae locum esse; non magis quam in fine Senarii. Haec versuum horum indoles et sola gratia est: quam in hac Editione incolumem habent; in prioribus vero ante nos innumeris mendis strangulatam et sepultam.

Porro, super hos Iambicos Trochaicosque, etiam Creticis, Bacchiacis, Choriambicisque versibus, sed semel tantum singulis, utitur Terentius; eisque in Monodia duntaxat, numquam in Diverbio: hi, ringente licet invidia, nobis se apud nostrum debent.

Creticus: *Tánta ve | córdia in | náta cuiquam | út siet.*
Cástitas | cástitas | cástitas | cástitas.

Bacchiacus: *Adhúc Ar | chylís quae ad | solént quaeque | opórtet.*
Honéstas | honéstas | honéstas | honéstas |

Choriambicus: *O'bstipuit | péctore con | sístere nil | cónsili quit.*
Cóntremui | cóntremui | cóntremui | cóntremisco.

Hi tamen, more Graeco, novissimum sibi versum alterius generis adsumunt, ut pro Rythmi ratione cum strepitu ac canore finiantur.

De *Clausulis* sic Varro apud Rufinum p. 2707. *Clausulas primum appellatas dicunt, quod clauderent sententiam: ut apud Accium;*

An haéc iam obliti súnt Phryges?

Nonnumquam ab his initium fit; ut apud Caecilium,

Di boni, quid hoc?

apud Terentium, Discrucior animi.

Huic ultimae adde aliam ex Nostro:

Occidi.

Ceterum de *Clausulis* hoc uno verbo dixisse sufficiat. *Si ab eis initium fit;* liberae sunt et nullius metri legibus adstrictae: *Si sententiam claudunt*, a praecedentibus legem accipiunt. Scilicet post Iambicos Tetrametros, vel Trochaicos Catalecticos, ab Iambo incipiunt; ut illa Accii,

An haéc iam obliti súnt Phryges?

et illae Nostri,

Praescisse me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?

Miserám me, quod verbum aúdio?

Múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris; et istum aémulum

Quod póteris ab ea péllito.

Ita semper in ceteris: et ratio est, quod διποδία τροχαϊκὴ quasi uno versu continuetur,

Commúnicatum opórtuit: miserám me quod verbum aúdio?

Vnde in Trochaico pleno, quo διποδία consummata est, a Trochaeo incipit.

Próin tu sollicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.

Quícum loquitur filius?

Et illud rus nulla ália causa tám male odi, nisi quia prope est:

Quód si abesset lóngius,

Hanc sibi legem fixerunt, sancientibus aure ac rythmo, primi artis inventores: sed in hac tamen ante nos Editiones peccant. Illud porro notandum; in Tetrametris solis apud Nostrum, numquam in Trimetris, Clausulis locum esse. Neque id omittendum, has et reliquas omnes apud Nostrum Clausulas in Cretico terminari,

Audio, Pellito, Filius, Longius; una tantum excepta, Hec. V, 1, quae in Spondeum exit.

Aut né quid faciam plús, quod post me mínus fecisse
sátius sit.
Adgrédiar. Bacchis, sálve.

Id tamen iudicio, non casu, a Poëta factum: quippe post hanc solam ex omnibus Clausulam a Tetrametris plenis in Catalecticos Scaena transit, qui Spondeo finiuntur;

Salvé, Lache. Edepol crédo te non níl mirari,
Bácchis.

De Licentia veterum Romanorum, Tragicorum Comicorumque, paulo inclementius loquitur Horatius, Arte Poet. 255. Iambicus, inquit, versus,

Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit
Commodus et patiens; non ut de sede secunda
Cederet aut quarta socialiter. hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus et Enni.
In scaenam missus cum magno pondere versus
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt inmodulata poemata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poetis.
Idcircone vager, scribamque licenter? ut omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Candide magis de iis iudicat, venustissimus in tenui materia scriptor, Terentianus Maurus, p. 2433.

Culpatur autem versus in Tragoediis,
Et rarus intrat ex Iambis omnibus:
Vt ille contra, qui secundo et talibus
Spondeon aut quem comparem receperit.
Sed qui pedestres fabulas Socco *premunt,*
Vt quae loquuntur sumpta de vita putes,
Vitiant Iambon tractibus Spondaicis,
Et in secundo et ceteris aeque locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metra peccant, arte, non inscitia:
Ne sint sonora verba consuetudinis,
Paulumque rursus a solutis differant.
Magis illa Nostri: nam fere Graecis tenax
Cura est Iambi, vel Novellis comicis,
Vel qui Vetusta praecluent comoedia.

Ceterum quod in utrisque vituperat Flaccus, et in Comicis excusat Maurus, hoc est: Quod in sedibus paribus, secunda et quarta (nempe uterque per dipodiam Iambicam dimetitur: in ratione nostra erunt prima et tertia, pedes scilicet ditrochaeorum priores), non volubiles pedes Iambum aut Tribrachyn, ex rythmi lege ac Graecorum exemplo; sed tardos Spondeos sive alios eis ἰσοχρόνους intulerint. Totum hoc, uno exemplo, et sensu et memoria facile tenebis. Graeci ad hanc formam in Iambicis;

Vi cómmodavi | *cómmodavi, cómmoda.*

Latini ad istam, non semper, sed quotiescumque vellent;

Vi cómmendavi | *cómmendavi* | *cómmoda.*

Vides *menda* spondeum bis positum pro Iambo *moda:* postremam sedem violare numquam sunt ausi. Idem et in Trochaicis obtinet.

Graeci: *Commodavi* | *commodavi* | *commodavi* | *commoda.*

Latini: *Commendavi* | *commendavi* | *commendavi* | *commoda.*

In his pedibus, excepto ultimo, pro brevibus longas syllabae adsumuntur; quod tamen, opinor, celeri pronuntiatione iuvabat et occultabat Actor, ne ipse a Tibicine rythmum Graecum servante discreparet.

Quod ad Crimen autem hoc attinet; Tragicis quidem veteribus minor est excusatio, cur non ad artis regulas versus suos exegerint; cum toto stilo et colore a communi sermone discreti, nova verba ac sesquipedalia pro lubitu finxerint. Fugiebant scilicet limae laborem; certi se in re ante inexperta et apud aures tum indoctas veniam impetraturos. Melius vero ac mitius de Comicis est sentiendum. Profecto Terentius noster, si quisquam alius, in artis leges arte peccavit; studio, non ignorantia; necessitate vel saltem commoditate inductus; et qualecumque illud delicti est, magnis virtutibus redempturus. Sermo enim ea de causa propius apud Nostrum ad consuetudinem accedit, quam apud Menandrum: oratio apud unum de medio sumpta deque vita honestiorum civium; versus minime cavi sed verbis sensibusque spissi: apud alterum, dum metro servire coactus est, stilus paulo elatior, et sententiae dilutiores. Adde huc, consonantes in Lingua Latina pro vocalium numero frequentiores esse, quam in Attica: adde omnia apud Latinos vocabula, monosyllabis duntaxat exceptis, esse Barytona; de qua re mox plura dicam; et facile pronunties, minoris esse operae atque artis, ad Menandri normam Graece scribere, quam Latine ad Terentii.

Enimvero par et aequum est, ut eandem veniam veteribus Latinis demus, quam hodiernis qui Anglice scribunt poëtis concedimus: quorum nemo est, cui non indulgemus, ut syllabis interdum longis contra indolem rythmi loco brevium utatur. Nam ut Latini omnia metrorum genera de Graecis acceperunt; ita Nostrates sua de Latinis. Quo magis est dolendum atque indignandum, iam a literis renatis pueros inge-

nuos ad Dactylica, quod genus patria lingua non recipit, ediscenda, ferula scuticaque cogi: Terentiana vero metra, quae domi tamen et in triviis inscientes ipsi cantitant, Magistrorum culpa penitus ignorare. Trochaicus Tetrametrus Catalecticus, ut Terentio, ita Nostratibus frequentissimus est:

E'go ille agrestis, | saévus, tristis, | párcus, truculen | tús, tenax.

Háppy is the | Coúntry life blest | with content good | heált an' ease.

Qui Trochaicus, unius syllabae accessione, fiet Iambicus Tetrametrus plenus.

Thrice háppy is | the Coúntry life | blest with content | good heálth an' ease.

Quin et Iambicus ille καταληκτικὸς, Terentio multum et merito amatus, apud Nostros quoque in magna gratia est;

Nam si remit | tent quippiam | Philúmenam | dolóres.

He's décently | run throúgh the lungs, | and thére's an end | o' Búlly.

Neque vero Bacchiacus Terentii Nostris intactus est:

Adhúc Ar | chylís quae ad | solént quaeque | opórtet.

All ióy to | great Caesar | long life, love | and pleásure.

Creticum eius quoque lingua nostra facillime admittit;

Tánta ve | córdia in | náta cui | quam út siet.

O' the sweet | Coúntry life | blést with health | peáce an' ease.

Denique et illud metrum, quod in Epicis et Heroicis iam diu apud Nostrates regnum obtinet, ab Iambico Veterum Senario profluxit; necessitate linguae nostrae, quae tota monosyllabis scatens caesuram Senarii raro admittit, Quinarius factus:

Though deép yet clear | ; though géntle, yet not dúll.

Huic in fine sextum Iambum appone; et extemplo habebis Senarium Terentianum:

Though deep, yet clear though | gentle, yet not dully slow.

Rursus, si ab hoc Euripidis Senario, qui primus omnium in Oresta [imo in *Hecuba*] venit,

Ηκώ νεκρων κευθμώνα και σκοτού πυλας,

pedem novissimum auferas; Quinarium iam habebis, perfectissimum hodierni nostri Epici exemplar:

Ηκώ νεκρων | κευθμώνα και σκοτού.

Though deep, yet clear, | though gentle, yet not dull.

In Anglico tamen hoc notes velim, tres syllabas positione longas loco brevium poni. Eas tu postea, et quam *Denhamo* veniam concedis, Terentio neges. *Perfectissimum* autem *exemplar* ideo appello; ut Poetis nostratibus, ingenii sane venaeque felicibus, sed eruditionis interdum modicis, quid hodierni Epici, quo numeris omnibus absolutus fiat, rythmus geniusque sibi poscat, obiter ostendam: in versibus nempe singulis tres syllabas breves. Hoc sane confitendum est; Avorum tempore, scabros asperosque versus, magno longarum pondere onustos, plerumque exiisse: hodiernos autem poëtas longe eos teretiores tornatioresque dare; sed Aure fortassis magistra, non Arte. quae tamen Ars principio iudicibus Auribus dedebatur. Habent itaque, quod in longo sane opere frustra expectandum, in Epigrammate vel Elegiola facile obtinendum, versus Epici *exemplar;* quo et numerus Brevium et sedes ostenduntur. Quamquam in nostris est et Varietati locus, ut in his:

Though deep, yet clear; though gentle, yet not dull;
Strong without rage, without oreflowing full.

Ictus in hoc posteriore, qui in secunda syllaba fieri solet, in prima fit; et venuste quidem; modo raro fiat, ac Brevis sequatur. Et nescio equidem, an in Terentio quoque, cum Trimetrum aliquoties inchoet ab *Hicine,*

Hocine, *Sicine*, *Libéra*, non in primam retrahendus sit accentus *Líbera* etc. etiam in Iambico; ob τὸ ἰσόχρονον scilicet et ἰσόῤῥυθμον; cum Rythmus, Hephaestione teste, sit Metro potentior. Tale illud Plauti Rudent. II, 6, 29.

Piscibus in alto credo praebent pabulum.

ubi *Píscibus* libentius efferrem, quam *Piscíbus*.

Sed ut redeam, unde digressus sum. Vt a Graecis Comicis desciverunt Latini pro brevibus syllabis tardas infulciendo: ita vitio prorsus contrario peccarunt, corripiendo scilicet eiusmodi syllabas, quae in Latino sermone erant longae. Huius autem Licentiae modum ac fines non cuiusvis est reperisse, cum ex interpretibus, hi qui laxissime et ultra terminos Licentiam hanc expandunt, monstra nonnumquam et portenta pro veris Lectionibus tuentur; alii contra qui nimis arctis eam finibus claudunt, syllabasque omnes ad Epicorum poëtarum normam exigunt, singulos fere versus miseris modis, addendo, mutilando, invertendo, contra Codicum fidem; iugulant et trucidant. Illud in universum animadvertas velim, nullas eos syllabas, quae natura et vocalis sono longae sunt, corripuisse; sed eas tantum quae per vocalem quidem breves erant, positione tamen et consonantium concursu factae sunt longae. Hae vero voces et numero paucae sunt, monosyllabae fere vel disyllabae, vel cum praepositionibus compositae; et ex ipsa sede situque commodo veniam merentur. Cum autem in ipso huius Editionis textu singula haec in versibus singulis per Accentuum Intervallum sponte se ostendant; non opus est, ut singillatim hic enumerentur. Illud tantum monebo, quod ante me opinor nemo; In primo fere versuum pede, et parcius alias, Licentiam hanc exercuisse Nostrum: idque rectissimo iudicio; cum Actor, in fine prioris versus anima recepta, plenum rapidumque spiritum posset effundere.

Sed id grátum fuisse — Bonum ingénium narras.
Sine invídia laudem. Sed hic Pámphilus quid.
Sine omni periclo. Is hinc béllum fugiens.
Propter hóspitai. Nempe Phórmionem.
Hic est ílle non te In hanc nóstram plateam.
Studet pár referre. Supelléctile opus est.
Ob hanc ínimicitias. Sed ecca ípsa egreditur.
Ob décem mnas ínquit. Ego exclúdor ille.
Inde súmam uxori. Négat quis! négo; ait, aio.
Soror dícta est cupio. Enimvéro, Dave, nil loci est
Símul consílium cum re Habent déspicatu.
Color vérus, corpus. Dolet díctum imprudenti.
Néque Antipho ália. Quid ignáve peniculo.
Adest óptime ipse. Sed estne ílle noster.
Solent ésse id non fit Tamen víx humane.
Quid huic hic negotist. Tacet cúr non ludo.
Student fácere. Iubet fráter? ubi is est.
Séd ostium cóncrepuit. Omnia ómnes ubi rescíscunt.
Némini plúra acerba.
Sed hoc mihi molestum est.

Hoc, ut vides, Terentii iudicium erat; ut in primo fere pede versus, ubi paratior venia est, Licentia illa uteretur: idcirco excusatior, quod non ipse eam primus intulerit; sed a Plauto, Caecilio, ceterisque tum in scaena regnantibus acceptam retinuerit. Licentia certe erat; et *indigna* forte, cui Romuli nepotes indulgerent. Nam qui hodie non Comicos veteres excusatum, sed defensum eunt: qui fontem rei causamque et originem deprendisse se gloriantur; popularem scilicet tunc temporis pronuntiandi morem: ut necesse fuerit Comicis, quae verba communi civium sermone spretis Consonantibus rapide efferebantur, ea verba in suis Fabulis, quae audiebantur scilicet, non legebantur, corripere: nae illi operoso conatu nihil dicunt, pollicentes magna nihil extricant. Quid enim? si usus tum civium communis,

Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi, syllabas de quibus agitur raptim pronuntiabat: iam non Comicorum vel licentia vel crimen est, qui mori obtemperantes ea corripiebant; sed Epicorum, qui usu improbante producebant. Mutantur tantum Rei; Crimen ipsum non eluitur: aut hi aut illi sunt culpae damnandi. Quibus autem culpa haereat, scitu facillimum est. Priorem in *Ille* et *Esse* constanter producebant Epici; Noster interdum corripit, saepius producit: quod si recte et ex usu corripit; tanto saepius, dum saepius producit, peccat. *Propter* apud Epicos semper priore longa est: Noster semel corripit, And. II, 6, 8.

Propter hóspitaî huiusce consuetudinem.

Si hoc ex consuetudine vulgi; cur intra decimum versum, et ubique alias, producit?

Nil própter hanc: sed est quod suscenset tibi.

Eadem reliquorum ratio est: quibus venia quidem, praesertim hodie, lingua iamdudum emortua, facile conceditur: nisi culpam quis defendendo fecerit maiorem.

Ceterum *Abi, domi, redi, dari, roga, iube, tace, vide,* et siqua id genus alia quae ultimam brevem habent, vix est ut Licenter dicas, sed Legitime corripi; cum veteres Epici idem ius usurpaverint.

Similiter de Crasi censeas; qua duae vocales, quarum una brevis, in unam contrahuntur: ut *Diu, Deum, deorum, meum, tuum, suum, meorum etc. fuit, fuisse;* haec et siqua huiusmodi, iure quoties vellent contrahebant Comici; quia idem Epicis ius erat. Durius quidem Nostratibus sonant *Huius, cuius, eius, novo, levi* in unam syllabam contracta: verum id eo evenit, quod nos hodie male pronuntiamus. Notum enim est eruditis, consonantes *I* et *U* apud Latinos eodem fuisse sono et potestate, quo hodie *Y* et *W*. Pronuncies igitur *Cuyus, nowo, lewi,* et mollior fiet Crasis. Ita noster *Twa, swa, grandyuscula, stellyonino;* plane ut

Virgilius *Stellyo, abyete* etc. Eadem ratione, cum *Iam* efferrent, ut nos hodie *Yam;* in duas syllabas pro lubitu dissolvebant, *Nunc ïam.* Ceterum in hac Editione ubi *ïam* disyllabon est, notatur diaeresis; et *Cuíus, huíus, eíus,* ubi monosyllaba sunt, super *I* habent accentum; ubi disyllaba, super *U* et *E, Cúius, húius, éius.*

Eii, reii, speii, priore per Ectasin producta, non indigent venia, cum Lucretius aliique olim Epici idem fecerint. In hac Editione, cum producuntur, duplice I scribuntur.

Neque illud inter Licentias numeres, cum comici *S* finale in syllaba brevi, sequente tamen consonante, nonnumquam abiiciunt, ut *Tristi', famelicu':* siquidem idem facit passim Lucretius. Ceterum quod nos quidam docent, et in syllaba longa hoc solere fieri, et sequente vocali, et totam etiam syllabam cum *S* saepe resecari, falluntur et fallunt. In *Consimilist,* a priore nihil, sed ab *Est* vocalis resecatur; ut in *Palamst, Necessumst. Multimodis* apud Nostrum non divisim effertur *Multi' modis;* sed vox una est ut *Omnimodis:* et Lucretius utraque utitur.

Quin et ubi Synaloephae vis cessat, et vel vocalis quaepiam vel *M* finales non eliduntur, altera vocali eas excipiente; ne hoc quidem in Licentiis ponas: qualia ista et plura apud Nostrum. *Omnes quí amant, Mé et aetate, Né ubi acceperim, Quáé erat mortua, Vná ire cúm amica, Dúm id efficias, Quicum uno rém habebam.* Quippe et Epici, Lucretius, Virgilius, Horatius eodem modo in Hexametris: *Sed dúm abest quod avemus, Credimus an quí amant, Si mé amas inquit, Cocto núm adest honor idem.* In his autem aliisque similibus Tria sunt observanda; Numquam hoc fieri nisi in verbo Monosyllabo; quod verbum si in vocalem exit, oportet Syllabam esse Longam; Ictum denique habere in prima syllaba Anapaesti. Harum vero conditionum igno-

rantia quot nuper peperit errores? dum et in polysyllabis verbis, et in syllabis brevibus, et in aliena sede, posse fieri hoc existimabant.

Atque hactenus de Licentia Terentiana, deque eius limitibus, modicis sane illis neque incommodis: qualem hodie in Poëtis nostratibus patriaque lingua patienter ferimus. Quin et ausim polliceri sponsorque fore, quemvis adolescentem, vulgaris modo Prosodiae et Syllabarum quantitatis callentem, lecta una alteraque Editionis huius Scaena, suo Marte ac sine Magistro totum hoc quod quaeritur percepturum. Quo magis mirum, quosdam cetera doctissimos, sed in his rebus paulo ὀψιμαθεστέρους, tam immodica verborum pompa se et operam suam efferre: quasi tantae molis esset Romanam nunc Licentiam, quantae olim erat Gentem condidisse. Neque tamen, si ipsi audiendi sunt, immerito gloriantur: cùm ex eorum sententia nihil non veteribus Comicis et licuerit et libuerit: ut tam vagae Licentiae limites ullos posuisse, perinde sit ac Sarmatas et Gelonos intra campos suos coercuisse. Nimirum hi non ipsos Poëtas, non artem et rythmi genium, sed Librarios sibi duces sumunt; et tot fere Licentiarum species sibi fingunt, quot in toto Plauto Terentioque vitiosae Lectiones nunc restant; unique loco, qui emendandus erat, ex altero aeque mendoso patrocinium quaerunt. Quid mirum igitur; si quo maior iis tam falsae Metricae notitia accrevit, eo in dies, ut queruntur, magis decreverit emendationum suarum numerus? Illud, si dubitas, exemplo sit; ubi Plauti auctoritate pedes Creticos in Trimetris adsciscunt. Locus elegantissimus est, Trinummo I, 2 in *Vrbanos* quos vocat *Scurras*,

Qui omnía se simulant scíre, nec quicquám sciunt:
Quod quisque in anìmo hábet aut habiturúst, sciunt:
Sciúnt, quod in aurem réx reginae díxerit:
Sciúnt, quod Iuno fábulatast cum Iove:

Quae neque fu | tura neque | facta sunt | *tamen illi sciunt.*

Duos illic Creticos agnoscunt et accipiunt, Dactylorum scilicet Vicarios: neque hoc contenti, *innumera* huiusmodi portenta Plauto suo assignant, *pauca* etiam Terentio. Nos Pauca illa iam eiuravimus; de Innumeris olim fortasse curabitur. Interea, quid hic Plauti locus sibi postulet, videamus;

*Quae néque fu*tura nec facta sunt, *tàmen illí sciunt.*

Hic duae Longae corripiuntur; duo Cretici veniunt, quò ne Dactylis quidem, si aurem habemus, venire fas est. Hosne *numeros ut laudaverint* Pisonum proavi? quis Comoedus Actor, ne ipse quidem *Pellio*, vel pretio voluerit emere; vel blaterare haec ad tibiam in Scaena ausus fuerit? non suas potius sibi res Poetam talem habere iusserit? Si Licentiarii nostri de Emendatione desperarunt; humanius tamen erat, de mendo potius confiteri, quam Poëtam ipsum proscribere. Vide tamen, quam facilis ea ne quaerentibus quidem se offerat. Tolle illud *Facta;* et Trimetrum, quales hic ceteri sunt, rotundissimum habes:

Quae néque futura, néque sunt, tamen illí sciunt.

Quin et hoc sensus ipse, non metrum solum, efflagitat: nam *Quae futura*, et *Quae sunt*, in eodem genere sunt opposita: non *Futura et Facta.* Si illud *Facta sunt* a Poëta esset; dixisset utique, Quae neque *fient* neque *facta sunt;* atque insuper de duobus peccatis unum lucratus esset.

Restat iam, ut de Arte Terentiana, quae tantopere olim celebrata est, pauca delibemus. Horatius Epist. II, 1.

Ambigitur quotiens uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro:
Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi
Vincere Caecilius gravitate, Terentius Arte.

Vbi dubium est, artemne Metricam velit, an Comicam: Vtramque opinor: nam in utraque laude Noster, tam versuum concinnitatis, quam lucidae rerum dispositionis, primas tenebat.

Illud sane in Lingua Latina notabile, ne unum quidem verbum praeter Monosyllaba Tonum in ultima habuisse. *Déum* igitur, *Vírum*, *Méum*, *Túum* priore licet brevi pronuntiabant, numquam nisi in Versu *Deúm*, *Virúm*, *Meúm*, *Tuúm*. Quintilianus Instit. I, 5. *Est autem in omni voce utique acuta syllaba, nec ultima umquam: ideoque in disyllabis prior.* Priscian. p. 1287. *Acutus accentus apud Latinos duo loca habet, penultimum et antepenultimum:* apud Graecos autem et ultimum. Et paulo post; *Apud Latinos in ultima syllaba, nisi discretionis causa, poni non solet accentus.* Donatus p. 1740. *Tonus acutus, cum in Graecis dictionibus tria loca teneat, ultimum, penultimum et antepenultimum; tenet apud Latinos penultimum et antepenultimum; ultimum numquam.* Maximus Victorinus p. 1942; *Acutus, cum apud Graecos tria loca teneat, apud nos duobus tantum poni potest; aut in penultima ut* Praelegístis, *aut ea quae a fine est tertia ut* Praelégimus: Olympiodorus in Aristotelis Meteora p. 27. *Τότε μὲν Γραικοὶ ἐκλήθησαν, νῦν δὲ Ἕλληνες. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι παροξύνουσι, Γραῖκοι λέγοντες. ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει. Καθόλου δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον. ὅθεν Ὑπερηνορέοντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν.* Hoc est, *Qui olim Γραικοί dicti, nunc appellantur Ἕλληνες. Illius autem verbi penultimam Romani acuunt, dicentes Γραῖκοι; sed communis sermo acuit ultimam Γραικοί. Et universim Romani in quacumque voce penultimam vel antepenultimam acuunt, propter Fastum et Grandiloquentiam: unde a Poëtis dicuntur Ὑπερηνορέοντες, feroces et superbi.* Ceterum quod hic fastui tribuit, id dialecto Aeolicae, unde Lingua Latina partem maxi-

mam profluxit, rectius imputatur. Aeolenses enim, ut notum est, *Βαρύτονοι* erant; et *Θέος, Ἄνηρ* pronuntiabant, cum alii *Θεός, Ἀνήρ*.

Iam vero id Latinis Comicis, qui Fabulas suas populo placere cuperent, magnopere cavendum erat; ne contra Linguae genium Ictus seu Accentus in quoque versu syllabas verborum ultimas occuparent. Id in omni metro, quoad licuit, observabatur; ut in his,

Árma virúmque cáno, Tróiae qui prímus ab óris
Itáliam fáto prófugus Lavínaque vénit
Lítora; multum ílle et térris iactátus et álto
Vi súperum, saévae mémorem Iunónis ob iram.

Qui perite et modulate hos versus leget, sic eos, ut hic accentibus notantur, pronuntiabit; non, ut pueri in Scholis, ad singulorum pedum initia,

Ítaliám fató profugús Lavínaque vénit,

sed ad rythmum totius versus, ubi nulla vox, ut vides, accentum in ultima habet, praeter unicam illam *Virum:* idque recte ob sequens Encliticon *Que:* quod hic, semel dictum, in Terentio passim fieri animadvertes. Idem efficiunt me, te, se: *Miserám me, quod verbum audio?* quippe haec Latinis, ut etiam *Rem*, Enclitica sunt, ut Graecis *ΜΕ, ΣΕ*. Eadem est et interrogationis vis; sive cum *Ne* Enclitico, sive absque *Ne*. In hac igitur concinnitatis laude palmam omnibus praeripuit Terentius; eamque ut consequi posset, ut et vetitos Ictus effugeret, et vocabula tamen significantiora semper sub Ictu poneret; non minore studio iudicioque verba disposuit, et a prosae orationis ordine decenter invertit, quam mirificus in hac materie artifex ipse Virgilius.

Priscianus De versibus comicis narrat, *Fuisse quosdam qui abnegarent ulla esse in Terentii Comoediis metra; vel ea, quasi arcana quaedam et ab omnibus doctis semota, sibi solis esse cognita confirmarent.* Ibidem ait, *Omnes quidem Comicos, crebris Synaloephis*

et Episynaloephis et Collisionibus et Abiectionibus S literae, fuisse usos scandendo versus suos; Terentium autem plus omnibus. Verum profecto hoc est; et causa unica, cur Magistelli isti vel negarent metra esse apud Nostrum, vel ut arcana quaedam venditarent. Quod vero hic queritur et criminatur magnus Grammaticus, non vitium est, sed virtus Terentii prima: qui Synaloephas illas data opera consectatus est; quo syllabae ultimae liquescerent coalescerentque cum sequentibus; eoque vetiti ac vitiosi in ultimis Ictus artificiose effugerentur. Hae vero Synaloephae, quae tenebras olim Magistris offuderunt, iam in hac Editione, Percussionum intervallis distincta, ne pueris quidem negotium facessent.

Totum autem hoc, quod de Ictu in ultimis syllabis cautum fuisse diximus, de secunda tantum Trimetri *διποδίᾳ* capiendum; nam in prima et tertia semper licuit; siquidem ista sine venia conclamatum actumque erat de Comoedia Tragoediaque Latina. Cum igitur hunc versum similesque apud nostrum videris,

Malúm quod isti di deaeque omnés duint:

cave vitio id poëtae verteris; esti *Malúm* illud et *Omnés* si in communi quis sermone sic acuisset, deridiculo fuisset. Nimirum aures vel invitae patienter id ferebant, sine quo ne una quidem in Fabula Scaena poterat edolari. Quin et Graecos ipsos eadem tenuit necessitas, eadem passa est indulgentia. Cum Aristophanes dixit,

Δουλόν γενεσθαι πάραφρονουντος δέσποτου.

Cum Euripides,

Ηκώ νεκρων κευθμώνα και σκοτού πυλας,

idem admiserunt in *Δουλόν* et *Ηκώ*, quod Noster in *Malúm* et *Omnés:* ipsi enim alibi priorem acuunt, *Δοῦλον* et *Ἧκω*.

In secunda igitur Trimetri *διποδίᾳ* hoc de quo agimus non licebat. Gellius XVIII, 15. *In Senariis ver-*

sibus animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, medios haud umquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisis aut mixtis atque confusis. Quotus quisque hoc vel intelligat? nedum ut Senarios per singulos pedes scandendo tempus in hac observatione conterat? At in hac Editione vel aliud agentibus in oculos incurrit; simulque ratio, quam Metrici isti tacent, plane apparet. Hoc illi voluerunt; in his et similibus Senariis,

Venit Chremes *postridie ad me clamitans,*
Mansuetique animi officia, quid multis moror.

duos primos duosque postremos pedes singulis verbis claudi, et recte: at pedem tertium quartumve non posse recte. Cur hoc? quia tum necesse est, ut Ictus in ultimas syllabas cadant; quod, ut dixi, in prima ultimaque διποδίᾳ solet fieri; in media nec solet et vix umquam licet. Rarissime igitur, semel atque iterum, sed magno sententiae lucro, admisit hoc in Trimetris Terentius:

Persuasit nox, amór, *vinum, adolescentia.*
Scelesta ovém lupó *commisi. dispudet.*

Nam illud, *Nosse ómnia haec* salús *est adolescentibus,* in hac Editione *Saluti* est. Notandum quoque in *Amór* et *Lupó* priorem brevem esse et ex Musicae rationibus ita oportere; ut apud Horatium,

Iam iam efficaci do manús *scientiae.*
Ad pervicacis heu pedés *Achillei.*

Et similiter in verbo trisyllabo duos Ictus recipiente, si id διποδίαν trochaicam inchoat, media erit ex arte brevis.

Nísi pol filiúm multimodis éxpeto, ut redeát domum.

Ita recte hic editum, non *Expecto;* ut et alia plurima, quae ante nos vitiosa ferebantur, in omni versuum genere hic corriguntur.

ANDRIA TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

SIMO senex.
SOSIA libertus.
DAVVS servus.
MYSIS ancilla.
PAMPHILVS adulescens.
CHARINVS adulescens.
BYRRIA servus.
LESBIA obstetrix.
GLYCERIVM adulescentula.
CHREMES senex.
CRITO hospes.
DROMO lorarius.

Acta ludis Megalensib. M' Fulvio et M. Glabrione Aedilib. curulib. Egerunt L. Ambivius Turpio L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi Tibiis Parib. Dextris et Sinistris. Et est tota Graeca. Edita M. Marcello Cn. Sulpicio Coss.

PROLOGVS.

Poéta cum primum ánimum ad scribendum ádpulit,
Id síbi negoti crédidit solúm dari,
Populo út placerent, quás fecisset fábulas.
Verum áliter evenire multo intéllegit:
Nam in prólogis scribúndis operam abútitur,
Non qui árgumentum nárret, sed qui málevoli
Veterís poetae máledictis respóndeat.
Nunc, quám rem vitio dént, quaeso animum advórtite.
Menánder fecit Ándriam et Perínthiam.
Qui utrámvis recte nórit, ambas nóverit.
Non íta dissimili súnt argumento, ét tamen
Dissímili oratióne sunt factae ác stilo.
Quae cónvenere, in Ándriam ex Perínthia hic
Fatétur transtulísse, atque usum pró suis.
Id istí vituperant fáctum; atque in eo dísputant,
Contáminari nón decere fábulas.
Faciúntne intellegéndo, ut nihil intéllegant?
Qui cum húnc accusant; Naévium, Plautum, Énnium
Accúsant: quos hic nóster auctorés habet:
Quorum aémulari exóptat neclegéntiam
Potiús, quam istorum obscúram diligéntiam.
Dehinc, út quiescant pórro, moneo, et désinant
Maledícere; malefácta ne noscánt sua.
Favéte, adeste aequo ánimo, et rem cognóscite,

Vt pérnoscatis, écquid spei sit réliqüum:
Posthác quas faciet de íntegro comoédias,
Spectándae an exigéndae sint vobís prius.

ACTVS I. SCENA I.

SIMO senex, SOSIA libertus.

SI. Vos ístaec intro auférte: abite. Sósia
Adésdum: paucis té volo. *SO.* dictúm puta:
Nempe út curentur récte haec. *SI.* immo aliúd. *SO.* quid est,
Quod tíbi mea ars effícere hoc possit ámplius?
SI. Níhil ístac opus ést árte ad hanc rem, quám paro;
Set iís, quas semper ín te intellexí sitas,
Fide ét taciturnitáté. *SO.* exspecto quíd velis.
SI. Ego póstquam te emi, a párvulo ut sempér tibi
Apút me iusta et clémens fuerit sérvitus,
Scis. féci ex servo ut ésses libertús mihi,
Propterea quod servíbas liberáliter.
Quod hábui summum, prétium persolví tíbi.
SO. In mémoria habeo. *SI.* haut múto. *SO.* factum gaúdeo,
Si tíbi quid feci aut fácio quod placeát, Simo;
Et id grátum fuisse advórsum te habeo grátiam.
Sed hoc míhi molestumst: nam ístaec commemorátio
Quasi éxprobratio ést immemori bénefici.
Quin tu úno verbo díc, quid est quod mé velis.
SI. Ita fáciam. hoc primum in hác re praedicó tibi:
Quas crédis esse has, nón sunt verae núptiae.
SO. Cur símulas igitur? *SI.* rem ómnem a principio aúdies:

Eo pácto et gnati vítam et consiliúm meum
Cognósces: et quid fácere in hac re té velim.
Nam is póstquam excessit éx ephebis, Sósia, ac
Libéra vivendi fúit potestas, (nam ántea
Qui scíre posses, aút ingenium nóscere,
Dum eum aétas, metus, magíster cohibebánt?
SO. ita est.)
SI. Quod plérique omnes fáciunt adulescéntuli,
Vt ánimam ad aliquod stúdium adiungant, aút équos
Alere, aút canes ad vénandum, aut ad phílosophos:
Horum ílle nihil egrégie praeter cétera
Studébat, et tamen ómnia haéc mediócriter.
Gaudébam. SO. non iniúria: nam id ego árbitror
Adpríme in vita esse útile, ut ne quid nimis.
SI. Sic víta erat: facile ómnes perferre ác pati:
Cum quíbus erat cumque úna, iis sese dédere:
Eórum studiis óbsequi: [advorsus nemini:
Numquam praeponens se illis] ita facíllume
Sine invídia laudem invénias, et amicós pares.
SO. Sapiénter vitam instítuit: namque hoc tém-pore
Obséquium amicos, véritas odiúm parit.
SI. Intérea mulier quaédam abhinc triénnium
Ex Ándro commigrávit huc vicíniae,
Inópia et cognatórum neclegéntia
Coácta, egregia fórma atque aetate íntegra.
SO. Ei, véreor ne quid Ándria adportét mali.
SI. Primum haéc pudice vítam parce ac dúriter
Agébat, lana ac téla victum quaéritans:
Set póstquam amans accéssit, pretium póllicens,
Vnús et item alter; íta ut ingenium est ómnium
Hominum áb labore próclive ad lubídinem,
Accépit conditiónem, dein quaestum óccipit.
Qui tum íllam amabant, fórte, ita ut fit, fílium
Perdúxere illuc, sécum ut una essét, meum.

Egomét continuo mécum: Certe cáptus est:
Habet. óbservabam máne illorum séryolos
Veniéntis aut abeúntis: rogitabam, Heús puer,
Dic sódes, quis heri Chrýsidem habuit? nam Ándriae
Illi íd erat nomen. *SO.* téneo. *SI.* Phaedrum aut Clíniam aut
Nicératum dicébant. nam hi tres túm simul
Amábant. Eho, quid Pámphilus? Quid? sýmbolam
Dedít, cenavit. gaúdebam. item alió die
Quaerébam: comperiébam nihil ad Pámphilum
Quicquam ádtinere. enimvéro spectatúm satis
Putábam, et magnum exémplum continéntiae:
Nam quí cum ingeniis cónflictatur eíusmodi,
Neque cómmovetur ánimus in ea ré tamen,
Scias pósse iam habere ípsum suae vitaé modum.
Cum id míhi placebat: tum úno ore omnes ómnia
Bona dícere, et laudáre fortunás meas,
Qui gnátum haberem táli ingenio praéditum.
Quid vérbis opus est? fáma hac inpulsús Chremes,
Vltro ád me venit, únicam gnatám suam
Cum dóte summa fílio uxorem út daret.
Placuít: despondi: hic núptiis dictúst dies.
SO. Quid ígitur obstat, cúr non fiant? *SI.* aúdies.
Fere ín diebus paúcis, quibus haec ácta sunt,
Chrysís vicina haec móritur. *SO.* o factúm bene:
Beásti: ei metui a Chrýside. *SI.* ibi tum fílius
Cum illiís, qui amarant Chrýsidem, úna aderát frequens:
Curábat una fúnus: tristis ínterim,
Nonnúmquam cónlacrumábat. placuit tum íd mihi.
Sic cógitabam: Hic párvae consuetúdinis
Causa húius mortem tám fert familiáriter:
Quid si ípse amasset? quíd mihi hic faciét patri?

Haec égo putabam esse ómnia humani íngeni
Mansuétique animi offícia. quid multís moror?
Egomét quoque eius caúsa in funus pródeo,
Nihil súspicans etiám mali. *SO.* hem quid id ést?
SI. scies.
Effértur. imus. ínterea inter múlieres,
Quae ibi áderant, forte unam áspicio adulescéntulam,
Formá bona. *SO.* fortásse. *SI.* et voltu, Sósia,
Adeó modesto, adeó venusto, ut níl supra.
Quae cúm mihi lamentári praeter céteras
Visa ést, et quia erat fórma praeter céteras
Honésta et liberáli, accedo ad pédisequas.
Quae sít, rogo. sorórem esse aiunt Chrýsidis.
Percússit ilico ánimum. atat hoc íllud est,
Haec íllae lacrumae, haec íllast misericórdia.
SO. Quam tímeo, quorsum evádas. *SI.* funus ínterim
Procédit. sequimur: ád sepulcrum vénimus:
In ígnem inpositast: flétur. interea haéc soror,
Quam díxi, ad flammam accéssit inprudéntius.
Satis cúm periclo. ibi tum éxanimatus Pámphilus
Bene díssimulatum amórem et celatum índicat:
Adcúrrit: mediam múlierem compléctitur:
Mea Glýcerium, inquit, quíd agis? cur te is pérditum?
Tum illa, út consuetum fácile amorem cérneres,
Reiécit se in eum fléns quam familiáriter.
SO. Quid aís? *SI.* redeo inde irátus, atque aegré ferens.
Nec sátis ad obiurgándum causae. díceret,
Quid féci? quid commérui aut peccaví, pater?
Quae sése in ignem iniícere voluit, próhibui:
Servávi. honesta orátio est. *SO.* recté putas:
Nam si íllum obiurges, vítae qui auxiliúm tulit;
Quid fácias illi, déderit qui damnum aút malum?

SI. Venít Chremes postrídie ad me, clámitans:
Indígnum facinus: cómperisse, Pámphilum
Pro uxóre habere hanc péregrinam. ego illud sédulo
Negáre factum. ille ínstat factum. dénique
Ita túm discedo ab íllo; ut qui se filiam
Negét daturum. *SO.* nón tu ibi gnatum? *SI.* ne haéc quidem
Satis véhemens causa ad óbiurgandum. *SO.* quí cedo?
SI. Tute ípse his rebus fínem praescriptí, pater
Prope adést, cum alieno móre vivendúmst mihi:
Sine núnc meo me vívere intereá modo.
SO. Qui igitúr relictus ést obiurgandí locus?
SI. Si própter amorem uxórem nolet dúcere,
Ea prímum ab illo animádvertenda iniúriast.
Et núnc id operam do, út per falsas núptias
Vera óbiurgandi caúsa sit, si déneget:
Simúl sceleratus Dávos siquid cónsili
Habet, út consumat núnc, cum nihil obsínt doli.
Quem ego crédo manibus, pédibus, obnixe ómnia
Factúrum: magis id ádeo, mihi ut incómmodet,
Quam ut óbsequatur gnáto. *SO.* quaproptér? *SI.* rogas?
Mala méns, malus animus. quém quidem ego sí sénsero.
Sed quíd opust verbis? sín eveniat, quód volo,
In Pámphilo ut nil sít morae; restát Chremes,
Qui mi éxorandus ést: et spero cónfore.
Nunc tuúmst officium, has béne ut adsimules núptias:
Pertérrefacias Dávom: observes filium,
Quid agát, quid cum illo cónsili captét. *SO.* sat est:
Curábo: eamus núnc iam intro. *SI.* i. praé, sequar.

ACTVS I. SCENA II.

SIMO senex. DAVVS servus.

SI. Non dúbiumst, quin uxórem nolit fílius:
Ita Dávom modo timére sensi, ubi núptias
Futúras esse audívit. set ipse exít foras.
DA. Mirábar hoc si síc abiret: ét eri semper lénitas
Verébar quorsum eváderet:
Qui póstquam audierat nón datum iri fílio uxorém suo,
Númquam cuiquam nóstrum verbum fécit, neque id aegré tulit.
SI. Át nunc faciet; néque, ut opinor, síne tuo magnó malo.
DA. Id vóluit, nos sic néc opinantis dúci falso gaúdio,
Sperántis, iam amotó metu, interea óscitantis óp-primi,
Vt ne ésset spatium cógitandi ad dísturbandas nú-ptias:
Astúte. *SI.* carnuféx, quae loquitur? *DA.* érus est, neque províderam.
SI. Dave. *DA.* hém, quid est? *SI.* ehodum ád me! *DA.* quid hic volt? *SI.* quíd ais? *DA.* qua de ré? *SI.* rogas?
Meum gnátum rumor ést amare. *DA.* id pópulus curat scílicet.
SI. Hocíne agis, an non? *DA.* égo vero istuc. *SI.* Sét nunc ea me exquírere,
Iníqui patris est. nám, quod antehac fécit, nihil ad me ádtinet.
Dum témpus ad eam rém tulit, sivi ánimum ut ex-plerét suum:
Nunc híc dies aliam vítam defert, álios mores pó-stulat.

Dehinc póstulo, sive aéquumst, te oro, Dáve, ut redeat iam ín viam.
DA. Hoc quíd sit? *SI.* omnes, quí amant, graviter síbi dari uxorém ferunt.
DA. Ita aíunt. *SI.* tum siquís magistrum cépit ad eam rem ínprobum,
Ipsum ânimum aegrotum ad déteriorem pártem plerumque ádplicat.
DA. Non hércle intellegó. *SI.* non? hem! *DA.* non: Dávos sum, non Oédipus.
SI. Nempe érgo aperte vís quae restant mé loqui. *DA.* sané quidem.
SI. Si sénsero hodie quícquam in his te núptiis
Falláciae conári, quo fiánt minus;
Aut vélle in ea re osténdi, quam sis cállidus:
Verbéribus caesum té in pistrinum, Dáve, dedam usque ád necem,
Ea lége atque omine, út, si te inde exémerim, ego pro té molam.
Quíd, hoc íntellextin? án nondum etiam ne hóc quidem? *DA.* immo cállide;
Ita apérte ipsam rem módo locutus, níl circumitione úsus es.
SI. Vbi vís facilius pássus sim, quam in hác re, me delúdier.
DA. Bona vérba, quaeso. *SI.* inrídes: nil me fállis. edicó tibi,
Ne témere facias. néque tu haut dices tíbi non praedictúm. cave.

ACTVS I. SCENA III.

DAVVS servus.

Enimvéro, Dave, níl locist segnítiae neque socórdiae,

Quantum íntellexi módo senis senténtiam de núptiis:
Quae sí non astu próvidentur, me aút erum pessúm dabunt.
Nec quíd agam certumst: Pámphilumne adiútem, an auscultém seni.
Si illúm relinquo, eius vítae timeo: sín opitulor, huíus minas;
Cui vérba dare difficilest: primum iám de amore hoc cómperít:
Me infénsus servat, né quam faciam in núptiis falláciam.
Si sénserit, perii, aút quam lubitum fúerit causam céperit.
Qua iúre qua me iniúria praecípitem in pistrinúm dabit.
Ad haéc mala hoc mi accédit etiam: haec Ándria,
Si ista úxor sive amícast, gravida e Pámphilo est.
Audíreque eorum est óperae pretium audáciam:
Nam incéptiost améntium, haut amántium:
Quicquíd peperisset, décreverunt tóllere:
Et fíngunt quandam intér se nunc falláciam,
Civem Átticam esse hanc. Fúit olim hinc quidám senex,
Mercátor: navem is frégit aput Ándrum ínsulam:
Is óbiit mortem. ibi tum hánc eiectam Chrýsidis
Patrém recepisse órbam, parvam. fábulae.
Mí quidem non fit vérisimile; at ípsis commentúm placet.
Set Mýsis ab ea egréditur. at ego hincme ád forum, ut
Convéniam Pamphilúm, ne de hac re páter inprudentem ópprimat.

ACTVS I. SCENA IV.

MYSIS ancilla.

Aúdio, Archylís, iamdudum: Lésbiam adducí iubes.
Sáne pol illa témulentast múlier et temerária,
Néc satis digna, cuí committas prímo partu múlierem;
Támen eam adduci? ínportunitátem spectate ániculae:
Quía conpotrix éius est. Di, dáte facultatem óbsecro
Huíc pariundi, atque íllí in aliis pótius peccandí locum.
Set quídnam Pamphilum éxanimatum vídeo? vereor quíd siet.
Oppériar, ut sciám numquidnam haec túrbae tristítia ádferat.

ACTVS I. SCENA V.

PAMPHILVS adulescens. MYSIS ancilla.

PA. Hócinest factu humánum aut inceptu? hócinest officiúm patris?
MY. Quíd illud est? *PA.* pro deúm fidem, quid est, si hóc non contuméliast?
Vxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne opórtuit
Praescísse me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?
MY. Miserám me, quod verbum aúdio?
PA. Quíd Chremes? qui dénegarat sé commissurúm mihi
Gnatám suam uxorem: ís mutauit, quía me inmutatúm videt.

Ita óbstinate dát operam, ut me a Glýcerio miserum ábstrahat:
Quod sí fit, pereo fúnditus.
Ádeon' hominem esse ínvenustum aut ínfelicem quémquam, ut ego sum?
Pró deum atque hominúm fidem!
Núllon' ego Chremétis pacto adfínitatem effúgere potero?
Quót modis contémptus, spretus? fácta, transacta ómnia. hem,
Répudiatus répetor: quamobrem? nísi si id est, quod súspicor:
Áliquid monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí potest,
Ítur ad me. *MY.* orátio haec me míseram exanimavít metu.
PA. Nam quíd ego dicam dé patre? ah
Tántam rem tam néclegenter ágere? praeteriéns modo
Mi áput forum, uxor tíbi ducendast, Pámphile, hodie, inquít, para:
Ábi domum. id mi vísust dicere, ábi cito, et suspénde te.
Óbstipui: censén' me verbum pótuisse ullum próloqui? aut
Vllam causam, sáltem ineptam, fálsam, iniquam? ommútui.
Quód si ego scissem id príus, quid facerem, sí quis nunc me intérroget?
Áliquid facerem, ut hóc ne facerem. sét nunc quid primum éxsequar?
Tót me inpediunt cúrae, quae meum ánimum divorsaé trahunt;
Ámor, misericordia húius, nuptiárum sollicitátio,
Tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus animo est úsque adhuc,

Quae meó cumque animo lúbitumst, facere. eine égo ut advorser? eí mihi,
Incértumst, quid agam. *MY.* mísera timeo, incértum hoc quorsus áccidat.
Séd nunc peropust, aút hunc cum ipsa, aut de ílla me adversum húnc loqui.
Dum in dúbio est animus, paúlo momento húc vel illuc inpéllitur.
PA. Quis hic lóquitur? Mysis? sálve. *MY.* o salve, Pámphile. *PA.* quid agít? *MY.* rogas?
Labórat e dolóre; atque ex hoc mísera sollicita ést, diem
Quia ólim in hunc sunt cónstitutae núptiae. tum autem hóc timet,
Ne déseras se. *PA.* hem, egone ístuc conarí queam?
Egon' própter me illam décipi miserám sinam?
Quae míhi suum animum atque ómnem vitam crédidit?
Quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábuerim?
Bene ét pudice eius dóctum atque eductúm sinam
Coáctum egestate íngenium inmutárier?
Non fáciam. *MY.* haut verear, sí in te sit soló situm:
Set ut vím queas ferre. *PA.* adeóne me ignavóm putas?
Adeóne porro ingrátum, inhumanúm, ferum?
Vt néque me consuetúdo, neque amor, néque pudor
Commóveat, neque commóneat, ut servém fidem?
MY. Vnum hóc scio, esse méritam, ut memor essés sui.
PA. Memor éssem? o Mysis Mýsis, etiam núnc mihi
Scripta ílla sunt in ánimo dicta Chrýsidis
De Glýcerio. iam férme moriens mé vocat:
Accéssi: vos semótae. nos soli: íncipit:
Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém vides:
Nec clám te est, quam illi utraéque res nunc útiles

Et ád pudicitiam ét ad rem tutandám sient.
Quod te égo per dextram hanc óro et per geniúm tuum,
Per tuám fidem, perque húius solitúdinem,
Te obtéstor, ne abs te hanc ségreges, neu déseras:
Si te ín germani frátris dilexí loco,
Sive haéc te solum sémper fecit máxumi,
Seu tíbi morigera fúit in rebus ómnibus.
Te istí virum do, amícum, tutorém, patrem.
Bona nóstra haec tibi permítto, et tuae mandó fidei.
Hanc mi ín manum dat: mórs continuo ipsam óccupat.
Accépi: acceptam sérvabo. *MY.* ita speró quidem.
PA. Set cúr tu abis ab illa? *MY.* óbstetricem adcérso. *PA.* propera, atque aúdin?
Verbum únum cave de núptiis; ne ad mórbum hoc etiam. *MY.* téneo.

ACTVS II. SCENA I.

CHARINVS. BYRRIA. PAMPHILVS.

CH. Quíd ais Byrriá? daturne illa Pámphilo hodie núptum? *BY.* sic est.
CH. Quí scis? *BY.* aput forúm modo e Davo audívi. *CH.* vae miseró mihi.
Vt ánimus in spe atque ín timore usque ántehac adtentús fuit,
Ita póstquam adempta spés est, lassus cúra confectús stupet.
BY. Quaéso edepol, Charíne, quando nón potest id fíeri quod vis,
Íd velis quod póssit. *CH.* nil volo áliud nisi Philúmenam. *BY.* ah,
Quánto satiust te íd dare operam, qui ístum amorem ex córde eiicias,

Quam id loqui, quo mágis lubido frústra incendátúr tua.
CH. Facile ómnes, cum valémus, recta cónsilia aegrotís damus.
Tu si híc sis, aliter cénseas. *BY.* age age, út lubet. *CH.* set Pámphilum
Video. ómnia experíri certumst príus quam pereo. *BY.* quíd hic agit?
CH. Ipsum húnc orabo: huic súpplicabo: amórem huic narrabó meum:
Credo ímpetrabo, ut áliquot saltem núptiis prodát dies:
Intérea fiet áliquid, spero. *BY.* id áliquid nihil est. *CH.* Býrria,
Quid tíbi videtur? ádeon' ad eum? *BY.* quíd ni? nihil ut ímpetres,
Vt te árbitretur síbi paratum moéchum, si illam dúxerit?
CH. Ábin' hinc in malám rem cum suspícione isthác, scelus?
PA. Charinum video. sálve. *CH.* o salve. Pámphile,
Ád te advenio, spém, salutem, cónsilium, auxilium éxpetens.
PA. Néque pol consilí locum habeo, néque ad auxilium cópiam.
Sét istuc quidnamst? *CH.* hódie uxorem dúcis? *PA.* aiunt. *CH.* Pámphile,
Si íd facis, hodié postremum mé vides. *PA.* quid ita? *CH.* eí mihi,
Véreor dicere: huíc dic quaesó Býrria. *BY.* ego dicám. *PA.* quid est?
BY. Spónsam hic tuam amat. *PA.* né iste haut mecum séntit. ehodum díc mihi:
Númquidnam ampliús tibi cum illa fuít Charine? *CH.* ah, Pámphile,

Nil. *PA.* quam vellem. *CH.* núnc te per amicítiam et per amorem óbsecro,
Príncipio ut ne dúcas. *PA.* dabo equidem óperam. *CH.* set si id nón potest,
Aút tibi nuptiae haéc sunt cordi. *PA.* córdi? *CH.* saltem aliquót dies
Prófer, dum proficíscor aliquo, né videam. *PA.* audi núnc iam.
Égo Charine ne útiquam officium líberi esse hominís puto,
Cum ís nil mereat, póstulare id grátiae adponí sibi.
Núptias effúgere ego istas málo, quam tu adipíscier.
CH. Rédduxti animum. *PA.* núnc si quid potes aút tute, aut hic Býrria,
Fácite, fingite, ínvenite, effícite qui detúr tibi:
Égo id agam, qui míhi ne detur. *CH.* sát habeo. *PA.* Davom óptume
Vídeo: cuius consílio fretús sum. *CH.* át tu hercle haut quicquám mihi;
Nísi ea, quae nil ópus sunt sciri. fúgin' hinc? *BY.* ego vero ác lubens.

ACTVS II. SCENA II.

DAVVS. CHARINVS. PAMPHILVS.

DA. Dí boni, boní quid porto? sét ubi inveniam Pámphilum,
Vt metum quo in núnc est adimam, atque éxpleam animum gaúdio?
CH. Laétus est nescío quid. *PA.* nihil est: nóndum haec rescivít mala.
DA. Quem égo nunc credo, sí iam audierit síbi paratas núptias —
CH. Aúdin' tu illum? *DA.* tóto me oppido éxanimatum quaérere.

Sét ubi quaeram? quó nunc primum inténdam? *CH.* cessas ádloqui?
DA. Hábeo. *PA.* Dave: adés. resiste. *DA.* quís homost, qui me? o Pámphile,
Te ípsum quaero. eugé Charine: ambo ópportune. vós volo.
PA. Dáve, perii. *DA.* Quín tu hoc audi. *PA.* intérii. *DA.* quid timeás scio.
CH. Méa quidem hercle cérte in dubio vítast. *DA.* et quid tú, scio.
PA. Núptiae mi. *DA.* etsí scio? *PA.* hodie. *DA.* optúndis, tametsi intéllego?
Íd paves, ne dúcas tu illam: tu aútem, ut ducas *CH.* rém tenes.
PA. Ístuc ipsum. *DA.* atque ístuc ipsum nil pericli est: mé vide.
PA. Óbsecro te, quám primum hoc me líbera miserúm metu. *DA.* hem,
Líbero; tibi uxórem non dat iám Chremes. *PA.* qui scís? *DA.* scies.
Túus pater me módo prehendit: aít tibi uxorém dari
Hódie; item alia múlta, quae nunc nón est narrandi locus.
Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut dicám tibi haec.
Vbi te non invénio, escendo in quéndam ibi excelsúm locum.
Círcumspicio; núsquam es. ibi forte húius video Býrriam;
Rógo: negat vidísse. mihi moléstum. quid agam, cógito.
Rédeunti interea éx ipsa re mi íncidit suspício: hem,
Paúlulum obsoni: ípsus tristis: de ínproviso núptiae:
Nón cohaerent. *PA.* quórsumnam istuc? *DA.* égo me continuo ád Chremem.

Cum illo advenio: sólitudo ante óstium: iam id gaúdeo.
CH. Récte dicis. *PA.* pérge. *DA.* maneo: intérea introire néminem
Vídeo, exire néminem: matrónam nullam in aédibus,
Níl ornati, níl tumulti: accéssi: intro aspexí. *PA.* scio.
Mágnum signum. *DA.* núm videntur cónvenire haec núptiis?
PA. Nón, opinor, Dáve. *DA.* opinor, nárras? non recte áccipis.
Cérta res est. étiam puerum inde ábiens conspexí Chremi
Ólera et pisciculós minutos férre in cenam oboló seni.
CH. Líberatus sum hódie, Dave, túa opera. *DA.* ac nullús quidem.
CH. Quíd ita? Nempe huic prórsus illam nón dat. *DA.* Ridiculúm caput,
Quási necesse sít, si huic non dat, té illam uxorem dúcere:
Nísi vides, nisi sénis amicos óras, ambis. *CH.* béne mones.
Íbo: etsí hercle saépe iam me spés haec frustratást. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

PA. Quíd igitur sibi vólt pater? cur símulat? *DA.* ego dicám tibi.
Si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes,
Ípsus sibi esse iniúrius videátur: neque id iniúria:
Príus, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad núptias perspéxerit.

Sét si tu negáris ducere, ibi culpam in te tránsferet:
Tum íllae turbae fíent. *PA.* quidvis pátiar. *DA.* pater est, Pámphile.
Dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum ac factum invénerit
Áliquam causam, quámobrem eam oppido eíciat. *PA.* eiciat? *DA.* ác cito.
PA. Cédo igitur quid fáciam, Dave? *DA.* díc te ducturum. *PA.* hém. *DA.* quid est?
PA. Egon' dícam? *DA.* cur non? *PA.* númquam faciam. *DA.* né nega.
PA. Suadére noli. *DA.* ex eá re quid fiát, vide.
PA. Vt ab ílla excludar, húc concludar. *DA.* nón itast.
Nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem,
Ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, ínquies:
Cedo quíd iurgabit técum? hic reddes ómnia,
Quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út sient,
Sine omní periclo: nam hóc haut dubiumst', quín Chremes
Tibi nón det gnatam. néc tu ea causa mínueris
Haec quaé facis, ne is mútet suam senténtiam.
Patrí dic velle: ut, cúm velit, tibi iúre irasci nón queat.
Nam quód tu speres, própulsabo fácile. Vxorem his móribus
Dabit némo, inveniet ínopem potius, quám te corrumpí sinat.
Set sí te aequo animo férre accipiet, néclegentem féceris:
Aliam ótiosus quaéret: interea áliquid acciderít boni.
PA. Itan crédis? *DA.* haut dubium íd quidemst. *PA.* vide quó me inducas. *DA.* quín taces.
PA. Dicám. puerum autem né resciscat mí esse ex illa, caútio est:

Nam póllicitus sum súscepturum. *DA.* o fácinus audax! *PA.* hánc fidem
Sibi me óbsecravit, quí se sciret nón desertum iri, út darem.
DA. Curábitur. set páter adest. cave, té esse tristem séntiat.

ACTVS II. SCENA IV.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

SI. Revíso quid agant, quídve captent cónsili.
DA. Hic núnc non dubitat, quín te ducturúm neges.
Venít meditatus álicunde ex soló loco:
Órationem spérat invenísse se,
Qui dífferat te: proín tu fac aput te út sies.
PA. Modo ut póssim, Dave. *DA.* créde inquam hoc mihi, Pámphile,
Numquam hódie tecum cómmutaturúm patrem
Vnum ésse verbum, sí te dices dúcere.

ACTVS II. SCENA V.

BYRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

BY. Erus mé relictis rébus iussit Pámphilum
Hodie óbservarem, quíd ageret de núptiis.
[Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.]
Ipsum ádeo praesto vídeo cum Davo: hóc agam.
SI. Vtrúmque adesse vídeo. *DA.* hem, serva. *SI.* Pámphile!
DA. Quasi de ínproviso réspice ad eum. *PA.* ehém pater.
DA. Probe. *SI.* hódie uxorem dúcas, ut dixí, volo.
BY. Nunc nóstrae timeo párti quid hic respóndeat.
PA. Neque istíc, neque alibi tíbi erit usquam in mé mora. *BY.* hem.
DA. Ommútuit. *BY.* quid díxit? *SI.* facis ut té decet,

Cum istúc quod postulo ímpetro cum grátia.
DA. Sum vérus? *BY.* erus, quantum aúdio, uxore éxcidit.
SI. I núnc ïam intro; ne ín mora cum opus sít, sies.
PA. Eó. *BY.* nullane in ré esse cuiquam hominí fidem?
Verum íllud verbumst, vólgo quod dicí solet,
Omnís sibi esse béne mavelle, quam álteri.
Ego, cum íllam vidi, vírginem formá bona
Meminí videre: quo aéquior sum Pámphilo,
Si sé illam in somnis, quam íllum, amplecti máluit.
Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum.

ACTVS II. SCENA VI.

DAVVS. SIMO.

DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam
Portáre, et ea me hic réstitisse grátia.
SI. Quid, Dáve, narrat? *DA.* aéque quicquam núnc quidem.
SI. Nilne? hém. *DA.* nil prorsus. *SI.* átqui expectabám quidem.
DA. Praetér spem evenit: séntio hoc male habét virum.
SI. Potin' és mihi verum dícere? *DA.* ego? nil fácilius.
SI. Num illí molestae quíppiam haec sunt núptiae,
Propter hóspitaï huiúsce consuetúdinem?
DA. Nihil hércle: aut, si adeo, bídui est aut trídui
Haec sóllicitudo: nósti? deinde désinet.
Etenim ípsus eam rem récta reputavít via.
SI. Laudó. *DA.* Dum licitum est éii, dumque aetás tulit,
Amávit: tum id clam: cávit, ne umquam infámiae
Ea rés sibi esset, út virum fortém decet:
Nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit
SI. Subtrístis visust ésse aliquantillúm mihi.

DA. Nil própter hanc: set ést, quod suscensét tibi.
SI. Quidnámst? *DA.* puerilest. *SI.* quíd id est? *DA.* nil. *SI.* quin díc quid est?
DA. Ait nímium parce fácere sumptum. *SI.* méne? *DA.* te.
Vix, ínquit, drachmis ést obsonatúm decem:
Num fílio vidétur uxorém dare?
Quem, inquít, vocabo ad cénam meorum aequálium
Potíssimum nunc? ét, quod dicendum híc siet,
Tu quóque per parce nímium. non laudó. *SI.* tace.
DA. Commóvi. *SI.* ego istaec récte ut fiant vídero.
Quid hóc est reii? quíd hic volt veterátór sibi?
Nam si híc malist quicquam, hem íllic est huic reí caput.

ACTVS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA. GLYCERIVM.

MY. Ita pól quidem res est, út dixisti, Lésbia:
Fidélem haut ferme múlieri inveniás virum.
SI. Ab Ándriast ancílla haec. *DA.* quid narrás? *SI.* itast.
MY. Set hic Pámphilus. *SI.* quid dícit? *MY.* firmavít fidem. *SI.* hem.
DA. Vtinam aút hic surdus, aút haec muta fácta sit.
MY. Nam quód peperisset, iússit tolli. *SI.* o Iúppiter!
Quid ego aúdio? actumst, síquidem haec vera praédicat.
LE. Bonum ingénium narras ádulescentis. *MY.* óptumum.
Set séquere me intro, ne ín mora illi sís. *LE.* sequor.
DA. Quod rémedium nunc huíc malo inveniám? *SI.* quid hoc?
Adeóne est demens? éx peregrina? iám scio; ah
Vix tándem sensi stólidus. *DA.* quid hic sensísse ait?

SI. Haec prímum adfertur iám mihi ab hoc fallácia:
Hanc símulant parere, quó Chremetem abstérreant.
GL. Iunó Lucina fér opem, serva me, óbsecro.
SI. Hui, tám cito? ridículum: postquam ante óstium
Me audívit stare, adpróperat. non sat cómmode
Divísa sunt tempóribus tibi, Dave, haéc. *DA.* mihin?
SI. Num inmémores discipuli? *DA.* égo quid narres nésció.
SI. Hícine me si inparátum in veris núptiis
Adórtus esset, quós me ludos rédderet?
Nunc huius periclo fít, ego in portu návigo.

ACTVS III. SCENA II.

LESBIA obstetrix. SIMO. DAVVS.

LE. Adhúc, Archylís, quae adsolént quaeque opórtet
Signa ésse ad salútem, ómnia huíc esse vídeo.
Nunc prímum fac ístaec lavét: post deínde,
Quod iússi ei darí bibere, et quántum imperávi,
Date: móx ego huc revértor.
Per ecástor scitus púer est natus Pámphilo.
Deos quaéso, ut sit supérstes, quandoquidem ípsest ingenió bono;
Cumque huíc est veritus óptumae adulescénti facere iniúriam.
SI. Vel hoc quís non credat, quí te norit, ábs te esse ortum? *DA.* quídnam id est?
SI. Non ímperabat córam, quid opus fácto esset puérperae:
Set póstquam egressast, íllis, quae sunt íntus, clamat dé via.
O Dáve, itan' contémnor abs te? aut ítane tandem idóneus
Tibi vídeor esse, quém tam aperte fállere incipiás dolis?

Saltem áccurate: ut métui videar cérte, si rescíverim.
DA. Certe hércle nunc hic se ípsus fallit, haút ego. *SI.* edixí tibi,
Intérminatus súm, ne faceres: núm veritu's? quid rétulit?
Credón' tibi hoc nunc, péperisse hanc e Pámphilo?
DA. Teneó, quid erret: át quid agam habeo. *SI.* quíd taces?
DA. Quid crédas? quasi non tíbi siet renúnciatum haec síc fore.
SI. Min' quícquam? *DA.* eho an tute íntellexti hoc ádsimulari? *SI.* inrídeor.
DA. Renúnciatumst: nam qui tibi isthaec íncidit suspício?
SI. Quî? quía te noram. *DA.* quási tu dicas, fáctum id consilió meo.
SI. Certe énim scio. *DA.* non sátis pernosti me étiam, qualis sím, Simo.
SI. Ego nón te? *DA.* set, si quíd narrare occoépi, continuó dari
Tibi vérba censes fálso: itaque hercle níl iam muttire aúdeo.
SI. Hoc égo scio unum, néminem peperísse hic. *DA.* Intelléxti.
Set níhilo seciús mox puerum huc déferent ante óstium.
Id égo iam nunc tibi, ére, renuntió futurum, ut sís sciens.
Ne tu hóc posterius dícas Davi fáctum consilio aút dolis.
Prórsus a me opínionem hanc tuam ésse ego amotám volo.
SI. Vnde id scis? *DA.* audívi, et credo: múlta concurrúnt simul,

Quí coniecturam hánc nunc facio. iám primum haec se e Pámphilo
Grávidam dixit ésse: inventum est fálsum. nunc, postquám videt
Núptias domi ápparari, míssast ancilla ílico
Óbstetricem accérsitum ad eam, et púerum ut adferrét simul.
Hóc ni fit, tu púerum ut videas, níl moventur núptiae.
SI. Quid áis? ubi intelléxeras
Íd consilium cápere, cur non díxti extemplo Pámphilo?
DA. Quís igitur eum ab ílla abstraxit, nísi ego? nam omnes nós quidem
Scímus, hanc quam mísere amarit. núnc sibi uxorem éxpetit.
Póstremo id da míhi negoti: tú tamen idem has núptias
Pérge facere ita, út facis: et id spéro adiuturós deos.
SI. Immo abi intro: ibi me ópperire, et quód parato opus ést para.
Non ínpulit me, haec núnc omnimo ut créderem:
Atque haút scio, an quae díxit sint vera ómnia:
Set párvi pendo: illúd mi multo máxumumst,
Quod míhi pollicitust ípse gnatus. núnc Chremen
Convéniam: orabo gnáto uxorem: id si ímpetro,
Quando álias malim quam hódie has fieri núptias?
Nam gnátus quod pollícitust, haut dubiúmst mihi,
Si nólit, quin eum mérito possim cógere.
Atque ádeo in ipso témpore eccum ipsúm Chremen.

ACTVS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES senex.

SI. Iubeó Chremetem. *CH.* o, te ípsum quaerebam. *SI.* ét ego te. *CH.* optato ádvenis.

Aliquót me adierunt, éx te auditum qui aíbant, hodie fíliam
Meam núbere tuo gnáto: id viso, tún an illi insániant.
SI. Auscúlta: paucis ét quid te ego velim ét quod tu quaerís scies.
CH. Auscúlto: loquere quíd velis.
SI. Per te égo deos oro, et nóstram amicitiám, Chreme,
Quae incépta a parvis cum aétate adcrevít simul,
Perque únicam gnatám tuam, et gnatúm meum,
Cuius tíbi potestas súmma servandí datur,
Vt me ádiuves in hác re: atque ita uti núptiae
Fueránt futurae, fíant. *CH.* ah ne me óbsecra:
Quasi hóc te orando a me ímpetrare opórteat.
Alium ésse censes núnc me atque olim cúm dabam?
Si in rémst utrique ut fíant, accersí iube.
Set si éx ea re plús malist quam cómmodi
Vtríque, id oro te, ín commune ut cónsulas,
Quasi ílla tua sit, Pámphilique ego sím pater.
SI. Immo íta volo itaque póstulo ut fiát, Chreme:
Neque póstulem abs te, ni ípsa res moneát. *CH.* quid est?
SI. Iraé sunt inter Glýcerium et gnatum. *CH:* aúdio.
SI. Ita mágnae, ut sperem pósse avelli. *CH.* fábulae.
SI. Profécto sic est. *CH.* síc hercle, ut dicám tibi:
Amántium irae, amóris integrátio. *SI.* hem,
Id te óro, ut ante eámus. dum tempús datur,
Dumque eíus lubido occlúsast contuméliis,
Prius quam hárum scelera et lácrumae confictaé dolis
Reddúcunt animum aegrótum ad misericórdiam,
Vxórem demus. spéro consuetúdine et
Coniúgio liberáli devinctúm, Chreme,
Dein fácile ex illis sése emersurúm malis.
CH. Tibi ita hóc videtur: át ego non posse árbitror

Neque illum hánc perpetuo habére, neque me pérpeti.
SI. Qui sciás ergo istuc, nísi periclum féceris?
CH. At istúc periclum in fília fierí, grave est.
SI. Nempe íncommoditas dénique huc omnís redit,
Si evéniat, quod Di próhibeant, discéssio.
At sí corrigitur, quót commoditatés vide:
Princípio amico fílium restítueris;
Tibi génerum firmum, et fíliae inveniás virum.
CH. Quid istíc? si ita istuc ánimum induxti esse útile,
Noló tibi ullum cómmodum interclúdier.
SI. Meritó te semper máxumi fecí, Chreme.
CH. Set quíd ais? *SI.* quid? *CH.* qui scís eos nunc díscordare intér se?
SI. Ipsús mihi Davos, qui íntumust eorúm consiliis, díxit:
Et ís mihi suadet, núptias quantúm queam ut matúrem.
Num cénses faceret, fílium nisi scíret eadem haec vélle?
Tute ádeo iam eius verba aúdies. heus, évocate huc Dávom.
Atque éccum: video ipsúm foras exíre.

ACTVS III. SCENA IV.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

DA. Ad te ibam. *SI.* quídnam est?
DA. Cur úxor non adcérsitur? iam advésperascit. *SI.* aúdin'?
Ego dúdum non nil véritus sum abs te, Dáve, ne facerés idem,
Quod vólgus servorúm solet, dolís ut me delúderes.
Propterea quod amat fílius. *DA.* egon' ístuc facerem? *SI.* crédidi:

Idque ádeo metuens vós celavi, quód nunc dicam. *DA.* quíd? *SI.* scies:
Nam própemodum habeo iám fidem. *DA.* tandém cognosti quí siem?
SI. Non fúerant nuptiaé futurae. *DA.* quíd? non? *SI.* set ea grátia
Simulávi, vos ut pértemptarem. *DA.* quíd ais? *SI.* sic res ést. *DA.* vide,
Numquam ístuc ego quivi íntellegere. váh consilium cállidum.
SI. Hoc aúdi. ut hinc te introíre iussi, oppórtune hic fit mi óbviam. *DA.* hem,
Numnám periimus? *SI.* nárro huic, quae tu dúdum narrastí mihi.
DA. Quidnam aúdiam? *SI.* gnatam út det oro, víxque id exoro. *DA.* óccidi. *SI.* hem,
Quid díxisti? *DA.* optume ínquam factum. *SI.* núnc per hunc nullást mora.
CH. Domúm modo ibo: ut ápparetur, dícam: atque huc renúntio.
SI. Nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias —
DA. Ego véro solus. *SI.* córrigere mi gnátum porro enítere.
DA. Faciam hércle seduló. *SI.* potes nunc, dum ánimus inritátus est.
DA. Quiéscas. *SI.* age igitúr, ubi nunc est ípsus? *DA.* mirum, ní domi est.
SI. Ibo ád eum: atque eadem haec tíbi quae dixi, dícam itidem illi. *DA.* núllus sum.
Quid caúsae est, quin hinc ín pistrinum récta proficiscár via?
Nihil ést preci locí relictum; iám perturbavi ómnia:
Erúm fefelli: in núptias coniéci erilem fílium;
Feci hódie ut fierent, ínsperante hoc, átque invito Pámphilo. hem

Astútias: quod sí quiessem, níhil evenissét mali.
Set éccum video ipsum: óccidi.
Vtinám mihi esset áliquid hic, quo mé nunc praecipitém darem.

ACTVS III. SCENA V.

PAMPHILVS. DAVVS.

PA. Vbi illic est? scelús, qui me hodie. périi. atque hoc confíteor iure
Mi óbtigisse; quándoquidem tam inérs, tam nulli cónsili sum:
Sérvon' fortunás meas me cómmisisse fútili?
Ego prétium ob stultitiám fero: sed inúltum id numquam a me aúferet.
DA. Posthác incolumem sát scio fore me, núnc si hoc devitó malum.
PA. Nam quíd ego nunc dicám pátri? negábon' velle mé, modo
Qui súm pollicitus dúcere? qua fidúcia id facere aúdeam?
Nec, quíd me nunc faciám, scio. *DA.* nec quíd me, atque id ago sédulo.
Dicam áliquid me inventúrum, ut huic malo áliquam producám moram.
PA. Oh. *DA.* vísus sum. *PA.* ehodum bóne vir, quid agis? víden' me consiliís tuis
Miserum ínpeditum esse? *DA.* át iam expediam. *PA.* expédies? *DA.* certe Pámphile.
PA. Nempe út modo. *DA.* immo mélius spero. *PA.* oh, tíbi ego ut credam, fúrcifer?
Tu rem ínpeditam et pérditam restítuas? hem quo frétus sim,
Qui me hódie ex tranquillíssima re cóniecisti in núptias.

Ánnon dixi esse hóc futurum? *DA.* díxti. *PA.* quid meritú's? *DA.* crucem.
Sét sine paululum ád me redeam: iam áliquid dispiciam. *PA.* éi mihi,
Cúm non habeo spátium, ut de te súmam supplicium, út volo:
Námque hoc tempus, práecavere míhi me, haut te ulciscí, monet.

ACTVS IV. SCENA I.

CHARINVS. PAMPHILVS. DAVVS.

CH. Hóccine crédibile, aút memorábile;
Tánta vecórdia innáta cuiquam út siet,
Vt malis gaúdeant, átque ex incómmodis
Álteriús sua ut cómparent cómmoda? ah
Ídne est verum? ímmo id est génus hominum péssumum, in
Dénegandó modo quís pudor paúlum adest:
Póst ubi témpus promíssa iam pérfici,
Túm coactí necessário se áperiunt:
Ét timent: ét tamen rés premit dénegare:
Íbi tum eorum ínpudentíssima orátio est,
Quís tu homo es? quís mihi es? cúr ego meám tibi? heus,
Próxumus súm egomet mi. áttamen ubí fides
Sí roges, níl pudent híc, ubi opust: íllic ubi
Níl opust, ibí verentur.
Sét quid agam? adeamne ád eum, et cum eo iniúriam hanc expóstulem?
Íngeram mala múlta? atque aliquis dícat, Nil promóveris:
Níl? molestus cérte ei fuero: atque ánimo morem géssero.
PA. Charíne, et me et te inprúdens, nisi quid Dí respiciunt, pérdidi.

CH. Ítane inprudens? tándem inventast cáusa. solvistí fidem.
PA. Quíd ita tandem? *CH.* etiám me dictis dúcere istis póstulas?
PA. Quíd istuc est? *CH.* postquám me amare díxi, complacitást tibi.
Héu me miserum, quí tuum animum ex ánimo spectaví meo.
PA. Fálsus es. *CH.* non sátis tibi esse hoc sólidum visumst gaúdium,
Nísi me lactassés amantem, et fálsa spe prodúceres.
Hábeas. *PA.* habeam? ah néscis quantis ín malis versér miser;
Quantásque hic suis consíliis mihi confécit sollicitúdines
Meus cárnufex. *CH.* quid istúc tam mirum, dé te si exemplúm capit?
PA. Haut ístuc dicas, sí cognoris vél me vel amorém meum.
CH. Scio: cúm patre altercásti dudum: et ís nunc proptereá tibi
Suscénset: nec te quívit hodie cógere, illam ut dúceres.
PA. Immo étiam, quo tu mínus scis aerumnás meas,
Haec núptiae non ádparabantúr mihi:
Nec póstulabat núnc quisquam uxorém dare.
CH. Scio: tú coactus tuá voluntate és. *PA.* mane:
Nondum étiam scis. *CH.* scio équidem ducturum ésse te.
PA. Cur me énicas? hoc aúdi. numquam déstitit
Instáre, ut dicerém me ducturúm patri;
Suadérē, orare, usque ádeo donec pérpulit.
CH. Quis homo ístuc? *PA.* Davos. *CH.* Dávos? quamobrem? *PA.* néscio:
Nisi míhi deos fuisse irátos, quí auscultáverim.

CH. Factum ést hoc, Dave? *DA.* fáctum est. *CH.* hem, quid aís scelus?
At tíbi Di dignum fáctis exitiúm duint.
Eho, díc mihi, si omnes húnc coniectum in núptias
Inimíci vellent; quídni hoc consiliúm darent?
DA. Decéptus súm, at non défetigatús. *CH.* scio.
DA. Hac nón successit, ália adgrediemúr via.
Nisi si íd putas, quia prímo processít parum,
Non iam ád salutem pósse converti hóc malum.
PA. Immo étiam: nam satis crédo, si advigiláveris,
Ex únis geminas míhi conficies núptias.
DA. Ego, Pámphile, hoc tibi pró servitio débeo,
Conári manibus, pédibus, noctisque ét dies:
Capitís periclum adíre, dum prosím tibi:
Tuumst, sí quid praeter spem évenit, mi ignóscere.
Parúm succedit quód ago: at facio sédulo.
Vel mélius tute réperi, me missúm face.
PA. Cupió: restitue quem á me accepistí locum.
DA. Faciam. *PA.* át iam hoc opus est. *DA.* sét concrepuit hínc a Glycerio óstium.
PA. Nihil ád te. *DA.* quaero. *PA.* hem, núncne demum? *DA.* at iam hóc tibi inventúm dabo.

ACTVS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILVS. CHARINVS. DAVVS.

MY. Iam, ubi úbi erit, inventúm tibi curábo, et mecum addúctum
Tuum Pámphilum: modo tu, ánime mi, nolí te maceráre.
PA. Mysís. *MY.* quis est? ehem Pámphile, opportúne te mihi óffers.
Oráre iussit, sí se ames, era, iám ut ad sese vénias:
Vidére ait te cúpere. *PA.* vah, perii: hóc malum integráscit.

Sicíne me atque illam operá tuá nunc míseros sollicitári?
Nam idcírco adcersor, núptias quod mi ádparari sénsit.
CH. Quibus quídem quam facile pótuerat quiésci, si hic quiésset.
DA. Age, si híc non insanít satis sua spónte, instiga. *MY.* atque édepol
Ea rés est: proptereáque nunc misera ín moerore est. *PA.* Mýsis,
Per ómnis adiuró deos, numquam eám me desertúrum;
Non, sí capiundos míhi sciam esse inimícos omnis hómines.
Hanc mi éxpetivi, cóntigit: convéniunt mores: váleant,
Qui intér nos discidiúm volunt: hanc, nísi mors, mi adimet némo.
MY. Resipísco. *PA.* non Apóllinis magis vérum atque hoc respónsum est.
Si póterit fieri, ut né pater per mé stetisse crédat,
Quo mínus hae fierent núptiae, voló. set si id non póterit,
Id fáciam, in proclivi quod est, per mé stetisse ut crédat.
Quis vídeor? *CH.* miser, aeque átque ego. *DA.* consílium quaero. *CH.* fórti's;
Si quíd conere. *DA.* hoc égo tibi profécto effectum réddam.
PA. Iam hoc ópus est. *DA.* quin iam habeó. *CH.* quid est? *DA.* huic, nón tibi habeo, ne érres.
CH. Sat hábeo. *PA.* quid faciés? cedo. *DA.* dies mi híc ut satis sit véreor
Ad agéndum: ne vacuum ésse me nunc ád narrandum crédas:

Proinde híne vos amolímini: nam mi ímpedimento éstis.
PA. Ego hanc vísam. *DA.* quid tu? quo hínc te agis? *CH.* verúm vis dicam? *DA.* immo étiam
Narrátionis íncipit mi inítium. *CH.* quid me fíet?
DA. Eho tu ínpudens, non sátis habes, quod tíbi dieculam áddo,
Quantum húic promoveo núptias? *CH.* Dave, át tamen. *DA.* quid érgo?
CH. Vt dúcam. *DA.* ridiculum. *CH.* húc face ád me vénias, si quid póteris.
DA. Quid véniam? nil habeo. *CH.* át tamen siquíd. *DA.* age, veniam. *CH.* sí quid;
Domi éro. *DA.* tu, Mysis, dum éxeo, parúmper opperíre hic.
MY. Quaprópter? *DA.* ita facto ést opus. *MY.* matúra. *DA.* iam inquam hic ádero.

ACTVS IV. SCENA III.

MYSIS. DAVVS.

MY. Nilne ésse proprium cuíquam? Di vostrám fidem:
Summúm bonum esse erae députabam hunc Pámphilum,
Amícum, tutorém, virum in quovís loco
Parátum: verum ex éo nunc misera quém capit
Labórem? facile hic plús mali est, quam illíc boni.
Set Dávos exit. mí homo, quid istuc óbsecrost?
Quo pórtas puerum? *DA.* Mýsis, nunc opus ést tua
Mihi ad hánc rem exprompta málitia atque astútia.
MY. Quidnam íncepturu's? *DA.* áccipe a me hunc ócius,
Atque ánte nostram iánuam ádpone. *MY.* óbsecro,
Humíne? *DA.* ex ara hinc súme verbenás tibi,

Atque eás substerne. *MY.* quámobrem tute id nón facis?
DA. Quia sí forte opus sit ád erum iurató mihi
Non ádposuisse, ut líquido possim. *MY.* intéllego:
Nova núnc religio te ístaec incessít cedo?
DA. Move óciuste, ut quíd agam porro, intéllegas.
Pro Iúppiter. *MY.* quid est? *DA.* spónsae pater intérvenit.
Repúdio quod consílium primum inténderam.
MY. Nescío quid narres: *DA.* égo quoque hinc ab déxtera
Veníre me adsimulábo: tu, ut subsérvias
Orátioni, utcúmque opust, verbís vide.
MY. Ego quíd agas nihil intéllego: set, sí quid est,
Quod méa opera opus sit vóbis, ut tu plús vides,
Manébo, ne quod vóstrum remorer cómmodum.

ACTVS IV. SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVVS.

CH. Revértor, postquam quae ópus fuere ad núptias
Gnataé paravi, ut iúbeam accersi. sét quid hoc?
Puer hérclest. mulier, tu ádposuisti hunc? *MY.* úbi illic est?
CH. Non míhi respondes? *MY.* núsquam est. vae miseraé mihi,
Relíquit me homo, atque ábiit. *DA.* Di vostrám fidem,
Quid túrbae aput forumst? quíd illic hominum lítigant?
Tum annóna carast. quíd dicam aliud, néscio.
MY. Cur tu óbsecro hic me sólam? *DA.* hem! quae haec est fábula?
Eho Mýsis, puer hic únde est? quisve huc áttulit?
MY. Satin sánu's, me qui id rógites? *DA.* quem igitúr rogem?

Qui hic néminem alium vídeam. *CH.* miror, ŭnde sit.
DA. Dictúra es quod rogo? *MY.* aú. *DA.* concede ad déxteram.
MY. Delíras: non tute ípse? *DA.* verbum unúm mihi,
Praetéreaquam quod té rogo, faxís cave.
Quin dícis undest cláre. *MY.* a nobis. *DA.* áttate:
Mirúm vero, inpudénter mulier sí facit
Meretríx. *CH.* ab Andria ést haec, quantum intéllego.
DA. Adeón videmur vóbis esse idónei,
In quíbus sic inludátis? *CH.* veni in témpore.
DA. Propera ádeo puerum tóllere hinc ab iánua:
Mané: cave quoquam ex ístoc excessís loco.
MY. Di te éradicent: íta me miseram térritas.
DA. Tibi díco ego, annon? *MY.* quíd vis? *DA.* at etiám rogas?
Cedo, cúium puerum hic ádposuisti? díc mihi.
MY. Tu néscis? *DA.* mitte id, quód scio: dic, quód rogo.
MY. Vestrí. *DA.* cuius nostri? *MY.* Pámphili. *DA.* hem, quid? Pámphili?
MY. Eho, annón est? *CH.* recte ego némpe has fugi núptias.
DA. O fácinus animadvértendum. *MY.* quid clámitas?
DA. Quemne égo heri vidi ad vós adferri vésperi?
MY. O hóminem audacem. *DA.* vérum. vidi Cántharam
Suffárcinatam. *MY.* Dís pol habeo grátiam,
Cum in páriundo aliquot ádfuerunt líberae.
DA. Ne illa íllum haut novit, cúius causa haec íncipit.
Chremés, si adpositum púerum ante aedis víderit,
Suam gnátam non dabít: tanto hercle mágis dabit.
CH. Non hércle faciet. *DA.* núnc adeo, ut tu sís sciens,

Nisi púerum tollis, iám ego hunc in mediám viam
Provólvam: teque ibídem pervolvam ín luto.
MY. Tu pól homo non es sóbrius. *DA.* fallácia
Alia áliam trudit. iám susurrari aúdio,
Civem Átticam esse hanc. *CH.* hém. *DA.* coactus légibus
Eam uxórem ducet. *MY.* eho, óbsecro, an non cívis est?
CH. Ioculárium in malum ínsciens paene íncidi.
DA. Quis hic lóquitur? o Chremé, per tempus ádvenis.
Auscúlta. *CH.* audivi iam ómnia. *DA.* anne haec tu ómnia?
CH. Audívi, inquam, a princípio. *DA.* audistin, óbsecro? hem
Scelera, hánc iam oportet ín cruciatum hinc ábripi.
Hic est ílle: non te crédas Davom lúdere.
MY. Me míseram: nil pol fálsi dixi, mí senex.
CH. Novi ómnem rem. est Simo íntus? *DA.* est. *MY.* ne me áttigas
Sceléste, si pol Glýcerio non ómnia haec.
DA. Eho inépta, nescis quíd sit actum? *MY.* qui sciam?
DA. Hic sócer est. alió pácto haut poterat fíeri,
Vt scíret haec, quae vóluimus. *MY.* praedíceres.
DA. Hilum ínteresse cénses, ex animo ómnia,
Vt fért natura, fácias, an de indústria?

ACTVS IV. SCENA V.

CRITO hospes. MYSIS. DAVVS.

CR. In háe habitasse plátea dictumst Chrýsidem
Quae síbi inhoneste optávit parere hic dívitias,
Potiús quam honeste in pátria pauper víveret:
Eius mórte ea ad me lége redierúnt bona.
Set quós perconter vídeo. salvete. *MY.* óbsecro,
Quem vídeo? estne hic Critó sobrinus Chrýsidis?

Is ést. *CR.* o Mysis, sálve. *MY.* salvos sís Crito.
CR. Itan Chrýsis? hem. *MY.* nos pól quidem miseras pérdidit.
CR. Quid vós, quo pacto hic? sátine recte? *MY.* nósne? sic
Vt químus, aiunt; quándo, ut volumus, nón licet.
CR. Quid Glýcerium? iam hic suós parentes répperit?
MY. Vtinam. *CR.* án nondum etiam? haut aúspicato huc me ádtuli:
Nam pól, si id scissem, númquam huc tetulissém pedem:
Sempér eï dicta est ésse haec atque habita ést soror:
Quae illíus fuerunt, póssidet: nunc me hóspitem
Lités sequi, quam id míhi sit facile atque útile,
Aliórum exempla cómmonent: simul árbitror,
Iam esse áliquem amicum et défensorem ei: nám fere
Grandiúscula iam proféctast illinc. clámitent,
Me sýcophantam: heréditatem pérsequi,
Mendícum: tum ipsam déspoliare nón lubet.
MY. O óptume hospes, pól Crito antiquum óbtines.
CR. Duc me ád eam: quando huc véni, ut videam. *MY.* máxume.
DA. Sequar hós: nolo me in témpore hoc videát senex.

ACTVS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

CH. Sátis iam satis, Simó, spectata ergá te amicitiást mea:
Sátis pericli incépi adire: orándi iam finém face.
Dúm studeo obsequí tibi, paene inlúsi vitam fíliae.
SI. Ímmo enim nunc cum máxume abs te póstulo atque oró, Chreme,

Vt beneficium vérbis initum dúdum, nunc re cómprobes.
CH. Víde quam iniquus sís prae studio: dúm id efficias quód cupis,
Néque modum benígnitatis, néque quid me ores, cógitas:
Nám si cogités, remittas iám me onerare iniúriis.
SI. Quíbus? *CH.* at rogitas? pérpulisti me, hómini ut adulescéntulo,
Ín alio occupáto amore, abhórrenti ab re uxória,
Fíliam darem ín seditionem, átque in incertas núptias,
Eíus labore atque eíus dolore gnáto ut medicarér tuo:
Ímpetrasti: incépi: dum res tétulit. nunc non fért: feras.
Íllam hinc civem esse aíunt: puer est nátus: nos missós face.
SI. Pér ego te deos óro, ut ne illis ánimum inducas crédere,
Quíbus id maxume útilest, illum ésse quam detérrimum.
Núptiarum grátia haec sunt fácta atque incepta ómnia.
Vbi ea causa, quámobrem haec faciunt, érit adempta his, désinent.
CH. Érras: cum Davo égomet vidi ancíllam iurgantém. *SI.* scio.
CH. Véro voltu; cum íbi me adesse néuter tum praesénserat.
SI. Crédo; et id futúrum Davos dúdum praedixít mihi:
Ét nescio qui tíbi súm oblitus hódie, ut volui, dícere.

ACTVS V. SCENA II.

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO.

DA. Ánimo nunc iam ótioso esse ímpero. *CH.* hem Davóm tibi.
SI. Vnde egreditur? *DA.* meó praesidio atque hóspitis. *SI.* quid illúd mali est?
DA. Égo commodiorem hóminem, adventum, témpus, non vidí, *SI.* scelus,
Quémnam hic laudat? *DA.* ómnis res est iam ín vado. *SI.* cesso ádloqui?
DA. Érus est: quid agam? *SI.* o sálve bone vir. *DA.* éhem Simo, o nostér Chreme,
Ómnia adparáta iam sunt íntus. *SI.* curastí probe.
DA. Vbi voles, adcérse. *SI.* bene sane: íd enimvero hinc núnc abest.
Étiam tu hoc respónde, quid istic tíbi negotist? *DA.* míhin? *SI.* ita.
DA, Míhi? *SI.* tibi ergo. *DA.* módo ego introivi. *SI.* quási ego quam dudúm rogem.
DA. Cúm tuo gnato una. *SI.* ánne est intus Pámphilus? cruciór miser.
Eho, non tu dixti, ésse inter eos ínimicitias, cárnufex?
DA. Súnt. *SI.* cur igitur híc est? *CH.* quid illum cénses? cum illa lítigat.
DA. Ímmo vero indignúm, Chreme, iam fácinus faxo ex me aúdies.
Néscio qui senéx modo venit: éllum, confidéns, catus:
Cúm faciem videás, videtur ésse quantivís preti:
Trístis severitás inest in vóltu, atque in verbís fides.
SI. Quídnam adportas? *DA.* níl equidem, nisi quód illum audivi dícere.
SI. Quíd ait tandem? *DA.* Glýcerium se scíre civem esse Átticam. *SI.* hem,

Dromó, Dromo. *DR.* quid ést? *SI.* Dromo. *DA.* audi. *SI.* vérbum si addiderís. Dromo,
DA. Audi óbsecro. *DR.* quid vís? *SI.* sublimem hunc íntro rape, quantúm potes.
DR. Quem? *SI.* Dávom. *DA.* quamobrem? *SI.* quía lubet, rape ínquam. *DA.* quid fecí? *SI.* rape.
DA. Si quícquam invenies mé mentitum, occídito. *SI.* nihil aúdio.
Égo iam te commótum reddam. *DA.* támen etsi hoc verum ést? *SI.* tamen.
Cura ádservandum vínctum. atque audin? quádrupedem constríngito.
Age núnc iam: ego pol hódie, si vivó, tibi
Osténdam, quid erum sít pericli fállere,
Et illí patrem. *CH.* ah ne saévi tantopere. *SI.* ó Chreme,
Pietátem gnati. nónne te miserét mei?
Tantúm laborem cápere ob talem fílium?
Age Pámphile: exi Pámphile: ecquid té pudet?

ACTVS V. SCENA III.

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES.

PA. Quis mé volt? perii, páter est. *SI.* quid aïs, ómnium? *CH.* ah,
Rem pótius ipsam díc, ac mitte mále loqui.
SI. Quasi quícquam in hunc iam grávius dici póssiet.
Ain tándem, civis Glýceriumst? *PA.* ita praédicant.
SI. Ita praédicant? o ingéntem confidéntiam!
Num cógitat quid dícat? num factí piget?
Numnam eíus color pudóris signum usquam índicat?
Adeo ínpotenti esse ánimo, ut praeter cívium
Morem átque legem, et suí voluntatém patris,
Tamen hánc habere stúdeat cum summó probro?

PA. Me míserum. *SI.* hem, modone id démum sensti, Pámphile?
Olim ístuc, olim, cum íta animum induxtí tuum,
Quod cúperes, aliquo pácto efficiundúm tibi:
Eodém die istuc vérbum vere in te áccidit.
Set quíd ego me autem excrúcio? cur me mácero?
Cur meám senectutem huíus sollicito améntia?
An ut pro huíus peccatis égo supplicium súfferam?
Immo hábeat, valeat, vívat cum illa. *PA.* mí pater.
SI. Quid mí pater? quasi tu húius indigeás patris.
Domus, úxor, liberi ínventi invitŏ patre.
Addúcti qui illam cívem hinc dicant: víceris.
PA. Patér, licetne paúca? *SI.* quid dícés mihi?
CH. Tamén, Simo, audi. *SI.* egon aúdiam? quid ego aúdiam,
Chreme? *CH.* át tamen dicát sine. *SI.* age dicát: sino.
PA. Égo me amare hanc fáteor. si id peccáre est, fateor íd quoque.
Tíbi, pater, me dédo. quidvis óneris ínpone: ímpera.
Vís me uxorem dúcere? hanc vis míttere? ut poteró, féram.
Hóc modo te obsecro, út ne credas á me adlegatum húnc senem:
Síne me expurgem, atque íllum huc coram addúcam. *SI.* adducas? *PA.* síne, pater.
CH. Aéquum postulát: da veniam. *PA.* síne te hoc exorém. *SI.* sino.
Quídvis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chreme.
CH. Pró peccato mágno paulum súpplici satis ést patri.

ACTVS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.

CR. Mítte orare. una hárum quaevis caúsa me ut faciám monet,
Vél tu, vel quod vérum est, vel quod ípsi cupio Glýcerio.
CH. Ándrium ego Critónem video? is cérte est. *CR.* salvos sís, Chreme.
CH. Quíd tu Athenas ínsolens? *CR.* evénit. set hicinést Simo?
CH. Híc. *CR.* Simo, men quaéris? *SI.* eho, tu Glýcerium hinc civem ésse aïs?
CR. Tú negas? *SI.* itane húc paratus ádvenis? *CR.* qua ré? *SI.* rogas?
Túne inpune haec fácias? tune hic hómines adulescéntulos
Ínperitos rérum, eductos líbere, in fraudem ínlicis
Sóllicitando, et póllicitando eorum ánimos lactas? *CR.* sánun es?
SI. Ác meretriciós amores núptiis conglútinas?
PA. Périi: metuo, ut súbstet hospes. *CH.* sí, Simo, hunc norís satis,
Nón ita arbitrére: bonus est híc vir. *SI.* hic vir sít bonus?
Ítane adtemperáte evenit, hódie in ipsis núptiis
Vt veniret, ántehac numquam? est véro huic credendúm, Chreme.
PA. Ní metuam patrem, hábeo pro illa re íllum quod moneam probe.
SI. Sýcophanta. *CR.* hem. *CH.* síc, Crito, est hic: mítte. *CR.* videat quí siet.
Sí mihi perget quaé volt dicere, éa quae non volt aúdiet.
Égo istaec moveo aut cúro? non tu tuúm malum aequo animó feres?

Nam égo quae dico, véra an falsa audíerim, iam sciri potest.
Átticus quidam ólim navi frácta ad Andrum eiéctus est,
Ét istaec una párva virgo. tum ílle egens forte ádplicat
Prímum ad Chrysidís patrem se. *SI.* fábulam inceptát. *CH.* sine.
CR. Ítane vero obtúrbat? *CH.* perge tu. *CR.* ís mihi cognatús fuit,
Qui eúm recepit. íbi ego audivi ex íllo sese esse Átticum.
Ís ibi mortuus ést. *CH.* eius nomen? *CR.* nómen tam cito? *PA.* Phánia. *CH.* hem,
Perií. *CR.* verum hercle opínor fuisse Phániam: hoc certó scio,
Rhamnúsium sese aíbat esse. *CH.* o Iúppiter. *CR.* eadem haéc, Chreme,
Multi álii in Andro audívere. *CH.* utinam id sít, quod spero. eho, díc mihi,
Quíd eám tum? suamne esse aíbat? *CR.* non. *CH.* cuiam ígitur? *CR.* fratris fíliam.
CH. Certé meast. *CR.* quid aís? *SI.* quid tu aïs? *PA.* árrige auris, Pámphile.
SI. Qui crédis? *CH.* Phania íllic frater meús fuit. *SI.* noram ét scio.
CH. Is hinc, béllum fugiens méque in Asiam pérsequens, proficíscitur;
Tum illam híc relinquere véritus est. post ílla nunc primum aúdio
Quid illó sit factum. *PA.* víx sum aput me: ita ánimus commotúst metu,
Spe, gáudio, mirándo hoc tanto tám repentinó bono.
SI. Ne istám multimodis cívem inventam gaúdeo. *PA.* credó, pater.

CH. At mi únus scrupulus étiam restat, quí me male habet. *PA.* dígnus es
Cum tuá religione, ódium. nodum in scírpo quaeris. *CR.* quíd istuc est?
CH. Nomén non convenít. *CR.* fuit hercle huic áliud parvae. *CH.* quód, Crito?
Numquid meministi? *CR.* id quaéro. *PA.* egon huius mémoriam patiár meae
Voluptáti obstare, cum égomet possim in hác re medicarí mihi?
Non pátiar. heus, Chremé, quod quaeris, Pásibula. *CH.* ipsást. *CR.* east.
PA. Ex ípsa miliés audivi. *SI.* omnís nos gaudere hóc, Chreme,
Te crédo credere. *CH.* íta me Di ament, crédo. *PA.* quid restát, pater?
SI. Iam dúdum res reddúxit me ipsa in grátiam. *PA.* o lepidúm patrem.
De uxóre, ita ut possédi, nil mutát Chremes. *CH.* causa óptumast:
Nisi síquid pater ait áliud. *PA.* nempe id. *SI.* scílicet. *CH.* dos, Pámphile, est
Decém talenta. *PA.* accípio. *CH.* propero ad fíliam. eho mecúm, Crito:
Nam illám me credo haut nósse. *SI.* cur non íllam huc transferrí iubes?
PA. Recte ádmones. Davo égo istuc dedam iám negoti. *SI.* nón potest.
PA. Qui? *SI.* quía habet aliud mágis ex sese et máius. *PA.* quidnam? *SI.* vínctus est.
PA. Patér, non recte vínctust. *SI.* at ita iússi. *PA.* iube solvi óbsecro.
SI. Age fíat. *PA.* at matúre. *SI.* eo intro. *PA.* o faústum et felicém diem.

ACTVS V. SCENA V.

CHARINVS. PAMPHILVS.

CH. Províso quid agat Pámphilus: atque eccum. *PA.* áliquis forsan mé putet
Nón putare hoc vérum: at mihi nunç síc esse hoc verúm liquet.
Égo Deorum vítam eapropter sémpiternam esse árbitror,
Quód voluptates eórum propriae súnt: nam mi immortálitas
Pártast, si nulla aégritudo huic gaúdio intercésserit.
Sét quem ego mihi potíssimum optem, cuí nunc haec narrém, dari?
CH. Quíd illud gaudi est? *PA.* Dávom video. némost, quem mallem ómnium:
Nam húnc scio mea sólide solum gávisurum gaúdia.

ACTVS V. SCENA VI.

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS.

DA. Pámphilus ubinamst? *PA.* híc est, Dave. *DA.* quís homost? *PA.* ego sum Pámphilus:
Néscis quid mi obtígerit. *DA.* certe: sét quid mi obtigerít scio.
PA. Ét quidem ego. *DA.* more hóminum evenit, út quod sim ego nactús mali
Príus resciscerés tu, quam ego tíbi quod evenít boni.
PA. Méa Glycerium suós parentes répperit. *DA.* factúm bene. *CH.* hem.
PA. Páter amicus súmmus nobis. *DA.* quís? *PA.* Chremes. *DA.* narrás probe.
PA. Néc mora ulla est, quín iam uxorem dúcam. *CH.* num ille sómniat
Éa, quae vigilans vóluit? *PA.* tum de púero, Dave? *DA.* ah désine:

Sólus es quem díligunt Di. *CH.* sálvos sum, si haec véra sunt.
Cónloquar. *PA.* quis homóst? Charine, in témpore ipso mi ádvenis.
CH. Béne factum. *PA.* audisti? *CH.* ómnia. age, me in tuís secundis réspice.
Túus est nunc Chremés: facturum quaé voles scio esse ómnia.
PA. Mémini: atque adeo lóngumst nos illum éxpectare dum éxeat.
Séquere hac me. intus ápud Glycerium núnc est. tu, Dave, ábi domum:
Própere adcerse, hinc qui aúferant eam. quíd stas? quid cessás? *DA.* eo.
Ne éxspectetis dum éxeant huc: íntus despondébitur:
Íntus transigétur si quid ést quod restet. Plaúdite.

EVNVCHVS TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

PHAEDRIA adulescens.
PARMENO servus.
THAIS meretrix.
GNATHO parasitus
CHAEREA adulescens.
THRASO miles.
PYTHIAS ancilla.
CHREMES adulescens.
ANTIPHO adulescens.
DORIAS ancilla.
DORVS eunuchus.
SANGA coquus.
SOPHRONA nutrix.
LACHES senex.

Acta ludis Megalensib. L. Postumio Albino L. Cornelio Merula Aedilib. curulib. Egere L. Ambivius Turpio L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi Tibiis duabus dextris. Graeca Menandru. Acta II. M. Valerio C. Fannio Coss.

PROLOGVS.

Si quísquam est, qui placére se studeánt bonis
Quam plúrimis, et mínime multos laédere,
In hís poëta hic nómen profitetúr suum.
Tum síquis est, qui díctum in se incleméntius
Exístimarit ésse, sic exístimet,
Respónsum, non dictum ésse, quia laesít prior:
Qui béne vertendo, et eásdem scribendó male, ex
Graecís bonis Latínas fecit nón bonas:
Item út Menandri Phásma nunc nupér dedit:
Atque ín Thesauro scrípsit, causam dícere
Prius únde petitur, aúrum quare sít suum,
Quam illíc qui petit, unde ís sit thesaurús sibi:
Aut únde in patrium mónumentum pervénerit.
Dehinc, né frustretur ípse se, aut sic cógitet,
Defúnctus iam sum, níhil est quod dicát mihi:
Is ne érret, moneo, et désinat lacéssere.
Habeo ália multa, núnc quae condonábitur;
Quae próferentur póst, si perget laédere;
Ita ut fácere instituit. quám nunc acturí sumus
Menándri Eunuchum, póstquam Aediles émerunt;
Perfécit, sibi ut inspíciundi esset cópia.
Magistrátus cum ibi adéssent, occeptást agi.
Exclámat, furem, nón poëtam, fábulam
Dedísse, et nil dedísse verborúm tamen:
Colacem ésse nempe, Plaúti veterem fábulam:
Parasíti persónam índe ablatam et mílitis.

Si id ést peccatum, péccatum inprudéntiast
Poétae: nòn quo fúrtum facere stúduerit.
Id ita ésse, vos iam iúdicare póteritis.
Colax Menandri est: ín ea est parasitús Colax,
Et míles gloriósus: eas se hic nón negat
Persónas transtulísse in Eunuchúm suam
Ex Graéca: set eas fábulas factás prius
Latínas scisse sése, id vero pérnegat.
Quod sí personis ísdem uti aliis nón licet:
Qui mágis licet curréntis servos scríbere,
Bonás matronas fácere, meretricés malas,
Parasítum edacem, glóriosum mílitem,
Puerúm supponi, fálli per servóm senem,
Amáre, odisse, súspicari? dénique
Nullum ést iam dictum, quód non dictum sít prius.
Quare aéquom est vos cognóscere atque ignóscere,
Quae véteres factitárunt, si faciúnt novi.
Date óperam, et cum siléntio animum atténdite,
Vt pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús velit.

ACTVS I. SCENA I.

PHAEDRIA adulescens. PARMENO servus.

PH. Quid ígitur faciam? nón eam, ne núnc quidem
Cum adcérsor ultro? an pótius ita me cómparem,
Non pérpeti meretrícum contumélias?
Exclúsit: revocat: rédeam? non, si me óbsecret.
PA. Siquidem hércle possis, níl prius neque fórtius:
Verúm si incipies, néque pertendes náviter,
Atque úbi pati non póteris, cum nemo éxpetet,
Infécta pace, ultro ád eam venies; índicans
Te amáre, et ferre nón posse: actumst. ílicet.
Perísti. eludet, úbi te victum sénserit.
Proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam hoc cógita,
Ere, Quaé res in se néque consilium néque modum

Habet úllum, eam rem consílio regere nón potes.
In amóre haec omnia ínsunt vitia: iniúriae,
Suspíciones, ínimicitiae, indútiae,
Bellúm, pax rursum: incérta haec si tu póstules
Ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
Quam sí des operam, ut cúm ratione insánias.
Et quód nunc tute técum iratus cógitas,
Egone íllam? quae illum? quaé me? quae non? síne modo,
Morí me malim: séntiet qui vír siem:
Haec vérba ea una mehércle falsa lácrimula,
Quam oculós terendo mísera vix vi exprésserit,
Restínguet: et te ultro áccusabit: ét dabis
Vltro eí supplicium. *PH.* o indígnum facinus: núnc ego
Et illám scelestam esse, ét me miserum séntio.
Et taédet: et amore árdeo: et prudéns sciens,
Vivús vidensque péreo: nec quid agám scio.
PA. Quid agás? nisi ut te rédimas captum quám queas
Minimó: si nequeas paúlulo, at quantí queas:
Et né te adflictes. *PH.* ítane suades? *PA.* sí sapis.
Neque, praéterquam quas ípse amor moléstias
Habet, áddas: et illas, quás habet, recté feras.
Set ecca ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas:
Nam quód nos capere opórtet, haec intércipit.

ACTVS I. SCENA II.

THAIS meretrix. PHAEDRIA. PARMENO.

TH. Miserám me, vereor ne íllud gravius Phaédria
Tulerít, neve aliorsum átque ego feci accéperit,
Quod heri íntromissus nón est. *PH.* totus, Pármeno,
Tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. *PA.* bóno animo es:
Accéde ad ignem hunc, iám calesces plús satis.

TH. Quis hic lóquitur? ehem, tun híc eras, mi Phaédria?
Quid hic stábas? cur non récta introibas? *PA.* céterum
De exclúsione vérbum nullum. *TH.* quíd taces?
PH. Sané, quia vero haé míhi patent sempér fores,
Aut quía sum aput te prímus. *TH.* missa istaéc face.
PH. Quid míssa? o Thais, Tháis, utinam essét mihi
Pars aéqua amoris técum, ac pariter fíeret,
Vt aút hoc tibi doléret itidem, ut míhi dolet;
Aut égo istuc abs te fáctum nihili pénderem.
TH. Ne crúcia te obsecro, ánime mi, mi Phaédria.
Non pól, quo quemquam plús amem aut plus díligam,
Eo féci: set ita erát res, faciundúm fuit.
PA. Credo, út fit, misera praé amore exclusti húnc foras.
TH. Sicíne agis, Parmeno? áge: set huc qua grátia
Te accérsi iussi, auscúlta. *PH.* fiat. *TH.* díc mihi
Hoc prímum, potin est híc tacere? *PA.* egone? óptume.
Verum heús tu, haé lege tíbi meam adstringó fidem:
Quae véra audivi, táceo et contineo óptume:
Sin fálsum audierim ac fíctum, continuó palamst:
Plenús rimarum sum, hác atque illac pérpluo.
Proin tú, taceri sí vis, vera dícito.
TH. Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.
PA. Potést taceri hoc. *TH.* íbi tum matri párvolam
Puéllam dono quídam mercatór dedit,
Ex Áttica hinc abréptam. *PH.* civemne? *TH.* árbitror:
Certúm non scimus: mátris nomen ét patris
Dicébat ipsa: pátriam et signa cétera
Neque scíbat, neque pér aétatem etiam pótis erat.
Mercátor hoc addébat: e praedónibus,
Vnde émerat, se audísse abreptam e Súnio.

Matér ubi accepit, coépit studiose ómnia
Docére, educére, íta uti si esset fília.
Sorórem plerique ésse credebánt meam.
Ego cum íllo, quicum tum úno rem habebam hóspite,
Abii húc: qui mihi relíquit haec, quae habeo, ómnia.
PA. Vtrúmque hoc falsumst: éffluet. *TH.* qui istúc?
PA. quia
Neque tu úno eras conténta, neque solús dedit:
Nam hic quóque bonam magnámque partem ad te áttulit.
TH. Itást; set sine me pérvenire quó volo.
Intérea miles, quí me amare occéperat,
In Cáriam est proféctus: te intereá loci
Cognóvi. tute scís postilla quam íntumum
Habeám te: et mea consília ut tibi credam ómnia.
PH. Neque hóc tacebit Pármeno. *PA.* oh, dubiúmne id est?
TH. Hoc ágite, amabo. máter mea illic mórtuast
Nupér: eius frater áliquantum ad rem est ávidior.
Is, úbi esse hanc forma vídet honesta vírginem,
Et fídibus scire, prétium sperans ílico
Prodúcit: vendit: fórte fortuna ádfuit
Hic méus amicus: émit eam donó mihi,
Inprúdens harum rérum ígnarusque ómnium.
Is vénit: postquam sénsit me tecúm quoque
Rem habére, fingit caúsas ne det sédulo:
Ait, sí fidem habeat se íri praepositúm tibi
Apút me; ac non id métuat, ne, ubi accéperim,
Sesé relínquam; vélle se illam míhi dare:
Verum íd vereri. sét ego quantum súspicor,
Ad vírginem animum adiécit. *PH.* etiamne ámplius?
TH. Nil: nám quaesivi. núnc ego eam, mi Phaédria,
Multaé sunt causae, quámobrem cupiam abdúcere:
Primúm quod soror est dícta: praeterea út suis
Restítuam ac reddam. sóla sum: habeo hic néminem,

Neque nótum neque cognátum. quamobrem, Phaédria,
Cupio áliquos parere amícos benefició meo.
Id amábo adiuta mé, quo id fiat fácilius.
Sine illúm priores pártes hosce aliquót dies
Apút me habere. níl respondes? *PH.* péssuma,
Egon quícquam cum istis fáctis tibi respóndeam?
PA. Eu nóster, laudo: tándem perdoluít: vir es.
PH. At égo nescibam, quórsum tu ires: párvola
Hinc ést abrepta: edúxit mater pró sua:
Soror díctast: cupio abdúcere, ut reddám suis:
Nempe ómnia haec nunc vérba huc redeunt dénique,
Ego exclúdor: ille récipitur. qua grátia?
Nisi si íllum plus quam mé amas; et istam núnc times,
Quae advéctast, ne illum tálem praeripiát tibi.
TH. Ego id tímeo? *PH.* quid te ergo áliud sollicitát? cedo.
Num sólus ille dóna dat? num tíbi meam
Benígnitatem sénsisti interclúdier?
Nonne, úbi mi dixti cúpere te ex Aethíopia
Ancíllulam, relíctis rebus ómnibus
Quaesívi? porro eunúchum dixti vélle te,
Quia sólae utuntur hís reginae: rêpperi.
Herí minas pro ambóbus vigintí dedi.
Tamén contemptus ábs te haec habui in mémoria:
Ob haéc facta abs te spérnor. *TH.* quid istic Phaédria?
Quamquam íllam cupio abdúcere, atque hac re árbitror
Id pósse fieri máxume: verúmtamen,
Potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut iússeris.
PH. Vtinam ístuc verbum ex ánimo ac vere díceres:
Potiús quam te inimicum hábeam: si istuc créderem
Sincére dici, quídvis possem pérpeti.
PA. Labáscit. victust, úno verbo, quám cito!

TH. Ego nón ex animo mísera dico? quám ioco
Rem vóluisti a me tándem, quin perféceris?
Ego ímpetrare néqueo hoc abs te, bíduum
Saltem út concedas sólum. *PH.* siquidem bíduum.
Verúm ne fiant ísti vigintí dies.
TH. Profécto non plus bíduum aut. *PH.* aut? níl moror.
TH. Non fíet: hoc modo síne te exorem. *PH.* scílicet
Faciúndumst quod vis. *TH.* mérito te amo, béne facis.
PH. Rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduum:
Ita fácere certumst: mós gerundust Tháidi.
Tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. *PA.* máxume.
PH. In hoc bíduum Thaís vale. *TH.* mi Phaédria,
Et tú: numquid vis áliud? *PH.* egone quíd velim?
Cum mílite isto praésens, absens út sies:
Noctés diesque mé ames: me desíderes:
Me sómnies: me exspéctes: de me cógites:
Me spéres: me te obléctes: mecum tóta sis:
Meus fác sis postremo ánimus, quando ego súm tuus.
TH. Me míseram, forsan párvam hic habeat míhi fidem,
Atque éx aliàrum ingéniis nunc me iúdicet.
Ego pól, quae mihi sum cónscia, hoc certó scio,
Neque mé finxisse fálsi quicquam, néque meo
Cordi ésse quemquam cáriorem hoc Phaédria
Et quícquid huius féci, causa vírginis
Fecí: nam me eius spéro fratrem própemodum
Iam répperisse, adoléscentem adeo nóbilem:
Et is se hódie venturum ád me constituít domum.
Concédam hinc intro, atque éxspectabo, dúm venit.

ACTVS II. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. Fác, ita ut iussi, déducantur ísti. *PA.* faciam. *PH.* at díligenter.

PA. Fiet. *PH.* at matúre. *PA.* fiet. *PH.* sátine hoc mandatúmst tibi? *PA.* ah
Rogitáre, quasi difficile sit.
Vtinam tam aliquid ínvenire fácile possis, Phaédria,
Quam hóc peribit. *PH.* égo quoque una péreo, quod mi est cárius:
Ne ístuc tam iniquo pátiare animo. *PA.* mínime: quin factúm dabo,
Set númquid aliud ímperas?
PH. Múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum,
Quod póteris, ab ea péllito. *PA.* ah,
Mémini, tametsi núllus moneas. *PH.* égo rus ibo, atque íbi manebo.
PA. Cénseo. *PH.* set heús tu. *PA.* quid vis? *PH.* cénsen posse me óffirmare et
Pérpeti, ne rédeam interea? *PA.* téne? non hercle árbitror:
Nam aut iám revertere; aút mox noctu te ádiget horsum insómnia.
PH. Opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam.
PA. Vigilábis lassus: hóc plus facies. *PH*, áh, nil dicis, Pármeno.
Eiíciunda hercle est haéc mollities ánimi: nimis me indúlgeo.
Tandém non ego illa cáream, si sit ópus, vel totum tríduum? *PA.* hui,
Vnivorsum tríduum? vide quíd agas. *PH.* stat senténtia.
PA. Dí boni, quid hoc mórbi est? adeon hómines inmutárier
Ex amore, ut nón cognoscas eúndem esse? hoc nemó fuit
Mínus ineptus, mágis severus quísquam, nec magis cóntinens.

Sét quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidem est parasitús Gnatho
Mílitis: ducít secum una vírginem dono huíc: papae,
Fácie honesta. mírum, ni ego me túrpiter hodie híc dabo
Cúm meo decrepito hóc eunucho. haec súperat ipsam Tháidem.

ACTVS II. SCENA II.

GNATHO parasitus. PARMENO.

GN. Di ímmortales, hómini homo quid praéstat? stulto intéllegens
Quíd interest? hoc ádeo ex hac re vénit in mentém mihi:
Cónveni hodie advéniens quendam meí loci hinc atque órdinis
Hóminem haut inpurum, ítidem patria qui ábligurrierát bona:
Vídeo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annisque óbsitum.
Quíd istuc, inquam, ornáti est? quoniam míser, quod habui, pérdidi: en
Quó redactus sum! ómnes noti me átque amici déserunt.
Híc ego illum contémpsi prae me; quíd homo, inquam, ignavíssime?
Ítan parasti te, út spes nulla réliqüa in te sít tibi?
Símul consilium cúm re amisti? víden me ex eodem ortúm loco?
Quí color, qui nítor vestitus; quaé habitudo est córporis?
Ómnia habeo, néque quicquam habeo: níl cum est, nil defít tamen.
Át ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás pati

Póssum. quid? tu his rébus credis fieri? tota errás via.
Ólim isti fuit géneri quondam quaéstus aput saeclúm prius:
Hóc novum est aucúpium: ego adeo hanc prímus invení viam.
Ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium rerúm volunt,
Néc sunt; hos conséctor: hisce ego nón paro me ut rídeant,
Sét eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór simul:
Quícquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, laudo íd quoque:
Négat quis? nego: aït? áio: postremo ímperavi egomét mihi
Ómnia adsentári. is quaestus núnc est multo ubérrimus.
PA. Scítum hercle hominem; hic hómines prorsum ex stúltis insanós facit.
GN. Dum haec lóquimur, intereá loci ad macéllum ubi advenímus,
Concúrrunt laeti mi óbviam cuppédiarii ómnes:
Cetárii, lanií, coqui, fartóres, piscatóres,
Quibus ét re salva et pérdita profúeram et prosum saépe:
Salútant: ad cenám vocant: advéntum gratulántur.
Ille úbi miser famélicus videt me ésse tanto honóre, et
Tam fácile victum quaérere; ibi homo coépit me obsecráre,
Vt síbi liceret díscere id de mé: sectari iússi,
Si pótis est. tanquam phílosophorum habént discipuli ex ípsis
Vocábula, parasíti item ut Gnathónici vocéntur.

PA. Viden ótium et cibus quíd facit aliénus. *GN.* set ego césso
Ad Tháidem hanc dedúcere, et rogáre ad cenam ut véniat?
Set Pármenonem ante óstium opperíri tristem vídeo
Rivális servom: sálva res. nimírum hice homines frígent.
Nebulónem hunc certumst lúdere. *PA.* hice hoc múnere arbitrántur
Suam Tháidem esse. *GN.* plúrima salúte Parmenónem
Summúm suum impertít Gnatho. quid ágitur? *PA.* statur. *GN.* vídeo.
Numquídnam hic quod nolís vides? *PA.* te. *GN.* crédo: at numquid áliud?
PA. Quidúm? *GN.* quia tristi's. *PA.* níl quidem. *GN.* ne sís: set quid vidétur
Hoc tíbi mancupium? *PA.* nón malum hercle. *GN.* uro hóminem. *PA.* ut falsus ánimi es.
GN. Quam hoc múnus gratum Tháidi arbitráre esse? *PA.* hoc nunc dícis,
Eiéctos hinc nos: ómnium rerum heús vicissitúdo est.
GN. Sex égo te totos, Pármeno, hos mensés quietum réddam;
Ne súrsum deorsum cúrsites; neve úsque ad lucem vígiles:
Ecquíd beo te? *PA.* mén? papae. *GN.* sic sóleo amicos. *PA.* laúdo.
GN. Detíneo te: fortásse tu profectus alio fúeras.
PA. Nusquám. *GN.* tum tu igitur paúlulum da mi óperae: fac ut admíttar
Ad íllam. *PA.* age modo nunc tíbi patet foris haéc, quia istam dúcis.
GN. Numquem évocari hinc vís foras? *PA.* sine bíduum hoc praetéreat:

Qui míhi nunc uno dígitulo forem áperis fortunátus,
Ne tu ístanc faxo cálcibus saepe ínsultabis frústra.
GN. Etiámne tu hic stas, Pármeno? eho numnam híc relictus cústos,
Nequís forte internúntius clam a mílite ad istam cúrset?
PA. Facéte dictum: míra vero míliti quae pláceant.
Set vídeo erilem fílium minórem huc adveníre.
Mirór, quid ex Piraeo ábierit: nam ibi cústos publice ést nunc.
Non témere est: et properáns venit: nescío quid circumspéctat.

ACTVS II. SCENA III.

CHAEREA adulescens. PARMENO.

CH. Óccidi.
Neque virgo est usquam: néque ego, qui illam e cónspectu amisí meo.
Vbi quaéram, ubi investígem, quem percónter, qua insistám via,
Incértus sum. una haec spés est; ubi ubi est, diú celari nón potest.
O fáciem pulchram: déleo omnis dehínc ex animo múlieres:
Taedét cotidiánarum harum fórmarum. *PA.* ecce autem álterum,
Néscio quid de amóre loquitur: o ínfortunatúm senem!
Hic véro est, qui si occéperit,
Ludúm iocumque dícas fuisse illum álterum,
Praeut húius rabies quaé dabit.
CH. Vt illúm di deae omnes sénium perdant, qui hódie me remorátus sit;
Meque ádeo qui restíterim; tum autem qui íllum flocci fécerim.

Sét eccum Parmenónem. salve. *PA.* quíd tu es tristis? quídve es alacris?
Vnde is? *CH.* egone? néscio hercle, neque únde eam, neque quórsum eam:
Ita prórsum oblitus súm mei.
PA. Qui quaéso? *CH.* amo. *PA.* hem. *CH.* nunc, Pármeno, te osténderis, quí vír sies.
Scis té mihi saepe póllicitum esse: Chaérea, aliquid ínveni
Modo quód ames: utilitátem in ea re fáciam ut cognoscás meam:
Cum in céllulam ad te pátris penum omnem cóngerebam clánculum.
PA. Age inépte. *CH.* hoc hercle fáctumst. fac sis núnc promissa appáreant:
Sive ádeo digna rés est, ubi tu nérvos intendás tuos.
Haut símilis virgost vírginum nostrárum: quas matrés student
Demíssis humeris éssé, vincto péctore, ut gracilaé sient.
Siqua ést habitior paúlo, pugilem esse aíunt: deducúnt cibum:
Tamenétsi bona natúra est, reddunt cúratura iúnceas;
Itaque érgo amantur. *PA.* quíd tua istaec? *CH.* nóva figura orís. *PA.* papae.
CH. Color vérus, corpus sólidum et succi plénum. *PA.* anni? *CH.* anni? sédecim.
[*PA.* Flos ipse. *CH.*] Hanc tú mihi vel vi, vél clam, vel precário
Fac trádas: mea nihil réfert, dum potiár modo.
PA. Quid, vírgo cuiast? *CH.* néscio hercle. *PA.* undést? *CH.* tantundem. *PA.* ubi hábitat?
CH. Ne id quídem. *PA.* ubi vidisti? *CH.* ín via. *PA.* qua rátione illam amísti?

CH. Id équidem adveniens mécum stomachabár modo:
Neque quémquam ego hominem esse árbitror, cui mágis bonae
Felícitates ómnes aversaé sient.
Quid hóc est sceleris? périi. *PA.* quid factúmst? *CH.* rogas?
Patrís cognatum atque aéqualem Archidémidem
Nostíne? *PA.* quidni? *CH.* is, dum hánc sequor, fit mi óbviam.
PA. Incómmode hercle. *CH.* immo énimvero infelíciter:
Nam incómmoda alia súnt dicenda, Pármeno.
Illúm liquet mi déierare, his ménsibus
Sex séptem prorsus nón vidisse próxumis,
Nisi núnc, cum minime véllem, minimeque ópus fuit.
Eho nónne hoc monstri símilest? quid aïs? *PA.* máxume.
CH. Contínuo adcurrit ád me, quam longé quidem,
Incúrvus, tremulus, lábiis demissís, gemens:
Heus heús, tibi dico, Chaérea, inquit. réstiti.
Scin quíd ego te volébam? dic. cras ést mihi
Iudícium. quid tum? ut díligenter núnties
Patri, ádvocatus máne mi esse ut méminerit.
Dum haec lóquitur, abiit hóra. rogo num quíd velit.
Recte, ínquit. abeo. cum húc respicio ad vírginem,
Illa sése interea cómmodum huc advórterat
In hanc nóstram plateam. *PA* mírum ni hanc dicít, modo
Huíc quaé data donost. *CH.* húc cum advenio, núlla erat.
PA. Comités secuti scílicet sunt vírginem.
CH. Verúm; parasitus cum áncilla. *PA.* ipsast: ílicet:
Desíne: iam conclamátumst. *CH.* alias rés agis.

PA. Istúc ago equidem. *CH.* nóstin quaeso díc mihi, aut
Vidístin? *PA.* vidi, nóvi: scio, quo abdúcta sit.
CH. Eho Pármeno mi, nóstin, et scis úbi siet?
PA. Húc deductast ád meretricem Tháidem: ei donó datast.
CH. Quís is est tam poténs, cum tanto múnere hoc? *PA.* milés Thraso
Phaédriae rivális. *CH.* duras frátris partis praédicas.
PA. Ímmo enim si sciás quod donum dóno huic contra cómparet,
Mágis id dicas. *CH.* quódnam quaeso hercle? *PA.* eúnuchum. *CH.* illumne óbsecro
Ínhonestum hominem, quém mercatus ést heri, senem múlierem?
PA. Ístunc ipsum. *CH.* homó quatietur cérte cum donó foras.
Sét istam Thaidém non scivi nóbis vicinam. *PA.* haút diust.
CH. Périi, numquamne étiam me illam vídisse? ehodum díc mihi:
Éstne, ut fertur, fórma? *PA.* sane. *CH.* at níhil ad nostram hanc. *PA.* ália res.
CH. Óbsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. *PA.* faciam sédulo,
Dábo operam, adiutábo: numquid me áliud? *CH.* quo nunc ís? *PA.* domum,
Vt mancipia haec, íta uti iussit fráter, ducam ad Tháidem.
CH. Ó fortunatum ístum eunuchum; quí quidem in hanc detúr domum!
PA. Quíd ita? *CH.* rogitas? súmma forma sémper conservám domi
Vidébit, conloquétur: aderit úna in unis aédibus.
Cibúm nonnumquam cápiet cum ea: intérdum propter dórmiet.

PA. Quid sí nunc tute fórtunatus fías? *CH.* qua re, Pármeno?
Respónde. *PA.* capias tu íllius vestem. *CH.* véstem? quid tum póstea?
PA. Pro illó te deducam. *CH.* aúdio. *PA.* te esse íllum dicam. *CH.* intéllego.
PA. Tu illís fruare cómmodis, quibus íllum dicebás modo:
Cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter dórmias:
Quandóquidem illarum néque te quisquam nóvit, neque scit quí sies.
Praetérea forma et aétate ipse es, fácile ut pro eunuchó probes.
CH. Díxti pulchre: númquam vidi mélius consilíum dari.
Age eámus intro núnc iam: orna me, ábduc, duc, quantúm potest.
PA. Quid agís? iocabar équidem. *CH.* garris. *PA.* périi, quid ego egí miser?
Quo trúdis? perculerís iam tu me. tíbi equidem dicó, mane.
CH. Eámus. *PA.* pergin? *CH.* cértumst. *PA.* vide ne nímium calidum hoc sít modo.
CH. Non ést profecto: síne. *PA.* at enim istaec ín me cudetúr faba. *CH.* ah!
PA. Flagítium facimus. *CH.* án id flagitiumst, si ín domum meretríciam
Dedúcar, et illis crúcibus quae nos nóstramque adulescéntiam
Habent déspicatu, et quaé nos semper ómnibus cruciánt modis,
Nunc réferam gratiam: átque eas itidem fállam, ut ab illis fállimur?
An pótius par atque aéquum est, pater ut á me ludatúr dolis?

Quod quí rescierint, cúlpent; illud mérito factum omnés putent.
PA. Quid istíc? si certumst fácere, facias: vérum ne post cónferas
Culpam ín me. *CH.* non faciám. *PA.* iubesne? *CH.* iúbeo, cogo, atque ímpero;
Numquám defugiam auctóritatem. *PA.* séquere: di vortánt bene.

ACTVS III. SCENA I.

THRASO miles. GNATHO. PARMENO.

TH. Magnás vero agere grátias Thaís mihi?
GN. Ingéntis. *TH.* ain tu, laétast? *GN.* non tam ipsó quidem
Donó, quam abs te datum ésse: id vero sério
Triúmphat. *PA.* huc províso ut ubi tempús siet,
Dedúcam. set eccum mílitem. *TH.* est istúc datum
Profécto, ut grata míhi sint quae facio ómnia.
GN. Advórti hercle animum. *TH.* vél rex semper máxumas
Mihi agébat quicquid féceram; aliis nón item.
GN. Labóre alieno mágno partam glóriam
Verbís saepe in se tránsmovet, qui sál habet,
Quod in té est. *TH.* habes. *GN.* rex te érgo in oculis. *TH.* scílicet.
GN. Gestáre. *TH.* verum: crédere omnem exércitum,
Consília. *GN.* mirum. *TH.* túm sicubi eum sátietas
Hominum, aút negoti síquando odium céperat,
Requiéscere ubi volébat, quasi: nostín? *GN.* scio.
Quasi ubi íllam expueret míseriam ex animó. *TH.* tenes.
Tum mé convivam sólum abducebát sibi. *GN.* hui,
Regem élegantem nárras. *TH.* immo síc homost:
Perpaúcorum hominumst. *GN.* ímmo nullorum, árbitror,

Si técum vivit. *TH.* ínvidere omnés mihi,
Mordére clanculum: égo non flocci péndere:
Illi ínvidere mísere: verum unús tamen
Inpénse, elephantis quem Índicis praeféçerat:
Is úbi molestus mágis est, Quaeso, inquám, Strato,
Eone és ferox, quia habés imperium in béluas?
GN. Pulchré mehercle díctum et sapientér. papae,
Iuguláras hominem. quíd ille? *TH.* mutus ílico.
GN. Quidni ésset? *PA.* di vostrám fidem! hominem pérditum
Miserúmque: et illum sácrilegum. *TH.* quid illúd, Gnatho,
Quo pácto Rhodium tétigerim in convívio,
Numquám tibi dixi? *GN.* númquam: sed narra óbsecro.
Plus mílies iam audívi. *TH.* una in convívio
Erat hic, quem dico, Rhódius adulescéntulus:
Forte hábui scortum: coépit ad id adlúdere,
Et me ínritare. quíd agis, homini inquam, ínpudens?
Lepus túte es, et pulméntum quaeris? *GN.* há ha hae.
TH. Quid ést? *GN.* facete, lépide, laute, níl supra.
Tuum óbsecro ne hoc díctum erat? vetus crédidi.
TH. Audíeras? *GN.* saepe: et fértur in primís. *TH.* meumst.
Dolet díctum inprudenti áduloscenti, et líbero.
PA. At té di perdant. *GN.* quíd ille quaeso? *TH.* pérditus.
Risu ómnes qui aderant, émoriri: dénique
Metuébant omnes iám me. *GN.* non iniúria.
TH. Set heús tu, purgon égo me de istac Tháidi,
Quod eám me amare súspicatast? *GN.* níl minus.
Immo aúge magis suspícionem. *TH.* cúr? *GN.* rogas?
Scin, síquando illa méntionem Phaédriae
Facit aút si laudat; te út male urat? *TH.* séntio.
GN. Id út ne fiat, haéc res solast rémedio.
Vbi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam

Contínuo. siquando ílla dicet, Phaédriam
Intrómittamus cómissatum: Pámphilam
Cantúm, tu, provocémus. si laudábit haec
Illíus formam: tu húius contra. dénique
Par tú pari reférto, quod eam mórdeat.
TH. Siquidém me amaret, tum ístuc prodessét, Gnatho.
GN. Quando íllud quod tu dás, exspectat átque amat,
Iam dúdum te amat: iámdudum illi fácile fit
Quod dóleat: metuit sémper, quem ipsa núnc capit
Fructúm, ne quando irátus tu alio cónferas.
TH. Bene díxti: ac mihi istuc nón in mentem vénerat.
GN. Ridículum: non enim cógitaras: céterum
Idem hóc aut melius túte invenissés, Thraso.

ACTVS III. SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS ancilla.

TH. Audíre vocem vísa sum modo mílitis.
Atque éccum. salve, mí Thraso. *THR.* o Thaís mea,
Meum suávium, quid ágitur? ecquid nós amas
De fídicina istac? *PA.* quám venuste! quód dedit
Princípium adveniens! *TH.* plúrimum mèrító tuo.
GN. Eámus ergo ad cénam: quid stas? *PA.* hem álterum:
Abdómini hunc natum dícas. *THR.* ubi vis, nón moror.
PA. Adíbo, atque adsimulábo quasi nunc éxeam.
Itúran, Thais, quópiam es? *TH.* ehem, Pármeno,
Bene fécisti: hodie itúra. *PA.* quo? *TH.* quid, hunc nón vides?
PA. Video, ét me taedet. úbi vis dona adsúnt tibi
A Phaédria. *THR.* quid stámus? cur non ímus hinc?

PA. Quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua,
Dare huíc quae volumus, cónvenire et cónloqui.
THR. Perpúlchra credo dóna, aut nostris símilia.
PA. Res índicabit. heús iubete istós foras
Exíre, quos iussi, ócius. procéde tu huc.
Ex Aéthiopia est úsque haec. *THR.* hic sunt trés minae.
GN. Vix. *PA.* úbi tu es, Dore? accéde huc. hem eunuchúm tibi,
Quam líberali fácie? quam aetate íntegra?
TH. Ita mé di ament, honéstus est. *PA.* quid tu aís, Gnatho?
Numquíd habes quod contémnas? quid tu autém, Thraso?
Tacént: satis laudant. fác periclum in líteris,
Fac ín palaestra, in músicis: quae líberum
Scire aéquom est adulescéntem, sollertém dabo.
THR. Ego íllum eunuchum, si ópus siet, vel sóbrius.
PA. Atque haéc qui misit, nón sibi soli póstulat
Te vívere. et sua caúsa excludi céteros;
Neque púgnas narrat, néque cicatricés suas
Osténtat; neque tibi óbstat, quod quidám facit:
Verum úbi molestum nón erit, ubi tú voles,
Vbi témpus tibi erit, sát habet, tum si récipitur.
THR. Appáret servom hunc ésse domini paúperis
Miseríque. *GN.* nam hercle némo posset, sát scio,
Qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti.
PA. Tace tú: quem ego infra esse ínfimos omnís puto
Hominés: nam qui huic adséntari animum indúxeris,
E flámma petere té cibum posse árbitror.
THR. Iamne ímus? *TH.* hos prius íntroducam, et quaé volo
Simul ímperabo: póstea continuo éxeo.

THR. Ego hinc ábeo. tu istanc ópperire. *PA.* haut cónvenit
Vna íre cum amica ímperatorem ín via.
THR. Quid tíbi ego multa dícam? domini símia es.
GN. Ha ha haé. *THR.* quid rides? *GN.* ístud quod dixtí modo:
Et illúd de Rhodio díctum in mentem cúm venit.
Set Tháis exit. *THR.* ábi prae: cura ut sínt domi
Paráta. *GN.* fiat. *TH.* díligenter, Pýthias,
Fac cúres, si forte húc Chremes advénerit,
Vt óres, primum ut rédeat: si id non cómmodumst,
Vt máneat: si id non póterit, ad me addúcito.
PY. Ita fáciam: *TH.* quid? quid áliud volui dícere?
Ehem cúrate istam díligenter vírginem:
Domi ut sítis, facite. *THR.* eámus. *TH.* vos me séquimini.

ACTVS III. SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS ancilla.

CH. Profécto quanto mágis magisque cógito,
Nimírum dabit haec Tháis mihi magnúm malum:
Ita me áb ea astute vídeo labefactárier,
Iam túm cum primum iússit me ad se adcérsier.
Rogét quis, quid tibi cúm ea; ne norám quidem.
Vbi véni, causam, ut íbi manerem, répperit:
Ait rém divinam fécisse, et rem sériam
Velle ágere mecum. iám erat tum suspício,
Doló malo haec fieri ómnia. ipsa accúmbere
Mecúm; mihi sese dáre: sermonem quaérere.
Vbi fríget, huc evásit, quam pridém pater
Mi et máter mortui éssent. dico, iám diu.
Rus Súnio ecquod hábeam, et quam longe á mari.
Credo eí placere hoc, spérat se a me avéllere.
Postrémo, ecqua inde párva periissét soror;
Ecquís cum ea una; ecquíd habuisset cúm perit;

Ecquís eam posset nóscere. haec cur quaéritet?
Nisi sí ílla forte, quae ólim periit párvola,
Eam sése intendit ésse, ut est audácia.
Verum éa si vivit, ánnos natast sédecim:
Non máior: Thais, quám ego sum, maiúsculast.
Misít porro orare, út venirem, sério.
Aut dícat quid volt, aút molesta né siet.
Non hércle veniam tértio. heus heus, écquis híc?
Ego súm Chremes. *PY.* o cápitulum lepidíssimum.
CH. Dico égo mi insidias fíeri? *PY.* Thais máxumo
Te orabat opere, ut crás redires. *CH.* rús eo.
PY. Fac amábo. *CH.* non possum, ínquam. *PY.* at tu aput nos híc maue,
Dum rédeat ipsa. *CH.* níl minus. *PY.* cur mí Chremes?
CH. Malám rem hinc ibis? *PY.* si ístuc ita certúmst tibi,
Amábo, ut illuc tránseas ubi illást. *CH.* eo.
PY. Abi, Dórias, cito húnc deduc ad mílitem.

ACTVS III. SCENA IV.

ANTIPHO adulescens.

AN. Heri áliquot adulescéntuli coíimus in Piraéo,
In húnc diem ut de sýmbolis essémus. Chaeream eí rei
Praefécimus: dati ánuli: locus, témpus constitútumst.
Praetériit tempus, quo ín loco dictúmst, parati níhil est.
Homo ípse nusquamst: néque scio quid dícam, aut quid coniéctem.
Nunc mi hóc negoti céteri dedére, ut illum quaéram.
Idque ádeo visam, sí domist. set quísnam a Thaide éxit?

Is ést, an non est? ípsus est? quid hoc hóminis? quid hoc ornátist?
Quid illúd malist? nequeó satis mirári neque coniícere.
Nisi quícquid est, procul hínc lubet prius quíd sit sciscitári.

ACTVS III. SCENA V.

CHAEREA. ANTIPHO.

CH. Númquis hic est? némo est. numquis hínc me sequitur? némo homost.
Iámne rumpere hóc mihi licet? pró supreme Iúpiter!
Nunc ést profecto, intérfici cum pérpeti me póssum;
Ne hoc gaúdium contáminet vita aégritudine áliqua.
Sed néminemne cúriosum intérvenire núnc mihi,
Qui mé sequatur quóquo eam; rogitándo obtundat, énicet:
Quid géstiam, aut quid laétus sim, quo pérgam, unde emergam, úbi siem
Vestítum hunc nactus, quíd mihi quaeram, sánus sim anne insániam?
AN. Adíbo, atque ab eo grátiam hanc, quam vídeo velle, iníbo.
Chaérea, quid est quód sic gestis? quíd sibi hic vestítus quaerit?
Quíd est, quod laetus és? quid tibi vis? sátine sanu's? quíd me adspectas?
Quid díces? *CH.* o festús dies! o méus amicus! sálve:
Nemo ómniumst, quem ego núnc magis vidére cuperem, quám te.
AN. Narra ístuc quaeso quíd sit. *CH.* immo ego te óbsecro hercle ut aúdias.
Nostíne hanc, quam amat fráter? *AN.* novi; némpe, opinor, Tháidem.

CH. Istam ípsam. *AN.* sic comméminéram. *CH.* hodie quaédam est ei donó data
Virgo: éius quid ego tíbi nunc faciem praédicem aut laudem, Ántipho:
Cum me ípse noris quam élegans formárum spectatór siem?
In hác commotus sum. *AN.* aín tu? *CH.* primam díces, scio, si víderis.
Quid múlta verba? amáre coepi. fórte fortuná domi
Erat quídam eunuchus, quém mercatus fráter fuerat Tháidi:
Neque ís deductus étiam tum ad eam. súmmonuit me Pármeno
Ibi sérvus, quod ego arrípui. *AN.* quid id est? *CH.* tácitus citius aúdies:
Vt véstem cum illo mútem, et pro illo iúbeam me illoc dúcier.
AN. Pro eunúchon? *CH.* sic est. *AN.* quíd ut ex ea re tándem caperes cómmodi?
CH. Rogás? viderem, audírem, essem una quícum cupiebam, Ántipho.
Num párva causa, aut práva ratiost? tráditus sum múlieri.
Illa ílico ubi me accépit, laeta véro ad se abducít domum:
Conméndat virginém. *AN.* cui? tibine? *CH.* míhi. *AN.* satis tutó tamen.
CH. Edícit ne vir quísquam ad eam adeat: ét mi ne abscedam, ímperat:
In ínteriore párte ut maneam sólus cum sola. ádnuo
Terram íntuens modéste. *AN.* miser. *CH.* ego, ínquit, ad cenam hínc eo:
Abdúcit secum ancíllas: paucae, quaé circum illam essént, manent
Novíciae puéllae. continuo haéc adornant út lavet.

Adhórtor properent. dum ápparatur, vírgo in conclaví sedet
Suspéctans tabulam quándam pictam; ubi ínerat pictura haéc, Iovem
Quo pácto Danaae mísisse aiunt quóndam in gremium imbrem aúreum.
Egomét quoque id spectáre coepi: et quía consimilem lúserat
Iam olim ílle ludum, inpéndio magis ánimus gaudebát mihi;
Deum sése in pretium cónvertisse, et pér alienas tégulas
Venísse clanculúm: per pluviam fúcum factum múlieri.
At quém deum? qui témpla caeli súmma sonitu cóncutit.
Ego homúncio hoc non fécerim? ego vero íllud fecerim ác lubens.
Dum haec mécum reputo, adcérsitur lavátum interea vírgo:
Iit, lávit, rediit; deínde eam in lectum íllae conlocárunt.
Sto exspéctans, si quid mi ímperent. venit úna, heus tu, inquit, Dóre,
Cape hóc flabellum, et véntulum huic sic fácito, dum lavámur:
Vbi nós laverimus, sí voles, laváto. accipio trístis.
AN. Tum equídem ístuc os tuum ínpudens vidére nimium véllem,
Qui essét status, flabéllulum tenére te asinum tántum.
CH. Vix élocutast hóc, foras simul ómnes proruúnt se;
Abeúnt lavatum, pérstrepunt; ita út fit, domini ubi ábsunt.
Intérea somnus vírginem obprimít. ego limis spécto

Sic pér flabellum clánculum: simul ália circumspécto
Satine explorata sínt. video esse. péssulum ostio óbdo.
AN. Quid túm? *CH.* quid tum? quid, fátue? *AN.* fateor. *CH.* án ego occasiónem
Mi osténtam, tantam, tám brevem, tam optátam, tam insperátam
Amítterem? tum pól ego is essem véro, qui adsimulábar.
AN. Sane hércle ut dicis. sét interim de sýmbolis quid áctumst?
CH. Parátumst. *AN.* frugi es: úbi? domin'? *CH.* immo áput libertum Díscum.
AN. Perlóngest. *CH.* set tanto ócius properémus. *AN.* muta véstem.
CH. Vbi mútem? perii: nam éxulo domó nunc: metuo frátrem,
Ne intús sit: porro autém patrem, ne rúre rediert iam.
AN. Eámus ad me, ibi próxumumst ubi mútes. *CH.* recte dícis.
Eámus: et de istác simul quo pácto porro póssim
Potíri consiliúm volo capere úna tecum. *AN.* fíat.

ACTVS IV. SCENA I.

DORIAS ancilla.

Íta me di ament, quántum ego illum vídi, non nil tímeo misera,
Né quam ille hodie insánus turbam fáciat, aut vim Tháidi.
Nám postquam iste advénerat aduléscens, frater vírginis,
Mílitem rogat út illum admitti iúbeat: ille contínuo irasci,

Néque negare audére: Thais pórro instare ut hóminem invitet.
Íd faciebat rétinendi illius caúsa: quia illa quaé cupiebat
Dé sorore eius índicare, ad eám rem tempus nón erat.
Ínvitatust. mánsit. ibi illa cum íllo sermonem óccipit.
Míles vero, síbi putans addúctum ante oculos aémulum,
Vóluit facere cóntra huic aegre: heus, ínquit, puer, i, Pámphilam
Ádcerse, ut deléctet hic nos. ílla exclamat, mínime gentium:
Ín convivium íllam? miles téndere inde ad iúrgium.
Ínterea aurum síbi clam mulier démit, dat mihi ut aúferam:
Hóc est signi: ubi prímum poterit, se íllinc subducét scio.

ACTVS IV. SCENA II.

PHAEDRIA.

Dum rús eo, coepi égomet mecum intér vias,
Ita út fit, ubi quid ín animo est moléstiae,
Aliám rem ex alia cógitare, et ea ómnia
Peiórem in partem. quíd opust verbis? dum haéc puto,
Praetérii inprudens víllam. longe iam ábieram,
Cum sénsi: redeo rúrsum, male me véro habens:
Vbi ad ípsum venio déverticulum, cónstiti:
Occépi mecum cógitare, Hem, bíduum hic
Manéndumst soli síne illa? quid tum póstea?
Nil ést. quid? nil? si nón tangendi cópia est,
Eho né videndi quídem erit? si illud nón licet,
Saltem hóc licebit. cérte extrema línea

Amáre, haut nihil est. víllam praetereó sciens.
Sed quíd hoc, quod timida súbito egreditur Pýthias?

ACTVS IV. SCENA III.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

Vbi ego illum scelerósum misera atque ínpium inveniam? aút ubi quaeram?
Hócine tam audax fácinus facere esse aúsum? perii. *PH.* hoc quíd sit vereor.
PY. Quín etiam insupér scelus, postquam lúdificatust vírginem,
Vestem ómnem miserae díscidit, tum ipsám capillo cónscidit.
PH. Hem. *PY.* quí nunc si detúr mihi;
Vt ego únguibus facile ílli in oculos ínvolem venéfico?
PH. Néscio quid profécto absente nóbis turbatúmst domi.
Adíbo. quid istuc? quíd festinas? aút quem quaeris, Pýthias?
PY. Ehem Phaédria, ego quem quaéram? in' hinc quo dígnu's cum donís tuis
Tam lépidis. *PH.* quid istuc ést rei?
PY. Rógan? eunuchum quém dedisti nóbis, quas turbás dedit?
Vírginem, quam erae déderat dono míles, vitiavít. *PH.* quid ais?
PY. Périi. *PH.* temulénta es. *PY.* utinam síc sint, mihi qui mále volunt.
DO. Au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam monstrúm fuit?
PH. Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit? *PY.* ego illum néscio: hoc
Quod fécit, res ipsa índicat:
Virgo ípsa lacrumat, néque cum rogites, quíd sit audet dícere.

Ille aútem bonus vir núsquam apparet. étiam hoc misera súspicor,
Aliquíd domo abeuntem ábstulisse. *PH.* nequeo mirarí satis,
Quo hinc ílle abire ignávos possit lóngius: nisi sí domum
Forte ád nos rediit. *PY.* víse amabo, núm sit. *PH.* iam faxó scies.
DO. Perii, óbsecro tam infándum facinus, méa tu, ne audiví quidem.
PY. At pól ego amatorés audieram múlierum esse eos máxumos,
Set níl potesse: vérum miserae nón in mentem vénerat:
Nam illum áliquo conclusíssem, neque illi cómmisissem vírginem.

ACTVS IV. SCENA IV.

PHAEDRIA. DORVS. PYTHIAS. DORIAS.

PH. Exí foras, sceléste: at etiam réstitas,
Fugitíve? prodi, mále conciliate. *DO.* óbsecro. *PH.* oh,
Illúc vide, os ut síbi distorsit cárnufex.
Quid huc tíbi reditiost? véstis quid mutátiost?
Quid nárras? paulum sí cessassem, Pýthias,
Domi nón offendissem, íta iam adornarát fugam.
PY. Haben hóminem, amabo? *PH.* quídni habeam? *PY.* o factúm bene.
DOR. Istúc pol vero béne. *PY.* ubi est? *PH.* rogitas? nón vides?
PY. Videam, óbsecro, quem? *PH.* hunc scílicet. *PY.* quis hic ést homo?
PH. Qui ad vós deductus hódiest. *PY.* hunc oculís suis
Nostrárum numquam quísquam vidit, Phaédria.

PH. Non vídit? *PY.* an tu hunc crédidisti esse, óbsecro,
Ad nós deductum? *PH.* námque alium habui némi- nem. *PY.* au,
Ne cómparandus híc quidem ad illumst. ílle erat
Honésta facie et líberali. *PH.* ita vísus est
Dudúm, quia varia véste exornatús fuit:
Nunc eó videtur foédus, quia illam nón habet.
PY. Tace óbsecro: quasi véro paulum intérsiet.
Ad nós deductus hódie est aduléscéntulus,
Quem tú videre véro velles, Phaédria.
Hic ést vietus, vétus veternosús senex,
Colóre stellioníno. *PH.* hem, quae haec est fá- bula?
Eo rédiges me, ut, quid émerim egomet, nésciam?
Eho tu, émin ego te? *DOR.* emísti. *PY.* iube mi dénuo
Respóndeat. *PH.* roga. *PY.* vénisti hodie ad nós? negat.
At ílle álter venit nátus annos sédecim:
Quem sécum adduxit Pármeno. *PH.* agedum hoc mi éxpedi
Primum: ístam quam habes, únde habes vestém? taces?
Monstrum hóminis, non dictúru's? *DOR.* venit Chaérea.
PH. Meus fráterne? *DOR.* ita. *PH.* quando? *DOR.* hódie. *PH.* quam dudúm? *DOR.* modo.
PH. Quicúm? *DOR.* cum Parmenóne. *PH.* norasne eúm prius?
DOR. Non. *PH.* únde fratrem méum esse scibas? *DOR.* Pármeno
Dicébat eum esse. is mi hánc dedit vestem. *PH.* óccidi.
DOR. Meam ipse índuit: post úna ambo abierúnt foras.

PY. Iám satis credis sóbriam esse me, ét nil mentitám tibi?
Iám satis certumst vírginem vitiátam esse? *PH.* age nunc, bélua,
Crédis huic quod dícat? *PY.* quid isti crédam? res ípsa índicat.
PH. Cóncede istuc paúlulum. audin? étiam nunc paulúm: sat est.
Díc dum hoc rursum, Chaérea tuam véstem detraxít tibi?
DOR. Fáctum. *PH.* et eam est indútus? *DOR.* factum. *PH.* et pró te huc deductúst? *DOR.* ita.
PH. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem hominem. *PY.* vaé mihi:
Étiam nunc credés indignis nós esse inrisás modis?
PH. Mirum ni tu crédis quod iste dícat. quid agam néscio.
Heús negato rúrsus. possumne hódie ego ex te exscúlpere
Vérum? vidistíne fratrem Chaéream? *DOR.* non. *PH.* nón potest
Síne malo fatéṫi, video: séquere hac: modo aït: módo negat.
Óra me. *DOR.* obsecró te vero, Phaédria. *PH.* i intro! *DOR.* eoí eï.
PH. Álio pacto honéste quomodo hínc abscedam néscio;
Áctumst siquidem. tú me hic etiam, nébulo, ludificábere?
PY. Pármenonis tám scio esse hanc téchnam, quam me vívere.
DO. Síc est. *PY.* inveniám pol hodie, párem ubi referam grátiam.
Sét nunc quid faciéndum censes, Dórias? *DOR.* de istác rogas

Vírgine? *PY.* ita, utrum praédicemne an táceam? *DOR.* tu pol, sí sapis,
Quód scis nescis, néque de eunucho, néque de vitio vírginis.
Hác re et te omni túrba evolves, ét illi gratum féceris.
Íd modo dic, abísse Dorum. *PY.* ita fáciam. *DOR.* set videón Chremen?
Tháis iam aderit. *PY.* quíd ita? *DOR.* quia, cum inde ábeo, iam tum incéperat
Túrba inter eos. *PY.* aúfer aurum hoc: égo scibo ex hoc, quíd siet.

ACTVS IV. SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Attát data hercle vérba mihi sunt: vícit vinum quód bibi.
Ac dum áccubabam, quám videbar míhi esse pulchre sóbrius!
Postquám surrexi, néque pes neque mens sátis suum officiúm facit.
PY. Chremé. *CH.* quis est? ehem Pýthias: vah, quánto nunc formósior
Vidére mihi quam dúdum? *PY.* certe tú quidem pol multo hílarior.
CH. Verbum hércle hoc verum erít, Sine Cerere et Líbero frigét Venus.
Set Tháis multo me ántevenit? *PY.* ánne abiit iam a mílite?
CH. Iamdúdum: aetatem. lítes factae súnt inter eos máxumae.
PY. Nil díxit, tu ut sequerére sese? *CH.* níl, nisi abiens mi ínnuit.
PY. Eho, nónne id sat erat? *CH.* át nescibam id dícere illam, nísi quia

Corréxit miles, quód intellexi mínus: nam me extrusít foras.
Set eccam ípsam: miror úbi ego huic antevórterim.

ACTVS IV. SCENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

TH. Crédo equidem illum iam ádfuturum, ut íllam a me eripiát; sine veniat.
Átqui si illam dígito attigerit, óculi illi ilico éffodientur.
Ýsque adeo illius férre possum inéptiam et magnífica verba,
Vérba dum sint: vérum si ad rem cónferentur, vápulabit.
CH. Tháis, ego iam dúdum hic adsum. *TH.* o mí Chremes, te ipsum éxpeto.
Scín tu turbam hanc própter te esse fáctam? et adeo ad te ádtinere hanc
Ómnem rem? *CH.* ad me? quí quaeso istuc? *TH.* quía, dum tibi sorórem studeo
Réddere ac restítuere, haec atque huíusmodi sum múlta passa.
CH. Ýbi east? *TH.* domi aput me. *CH.* hém. *TH.* quid est?
Éducta ita uti téque illaque dígnumst. *CH.* quid aïs? *TH.* íd quod res est.
Hánc tibi dono dó, neque repeto pró illa quicquam abs té preti.
CH. Et habétur et referétur, Thais, íta uti merita es, grátia.
TH. Át enim cave, ne príus, quam hanc a me accípias, amittás, Chreme:
Nam haéc east, quam míles a me ví nunc ereptúm venit.
Abi tú, cistellam, Pýthias, domo éffer cum monuméntis.

CH. Viden tu illum, Thais? *PY.* úbi sitast? *TH.* in rísco. odiosa céssas?
CH. Mílitem secum ád te quantas cópias addúcere?
Áttat. *TH.* num formídulosus óbsecro es, mi homo? *CH.* ápagesis.
Égon formidulósus? nemost hóminum, qui vivát, minus.
TH. Átque ita opust. *CH.* ah, métuo qualem tú me esse hominem exístumes.
TH. Ímmo hoc cogitáto: quicum rés tibi est, peregrínus est:
Mínus potens quam tú, minus notus, mínus amicorum híc habens.
CH. Scío istuc: set tu quód cavere póssis, stultum admítterest.
Málo ego nos prospícere, quam hunc ulcísci accepta iniúria.
Tú abi: atque obsera óstium intus, dúm ego hinc transcurro ád forum:
Vólo ego adesse hic ádvocatos nóbis in turba hác. *TH.* mane.
CH. Mélius est. *TH.* mane. *CH.* omítte, iam adero. *TH.* níl opus est istís, Chreme.
Hóc modo dic, sorórem esse illam tuam: ét te parvam vírginem
Ámisisse: núnc cognosse. sígna ostende. *PY.* adsúnt. *TH.* cape.
Sí vim faciet, ín ius ducito hóminem: intellextín? *CH.* probe.
TH. Fác animo haec praesénti ut dicas. *CH.* fáciam. *TH.* attolle pállium.
Périi, huic ipsi est ópus patrono, quém defensorém paro.

ACTVS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

THR. Hancíne ego ut contuméliam tam insígnem in me accipiám, Gnatho?
Morí me satiust. Símalio, Donáx, Syrisce, séquimini.
Primum aédis expugnábo. *GN.* recte. *THR.* vírginem eripiám. *GN.* probe.
THR. Male múlcabo ipsam. *GN.* púlchre. *THR.* in medium huc ágmen cum vectí, Donax;
Tu, Símalio, in sinístrum cornu; tú, Syrisce, in déxterum.
Cedo álios: ubi centúriost Sanga, et mánipulus furum? *SA.* éccum adest.
THR. Quid ignáve? peniculón pugnare, quí istum huc portes, cógitas?
SA. Egone? ímperatorís virtutem nóveram, et vim mílitum:
Sine sánguine hoc non pósse fieri: qui ábstergerem vólnera?
THR. Vbi álii? *SA.* qui, malum, álii? solus Sánnio servát domi.
THR. Tu hosce ínstrue: ego ero póst principia: inde ómnibus signúm dabo.
GN. Illúc est sapere: ut hósce instruxit, ípsus sibi cavít loco.
THR. Idem hóc iam Pyrrhus fáctitavit. *CH.* víden tu, Thais, quam híc rem agit?
Nimírum consilium íllud rectumst de ócludendis aédibus.
TH. Sané, qui tibi nunc vír videtur ésse, hic nebulo mágnus est:
Ne métuas. *THR.* quid vidétur? *GN.* fundam tíbi nunc nimis vellém dari,

Vt tu íllos procul hinc éx occulto caéderes: facerént fugam.
THR. Sét eccam Thaidem ípsam video. *GN.* quâm mox inruimús? *THR.* mane;
Ómnia prius éxperiri, quam árma, sapientém decet.
Quí scis an, quae iúbeam, sine vi fáciat? *GN.* di vostrám fidem,
Quánti est sapere? númquam accedo, quín abs te abeam dóctior.
THR. Tháis, primum hoc míhi responde: cúm tibi do istam vírginem,
Díxtin hosce míhi dies soli dáre te? *TH.* quid tum póstea?
THR. Rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem adduxtí tuum:
Quíd cum illoc agás? et cum eo clám te subduxtí mihi.
TH. Lúbuit. *THR.* Pamphilam érgo huc redde, nísi si mavis éripi.
CH. Tíbi illam reddat, aút tu èam tangas? ómnium. *GN.* ah quid agís? tace.
THR. Quíd tu tibi vis? égo non tangam meám? *CH.* tuam autem, fúrcifer?
GN. Cáve sis: nescis cuí maledicas núnc viro. *CH.* non tu hínc abis?
Scín tu ut tibi res se hábeat? si quicquam hódie hic turbae coéperis,
Fáciam ut huius locí dieique meíque semper méimineris.
GN. Míseret tui me, qui húnc tantum hominem fácias inimicúm tibi.
CH. Díminuam ego capút tuum hodie, nísi abis. *GN.* ain veró canis?
Sícine agis? *THR.* quis tú homo es? quid tibi vís? quid cum illa reí tibi est?

CH. Scíbis: principio éam esse dico líberam. *THR.* hem. *CH.* civem Átticam. *THR.* hui.
CH. Meám sororem. *THR.* os dúrum. *CH.* miles, núnc adeo edicó tibi,
Né vim facias úllam in illam. Tháis, ego eo ad Sóphronam
Nútricem, ut eam addúcam, et signa osténdam haec. *THR.* tun me próhibeas,
Meám ne tangam? *CH.* próhibebo inquam. *GN.* audín tu? hic furti se ádligat:
Sátis tibi est? *THR.* idem hoc tú aïs, Thais? *TH.* quaére qui respóndeat.
THR. Quíd nunc agimus? *GN.* quín redimus: iam haéc tibi aderit súpplicans
Vltro. *THR.* credin? *GN.* ímmo certe: nóvi ingenium múlierum:
Nólunt ubi velís: ubi nolis cúpiunt ultro. *THR.* béne putas.
GN. Iám dimitto exércitum? *THR.* ubi vis. *GN.* Sánga, ita ut fortís decet
Mílites, domí focique fác vicissim ut mémineris.
SA. Iámdudum animus ést in patinis. *GN.* frúgi es. *THR.* vos me hac séquimini.

ACTVS V. SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

TH. Pergín, scelesta, mécum perplexé loqui?
Scio, néscio, abiit, aúdivi, ego non ádfui.
Non tu ístuc mihi dictúra aperte es, quícquid est?
Virgó conscissa véste lacrumans ópticet;
Eunúchus abiit: quámobrem? quid factúmst? taces?
PY. Quid tibi ego dicam mísera? illum eunuchúm negant
Fuísse. *TH.* quis fuit ígitur? *PY.* iste Chaérea.
TH. Qui Chaérea? *PY.* iste ephébus frater Phaédriae.

TH. Quid ais venefica? *PY.* átqui certo cómperi.
TH. Quid is óbsecro ad me, aut quámobrem adductust? *PY.* néscio:
Nisi amásse credo Pámphilam. *TH.* hem, misera óccidi,
Infélix, si quidem tu ístaec vera praédicas.
Num id lácrumat virgo? *PY.* id opínor. *TH.* quid aïs, sácrilega?
Istúcine intermináta sum hinc abiéns tibi?
PY. Quid fácerem? ita ut tu iústi, soli créditast.
TH. Scelésta ovem lupó commisi. díspudet,
Sic míhi data ésse vérba. quid illuc hóminis est?
PY. Era méa tace, tace óbsecro, salvaé sumus:
Habémus hominem ipsum. *TH.* úbi is est? *PY.* hem ad sinísteram.
Viden? *TH.* vídeo. *PY.* comprehéndi iube, quantúm potest.
TH. Quid illó faciemus, stúlta? *PY.* quid faciás, rogas?
Vide amábo, si non, cum áspicias, os ínpudens
Vidétur. *TH.* non. *PY.* tum quaé eius confidéntiast?

ACTVS V. SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

CH. Aput Ántiphonem utérque, mater ét pater,
Quasi dédita opera, dómi erant, út nulló modo
Introíre possem, quín viderent me. ínterim
Dum ante óstium sto, nótus mihi quidam óbviam
Venít. ubi vidi, ego me ín pedes quantúm queo
In ángiportum quóddam desertum; índe item
In áliud, inde in áliud: ita misérrimus
Fuí fugitando, né quis me cognósceret.
Sed éstne haec Thais, quám video? ipsast. haéreo.
Quid fáciam? quid mea aútem? quid faciét mihi?
TH. Adeámus. bone vir Dóre salve: díc mihi,

Aufúgistin? *CH.* era, fáctum. *TH.* satin id tíbi placet?
CH. Non. *TH.* crédin te inpune hábiturum? *CH.* unam hanc nóxiam
Amítte: si aliam admísero unquam, occídito.
TH. Num meám saevitiam véritu's? *CH.* non. *TH.* non? quíd igitur?
CH. Hanc métui, ne me críminaretúr tibi.
TH. Quid féceras? *CH.* paulúm quid. *PY.* eho paulum ínpudens.
An paúlum hoc esse tíbi videtur, vírginem
Vitiáre civem? *CH.* meám conservam crédidi.
PY. Consérvam? vix me cóntineo quin ínvolem in
Capíllum. monstrum; etiam últro derisum ádvenit.
TH. Abin hínc insana? *PY.* quíd ita? vero débeam
Credo ísti quicquam fúrcifero, si id fécerim:
Praesértim cum se sérvum fateatúr tuum?
TH. Missa haéc faciamus. nón te dignum, Chaérea,
Fecísti: nam si ego dígna hac contumélia
Sum máxume, at tu indígnus qui facerés tamen.
Neque édepol, quid nunc cónsili capiám, scio
De vírgine istac: íta conturbastí mihi
Ratiónes omnis, út eam ne possím suis,
Ita ut aéquum fuerat, ítaque ut studui, trádere
Vt sólidum parerem hoc mí beneficium, Chaérea.
CH. At núnc dehinc spero aetérnam inter nos grátiam
Fore, Tháis. saepe ex huíusmodi re quápiam et
Malo éx principio mágna familiáritas
Conflátast. quid si hoc quíspiam voluít deus?
TH. Equidém pol in eam pártem accipioque ét volo.
CH. Immo íta quaeso. unum hoc scíto; contuméliae
Non mé fecisse caúsa, set amorís. *TH.* scio.
Et pól propterea mágis nunc ignoscó tibi.
Non ádeo inhumano égo sum ingenio, Chaérea,
Neque ita ínperita, ut quíd amor valeat, nésciam.

CH. Te quóque iam, Thais, íta me di bene amént, amo.
PY. Tum pól ab istoc tibi, éra, cavendum intéllego.
CH. Non aúsim. *PY.* nil tibi quícquam credo. *TH.* désinas.
CH. Nunc égo te in hac re mi óro ut adiutríx sies,
Ego mé tuae comméndo et committó fidei:
Te míhi patronam cápio, Thais: te óbsecro:
Emóriar, si non hánc uxorem dúxero.
TH. Tamen sí pater quid. *CH.* áh volet, certó scio:
Civís modo haec sit. *TH.* paúlulum opperírier
Si vís, iam frater ípse hic aderit vírginis;
Nutrícem adcersitum iít, quae illam aluit párvolam:
In cógnoscendo túte ipse aderis, Chaérea.
CH. Ego véro maneo. *TH.* vísne interea, dúm venit,
Domi ópperiamur pótius, quam hic ante óstium?
CH. Immó percupio. *PY.* quám tu rem actura óbsecro es?
TH. Nam quíd ita? *PY.* rogitas? húnc tu in aedis cógitas
Recípere posthac? *TH.* cúr non? *PY.* crede hoc meaé fidei,
Dabit híc pugnam aliquam dénuo. *TH.* au, tace óbsecro.
PY. Parúm perspexe eius míhi videre audáciam.
CH. Non fáciam, Pythias. *PY.* nón pol credo, Chaérea,
Nisi sí commissum nón erit. *CH.* quin, Pýthias,
Tu mé servato. *PY.* néque pol servandúm tibi
Quicquám dare ausim, néque te servare. ápage te.
TH. Adest óptume ipse fráter. *CH.* perii hercle óbsecro
Abeámus intro, Tháis: nolo me ín via
Cum hac véste videat. *TH.* quámobrem tandem? an quía pudet?

CH. Id ipsum. *PY.* id ipsum? virgo vero. *TH.* i
praé, sequor.
Tu istíc mane, ut Chremem íntroducas, Pýthias.

ACTVS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA nutrix.

PY. Quid, quíd venire in méntem nunc possít mihi?
Quidnám qui referam sácrilego illi grátiam,
Qui hunc súpposivit nóbis? *CH.* move vero ócius
Te, nútrix. *SO.* moveo. *CH.* vídeo, set nil prómoves.
PY. Iamne óstendisti sígna nutrici? *CH.* ómnia.
PY. Amábo, quid aït? cógnoscitne? *CH.* ac mémo-
riter.
PY. Bene édepol narras: nam ílli faveo vírgini.
Ite íntro; iamdudum éra vos exspectát domi.
Virúm bonum eccum Pármenonem incédere
Videó: vide ut otiósus it, si dís placet.
Speró me habere, qui húnc excruciem meó modo.
Ibo íntro de cognítione ut certúm sciam:
Post éxeo, atque hunc pérterrebo sácrilegum.

ACTVS V. SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

PA. Revíso, quidnam Chaérea hic rerúm gerat.
Quod si ástu rem tractávit, di vostrám fidem,
Quantam ét quam veram laúdem capiet Pármeno?
Nam ut míttam, quod eï amórem difficíllimum et
Caríssimum, a meretríce avara vírginem
Quo amábat, eum conféci sine moléstia,
Sine súmptu, sine dispéndio: tum hoc álterum,
Id vérost quod ego míhi puto palmárium
Me répperisse, quó modo adulescéntulus
Meretrícum ingenia et móres posset nóscere,
Matúre ut cum cognórit, perpetuo óderit.

Quae dúm foris sunt, níl videtur múndius,
Nec mágis compositum quícquam, nec magis élegans,
[Quae, cúm amatore cúm cenant, ligúrriunt.]
Harúm videre inlúviem, sordes, ínopiam;
Quam inhonéstae solae sínt domi atque avidae cibi;
Quo pácto ex iure hestérno panem atrúm vorent;
Nosse ómnia haec salúti est adulescéntulis.
PY. Ego pól te pro istis díctis et factís, scelus,
Vlcíscar; ut ne inpúne nos inlúseris.
Pró deum fidem, fácinus foedum! o infélicem adulescéntulum!
Ó scelestum Pármenonem, qui ístum huc adduxít. *PA.* quid est?
PY. Míseret me: itaque ut né viderem, mísera huc effugí foras,
Quaé futura exémpla dicunt ín eum indigna. *PA.* o Iúppiter.
Quaé illaec turbast? númnam ego perii? adíbo. quid istuc, Pýthias?
Quíd aïs? in quem exémpla fient? *PY.* rógitas, audacíssume?
Pérdidisti istúm quem adduxti pro eúnucho adulescéntulum,
Dúm studes dare vérba nobis. *PA.* quíd ita? aut quid factúmst? cedo.
PY. Dícam: virginem ístam, Thaidi hódie quae donó datast,
Scís eam civem hinc ésse? et fratrem eii ésse adprime nóbilem?
PA. Néscio. *PY.* atqui síc inventast: éam iste vitiavít miser.
Ílle ubi rescívit factum fráter violentíssimus,
PA. Quídnam fecit? *PY.* cónligavit prímum eum miserís modis.

PA. Cónligavit? *PY.* ét quidem orante, útne id faceret, Tháide.
PA. Quíd aïs? *PY.* nunc minátur porro sése id quod moechís solet:
Quód ego numquam vídi fieri, néque velim. *PA.* qua audácia
Tántum facinus aúdet? *PY.* quid ita tántum? *PA.* an non hoc máxumumst?
Quís homo umquam pro moécho vidit ín domo meretrícia
Préndi quemquam? *PY.* néscio. *PA.* at ne hoc nésciatis, Pýthias;
Díco, edico vóbis, nostrum esse íllum erilem fílium. *PY.* hem,
Óbsecro an is est? *PA.* né quam in illum Tháis vim fierí sinat.
Átque adeo autem cúr non egomet íntro eo? *PY.* vide, Pármeno,
Quíd agas, ne neque ílli prosis, ét tu pereas: nam hóc putant,
Quícquid factumst, á te esse ortum. *PA.* quíd igitur faciám miser?
Quídve incipiam? ecce aútem video rúre redeuntém senem:
Dícam huic, an non dícam? dicam hercle: étsi mihi magnúm malum
Scío paratum: sét necesse est: húic ut subveniát. *PY.* sapis.
Égo abeo intro: tu ísti narra omne órdine, ut factúm siet.

ACTVS V. SCENA V.

LACHES. PARMENO.

LA. Ex meó propinquo rúre hoc capio cómmodi:
Neque agrí neque urbis ódium me umquam pércipit.
Vbi sátias coepit fíeri, commutó locum.

Set estne ille noster Pármeno? et certe ípsus est.
Quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium?
PA. Quis homóst? ehem, salvom te ádvenisse gaúdeo.
LA. Quem praéstolare? *PA.* périi: lingua haerét metu. *LA.* hem,
Quid est quód tu trepidas? sátine salve? díc mihi.
PA. Ere, prímum te arbitrári id quod res ést velim:
Quicquíd huíus factumst, cúlpa non factúmst meá.
LA. Quid? *PA.* récte sane intérrogasti. opórtuit
Rem praénarrasse me. émit quendam Phaédria
Eunúchum, quem dono huíc daret. *LA.* cui? *PA.* Tháidi.
LA. Emít? perii hercle. quánti? *PA.* vigintí minis.
LA. Actúmst. *PA.* tum quandam fídicinam amat hinc Chaérea. *LA.* hem,
Quid? ámat? an iam scit ílle quid meretrix siet?
An in ástu venit? áliud ex alió malum.
PA. Ere né me spectes: me ínpulsore haec nón facit.
LA. Omítte de te dícere. ego te, fúrcifer,
Si vívo. set ístuc quícquid est, prímum éxpedi.
PA. Is pro íllo eunucho ad Tháidem huc dedúctus est.
LA. Pro eunúchon? *PA.* sic ést. húnc pro moecho póstea
Comprehéndere intus, ét constrinxere. *LA.* óccidi.
PA. Audáciam meretrícum specta. *LA.* númquid est
Aliúd mali damníve quod non díxeris
Relíquom? *PA.* tantum est. *LA.* césso hūc introrúmpere?
PA. Non dúbium est quin mi mágnum ex hac re sít malum:
Nisi quía necessum fúit hoc facere. id gaúdeo
Proptér me hisce aliquid ésse eventurúm mali:
Nam iámdiu aliquam caúsam quaerebát senex,
Quamobrem áliquid aegre fáceret iis: nunc répperit.

ACTVS V. SCENA VI.

PYTHIAS. PARMENO.

PY. Numquam édepol quicquam iámdiu quod mágis vellem evenire
Mi evénit, quam quod módo senex intro ád nos venit érrans.
Mihi sólae ridiculó fuit, quae quíd timeret scíbam.
PA. Quid hoc aútemst? *PY.* nunc id pródeo, ut convéniam Parmenónem.
Set ubi óbsecro est? *PA.* me quaérit haec. *PY.* atque éccum video: adíbo.
PA. Quid ést, inepta? quíd tibi est? quid rídes? pergin? *PY.* périi:
Defessa iam sum mísera te ridéndo. *PA.* quid ita? *PY.* rógitas?
Numquám pol hominem stúltiorem vídi, nec vidébo. ah,
Non póssum satis narráre quos praebúeris ludos íntus.
At étiam primo cállidum ac disértum credidi hóminem.
Quid? ílicone crédere ea quae díxi, oportuít te?
An poénitebat flágiti, te auctóre quod fecísset
Aduléscens, ni miserum ínsuper etiám patri indicáres?
Nam quíd illi credis túm animi fuísse, ubi vestem vídit
Illam ésse eum indutúm pater? quid? iám scis te perísse?
PA. Hem quíd dixisti, péssuma? an mentíta es? etiam rídes?
Itan lépidum tibi visum ést, scelus, nos ínridere? *PY.* nímium.
PA. Siquidem ístuc inpune háhueris. *PY.* verúm. *PA.* reddam hercle. *PY.* crédo.

Set ín diem istuc, Pármeno, est fortásse, quod mináre.
Tu iám pendebis, stúlte, qui adulescéntulum nobílitas
Flagítiis, et patri índicas: utérque exempla in te édent.
PA. Nullús sum. *PY.* hic pro illo múnere tibi honós est habitus: ábeo.
PA. Egomét meo indició miser, quasi sórex, hodie périi.

ACTVS V. SCENA VII.

GNATHO. THRASO.

GN. Quíd nunc? qua spe, aut quó consilio huc ímus? quid coeptás, Thraso?
TH. Égone? ut Thaidí me dedam, et fáciam quod iubeát. *GN.* quid ais?
TH. Quí minus quam Herculés servivit Ómphalae? *GN.* exemplúm placet.
Vtinam tibi commítigari vídeam sandalió caput.
Sét fores crepuérunt ab ea. *TH.* périi. quid hoc autémst mali?
Húnc ego numquam víderam etiam: quídnam hic properans prósilit?

ACTVS V. SCENA VIII.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

CH. Ó populares, écquis me hodie vívit fortunátior?
Nemo hércle quisquam: nam ín me plane dí potestatém suam
Omnem óstendere: cuí tam subito tót contigerint cómmoda.
PA. Quid hic laétus est? *CH.* o Pármeno mi, o meárum voluptatum ómnium

Invéntor, inceptór, perfector, scín me in quibus sim gaúdiis?
Scis Pámphilam meam invéntam civem? *PA.* audívi. *CH.* scis sponsám mihi?
PA. Bene, íta me di ament, fáctum. *GN.* audin tu, hic quíd ait? *CH.* tum autem Phaédriae
Meo frátri gaudeo ésse amorem omnem ín tranquillo: unást domus.
Thaís se patri commendavit: ín clientelam ét fidem
Nobís dedit se. *PA.* frátris igitur Tháis totast. *CH.* scílicet.
PA. Iam hoc áliud est, quod gaúdeamus: míles pelletúr foras.
CH. Tu fráter ubi ubi est fác quam prîmum haec aúdiat. *PA.* visám domum.
TH. Numquíd, Gnatho, tu dúbitas quin ego núnc perpetuo périerim?
GN. Sine dúbio opinor. *CH.* quíd commemorem prímum, aut laudem máxume?
Illúmne qui mi dédit consilium ut fácerem; an me, qui id aúsus sum
Incípere; an fortunám conlaudem, quaé gubernatríx fuit;
Quae tót res, tantas, tam ópportune in únum conclusít diem;
An meí pátris festívitatem et fácilitatem? o Iúppiter
Serva óbsecro haec bona nóbis. *PH.* di vostrám fidem, incredíbilia
Pármeno modo quaé narravit. sét ubi est frater? *CH.* praésto adest.
PH. Gaúdeo. *CH.* satis crédo. nihil est Tháide hac, fratér, tua
Dígnius quod amétur: ita nostrae ómni est fautrix fámiliae. *PH.* hui,

Míhi illam laudas? *TH.* périi, quanto mínus spei est, tanto mágis amo.
Óbsecro, Gnatho, ín te spes est. *GN.* quíd vis fáciam? *TH.* pérfice hoc,
Précibus, pretio, ut haéream in parte áliqua tandem aput Tháidem.
GN. Dífficile est. *TH.* si quíd conlíbitumst, nóvi te. hoc si effécerís,
Quóduis donum praémium a me optáto, id optatúm feres.
GN. Ítane? *TH.* sic erít. *GN.* si efficio hoc, póstulo ut tua míhi domus
Té praesente absénte pateat; ínvocato ut sít locus
Sémper. *TH.* do fidém futurum. *GN.* accíngar. *PH.* quem ego hic aúdio?
Ó Thraso. *TH.* salvéte. *PH.* tu fortásse quae facta híc sient
Néscis. *TH.* scio. *PH.* cur te érgo in his ego cónspicor regiónibus?
TH. Vóbis fretus. *PH.* scín quam fretus? míles, edicó tibi,
Sí te in platea offéndero hac post úmquam, quod dicás mihi:
Álium quaerebam, íter hac habui: périisti. *GN.* heia, haut síc decet.
PH. Díctumst. *GN.* non cognósco vostrum tám superbum. *PH.* síc erit.
GN. Príus audite paúcis: quod cum díxero, si plácuerit,
Fácitote. *PH.* audiámus. *GN.* tu concéde paulum istúc, Thraso.
Príncipio ego vos crédere ambos hóc mi vehementér volo,
Me húius quicquid fáciam, id facere máxume causá mea:

Vérum si idem vóbis prodest, vós non facere inscítiast.
PH. Quíd id est? *GN.* militem égo rivalem récipiundum cénseo. *PH.* hem.
CH. Récipiundum? *GN.* cógita modo. tu hércle cum illa, Phaédria,
Vt libenter vívis (et enim béne libenter víctitas)
Quód des paulumst, ét necesse est múltum accipere Tháidem.
Vt tuo amori súppeditare póssint sine sumptú tuo
Ómnia haec; magis ópportunus, néc magis ex usú tuo
Némo est. principio ét habet quod det: ét dat nemo lárgius.
Fátuus est, insúlsus, bardus, stértit noctes ét dies:
Néque istum metuas né amet mulier: fácile pellas úbi velis.
CH. Quíd agimus? *GN.* praetérea hoc etiam, quód ego vel primúm puto,
Áccipit homo némo melius prórsum neque prolíxius.
CH. Mírum ni illoc hómine quoquo pácto opust. *PH.* idem ego árbitror.
GN. Récte facitis. únum etiam vos óro, ut me in vostrúm gregem
Récipiatis: sátis diu iam hoc sáxum volvo. *PH.* récipimus.
CH. Ác libenter. *GN.* át ego pro isto, Phaédria, et tu, Chaérea,
Húnc comedendum et ébibendum vóbis propinó. *CH.* placet.
PH. Dígnus est. *GN.* Thraso, úbi vis accede. *TH.* óbsecro te quíd agimus?
GN. Quíd? isti te ignorábant: postquam eis móres ostendí tuos:
Ét conlaudaví secundum fácta et virtutés tuas,

Ímpetravi. *TH.* béne fecistis. grátiam habeo máxumam.
Númquam etiam fui úsquam, quin me omnés amarint plúrimum.
GN. Díxin ego in hoc ésse vobis Atticam elegantiam?
PH. Níl praeter promíssum est. ite hac. vós valete, et plaúdite.

HEAVTON TIMORVMENOS

TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

CHREMES senex.
MENEDEMVS senex.
CLITIPHO adulescens.
CLINIA adulescens.
SYRVS servus.
DROMO servus.
BACCHIS meretrix.
ANTIPHILA virgo.
SOSTRATA matrona.
NVTRIX.
PHRYGIA ancilla.

Graeca est Menandru. Acta ludis Megalensib. L. Cornelio Lentulo L. Valerio Flacco Aedilib. Curulib. Egit Ambivius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudi. Acta primum tibiis imparibus. Deinde duabus dextris. Actast III. M. Iuventio Ti. Sempronio Coss.

PROLOGVS.

Ne cuí sit vestrum mírum, cur partís seni
Poéta dederit, quaé sunt adulescéntium:
Id prímum dicam: deínde quod veni éloquar.
Ex íntegra Graeca íntegram comoédiam
Hodié sum acturus Heaúton timorúmenon:
Simpléx quae ex arguménto facta est dúplici.
Novam ésse ostendi, et quaé esset: nunc qui scrípserit,
Et cúia Graeca sít, ni partem máxumam
Exístimarem scíre vostrum, id dícerem.
Nunc, quámobrem has partis dídicerim, paucís dabo.
Orátorem esse vóluit me, non prólogum:
Vostrúm iudicium fécit: me actorém dedit:
Si hic áctor tantum póterit a facúndia,
Quantum ílle potuit cógitare cómmode,
Qui órationem hanc scrípsit, quam dictúrus sum.
Nam quód rumores dístulerunt málevoli,
Multás contamináसse Graecas, dúm facit
Paucás Latinas: íd esse factum hic nón negat,
Neque sé pigere, et deínde factum iri aútumat.
Habét bonorum exémplum: quo exempló sibi
Licére id facere, quód illi fecerúnt, putat.
Tum quód malevolus vétus poeta díctitat,
Repénte ad studium se ápplicasse hunc músicum,
Amícûm ingenio frétum, haut naturá sua:
Arbítrium vestrum, véstra existumátio

Valébit. quare omnís vos oratós volo,
Ne plús iniquûm póssit quam aequûm orátio.
Facite aéqui sitis: dáte crescendi cópiam,
Novárum qui spectándi faciunt cópiam;
Sine vítiis: ne ille pró se dictum exístumet,
Quí núper fecit sérvo currenti ín via
Dixísse populum: cúr insano sérviat?
De illíus peccatis plúra dicet, cúm dabit
Aliás novas; nisi fínem maledictís facit.
Adéste aequo animo; dáte potestatém mihi
Statáriam agere ut líceat per siléntium;
Ne sémper servos cúrrens, iratús senex,
Edáx parasitus, sýcophanta autem ínpudens,
Avárus leno, adsídue agendi sínt mihi
Clamóre summo, cúm labore máxumo:
Mea caúsa causam hanc iústam esse animum indúcite,
Vt áliqua pars labóris minuatúr mihi.
Nam núnc novas qui scríbunt, nil parcúnt seni:
Si quaé laboriósa est, ad me cúrritur:
Si lénis est, ad álium defertúr gregem.
In hác est pura orátio. experímini,
Si númquam avare prétium statui artí meae,
Et eum ésse quaestum in ánimum induxi máxumum,
Quam máxume servíre vostris cómmodis:
Exémplum statuite ín me, ut adulescéntuli
Vobís placere stúdeant potius quám sibi.

ACTVS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMVS, senex.

Quamquam haéc inter nos núper notitia ádmodumst
Inde ádeo quod agrum in próxumo hic mercátus es;
Nec reí fere sane ámplius quicquám fuit:
Tamén vel virtus túa me, vel vicínitas,
Quod ego ésse in aliqua párte amicitiaé puto,

Facit út te audacter móneam et familiáriter;
Quod míhi videre praéter aetatém tuam
Facere, ét praeter quam rés te adhortatúr tua.
Nam pró deum atque hominúm fidem, quid vís tibi?
Quid quaéris? annos séxaginta nátus es,
Aut plús, ut coniicio. ágrum in his regiónibus
Meliórem neque pretí maioris némo habet;
Servós non pluris: proínde quasi nemó siet,
Ita túte adtente illórum officia fúngere.
Numquám tam mane egrédior, neque tam vésperi
Domúm revortor, quín te in fundo cónspicer
Fodere, aút arare, aut áliquid facere dénique.
Nullúm remittis témpus; neque te réspicis.
Haec nón voluptati tíbi esse, satis certó scio.
At ením me quantum hic óperis fiat, poénitet.
Quod in ópere faciundo óperae consumís tuae,
Si súmas in illis éxercendis, plús agas.
ME. Chremé, tantumne ab ré tuast otí tibi,
Aliéna ut cures; éa quae nihil ad te ádtinent?
CH. Homó sum: humani níhil a me alienúm puto.
Vel mé monere hoc vél percontarí puta:
Rectúmst? ego ut faciam. nón est? te ut detérream.
ME. Mihi síc est usus: tíbi ut opus factóst, face.
CH. An cuíquam est usus hómini, se ut cruciét? *ME.* mihi.
CH. Si quíd laboris, nóllem: set quid istúc mali est?
Quaesó, quid de te tántum meruisti? *ME.* oieï.
CH. Ne lácruma: atque istuc, quícquid est, fac me út sciam.
Ne rétice: ne verére: crede inquám mihi.
Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúvero.
ME. Scire hóc vis? *CH.* hac quidem caúsa, qua dixí tibi.
ME. Dicétur. *CH.* at istos rástros intereá tamen
Adpóne, ne labóra. *ME.* minime. *CH.* quám rem agis?

ME. Sine mé, vacivom témpus ne quod dém mihi
Labóris. *CH.* non sinam, ínquam. *ME.* ah, non aequóm facis.
CH. Hui, tám gravis hos quaéso? *ME.* sic meritúmst meum.
CH. Nunc lóquere. *ME.* filium únicum adulescéntulum
Habeo. áh, quid dixi? habére me? immo habuí, Chreme:
Nunc hábeam necne incértumst. *CH.* quid ita istúc? *ME.* scies.
Est é Corintho hic ádvena anus paupércula:
Eius fíliam ille amáre coepit vírginem,
Prope iam út pro uxore habéret: haec clam me ómnia.
Vbi rém rescivi; coépi non humánitus,
Neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli,
Tractáre, set vi et viá pervolgatá patrum:
Cotídie accusábam: hem tibine haec díutius
Licére speras fácere me vivó patre,
Amícam ut habeas própe iam in uxorís loco?
Errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia.
Ego té meum esse díci tantispér volo,
Dum quód te dignumst, fácies: set si id nón facis,
Ego, quód me in te sit fácere dignum, invénero.
Nulla ádeo ex re istuc fít, nisi nimio ex ótio.
Ego istúc aetatis, nón amori operám dabam,
Set in Ásiam hinc abii própter pauperiem, átque ibi
Simúl rem et gloriam ármis belli répperi.
Postrémo adeo res rédiit, adulescéntulus
Saepe éadem et graviter aúdiendo, víctus est:
Putávit me et aetáte et benevoléntia
Plus scíre et providére, quam se ipsúm sibi:
In Ásiam ad regem mílitatum abiít, Chreme.
CH. Quid aís? *ME.* clam me est proféctus: mensis trís abest.

CH. Ambo áccusandi: etsi íllud inceptúm tamen
Animi ést pudentis sígnum et non instrénui.
ME. Vbi cómperi ex iis, quí fuere ei cónscii,
Domúm revortor maéstus, atque animó fere
Contúrbato, atque incérto prae aegritúdine.
Adsído: adcurrunt sérvi: soccòs détrahunt:
Inde álii festináre, lĕctos stérnere,
Cenam ápparare: pró se quisque sédulo
Faciébant, quo illam míhi lenirent míseriam.
Vbi vídeo, haec coepi cógitare: hem, tót mea
Solíus sollíciti sínt causa, ut me unum éxpleant?
Ancíllae tot me véstiant? sumptús domi
Tantós ego solus fáciam, qui gnatum únicum,
Quem páriter uti his décuit aut etiam ámplius,
Quod illa aétas magis ad haéc utenda idónea est,
Eum ego hínc eieci míserum iniustitiá mea?
Maló quidem me dígnum quovis députem,
Si id fáciam. nam usque dum ílle vitam íllám colet
Inopém, carens patria ób meas iniúrias,
Intérea usque illi dé me suppliciúm dabo,
Labórans, quaerens, párcens, illi sérviens.
Ita fácio prorsus: níl relinquo in aédibus,
Nec vás, nec vestiméntum: conrasi ómnia.
Ancíllas, servos, nísi eos qui opere rústico
Faciúndo facile súmptum exsercirént suum,
Omnís produxi ac véndidi. inscripsi ílico
Aedís mercede. quási talènta ad quíndecim
Coégi: agrum hunc mercátus sum: hic me exérceo.
Decrévi tantispér me minus iniúriae,
Chremé, meo gnato fácere, dum fiám miser:
Nec fás esse, ulla mé voluptate híc frui,
Nisi ubi ílle huc salvos rédierit meus párticeps.
CH. Ingénio te esse in líberos lení puto,
Et illum óbsequentem, síquis recte aut cómmode
Tractáret. verum néque illum tu satis nóveras,
Nec te ílle; hoc quod fit, úbi non vere vívitur.

Tu illúm numquam ostendísti quanti pénderes,
Nec tíbi illest credere aúsus quae est aequóm patri.
Quod si ésset factum, haec númquam evenissént tibi.
ME. Ita rés est, fateor: péccatum a me máxumumst.
CH. Menedéme, at porro récte spero, et illúm tibi
Salvom ádfuturum esse híc confido própediem.
ME. Vtinam íta di faxint. *CH.* fácient. nunc si est cómmodum,
Dionýsia hic sunt hódie: aput me sís volo.
ME. Non póssum. *CH.* cur non? quaéso tandem aliquántulum
Tibi párce: idem absens fácere te hoc volt fílius.
ME. Non cónvenit, qui illum ád laborem hinc pépulerim,
Nunc me ípsum fugere. *CH.* sícine est senténtia?
ME. Sic. *CH.* béne vale. *ME.* et tu. *CH.* lácrumas excussít mihi,
Miserétque me eius: sét ut diei témpus est,
Monére oportet me húnc vicinum Phániam,
Ad cénam ut veniat: íbo, visam sí domi est.
Nihil ópus fuit monitóre: iam dudúm domi
Praesto áput me esse aiunt; égomet convivás moror.
Ibo ádeo hinc intro. sét quid crepuerúnt fores
Hinc á me? quisnam egréditur? huc cóncessero.

ACTVS I. SCENA II.

CLITIPHO adulescens. CHREMES.

Níhil adhuc est, quód vereare, Clínia: haut quaquam étiam cessant:
Ét illam simul cum núntio tibi ádfuturam hodié scio.
Próin tu solicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.
CH. Quícum loquitur fílius?
CL. Páter adest, quem vólui: adibo. páter, opportune ádvenis.

CH. Quíd id est? *CL.* hunc Menedémum nostin nóstrum vicinúm? *CH.* probe.
CL. Huic fílium scis ésse? *CH.* audivi esse: ín Asia. *CL.* non ést, pater:
Aput nós est. *CH.* quid aïs? *CL.* ádvenientem, e návi egredientem, ílico
Abdúxi ad cenam: nám mihi cum eo iam índe usque a puéritia
Fuit sémper familiáritas. *CH.* voluptátem magnam núntias.
Quam véllem Menedemum ínvitatum, ut nóbiscum esset ámplius:
Vt hánc laetitiam néc opinanti prímus obiicerem eí domi.
Atque étiam nunc satis témpori est. *CL.* cave fáxis; non est ópus, pater.
CH. Quaprópter? *CL.* quia enim incértumst etiam, quíd se faciat. módo venit.
Timet ómnia, patris íram, et animum amícae se erga ut sít suae.
Eam mísere amat: proptér eam haec turba atque ábitio evenít. *CH.* scio.
CL. Nunc sérvolum ad eam in úrbem misit, ét ego nostrum uná Syrum.
CH. Quid nárrat? *CL.* quid ille? míserum se esse. *CH.* míserum? quem minus créderest?
Quid réliqüist, quin hábeat quae quidem in hómine dicuntúr bona?
Paréntis, patriam incólumem, amicos, génus, cognatos, diúitias:
Atque haéc perinde súnt ut illius ánimus, qui ea póssidet:
Qui utí scit, ei bona; ílli, qui non útitur recté, mala.
CL. Immo ílle fuit senex ímportunus sémper; et nunc níl magis

Vereór, quam ne quid in íllum iratus plús satis faxít, pater.
CH. Illéne? set repprimám me: nam in metu ésse hunc, illi est útile.
CL. Quîd túte tecum? *CH*. dícam. ut ut erat, mánsum tamen opórtuit.
Fortásse aliquantum íniquior erat praéter eius lubídinem:
Paterétur: nam quem férret, si paréntem non ferrét suum?
Huncíne erat aequom ex íllius more, an íllum ex huius vívere?
Et quód illum insimulant dúrum, id non est. nám parentum iniúriae
Vnísmodi sunt férme; paulo qui ést homo tolerábilis.
Scortári crebro nólunt; nolunt crébro convivárier:
Praebént exigue súmptum: atque haec sunt támen ad virtutem ómnia.
Verum ánimus ubi semél se cupiditáte devinxít mala,
Necésse est, Clitiphó, consilia cónsequi consímilia. hoc
Scitúmst, periclum ex áliis facere, tíbi quid ex usú siet.
CL. Ita crédo. *CH*. ego ibo hinc íntro, ut videam nóbis cenae quíd siet.
Tu, ut témpus est diéi, vide sis né quo hinc abeas lóngius.

ACTVS II. SCENA I.

CLITIPHO.

Quam iníqui sunt patrés in omnis ádulescentis iúdices!
Qui aequom ésse censent nós iam a pueris ílico nascí senes;

Neque illárum adfines ésse rerum, quás fert adulescéntia.
Ex suá libidiné moderantur, núnc quae est, non quae olím fuit.
Mihi si úmquam filiús erit, ne ille fácili me utetúr patre:
Nam et cógnoscendi et ígnoscendi dábitur peccatí locus:
Non út meus, qui míhi per alium osténdit suam senténtiam.
Perii: ís mi, ubi adbibít plus paulo, súa quae narrat fácinora?
Nunc aít: periclum ex áliis facito, tíbi quid ex usú siet.
Astútus: ne ille haut scít, quam mihi nunc súrdo narret fábulam.
Magis núnc me amicae dícta stimulant, Dá mihi, atque adfér mihi:
Cui quód respondeám nil habeo: néque me quisquam est míserior.
Nam hic Clínia, etsi is quóque suarum rérum sat agitát, tamen
Habét bene et pudíce eductam, ignáram artis meretríciae.
Meást petax, procáx, magnifica, súmptuosa, nóbilis.
Tum quód dem ei, rectest: nám nihil esse míhi religiost dícere.
Hoc égo mali non prídem inveni: néque etiamdum scít pater.

ACTVS II. SCENA II.

CLINIA. CLÍTIPHO.

Si míhi secundae rés de amore méo essent, iam dudúm scio
Venísset: set vereór, ne mulier me ábsente hic corrúpta sit.

Concúrrunt multa, opínionem hanc quaé mihi animo exaúgeant:
Occásio, locus, aétas, mater, cuíus sub imperióst, mala:
Cui níl iam praeter prétium dulcest. *CLIT.* Clínia. *CLIN.* ei miseró mihi.
CLIT. Etiám caves, ne vídeat forte hic te á patre aliquis éxiens?
CLIN. Faciám: set nescio quíd profécto mi ánimus praesagít mali.
CLIT. Pergín istuc prius diiúdicare, quám scias quid reí siet?
CLIN. Si níl mali esset, iam híc adesset. *CLIT.* iam áderit. *CLIN.* quando istúc iam erit?
CLIT. Non cógitas hinc lóngule esse? et nósti mores múlierum:
Dum móliuntur, dúm conantur, ánnus est. *CLIN.* o Clítipho,
Timeó. *CLIT.* respira: eccúm Dromonem cúm Syro una: adsúnt tibi.

ACTVS II. SCENA III.

SYRVS, DROMO, servi. CLINIA. CLITIPHO.

Aín tu? *DR.* sic est: vérum interea dúm sermones caédimus,
Íllae sunt relíctae. *CLIT.* mulier tíbi adest; audin, Clínia?
CLIN. Égo vero audió nunc demum et vívo et valeo, Clítipho.
SY. Mínime mirum: adeo ínpeditae súnt: ancillarúm gregem
Dúcunt secum. *CLIN.* périi, unde illi súnt ancillae? *CLIT.* mén rogas?
SY. Nón oportuít relictas: pórtant quid rerum? *CLIN.* eí mihi.

SY. Aúrum, vestem: et vésperascit, ét non noverúnt viam.
Fáctum a nobis stúlte est. abi dum tú, Dromo, illis óbviam:
Própere: quid stas? *CLIN.* vaé misero mi, quánta de spe décidi.
CLIT. Quí istuc? quae res té sollicitat aútem? *CLIN.* rogitas quíd siet?
Víden tu? ancillas, aúrum, vestem, quám ego cum una ancíllula
Híc reliqui: unde ésse censes? *CLIT.* váh, nunc demum intéllego.
SY. Dí boni quid túrbaest? aedes nóstrae vix capiént, scio.
Quíd comedent? quid ébibent? quid séne erit nostro míserius?
Sét eccos video quós volebam. *CLIN.* o Iúppiter, ubinam ést fides?
Dum ego própter te errans pátria careo démens, tu intereá loci
Conlócupletasti, Antíphila, te, et me in hís deseruistí malis;
Proptér quam in summa infámia sum, et meó patri minus sum óbsequens.
Cuius núnc pudet me et míseret, qui harum móres cantabát mihi,
Monuísse frustra, néque eum pótuisse úmquam ab hac me aspéllere.
Quod támen nunc faciam: túm, cum gratum mi ésse potuit, nólui.
Nemo ést miserior me. *SY.* híc de nostris vérbis errat vídelicet,
Quae hic súmus locuti. Clínia, aliter túum amorem, atque est, áccipis:
Nam et vítast eadem, et ánimus te erga idem ác fuit;
Quantum éx ipsa re cóniecturam fécimus.

CLIN. Quid est óbsecro? nam míhi nunc nil rerum ómniumst
Quod málim, quam me hoc fálso suspicárier.
SY. Hoc prímum, ut ne quid huíus rerum ignorés: anus,
Quae est dícta mater ésse ei antehac, nón fuit:
Ea óbiit mortem: ex ípsa in itere hoc, álterae
Dum nárrat, forte audívi. *CLIT.* quaenamst áltera?
SY. Mane: hóc quod coepi, prímum enarrem, Clítipho:
Post ístuc veniam. *CLIT.* própera. *SY.* iam primum ómnium,
Vbi véntum ad aedis ést, Dromo pultát fores:
Anus quaédam prodit: haéc ubi aperit óstium,
Contínuo hic se intro cóniicit, ego cónsequor:
Anus fóribus obdit péssulum, ad lanám redit.
Hic scíri potuit, aút nusquam alibi, Clínia,
Quo stúdio vitam suám te absente exégerit;
Vbi de ínproviso est ínterventum múlieri:
Nam ea túm res dedit exístumandi cópiam
Cotídianae vítae consuetúdinem;
Quae, cuíusque ingenium ut sít, declarat máxume.
Texéntem telam stúdiose ipsam offéndimus;
Mediócriter vestítam veste lúgubri,
Eius ánuis causa opínor quae erat mórtua,
Sine aúro: tum ornatam, íta uti quae ornantúr sibi,
Nullá mala re intérpolatam múliebri:
Capíllus sparsus, prómissus, circúm caput
Reiéctus neclegénter, pax. *CLIN.* Syre mi, óbsecro,
Ne me ín laetitiam frústra coniiciás. *SY.* anus
Subtémen nebat: praéterea una ancíllula
Erat; éa texebat úna, pannis óbsita,
Neclécta, inmunda inlúvie. *CLIT.* si haec sunt, Clínia,
Vera, íta uti credo, quís te est fortunátior?
Scin hánc, quam dicit sórdidatam et sórdidam?

Magnum hóc quoque signumst, dóminam esse extra nóxiam;
Cum tám neclegitur éius internúntia.
Nam dísciplina est iisdem, munerárier
Ancíllas primum, ad dóminas qui adfectánt viam.
CLIN. Perge, óbsecro te, et cáve ne falsam grátiam
Studeás inire. quíd ait, ubi me nóminas?
SY. Vbi dícimus rediísse te, et rogáre uti
Veníret ad te, múlier telam désinit
Contínuo, et lacrumis ópplet os totúm sibi:
Vt fácile scias desíderio id fierí tuo.
CLIN. Prae gaúdio, ita me dí ament, ubi sim néscio:
Ita tímui. *CLIT.* at ego nil ésse scibam, Clínia.
Agedúm vicissim, Sýre, dic quae illast áltera.
SY. Addúcimus tuam Bácchidem. *CLIT.* hem, quid? Bácchidem?
Ého sceleste quó illam ducis? *SY.* quó ego illam? ad nos scílicet.
CLIT. Ád patremne? *SY.* ad eum ípsum. *CLIT.* o hominis ínpudentem audáciam. *SY.* heus tu,
Nón fit sine períclo facinus mágnum et commemorábile.
CLIT. Hóc vide: in mea víta tu tibi laúdem is quaesitúm, scelus?
Vbi si paululúm modo quid te fúgerit, ego périerim.
Quíd illa facias? *SY.* át enim. *CLIT.* quid enim? *SY.* sí sinis, dicó. *CLIN.* sine.
CLIT. Síno. *SY.* ita res est haéc nunc, quasi cum. *CLIT.* quás, malum, ambagés mihi
Nárrare occipít? *CLIN.* Syre, verum hic dícit: mitte. ad rém redi.
SY. Énimvero reticére nequeo: múltimodis iniúriu's,

Clítipho, neque férri potis es. *CLIN.* aúdiundum hercle ést, tace.
SY. Vís amare: vís potiri: vís quod des illi, éffici:
Túum esse in potiundó periclum nón vis: haut stulté sapis:
Síquidem id saperest, vélle te id quod nón potest contíngere.
Aút haec cum illis súnt habenda, aut ílla cum his mitténda sunt.
Hárum duarum cónditionum núnc utram malís, vide:
Étsi consilium hóc, quod cepi, réctum esse et tutúm scio.
Nam áput patrem tua amíca tecum síne metu ut sit, cópiast:
Túm quod illi argentum és pollicitus, eádem hac inveniám via:
Quód ut efficerem, orándo surdas iam aúris reddiderás mihi.
Quíd alid tibi vis? *CLIT.* síquidem hoc fiet. *SY.* síquidem, experiundó scies.
CLIT. Áge age, cedo istuc tuúm consilium: quíd id est? *SY.* adsimulábimus,
Túam amicam huius ésse. *CLIT.* pulchre: cédo quid hic faciét sua?
Án ea quoque dicétur huius, si úna haec dedecori ést parum?
SY. Ímmo ad tuam matrem déducetur. *CLIT.* quíd eo? *SY.* longumst, Clítipho,
Sí tibi narrem, quámobrem id faciam: véra causa est. *CLIT.* fábulae;
Níl satis firmi vídeo, quamobrem accípere hunc mi expediát metum.
SY. Máne, habeo aliud, si íste est metus, quod ámbo confiteámini
Síne periclo esse. *CLIT.* huíusmodi obsecro áliquid reperi. *SY.* máxume:

Ibo óbviam huic; dicam, út revortatúr domum. *CLÍT.* hem,
Quid díxti? *SY.* ademptum tíbi iam faxo omném metum:
In aúrem utramvis ótiose ut dórmias.
CLIT. Quid ágo nunc? *CLIN.* tune? quód boni — *CLIT.* Syre, díc modo
Verum. *SY.* áge modo: hodie séro ac nequicquám voles.
CLIN. Di dánt, fruare, dúm licet: nam néscias —
CLIT. Syre ínquam. *SY.* perge pórro, tamen istúc ago.
CLIN. Eius sít potestas pósthac an numquám tibí.
CLIT. Verum hércle istuc est: Sýre, Syre, inquam, heus heús, Syre.
SY. Concáluit: quid vis? *CLIT.* rédi, redi. *SY.* adsum, díc quid est?
Iam hoc quóque negabis tíbi placere. *CLIT.* immó, Syre;
Et mé et meum amorem et fámam permittó tibi.
Tu es ínlex: nequid áccusandus sís, vide.
SY. Ridículumst te istuc me ádmonere, Clítipho:
Quasi ístic mea res mínor agatur, quám tua.
Hic síquid nobis fórte adversi evénerit,
Tibi erúnt parata vérba: huic homini vérbera.
Quaprópter haec res ne útiquam neglectu ést mihi:
Set istúnc exora, ut suam éssę adsimulet. *CLIN.* scílicet
Factúrum me esse: in eúm res rediit iám locum,
Vt sít necessum. *CLIT.* mérito te amo, Clínia.
CLIN. Verum ílla ne quid títubet. *SY.* perdoctást probe.
CLIT. At hóc demiror, quí tam facile pótueris
Persuádere illi, quaé solet quos spérnere.
SY. In témpore ad eam véni, quod rerum ómniumst
Primúm: nam miserum quéndam offendi ibi mílitem

Eius nóctem orantem: haec árte tractabát virum,
Vt íllius animum cúpidum inopia incénderet:
Eadémque ut esset áput te hoc quam gratíssimum
Set heús tu, vide sis, néquid inprudéns ruas.
Patrém novisti, ad hás res quam sit pérspicax:
Ego te aútem novi, quam ésse soleas ínpotens:
Invérsa verba, evérsas cervicés tuas,
Gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.
CLIT. Laudábis. *SY.* vide sis. *CLIT.* tútemet mirábere.
SY. Set quám cito sunt cónsecutae múlieres?
CLIT. Vbi súnt? cur retines? *SY.* iám nunc haec non ést tua.
CLIT. Scio, áput patrem: at nunc ínterim. *SY.* nihiló magis.
CLIT. Sine. *SY.* nón sinam inquam. *CLIT.* quaéso paulispér. *SY.* veto.
CLIT. Saltém salutare. *SY.* ábeas sí sapiás. *CLIT.* eo.
Quid istíc? *SY.* manebit. *CLIT.* o hóminem felicem. *SY.* ámbula.

ACTVS II. SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS.

BA. Édepol te, mea Antíphila, laudo et fórtunatam iúdico,
Íd cum studuisti, ísti formae ut móres consimilés forent.
Mínimeque, ita me dí ament, miror sí te sibi quisque éxpetit.
Nám mihi quale ingénium haberes, fúit indicio orátio.
Ét cum egomet nunc mécum in animo vítam tuam consídero,
Ómniumque adeó vostrarum, vólgus quae ab se ségregant;

Ét vos esse istíusmodi, et nos nón esse, haut mirábilest:
Nam éxpedit boní esse vobis; nós, quibuscum est res, nón sinunt:
Quíppe forma inpúlsi nostra nós amatorés colunt:
Haéc ubi inmutáta est, illi súum animum alio cónferunt;
Nisi prospectum intérea a nobis ést, desertae vívimus.
Vóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decretúmst viro;
Cuíus mos maxumést consimilis vóstrum, hi se ad vos ádplicant.
Hóc beneficio utríque ab utrisque véro devincímini;
Vt numquam ulla amóri vestro incídere possit cálamitas.
AN. Néscio alias: mé quidem semper scío fecisse sédulo,
Vt ex illius cómmodo meum cómpararem cómmodum. *CL.* ah.
Ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me in patriám facis:
Nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére, quos cepí, leves,
Praetérquam tui caréndum quod erat. *SY.* crédo. *CL.* Syre, vix súffero.
Hocíne me miserum nón licere meó modo ingeniúm frui?
SY. Immo, út patrem tuum vídi, partes díu etiam durás dabit.
BA. Quisnam híc adulescens ést, qui intuitur nós? *AN.* ah, retine me, óbsecro.
BA. Amábo quid tibi ést? *AN.* disperii, périi misera. *BA.* quíd stupes,
Antíphila? *AN.* videon Clíniam, an non? *BA.* quém vides? *CL.* salve ánime mi.

AN. O mi éxspectate Clínia, salve. *CL.* út vales?
AN. Salvum ádvenisse gaúdeo. *CL.* teneóne te,
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?
SY. Ite íntro: nam vos iámdudum exspectát senex.

ACTVS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMVS.

CH. Lucíscit hoc iam. césso pultare óstium
Vicíni? primum ex me út sciat sibi fílium
Rediísse: etsi adulescéntem hoc nolle intéllego.
Verúm, cum videam míserum hunc tam excruciárier
Eius ábitu, celem tam ínsperatum gaúdium,
Cum illí pericli níhil ex indició siet?
Haut fáciam: nam quod pótero adiutabó senem.
Item ut fílium meum amíco atque aequalí suo
Video ínservire, et sócium esse in negótiis;
Nos quóque senes est aéquum senibus óbsequi.
ME. Aut égo profecto ingénio egregio ad míseriam
Natús sum; aut illud fálsumst, quod volgo aúdio
Dicí, diem adimere aégritudinem hóminibus:
Nam míhi quidem cotídie augescít magis
De fílio aegritúdo; et quanto díutius
Abést, magis cupio tánto, et magis desídero.
CH. Set ipsúm foras egréssum video; ibo, ádloquar.
Menedéme, salve: núntium adportó tibi,
Cuius máxume te fíeri participém cupis.
ME. Num quídnam de gnató meo audistí, Chreme?
CH. Valet átque vivit. *ME.* úbinamst quaeso? *CH.* aput me híc domi.
ME. Meus gnátus? *CH.* sic est. *ME.* vénit? *CH.* certe. *ME.* Clínia
Meus vénit? *CH.* dixi. *ME.* èámus, duc me ad eum, óbsecro.
CH. Non vólt te scire sé redisse etiam: ét tuum

Conspéctum fugitat: própter peccatum hóc timet,
Ne túa duritia antíqua illa etiam adaúcta sit.
ME. Non tu eí dixisti, ut éssem? *CH.* non. *ME.* quamobrém, Chreme?
CH. Quia péssume istuc ín te atque in illum cónsulis,
Si té tam leni et vícto esse animo osténderis.
ME. Non póssum: satis iam, sátis pater durús fui. *CH.* ah,
Veheméns utramque in pártem, Menedeme, és nimis,
Aut lárgitate nímia aut parsimónia.
In eándem fraudem ex hác re atque ex illa íncides.
Primum ólim potius quám paterere fílium
Commétare ad muliérculam, quae paúlulo
Tum erát contenta, cuíque erant grata ómnia;
Protérruisti hinc. éa coacta ingrátiis
Postílla coepit víctum volgo quaérere.
Nunc cúm sine magno intértrimento nón potest
Habéri, quidvis dáre cupis. nam, ut tú scias,
Quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém siet;
Primúm iam ancillas sécum adduxit plús decem,
Onerátas veste atque aúro: satrapa sí siet
Amátor, numquam súfferre eius sumptús queat:
Nedúm tu possis. *ME.* éstne ea intus? *CH.* sít rogas?
Sensí: nam unam eii cénam atque eius cómitibus
Dedí: quod si iterum míhi sit danda, actúm siet.
Nam, ut ália omittam, pýtisando módo mihi
Quid víni absumpsit? Síc hoc, dicens; Ásperum
Pater hóc est; aliud lénius sodés vide:
Relévi dolia ómnia, omnis sérias:
Omnís sollicitos hábuit: atque haec úna nox.
Quid té futurum cénses, quem adsidue éxedent?
Sic mé di amabunt, út me tuarum míseritumst,
Menedéme, fortunárum. *ME.* faciat quód lubet:
Sumát, consumat, pérdat, decretúmst pati,

Dum illúm modo habeam mécum. *CH.* si certúmst tibi
Sic fácere, illud permágni referre árbitror,
Vt né scientem séntiat te id síbi dare.
ME. Quid fáciam? *CH.* quidvis pótius quam quod cógitas:
Per álium quemvis út des: falli té sinas
Technís per servolum: étsi subsensi íd quoque
Illós ibi esse, id ágere inter se cláncu|um.
Syrus cum íllo vestro cónsusurrant, cónferunt
Consília ad adulescéntes: et tibi pérdere
Taléntum hoc pacto sátius est, quam illó minam.
Non núnc pecunia ágitur, set illud quó modo
Minimó periclo id démus adulescéntulo.
Nam sí semel tuum ánimum ille intelléxerit,
Prius próditurum té tuam vitam, ét prius
Pecúniam omnem, quam ábs te amittas fílium: hui,
Quantam éii fenestram ad néquitiem pateféceris?
Tibi aútem porro ut nón sit suave vívere:
Nam déteriores ómnes sumus licéntia.
[Quodcumque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit pravom an rectum sit, quod petet.]
Tu rém perire, et ípsum non poterís pati.
Dare dénegaris: íbit ad illud ílico,
Quo máxume aput te sé valere séntiet,
Abitúrum se abs te esse ílico minitábitur.
ME. Vidére verum, atque íta uti res est, dícere.
CH. Somnum hércle ego hac nocte óculis non vidi meis,
Dum id quaéro, tibi qui fílium restítuerem.
ME. Cedo déxtram: porro te óro idem ut faciás, Chreme.
CH. Parátus sum. *ME.* scin, quíd nunc facere té volo?
CH. Dic. *ME.* quód sensisti illós me incipere fállere,
Id út maturent fácere: cupio illí dare,

Quod vólt; cupío ipsum iám videre. *CH.* operám dabo.
Paulum hóc negoti mi óbstat: Simus ét Crito
Vicíni nostri hic ámbigunt de fínibus:
Me cépere arbitrum: íbo ac dicam ut díxeram
Operám daturum me, hódie non posse iís dare.
Contínuo hic adsum. *ME.* ita quaéso. di vostrám fidem!
Ita cónparatam esse hóminum naturam ómnium,
Aliéna ut melius vídeant et diiúdicent,
Quam súa? an eo fit, quía re in nostra aut gaúdio
Sumus praépediti nímio aut aegritúdine?
Hic míhi nunc quanto plús sapit, quam egomét mihi?
CH. Dissólvi me, otiósus operam ut tíbi darem.
Syrus ést prehendendus átque adhortandús mihi.
A mé nescio quis éxit: concede hínc domum,
Ne nós inter nos cónsentire séntiant.

ACTVS III. SCENA II.

SYRVS. CHREMES.

SY. Hac íllac circumcúrsa: inveniendum és tamen,
Argéntum; intendenda ín senem est fallácia.
CH. Num mé fefellit hósce id struere? vídelicet
Ille Clíniaï sérvos tardiúsculust,
Idcírco huic nostro tráditast província.
SY. Quis hic lóquitur? perii. númnam haec audivít? *CH.* Syre. *SY.* hem.
CH. Quid tu ístic? *SY.* recte. equidém te demirór, Chreme,
Tam máne, qui heri tántum biberis. *CH.* níl nimis.
SY. Nil, nárras? visa vérost, quod dicí solet,
Aquilaé senectus. *CH.* heía. *SY.* mulier cómmoda et
Facéta haec meretrix. *CH.* sáne idem visa ést mihi.
SY. Et quidem hércle forma lúculenta. *CH.* síc satis
SY. Ita nón ut olim, sét uti nunc, sané bona:

Miniméque miror, Clínia hanc si déperit:
Sethabétpatrem quendam ávidum, miserum, atque áridum,
Vicínum hunc: nostin? át quasi is non diúitiis
Abúndet, gnatus eíus profugit ínopia.
Scis ésse factum ut díco? *CH.* quid ego ní sciam?
Hominém pistrino dígnum. *SY.* quem? *CH.* istunc sérvolum
Dico ádulescentis. *SY.* Sýre, tibi timuí male.
CH. Qui pássus est id fíeri. *SY.* quid facerét? *CH.* rogas?
Aliquíd reperiret, fíngeret fallácias,
Vnde ésset adulescénti, amicae quód daret,
Atque húnc difficilem invítum servarét senem.
SY. Garrís. *CH.* haec facta ab íllo oportebát, Syre.
SY. Eho quaéso laudas, quí eros fallunt? *CH.* ín loco
Ego véro laudo. *SY.* récte sane. *CH.* quíppe qui
Magnárum saepe id rémedium aegritúdinum est:
Huic iám mansisset únicus gnatús domi.
SY. Iocón an serio ílle haec dicat néscio;
Nisi míhi quidem additánimum, quo lubeát magis.
CH. Et núnc quid exspectát, Syre? an dum hinc dénuo
Abigát, cum tolerare íllius sumptus nón queat?
Nonne ád senem aliquam fábricam fingit? *SY.* stólidus est.
CH. At te ádiutare opórtet adulescéntuli
Causá. *SY.* facile equidem fácere possum, sí iubes:
Etenim quo pacto id fíeri soleat, cálleo.
CH. Tanto hércle melior. *SY.* nón est mentirí meum.
CH. Fac érgo. *SY.* at heus tu, fácitodum eadem haec mémineris,
Siquíd huius simile fórte aliquando evénerit,
Vt súnt humana, túus ut faciat fílius.

CH. Non úsus veniet, spéro. *SY.* spero hercle égo quoque:
Neque eó nunc dico, quó quicquam illum sénserim:
Set sí quid, nequid; quaé sit eius aetás, vides:
Ei ne égo te, si usus véniat, magnificé, Chreme,
Tractáre possim. *CH.* de ístoc, cum usus vénerit,
Vidébimus quod ópus sit: nunc istúc age.
SY. Numquám commodius úmquam erum audiví loqui,
Nec cúm malefacere créderem mi inpúnius
Licére. quisnam a nóbis egreditúr foras?

ACTVS III. SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

CH. Quíd istuc quaeso? quí istic mos est, Clítipho? itane fíeri oportet?
CL. Quíd ego feci? *CH.* vídin ego te módo manum in sinum huíc meretrici
Ínserere? *SY.* acta haec rés est. perii. *CL.* méne? *CH.* hisce oculis, né nega.
Facis ádeo indigne iniúriam illi, quí non abstineás manum:
Nam istaéc quidem contumélia est:
Hóminem amicum récipere ad te, atque éius amicam súbigitare.
Vél heri in vino quám immodestus fuísti? *SY.* factum. *CH.* quám molestus!
Vt equidem, ita me dí ament, metui, quíd futurum dénique esset!
Nóvi ego amantis: ánimum advertunt gráviter, quae non cénseas.
CL. Át fides mi aput húnc est, nil me istíus facturúm, pater.
CH. Ésto: at certe ut hínc concedas áliquo ab ore eorum áliquantisper.

Múlta fert libído: ea prohibet fácere tua praeséntia.
Dé me ego facio cóniecturam. némost meorum amícorum hodie,
Apút quem expromere ómnia mea occúlta, Clitipho, aúdeam.
Aput álium prohibet dígnitas; aput álium ipsius factí pudet;
Ne inéptus, ne protérvos videar: quód illum facere crédito.
Sed nóstrum est intellégere; atque utcumque, úbicumque opus est, óbsequi.
SY. Quíd istic narrat? CL. périi. SY. Clitipho, haéc ego praecipió tibi?
Hóminis frugi et témperantis fúnctu's officiúm. CL. tace sodes.
SY. Récte sane. CH. Sýre, pudet me. SY. crédo: neque id iniúria: quin
Míhi molestumst. CL. pérgin? SY. hercle vérum dico, quód videtur.
CL. Nónne accedam ad íllos? CH. eho quaeso úna accedundí via est?
SY. Áctumst: hic prius se índicarit quám ego argentum effécero.
Chremé, vin tu homini stúlto mi auscultáre? CH. quid faciám? SY. iube hunc
Abíre hinc aliquo. CL. quó ego hinc abeam? SY. quó lubet: da illís locum:
Abi deámbulatum. CL. deámbulatum, quó? SY. vah, quasi desít locus.
Abi sáne istac, istórsum, quovis. CH. récte dicit, cénseo.
CL. Di te éradicent, qui ístinc me extrudás, Syre.
SY. At tú tibi istas pósthac comprimitó manus.
Cénsen vero? quíd illum porro crédis facturúm, Chreme?

Nísi eum, quantum tíbi opis di dant, sérvas, castigás, mones.
CH. Égo istuc curabo. *SY.* átqui nunc, ere, híc tibi adservándus est.
CH. Fíet. *SY.* si sapiás: nam mihi iam mínus minusque obtémperat.
CH. Quíd tu? ecquid de illó, quod dudum técum egi, egistí, Syre?
Aút est tibi, quod pláceat, an nondum étiam? *SY.* de fallácia
Dícis? est: invéni nuper quándam. *CH.* frugi es. cédo quid est?
SY. Dícam: verum, ut áliud ex alio íncidit. *CH.* quidnám, Syre?
SY. Péssuma haec est méretrix. *CH.* ita vidétur. *SY.* immo sí scias,
Váh, vide quod incéptet facinus. Fuít quaedam anus Corínthia
Híc; huic drachumárum argenti haec mílle dederat mútuum.
CH. Quíd tum? *SY.* ea mortuást: reliquit fíliam adulescéntulam.
Éa relicta huic árraboni est pro íllo argento. *CH.* intéllego.
SY. Hánc secum huc addúxit, eam quae est núnc aput uxorém tuam.
CH. Quíd tum? *SY.* Cliniam órat, sibi ut id núnc det: illa illí tamen
Póst datum iri mílle numum praés sit. *CH.* et praes sít quidem? *SY.* hui,
Dúbium id est? ego síc putavi. *CH.* quíd nunc facere cógitas?
SY. Égone? ad Menedemum íbo: dicam hanc ésse captam ex Cária,
Dítem et nobilém: si redimat, mágnum esse in ea ré lucrum.

CH. Érras. *SY.* quid ita? *CH.* pró Menedemo núnc tibi ego respóndeo.
Nón emo. *SY.* quid áïs? optata lóquere. *CH.* atqui non ést opus.
SY. Nón est opus? *CH.* non hércle vere. *SY.* quí istuc, miror. *CH.* iám scies.
SY. Máne, mane, quid est, quód tam a nobis grávi-ter crepuerúnt fores?

ACTVS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX. SYRVS.

SO. Nisi me ánimus fallit, híc profecto est ánulus, quem ego súspicor:
Is, quícum exposita est gnáta. *CH.* quid volt síbi, Syre, haec orátio?
SO. Quid est? ísne tibi vidétur? *NV.* dixi equidem, úbi mi ostendisti, ílico,
Eum ésse. *SO.* et satis ut cóntemplata módo sis, mea nutríx. *NV.* satis.
SO. Abi núnc ïam intro; atque ílla si iam láverit, mihi núntia.
Hic égo virum interea ópperibor. *SY.* té volt: videas quíd velit:
Nescío quid tristis ést: non temerest: métuo quid sit. *CH.* quíd siet?
Ne ista hércle magno iám conatu mágnas nugas díxerit.
SO. Ehem mí vir. *CH.* ehem mea úxor. *SO.* te ipsum quaéro. *CH.* loquere quíd velis.
SO. Prímum hoc te oro, né quid credas me ádversum edictúm tuum
Fácere esse ausam. *CH.* vín me istuc tibi, etsi íncredibilest, crédere?
Crédo. *SY.* nescio quíd peccati pórtat haec purgátio.

SO. Méministin me grávidam, et mihi te máxumo opere edícere,
Sí puellam párerem, nolle tólli? *CH.* scio quid féceris.
Sústulisti. *SY.* síc est factum: mínor ergo erus damno aúctus est.
SO. Mínime: set erat híc Corinthia ánus haut inpura: eí dedi
Éxponendam. *CH.* o Iúppiter, tantam ésse in animo inscítiam?
SO. Périi. quid ego féci? *CH.* at rogitas? *SO.* sí peccavi, mí Chreme,
Ínsciens feci. *CH.* íd quidem ego, si tú neges, certó scio,
Te ínscientem atque ínprudentem dícere ac facere ómnia;
Tót peccata in hác re ostendis. nám iam primum, sí meum
Ímperium exsequí voluisses, ínteremptam opórtuit:
Nón simulare mórtem verbis, reípsa spem vitaé dare.
Át id omitto: mísericordia, ánimus maternús: sino.
Quám bene vero abs té prospectum est! quíd voluisti? cógita:
Némpe illi anui pródita abs te fília est planíssume,
Pér te vel uti quaéstum faceret, vél uti venirét palam.
Crédo, id cogitásti: Quidvis sátis est, dum vivát modo.
Quíd cum illisce agás, qui neque ius néque bonum atque aequóm sciunt?
Mélius, peius, prósit, obsít, níl vident, nisi quód lubet?
SO. Mí Chreme, peccávi, fateor: víncor. nunc hoc te óbsecro;

Quánto tu me es ánnis gravior, tánto es ignoscén tior:
Vt meae stultitiaé iustitia túa sit aliquid praésidi.
CH. Scílicet equidem ístuc factum ignóscam: verum, Sóstrata,
Mále docet te méa facilitas múlta. set istuc quícquid est,
Quá hoc occeptumst caúsa, eloquere. *SO.* ut stúltae et miserae omnés sumus
Réligiosae; cum éxponendam dó illi, de digito ánulum
Détraho: et eum díco ut una cúm puella expóneret;
Sí moreretur, ne éxpers partis ésset de nostrís bonis.
CH. Ístuc recte: cónservasti té atque illam. *SO.* hic is est ánulus.
CH. Vnde habes? *SO.* quam Bácchis secum addúxit adulescéntulam: *SY.* hem.
CH. Quíd ea narrat? *SO.* éa, lavatum dum ít, servandum míhi dedit.
Ánimum non advórti primum: sét postquam aspexi, ílico
Cógnovi, ad te exílui. *CH.* quid nunc súspicare aut ínvenis
De ílla? *SO.* nesció; nisi ex ipsa quaéras, unde hunc hábuerit,
Sí potis est reperíri. *SY.* interii: plús spei video quám volo.
Nóstra est, si ita est. *CH.* vívitne illa, cuí tu dederas? *SO.* néscio.
CH. Quín renuntiávit olim? *SO.* fécisse id quod iússeram.
CH. Nómen mulierí cedo quod sit, út quaeratur. *SO.* Phíltere.
SY. Ípsa est. mirum ní illa salva est, ét ego perii. *CH.* Sóstrata,

Séquere me intro hac. *SO.* út praeter spem evénit. quam timuí male,
Né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó, Chreme.
CH. Nón licet hominem ésse saepe ita út volt, si res nón sinit.
Núnc ita tempus fért, mi ut cupiam fíliam; olim níl minus.

ACTVS IV. SCENA II.

SYRVS.

Nisi me ánimus fállit, haút permultum a me áberit infortúnium:
Ita hác re in angustum óppido nunc meaé coguntur cópiae:
Nisi áliqua video, ne ésse amicam hanc gnáti resciscát senex.
Nam quód de argento spérem aut posse póstulem me fállere,
Nihil ést: triumpho, sí licet me látere tecto abscédere.
Cruciór bolum mihi tántum ereptum tám desubito e faúcibus.
Quid agam? aút quid comminíscar? ratio de íntegro ineundást mihi.
Nil tám difficilest, quín quaerendo invéstigari póssiet.
Quid, si hóc nunc sic incípiam? nihil est. quí, si sic? tantúmdem ago.
At síc opinor. nón potest. immo óptume. euge habeo óptumam.
Retraham hércle opinor ád me idem illud fúgitivum argentúm tamen.

ACTVS IV. SCENA III.

CLINIA. SYRVS.

Nullá mihi res posthác potest iam intérvenire tánta,
Quae mi aégritudinem ádferat: tanta haéc laetitia obórta est.
Dedó patri me núnc iam, ut frugálior sim quám volt.
SY. Nil mé fefellit: cógnita est, quantum aúdio huius vérba.
Istúc tibi ex senténtia tua óbtigisse laétor.
CL. O mí Syre, audisti óbsecro? *SY.* quidní? qui usque una adfúerim.
CL. Cuiquam aéque audisti cómmode quicquam évenisse? *SY.* núlli.
CL. Atque íta me di ament, út ego nunc non tám meapte caúsa
Laetór quam illius: quam égo scio esse honóre quovis dígnam.
SY. Ita crédo: set nunc, Clínia, age, da té mihi vicíssim:
Nam amíci quoque res, ést videndum, in túto ut conlocétur:
Nequíd de amica núnc senex. *CL.* o Iúppiter. *SY.* quiésce.
CL. Antíphila mea nubét mihi. *SY.* sicíne mi interloquére?
CL. Quid fáciam? Syre mi, gaúdeo: fer mé. *SY.* fero hercle véro.
CL. Deórum vitam aptí sumus. *SY.* frustra óperam opinor súmo.
CL. Loquere: aúdio. *SY.* at iam hoc nón ages. *CL.* agám. *SY.* videndum est, ínquam,
Amíci quoque res, Clínia, tui in túto ut conlocétur.
Nam sí nunc a nobís abis, et Bácchidem hic relínquis;
Nostér resciscet ílico esse amícam hanc Clitiphónis:

Si abdúxeris; celábitur, itidem út celata adhúc est.
CL. At enim ístoc nihil est mágis, Syre, meis núptiis advórsum:
Nam quo óre appellabó patrem? tenés, quid dicam? *SY.* quídni?
CL. Quid dícam? quam causam ádferam? *SY.* quin nólo mentiáre:
Apérte, ita ut res sése habet, narráre — *CL.* quid aïs? *SY.* iúbeo:
Illám te amare, et vélle uxorem: hanc ésse Clitiphónis.
CL. Bonam átque iustam rem óppido imperás, et factu fácilem.
Et scílicet iam me hóc voles patrem éxorare, ut célet
Senem vóstrum. *SY.* immo ut rectá via rem nárret ordine ómnem. *CL.* hem.
Satin sánus es, aut sóbrius? tu quídem illum plane pródis:
Nam quí ille poterit esse in tuto, díc mihi.
SY. Huíc equidem consílio palmam do: híc me magnifice écfero,
Quí vim tantam in me ét potestatem hábeam tantae astútiae,
Véra dicendo út eos ambos fállam; ut cum narrét senex
Vóster nostro, esse ístam amicam gnáti, non credát tamen.
CL. Át enim spem istoc pácto rursum núptiarum omnem éripis.
Nám dum amicam hanc méam esse credet, nón committet fíliam.
Tú fors quid me fíat parvi péndis, dum illi cónsulas.
SY. Quíd, malum, me aetátem censes vélle id adsimulárier?

Vnus est diés dum argentum erípio: pax: nihil ámplius.
CL. Tántum sat habes? quíd tum quaeso, si hóc pater rescíverit?
SY. Quíd si redeo ad íllos qui aiunt, quíd si nunc caelúm ruat?
CL. Métuo, quid agam. *SY.* métuis? quasi non éa potestas sít tua,
Quó velis in témpore ut te exsólvas, rem faciás palam.
CL. Áge, age, traducátur Bacchis. *SY.* óptume, ipsa exít foras.

ACTVS IV. SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS. DROMO. PHRYGIA, ancilla.

BA. Satis pól proterve mé Syri promíssa huc induxérunt,
Decém minas quas míhi dare est pollícitus. quod si is núnc me
Decéperit, saepe óbsecrans me, ut véniam, frustra véniet:
Aut cúm venturam díxero et constítuero, cum is cérto
Renúntiabit, Clítipho cum in spé pendebit ánimi;
Decípiam, ac non veniám. Syrus mihi térgo poenas péndet.
CL. Satis scíte promittít tibi. *SY.* atqui tu hánc iocari crédis?
Faciét nisi caveo. *BA.* dórmiunt. ego pól istós commovébo.
Mea Phrýgia, audistin, módo iste homo quam víllam demonstrávit
Charíni? *PH.* audivi. *BA.* próxumam esse huic fúndo ad dextram? *PH.* mémini.

BA. Currículo percurre: áput eum milés Dionysia ágitat.
SY. Quid haec coéptat? *BA.* dic me hic óppido esse invítam atque adservári:
Verum áliquo pacto vérba me his datúram esse et ventúram.
SY. Perii hércle. Bacchis, máne, mane. quo míttis istanc quaéso?
Iube máneat. *BA.* i. *SY.* quin ést paratum argéntum. *BA.* quin ego máneo.
SY. Atquí iam dabitur. *BA.* út lubet. num ego ínsto? *SY.* at scin quid sódes?
BA. Quid? *SY.* tránseundum núnc tibi ad Menedémum est, et tua pómpa
Eo tráducenda est. *BA.* quám rem agis, scelus? *SY.* égon? argentum cúdo,
Quod tíbi dem. *BA.* dignam mé putas, quam inlúdas? *SY.* non est témere.
BA. Etiámne tecum hic rés mihi est? *SY.* minimé: tuum tibi réddo.
BA. Eátur. *SY.* sequere hac: heús, Dromo. *DR.* quis mé volt? *SY.* Syrus. *DR.* quid ést rei?
SY. Ancíllas omnis Bácchidis tradúce huc ad vos própere.
DR. Quamobrém? *SY.* ne quaeras: écferant, quae sécum huc attulérunt.
Sperábit sumptum síbi senex levátum esse harunc ábitu:
Ne ille haút scit, hoc paulúm lucri quantum eí damni appórtet.
Tu néscis, id quod scís, Dromo, si sápies. *DR.* mutum díces.

ACTVS IV. SCENA V.

CHREMES. SYRVS.

Ita mé di amabunt, út nunc Menedemí vicem
Miserét me: tantum dévenisse ad eúm mali.
Illáncine mulierem álere cum illa família?
Etsí scio, hosce aliquót dies non séntiet:
[Ita magno desiderio fuit ei filius.]
Verum úbi videbit tántos sibi sumptús domi
Cotídiano fíeri, nec fierí modum,
Optábit rúrsum ut ábeat ab se fílius.
Syrum óptume eccum. *SY.* césso hunc adoriri? *CH.* Syre. *SY.* hem.
CH. Quid ést? *SY.* te mi ipsum iámdudum exoptó dari.
CH. Vidére egisse iám nescio quid cúm sene.
SY. De illó quod dudum? díctum ac factum réddidi.
CH. Bonán fide? *SY.* bona. *CH.* hércle non possúm pati,
Quin tíbi caput demúlceam: accede húc, Syre:
Faciám boni tibi áliquid pro ista re, ác lubens.
SY. At sí scias quam scíte in mentem vénerit.
CH. Vah, glóriare evénisse ex senténtia?
SY. Non hércle vero, vérum dico. *CH.* díc quid est?
SY. Tui Clítiphonis ésse amicam hanc Bácchidem
Menedémo dixit Clínia; et ea grátia
Se eam tráduxisse, né tu id persentísceres.
CH. Probé. *SY.* dic sodes. *CH.* nímium, inquam. *SY.* immo síc satis.
Set pórro ausculta; quíd super falláciae est.
Se deínde dicit tuám vidisse fíliam:
Eius síbi complacitam fórmam, postquam aspéxerit,
Hanc cúpere uxorem. *CH.* módone quae inventa ést? *SY.* eam:
Et quídem iubebit pósci. *CH.* quamobrem istúc, Syre?

Nam prórsus nihil intéllego. *SY.* vah, tárdus es.
CH. Fortásse. *SY.* argentum dábitur eii ad núptias,
Aurum átque vestem quí, tenesne? *CH.* cómparet?
SY. Id ípsum. *CH.* at ego illi néque do neque despóndeo.
SY. Nam quámobrem? *CH.* quamobrem? mé rogas? homini? *SY.* út lubet.
Non égo dicebam sério, ut illam illí dares:
Verum út simulares. *CH.* nón meumst simulátio:
Ita tu ístaec tua miscéto, ne me admísceas.
Ego, cuí daturus nón sum, ut ei despóndeam?
SY. Credébam. *CH.* minime. *SY.* scíte poterat fíeri:
Et ego hóc, quia dudum tú tantopere iússeras,
Eo coépi. *CH.* credo. *SY.* céterum equidem istúc, Chreme,
Aequí bonique fácio. *CH.* atqui cum máxume
Volo té dare operam ut fíat, verum aliá via.
SY. Fiát: quaeratur áliud, sed illud quód tibi
Dixí de argento, quód ista debet Bácchidi,
Id núnc reddendumst ílli: neque tu scílicet
Eo núnc confugies, quíd mea? num míhi datumst?
Num iússi? num illa oppígnerare fíliam
Meám me invito pótuit? vere illúd, Chreme,
Dicúnt, ius summum saépe summa est málitia.
CH. Haut fáciam. *SY.* immo aliis sí licet, tibi nón licet.
Omnés te in lauta esse ét bene aucta ré putant.
CH. Quin égomet iam ad eam déferam. *SY.* immo fílium
Iube pótius. *CH.* quamobrem? *SY.* quía enim in hunc suspíciost
Transláta amoris. *CH.* quíd tum? *SY.* quia vidébitur
Magis vérisimile id ésse, cum hic illí dabit:
Et símul conficiam fácilius ego, quód volo.
Ipse ádeo adest: abi: éffer argentum. *CH.* éffero.

ACTVS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRVS.

CL. Nulla ést tam facilis rés, quin difficilís siet,
Quam invítus facias. vél me haec deambulátio,
Quam nón laboriósa, ad languorém dedit:
Nec quícquam magis nunc métuo, quam ne dénuo
Miser áliquo extrudar hínc, ne accedam ad Bácchidem.
Vt té quidem omnes dí deae quantúmst, Syre,
Cum tuó isto invento cúmque incepto pérduint
Huiúsmodi mihi res sémper comminíscere,
Vbi me éxcarnufices. *SY.* íbin hinc quo dígnus es?
Quam paéne tua me pérdidit protérvitas!
CL. Vellem hércle factum, ita méritu's. *SY.* meritus? quómodo?
Ne me ístuc prius ex te aúdivisse gaúdeo,
Quam argéntum háberes, quód daturus iám fui.
CL. Quid ígitur tibi vis dícam? adisti míhi manum:
Amícam adduxti, quám non liceat tángere.
SY. Iam nón sum iratus. sét scin ubi nunc sít tibi
Tua Bácchis? *CL.* aput nos. *SY.* nón. *CL.* ubi ergo? *SY.* aput Clíniam.
CL. Perií. *SY.* bono animo es: iam árgentum ad eam déferes,
Quod eï és pollicitus. *CL.* gárris. unde? *SY.* a tuó patre.
CL. Ludís fortasse me. *SY.* ípsa re experíbere.
CL. Ne ego fórtunatus hómo sum. deamo té, Syre.
SY. Set páter egreditur. cáve quicquam admirátus sis,
Qua caúsa id fiat: óbsecundato ín loco:
Quod ímperabit fácito: loquitor paúcula.

ACTVS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

CH. Vbi Clítipho nunc? *SY.* éccum me, inque. *CL.* eccum híc tibi.
CH. Quid reí esset dixti huic? *SY.* díxi pleraque ómnia.
CH. Cape hóc argentum, ac défer. *SY.* i. quid stás, lapis?
Quin áccipis? *CL.* cedo sáne. *SY.* sequere hac me ócius:
Tu hic nós, dum eximus, ínterea opperíbere:
Nam níhil est, illic quód moremur díutius.
CH. Minás quidem iam décem habet a me fília,
Quas pró alimentis ésse nunc ducó datas;
Hasce órnamentis cónsequentur álterae;
Porro haéc talenta dótis adposcét duo.
Quam múlta, iusta iniústa, fiunt móribus?
Mihi núnc, relictis rébus, inveniúndus est
Aliquís, labore invénta mea cui dém bona.

ACTVS IV. SCENA VIII.

MENEDEMVS. CHREMES.

ME. Multo ómnium me núnc fortunatíssimum
Factúm puto esse, gnáte; cum te intéllego
Resipísse. *CH.* ut errat. *ME.* té ipsum quaerebám, Chreme:
Servá, quod in te est, fílium et me et fámiliam.
CH. Cedo quíd vis faciam? *ME.* invénisti hodie fíliam.
CH. Quid tum? *ME.* hánc uxorem síbi dari volt Clínia.
CH. Quaesó quid hominis és? *ME.* quid? *CH.* iamne oblítus es,
Intér nos quid sit díctum de fallácia,

Vt eá via abs te argéntum auferretúr? *ME.* scio.
CH. Ea rés nunc agitur ípsa. *ME.* quid narrás, Chreme?
Immo haéc quidem quae apút me est, Clitiphónis est
Amíca. *CH.* ita aiunt: ét tu credis ómnia:
Et illam áiunt velle uxórem, ut cum despónderim,
Des, qui aúrum ac vestem atque ália quae opus sunt cómparet.
ME. Id ést profecto: id amícae dabitur. *CH.* scílicet
Datum íri. *ME.* ah, frustra sum ígitur gavisús miser.
Quidvís tamen iam málo, quam hunc amíttere.
Quid núnc renuntiem ábs te responsúm, Chreme?
Ne séntiat me sénsisse, atque aegré ferat.
CH. Aegré? nimium illi, Ménedeme, indulgés. *ME.* sine:
Incéptumst: perfice hóc mi perpetuó, Chreme.
CH. Dic cónvenisse, egísse te de núptiis.
ME. Dicám. quid deinde? *CH.* mé facturum esse ómnia,
Generúm placere; póstremo etiam, sí voles,
Despónsam quoque esse dícito. *ME.* em, istuc vólueram.
CH. Tanto ócius te ut póscat, et tu id quód cupis,
Quam ocíssime ut des. *ME.* cúpio. *CH.* ne tu própediem,
Vt istám rem video, istíus obsaturábere.
Set haéc ut ut sunt, caútim et paulatím dabis,
Si săpies. *ME.* faciam. *CH.* abi íntro: vide, quid póstulet.
Ego dómi ero, siquid mé voles. *ME.* sané volo:
Nam té scientem fáciam, quicquid égero.

ACTVS V. SCENA I.

MENEDEMVS. CHREMES.

ME. Égo me non tam astútum neque ita pérspicacem esse id scio·

Sét hic adiutor méus et monitor ét praemonstratór Chremes
Hóc mihi praestat: ín me quidvis hárum rerum cónvenit,
Quaé sunt dictae in stúltum, caudex, stípes, asinus, plúmbeus:
Ín illum nil potést: exsuperat eíus stultitia haec ómnia.
CH. Óhe, iam desíne deos uxor grátulando obtúndere,
Túam esse inventam gnátam: nisi illos éx tuo ingenio iúdicas,
Vt nil credas intellegere, nísi idem dictumst céntiès.
Sét interim quid illíc iamdudum gnátus cessat cúm Syro?
ME. Quós ais homines céssare? *CH.* ehem, per témpus, Menedeme, ádvenis?
Díc mihi, Cliniaé quae dixi núntiastin? *ME.* ómnia.
CH. Quíd aït? *ME.* gaudere ádeo occepit; quási qui cupiunt núptias.
CH. Há ha hae. *ME.* quid risísti? *CH.* servi vénere in mentém Syri
Cálliditates. *ME.* ítane? *CH.* vóltus quóque hominum fingít scelus.
ME. Gnátus quod se adsímulat laetum, id dícis? *CH.* id. *ME.* idem istúc mihi
Vénit in mentém. *CH.* veterator. *ME.* mágis, si magis norís, putes
Íta rem esse. *CH.* ain tu? *ME.* quín tu ausculta. *CH.* mánedum, hoc prius scire éxpeto,
Quíd perdideris. nam úbi desponsam núntiasti fílio;
Cóntinuo iniecísse verba tíbi Dromonem scílicet,
Spónsaë aurum, véstem, ancillas, ópus esse: argentum út dares.

ME. Nón. *CH.* qui non? *ME.* non ínquam. *CH.* neque ipse gnátus? *ME.* nil prorsúm, Chreme.
Mágis unum etiam instáre, ut hodie cónficerentur núptiae.
CH. Míra narras. quíd Syrus meus? ne ís quidem quicquám? *ME.* nihil.
CH. Quámobrem, nescio. *ME.* équidem miror, qui ália tam plané scias.
Sét ille tuum quoqué Syrus idem míre finxit fílium,
Vt ne paululúm quidem subolat ésse amicam hanc Clíniae.
CH. Quíd aïs? *ME.* mitto iam ósculari atque ámplexari: id níl puto.
CH. Quíd est quod ampliús simuletur? *ME.* váh. *CH.* quid est? *ME.* audí modo:
Ést mihi ultimís conclave in aédibus quoddám retro,
Húc est intro látus lectus: véstimentis strátus est.
CH. Quíd postquam hoc est fáctum? *ME.* dictum fáctum huc abiit Clítipho.
CH. Sólus? *ME.* solus. *CH.* tímeo. *ME.* Bacchis cónsecutast ílico.
CH. Sóla? *ME.* sola. *CH.* périi. *ME.* ubi abiere íntro, operuere óstium. *CH.* hem,
Clínia haec fierí videbat? *ME.* quídni? mecum uná simul.
CH. Fili ést amica Bácchis; Menedeme: óccidi.
ME. Quamobrém? *CH.* decem diérum vix mi est fámilia.
ME. Quid? istúc times quod ille óperam amico dát suo?
CH. Immó quod amicae. *ME.* sí dat. *CH.* an dubium íd tibi est?
Quemquámne tam animo cómi esse et lení putas,
Qui sé vidente amícam patiatúr suam?
ME. Quidní? quo verba fácilius dentúr mihi.

CH. Derídes? merito. ut míhi nunc ego suscénseo.
Quot rés dedere, ubi póssem persentíscere,
Nisi si éssem lapis? quae vídi? vae miseró mihi.
At né illud haut inúltum, si vivó, ferent:
Nam iám. *ME.* non tu te cóhibes? non te réspicis?
Non tíbi ego exempli sátis sum? *CH.* prae iracúndia,
Menedéme, non sum apút me. *ME.* tene istúc loqui?
Nonne íd flagitiumst, te áliis consiliúm dare,
Foris sápere, tibi non pósse te auxiliárier?
CH. Quid fáciam? *ME.* id quod tu mé fecisse aibás parum:
Fac té esse patrem ut séntiat: fac ut aúdeat
Tibi crédere omnia, ábs te petere et póscere:
Ne quam áliam quaerat cópiam, ac te déserat.
CH. Immo ábeat potius málo quovis géntium,
Quam hic pér flagitium ad ínopiam redigát patrem:
Nam si íllius pergo súppeditare súmptibus,
Menedéme, mihi illic vére ad rastros rés redit.
ME. Quod incómmodi tibi in hác re accipies, nísi caves?
Difficilem ostendes té esse, et ignoscés tamen.
Post: ét id ingratum. *CH.* ah néscis, quam doleam. *ME.* út lubet.
Quid hoc quód volo, ut illa núbat nostro? nísi quid est
Quod mávis. *CH.* immo et géner et adfinés placent.
ME. Quid dótis dicam té dixisse fíliae?
Quid ópticuisti? *CH.* dótis? *ME.* ita dico. *CH.* áh. *ME.* Chreme,
Ne quíd vereare, sí minus: nil nos dós movet.
CH. Dúo talenta pró re nostra ego ésse decreví satis:
Sét ita dictu est ópus, si me vis sálvom esse et rem et fílium,
Mé mea omniá bona doti díxisse illi. *ME.* quám rem agis?

CH. Íd mirari té simulato, et íllum hoc rogitató simul,
Quámobrem id faciam. *ME.* quín ego vero, quámobrem id facias, néscio.
CH. Égone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et lascívia
Díffluit, retúndam, redigam ut quó se vortat, nésciat.
ME. Quíd agis? *CH.* mitte ac síne me in hac re gérere mihi morém. *ME.* sino:
Ítane vis? *CH.* ita. *ME.* fíat. *CH.* ac iam, uxórem ut accersát, paret.
Híc ita, ut liberós est aequom, díctis confutábitur
Sét Syrum. *ME.* quid eum? *CH.* égo, si vivo, eum ádeo exornatúm dabo,
Ádeo pexum, usque út dum vivat, méminerit sempér mei;
Quí sibi me pro déridiculo ac délectamentó putat.
Nón, ita me di amént, auderet fácere haec viduae múlieri,
Quae ín me fecit. —

ACTVS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

CL. — Ítane tandem quaéso est, Menedeme, út pater
Tam ín brevi spacio ómnem de me eiécerit animúm patris?
Quódnam ob facinus? quíd ego tantum scéleris admisí miser?
Vólgo faciunt. *ME.* scío tibi esse hoc grávius multo ac dúrius
Cuí fit: verum ego haút minus aegre pátior. id qui, néscio
Néc rationem cápio, nisi quod tíbi bene ex animó volo.

CL. Híc patrem astare aíbas? *ME.* eccum. *CH.* quíd me incusas, Clítipho?
Quícquid ego huius féci, tibi prospéxi et stultitiaé tuae.
Vbi te vidi animo ésse omisso, et suávia in praeséntia
Quaé essènt, prima habére, neque consúlere in longitúdinem:
Cépi rationem, út neque egeres, néque ut haec posses pérdere.
Vbi cui decuit prímo, tibi non lícuit per te míhi dare;
Ábii ad proxumós, tibi qui erant: eís commisi et crédidi.
Ibi tuae stultítiae semper érit praesidium, Clítipho,
Víctus, vestitús, quo in tectum té receptes. *CL.* eí mihi.
CH. Sátius est, quam te ípso herede haec póssidere Bácchidem.
SY. Dísperii. sceléstus quantas túrbas concivi ínsciens?
CL. Émori cupió. *CH.* prius quaeso dísce, quid sit vívere.
Vbi scies, si dísplicebit víta, tum istoc útitor.
SY. Ére, licetne? *CH.* lóquere. *SY.* at tuto. *CH.* lóquere. *SY.* quae istaec právitas,
Quaéve amentia ést, quòd peccavi égo, id obesse huic? *CH.* ílicet.
Né te admisce: némo accusat, Sýre, te; nec tu arám tibi,
Néc precatorém pararis. *SY.* quíd agis? *CH.* nil suscénseo,
Néc tibi, nec tíbi: nec vos est aéquom, quod fació mihi.
SY. Abiít? rogasse véllem. *CL.* quid, Syre? *SY.* únde mi peterém cibum:

Ita nós abalienávit. tibi iam esse ád sororem intéllego.
CL. Adeón rem rediisse, út periclum etiám á fame mihi sít, Syre?
SY. Modo líceat vivere, ést spes. *CL.* quae? *SY.* nos ésuriturós satis.
CL. Inrídes in re tánta, neque me quícquam consilio ádiuvas?
SY. Immo ét ibi nunc sum, et úsque id egi dúdum, dum loquitúr pater.
Et quántum ego intellégere possum. *CL.* quíd? *SY.* non aberit lóngius.
CL. Quid id érgo? *SY.* sic est, nón esse horum te árbitror. *CL.* qui istúc, Syre?
Satin sánus es? *SY.* ego dícam, quod mi in méntem est: tu diiúdica.
Dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delectátio,
Quae própior esset, te índulgebant; tíbi dabant: nunc fília
Postquam ést inventa, invénta vero est caúsa qua te expéllerent.
CL. Est vérisimile. *SY.* an tu ób peccatum hoc tám esse illum iratúm putas?
CL. Non árbitror. *SY.* nunc áliud specta: mátres omnes fíliis
In péccato adiutríces, auxilio ín paterna iniúria
Solent ésse: id non fit. *CL.* vérum dicis: quid érgo nunc faciám, Syre?
SY. Suspícionem istánc ex illis quaére: rem profér palam: aut,
Si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito;
Aut scíbis cuius sis. *CL.* récte suades: fáciam. *SY.* sat recte hóc mihi
In méntem venit: námque adulescens quam ín minima spe sítus erit,

Tám difficillumé patris pacem in léges conficiét suas.
Etiam haút scio, anne uxórem ducat: ác Syro nil grátiae.
Quid hoc aútem? senex exít foras: ego fúgio. adhuc quod fáctumst
Mirór, non iusse me ábripi hinc: nunc ád Menedemum hunc pérgam.
Eum míhi precatorém paro: seni nóstro nil fidei hábeo.

ACTVS V. SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

SO. Profécto nisi cavés tu homo, aliquid gnáto conficiés mali:
Idque ádeo miror, quómodo
Tam inéptum quicquam tíbi venire in méntem, mi vir, pótuerit.
CH. Oh, pérgin mulier ésse? nullamne égo rem umquam in vitá mea
Vólui, quin tu in eá re mi advorsátrix fueris, Sóstrata?
At síiam rogitem, quíd est quod peccem; aut quámobrem id facias; néscias
In quá re nunc tam cónfidenter réstas stulta. *SO.* ego néscio?
CH. Immó scis potius. quám quidem redit ad íntegrum eadem orátio. *SO.* oh,
Iníquos es, quí mé tacere dé re tanta póstules.
CH. Non póstulo: iam lóquere: nihilo mínus ego hoc faciám tamen.
SO. Fácies? *CH.* verum. *SO.* nón vides quantúm mali ex ea re éxcites?
Súbditum se súspicatur. *CH.* aín tu? *SO.* certe síc erit.

CH. Cónfitere. *SO*. au óbsecro, istuc nóstris inimicís siet.
Égon confitear meúm non esse fílium, qui sít meus?
CH. Quid? métuis ne non, cúm velis, convíncas esse illúm tuum?
SO. Quod fília est invénta? *CH*. non: set quó magis credundúm siet,
Quod ést consimilis móribus,
Convínces facile ex té esse natum: nám tui similis ést probe:
Nam ílli nil viti ést relictum, quín id itidem sít tibi.
Túm praeterea tálem, nisi tu, núlla pareret fílium.
Sét ipse egreditur, quám severus: rém cum videas, cénseas.

ACTVS V. SCENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CL. Si úmquam ullum fuit témpus, mater, cum égo voluptatí tibi
Fúerim, dictus fílius tuus tuá voluntate, óbsecro,
Eíus ut meminerís, atque inopis núnc te miserescát mei;
Quód peto et voló, parentis meós ut commonstrés mihi.
SO. Óbsecro, mi gnate, ne istuc ín animum inducás tuum,
Álienum esse té. *CL*. sum. *SO*. miseram me, hócine quaesisti óbsecro?
Íta mihi atque huic sís superstes, ut éx me atque ex hoc nátus es:
Ét cave posthac, sí me amas, umquam ístuc verbum ex te aúdiam.
CH. Át ego, si me métuis, mores cáve in te esse istos séntiam.

CL. Quós? *CH.* si scire vís, ego dicam: gérro, iners, fraus, hélluo,
Gáneo, damnósus: crede, et nóstrum te esse crédito.
CL. Nón sunt haec paréntis dicta. *CH.* nón, si ex capite sís meo
Nátus, item ut aiúnt Minervam esse éx Iove, ea causá magis
Pátiar, Clitiphó, flagitiis tuís me infamem fíeri.
SO. Dí istaec prohibeánt. *CH* deos nescio: égo quod potero, sédulo.
Quaéris id quod habés, parentis: quód abest, non quaerís, patri
Quó modo obsequáre: et serves quód labore invénerit.
Tén mi per fallácias addúcere ante oculós? pudet
Dícere hac praeesénte verbum túrpe: at te id nulló modo
Fácere puduit. *CL.* éheu, quam ego nunc tótus displiceó mihi,
Quám pudet: neque quód principium incípiam ad placandúm, scio.

ACTVS V. SCENA V.

MENEDEMVS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

ME. Énimvero Chremés nimis graviter crúciat adulescéntulum,
Nímisque inhumane. éxeo ergo ut pácem conciliem. óptume
Ípsos video. *CH.* ehém, Menedeme, cúr non accersí iubes
Fíliam, et quod dótis dixi, fírmas? *SO.* mi vir, te óbsecro
Né facias. *CL.* pater, óbsecro mi ignóscas. *ME.* da veniám, Chreme:

Síne te exorent. *CH.* méa bona ut dem Bácchidi donó sciens?
Nón faciam. *ME.* at nos nón sinemus. *CL.* sí me vivom vís, pater,
Ígnosce. *SO.* age, Chremés mi. *ME.* age quaeso, né tam offirma té, Chreme.
CH. Quíd istic? video nón licere, ut coéperam, hoc perténdere.
ME. Fácis, ut te decét. *CH.* ea lege hoc ádeo faciam: si íd facit
Quód ego hunc aequom cénseo. *CL.* pater, ómnia faciam: ímpera.
CH. Vxorem ut ducás. *CL.* pater. *CH.* nihil aúdio. *ME.* ad me récipio;
Fáciet. *CH.* nil etiam aúdio ipsum. *CL.* périi. *SO.* an dubitas, Clítipho?
CH. Ímmo utrum volt. *ME.* fáciet omnia. *SO.* haéc dum incipias, grávia sunt:
Dúmque ignores: úbi cognoris, fácilia. *CL.* faciám, pater.
SO. Gnáte mi, ego pol tíbi dabo illam lépidam, quam tu fácilè ames,
Fíliam Phanócratae nostri. *CL.* rúfamne illam vírginem,
Caésiam, sparso óre, adunco náso? non possúm, pater.
CH. Heía, ut elegáns est: credas ánimum ibi esse. *SO.* aliám dabo.
CL. Ímmo, quandoquidém ducenda est, égomet habeo própemodum
Quám volo. *SO.* nunc laúdo, gnate. *CL.* Archónidi huius fíliam.
SO. Pérplacet. *CL.* pater, hóc nunc restat. *CH.* quíd? *CL.* Syro ignoscás volo,
Quaé mea causa fécit. *CH.* fiat. Vós valete, et plaúdite.

ADELPHI TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

MICIO senex.
DEMEA senex.
SANNIO leno.
AESCHINVS adulescens.
PARMENO servus.
SYRVS servus.
CTESIPHO adulescens.
SOSTRATA matrona.
CANTHARA nutrix.
GETA servus.
HEGIO senex.
DROMO servus.

Acta ludis funebrib. Aemili Paulli, quos fecere Q. Fabius Maximus P. Cornelius Africanus. Egere L. Atilius Praenestinus Minutius Prothimus. Modos fecit Flaccus Claudi tibiis Sarranis. Facta e Graeca Menandru L. Anicio M. Cornelio Coss.

PROLOGVS.

Postquám poeta sénsit scripturám suam
Ab iníquis observári, et adversários
Rapere ín peiorem pártem, quam acturí sumus:
Indício de se ipse érit: vos eritis iúdices,
Laudín an vitio dúci factum id opórteat.
Synápothnescontes Díphili comoédiast;
Eam Cónmorientes Plaútus fecit fábulam.
In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
Meretrícem in prima fábula: eum Plautús locum
Relíquit integrum. eum híc locum sumpsít sibi
In Adélphos, verbum dé verbo expressum éxtulit.
Eam nós acturi súmus novam: pernóscite
Furtúmne factum exístumetis, án locum
Reprehénsum, qui praetéritus neclegéntiast.
Nam quód isti dicunt málevoli, homines nóbilis
Eum ádiutare, adsídueque una scríbere,
Quod illí maledictum véhemens esse exístumant,
Eam laúdem hic ducit máxumam; cum illís placet,
Qui vóbis univérsis et populó placent:
Quorum ópera in belló, in ótio, in negótio,
Suo quísque tempore úsust sine supérbia.
Dehinc ne éxspectetis árgumentum fábulae:
Senés qui primi vénient, hi partim áperient:
In agéndo partim osténdent. facite, aequánimitas
Poétae ad scribendum aúgeat indústriam.

ACTVS I. SCENA I.

MICIO.

Storáx. non rediit hác nocte a cena Aéschinus:
Neque sérvolorum quísquam, qui advorsúm íerant
Profécto hoc vere dícunt: si absis úspiam,
Aut úbi si cesses; évenire ea sátius est,
Quae in te úxor dicit ét quae in animo cógitat
Iráta, quam illa quaé parentes própitii.
Vxór, si cesses, aút te amare cógitat,
Aut téte amari, aut pótare atque animo óbsequi,
Et tíbi bene esse sóli, sibi cum sít male.
Ego quía non rediit fílius, quae cógito?
Quibus núnc sollicitor rébus? ne aut ille álserit,
Aut úspiam cecíderit, aut praefrégerit
Aliquíd. vah, quemquamne hóminem in animo instítuere, aut
Paráre, quod sit cárius, quam ipse ést sibi?
Atque éx me hic natus nón est, set ex fratre. ís adeo
Dissímilis studio est. iam índe ab adulescéntia,
Ego hánc clementem vítam urbanam, atque ótium
Secútus sum: et quod fórtunatum istí putant,
Vxórem numquam habui. ílle, contra haec ómnia,
Ruri ágere vitam: sémper parce ac dúriter
Se habére: uxorem dúxit: nati fílii
Duo: índe ego hunc maiórem adoptaví mihi:
Edúxi a parvolo, hábui, amavi pró meo;
In eó me oblecto: sólum id est carúm mihi.
Ille út item contra me hábeat, facio sédulo:
Do, praétermitto: nón necesse habeo ómnia
Pro meó iure agere: póstremo alii clánculum
Patrés quae faciunt, quaé fert adulescéntia,
Ea né me celet, cónsuefeci fílium.
Nam quí mentiri aut fállere, ita uti fít, patrem
Audébit, tanto mágis audebit céteros.
Pudóre et liberálitate líberos

Retinére satius ésse credo quám metu.
Haec frátri mecum nón conveniunt, néque placent.
Venit ád me saepe clámans, Quid agis, Mício?
Cur pérdis adulescéntem nobis? cúr amat?
Cur pótat? cur tu his rébus sumptum súggeris?
Vestítu nimio indúlges: nimium inéptus es
Nimium ípse est durus praéter aequumque ét bonum;
Et érrat longe, meá quidem senténtia,
Qui impérium credat grávius esse aut stábilius,
Vi quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur.
Mea síc est ratio, et síc animum inducó meum:
Maló coactus quí suum officiúm facit,
Dum id résc itum iri crédit, tantispér cavet:
Si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit.
Ille quém beneficio adiúngas, ex animó facit:
Studet pár referre; praésens absensque ídem erit.
Hoc pátrium est, potius cónsuefacere fílium
Sua spónte recte fácere, quam alienó metu:
Hoc páter ac dominus ínterest: hoc quí nequit,
Fateátur nescire ímperare líberis.
Set éstne hic ipsus, dé quo agebam? et cérte is est.
Nescío quid tristem vídeo: credo iam, út solet,
Iurgábit. salvom te ádvenire, Démea,
Gaudémus. —

ACTVS I. SCENA II.

DEMEA. MICIO.

DE. — Ehem, opportúne: te ipsum quaérito.
MI. Quid trístis es? *DE.* rogás me, ubi nobis Aéschinus
Siét, quid tristis égo sim? *MI.* dixin hóc fore?
Quid fécit? *DE.* quid ille fécerit? quem néque pudet
Quicquám: nec metuit quémquam: neque legém putat

Tenére se ullam. nam ílla, quae antehac fácta sunt,
Omítto: modo quid désignavit? *MI.* quídnam id est?
DE. Forés effregit, átque in aedis ínruit
Aliénas: ipsum dóminum atque omnem fámiliam
Mulcávit usque ad mórtem: eripuit múlierem
Quam amábat. clamant ómnes indigníssume
Factum ésse: hoc advenIénti quot mihi, Mício,
Dixére? in orest ómni populo. dénique,
Si cónferendum exémplum est, non fratrém videt
Rei óperam dare, ruri ésse parcum ac sóbrium?
Nullum húius factum símile. haec cum illi, Mício,
Dicó, tibi dico. tú illum corrumpí sinis.
MI. Homine ínperito númquam quicquam iniú-
tiust,
Qui, nísi quod ipse fécit, nil rectúm putat.
DE. Quorsum ístuc? *MI.* quia tu, Démea, haec
male iúdicas.
Non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum
Scortári, neque potáre: non est: néque fores
Effríngere. haec si néque ego, neque tu fécimus,
Non síit egestas fácere nos. tu núnc tibi
Id laúdi duces, quód tum fecisti ínopia?
Iniúriumst: nam si ésset unde id fíeret,
Facerémus. et illum tú tuum, si essés homo,
Sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet;
Potiús quam, ubi te exspectátum eiecissét foras,
Aliéniore aetáte post facerét tamen.
DE. Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad insániam.
Non ést flagitium, fácere haec adulescéntulum?
MI. ah,
Auscúlta, ne me optúndas de hac re saépius.
Tuum fílium dedísti adoptandúm mihi:
Is méus est factus: sí quid peccat, Démea,
Mihi péccat: ego illi máxumam partém feram.
Obsónat, potat, ólet unguenta; dé meo:
Amat; dábitur a me argéntum, dum erit cómmodum.

Vbi nón erit, fortásse excludetúr foras.
Forés effregit, réstituentur: díscidit
Vestém, resarciétur. est, dis grátia,
Et únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
Postrémo aut desine, aút cédo quemvis árbitrum:
Te plúra in hac re péccare ostèndam. *DE.* eí mihi,
Pater ésse disce ab íllis, qui verí sient.
MI. Natúra tu illi páter es, consiliís ego.
DE. Tun cónsulis quicquam? *MI.* áh, si pergis, ábiero.
DE. Sicíne agis? *MI.* an ego tótiens de eadem re aúdiam?
DE. Curae ést mihi. *MI.* et mihi cúrae est. verum, Démea,
Curémus aequam utérque partem; tu álterum,
Ego item álterum. nam cúrare ambos, própemodum
Repóscere illum est quém dedisti. *DE.* ah, Mício.
MI. Mihi síc videtur. *DE.* quíd istic? si istuc tíbi placet,
Profúndat, perdat, péreat, nihil ad me áttinet.
Iam sí verbum ullum pósthac. *MI.* rursum, Démea,
Iráscere? *DE.* an non crédis? repeton quém dedi?
Aegrést: alienus nón sum: si obsto: em, désino.
Vnúmvis curem, cúro. et est dis grátia,
Cum ita út volo est; iste tuus ipse séntiet
Postérius: nolo in íllum gravius dícere.
MI. Nec níl, neque omnia haéc sunt, quae dícit: tamen
Non níl molesta haec sint mihi: set osténdere,
Me aegré pati illi nólui: nam itást homo:
Cum pláco, advorsor sédulo et detérreo;
Tamen víx humane pátitur: verum si aúgeam,
Aut étiam adiutor sím eius iracúndiae,
Insániam profécto cum illo. etsi Aéschinus
Non núllam in hac re nóbis facit iniúriam.
Quam hic nón amavit méretricem? aut cui nón dedit

Aliquíd? postremo, núper (credo iam ómnium
Taedébat) dixit vélle uxorem dúcere.
Sperábam iam deférvisse adulescéntiam:
Gaudébam. ecce autem de íntegro: nisi quícquid est
Volo scíre; atque hominem cónvenire, si áput forum est.

ACTVS II. SCENA I.

SANNIO leno. AESCHINVS. PARMENO.

SA. Óbsecro populáres ferte mísero atque innocénti auxilium:
Súbvenite inopi. *AE.* ótiose, núncïam ilico híc consiste:
Quíd respectas? níl periclist: númquam, dum ego adero, híc te tanget.
SA. Égo istam invitis ómnibus.
AE. Quamquam ést scelestus, nón committet hódie umquam, iterum ut vápulet.
SA. Aéschine, audi, né te ignarum fuísse dicas meórum morum,
Léno ego sum. *AE.* scio. *SA.* át ita, ut usquam fuít fide quisquam óptuma.
Tú quod te postérius purges, hánc iniuriám mihi nolle
Fáctam esse, huius non fáciam. crede hoc, égo meum ius pérsequar:
Néque tu verbis sólves umquam, quód mi re maleféceris.
Nóvi ego vestra haec, Nóllem factum, iúsiurandum dábitur, te esse indígnum iniuria hác; indignis cum égomet sim accéptús modis.
AE. Ábi prae strenue; ác forem aperi. *SA.* céterum hoc nihíl facis.
AE. I íntro nunc ïam. *SA.* át enim non sinam. *AE.* áccede illuc, Pármeno:

Nímium istoc abísti: hic propter húnc adsiste: em, síc volo.
Cáve nunc iam oculos á meis oculis quóquam demoveás tuos:
Ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala haéreat.
SA. Istúc volo ergo ipsum éxperiri. *AE.* em, sérva. *PA.* omitte múlierem.
SA. O fácinus miserandúm! *AE.* geminabit nísi caves. *SA.* hei míseriam!
AE. Non ínnueram; verum ín istam partem pótius peccató tamen.
I núnc ïam. *SA.* quid hoc reíi est? regnumne, Aéschine, hic tu póssides?
AE. Si póssiderem, ornátus esses éx tuis virtútibus.
SA. Quid tíbi rei mecumst? *AE.* níl. *SA.* quid? nostin quí sim? *AE.* non desídero.
SA. Tetigín tui quicquam? *AE.* si áttigisses, férres infortúnium.
SA. Qui tíbi meam magis lícet habere, pró qua ego argentúm dedi?
Respónde. *AE.* ante aedis nón fecisse erit mélius hic convícium:
Nam sí molestus pérgis esse, iam íntro abripiere: átque ibi
Vsque ád necem opperiére loris. *SA.* lóris liber? *AE.* síc erit.
SA. O hóminem impurum: hicíne libertatem áiunt aequam esse ómnibus?
AE. Si sátis iam debacchátus, leno, es; aúdi si vis núnc ïam.
SA. Egon débacchatus sum aútem, an tu in me? *AE.* míttc ista, atque ad rém redi.
SA. Quam rém? quo redeam? *AE.* iámne me vis dícere id quod ad te áttinet?

SA. Cupio, aéqui modo aliquíd. *AE.* vah, leno iníqua me non vólt loqui.
SA. Lenó sum, fateor, pérnicies commúnis adulescéntium,
Periúrus, pestis: támen tibi a me núllast orta iniúria.
AE. Nam hercle étiam hoc restat. *SA.* ílluc quaeso rédi, quo coepisti, Aéschine.
AE. Minís viginti tu íllam emisti, quaé res tibi vortát male.
Argénti tantum dábitur. *SA.* quid si ego tíbi illam nolo véndere?
Cogés me? *AE.* minime. *SA.* námque id metui. *AE.* néque vendundam cénseo,
Quae líberast: nam ego líberali illam ádsero causá manu.
Nunc víde utrum vis; argéntum accipere, an caúsam meditarí tuam.
Delíbera hoc, dum ego rédeo, leno. *SA.* pró supreme Iúppiter.
Mínime miror, qui ínsanire occípiunt ex iniúria.
Dómo me eripuit, vérberavit: me ínvito abduxít meam:
Hómini misero plús quingentos cólaphos infregít mihi.
Ób malefacta haec tántidem emptam, póstulat sibi trádier.
Vérum enim quando béne promeruit, fíat: suum ius póstulat.
Áge, iam cupio, módo si argentum réddat. set ego hoc háriolor.
Vbi me dixeró dare tanti, téstis faciet ílico,
Véndidisse mé, de argento sómnium. mox: crás redi.
Íd quoque possum férre, modo si réddat; quamquam iniúriumst.

Vérum cogito íd quod res est: quándo eum quaestum occéperis,
Áccipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst.
Sét nemo dabit: frústra has egomet mécum rationés puto.

ACTVS II. SCENA II.

SYRVS. SANNIO.

SY. Tace, égomet conveniam ípsum: cupide accípiat iam faxo: átque etiam
Bene dícat secum esse áctum. quid istuc, Sánniost, quod te aúdio
Nescío quid concertásse cum ero? *SA.* númquam vidi iníquius
Certátionem cómparatam, quam hódie quae inter nós fuit:
Ego vápulando, ille vérberando, usque ámbo defessí sumus.
SY. Tua cúlpa. *SA.* quid facerem? *SY.* ádulescenti mórem gestum opórtuit.
SA. Qui pótui melius, qui hódie ei usque os praébui? *SY.* age, scis quíd loquar?
Pecúniam in locó neglegere, máxumum interdúmst lucrum. hui;
Metuísti, si nunc dé tuo iure cóncessisses paúlulum; atque
Aduléscenti esses mórigeratus, hóminum homo stultíssime,
Ne nón tibi istuc faéneraret. *SA.* égo spem pretio nón emo.
SY. Numquám rem facies: ábi, non scis inéscare homines, Sánnio.
SA. Credo ístuc melius ésse: verum ego númquam adeo astutús fui,
Quin quícquid possem, mállem auferre pótius in praeséntia.

SY. Age nóvi tuum animum: quási iam usquam tíbi sint vigintí minae,
Dum huic óbsequare. praéterea autem te áiunt proficiscí Cyprum. *SA.* hem.
SY. Coemísse hinc quae illuc véheres multa; návem conductam: hóc scio,
Animús tibi pendet. úbi illinc spero rédieris tamen, hóc ages.
SA. Nusquám pedem: perii hércle: hac illi spe hóc inceperúnt. *SY.* timet:
Iniéci scrupulum hómini. *SA.* o scelera. illúd vide,
Vt in ípso articulo oppréssit. emptae múlieres
Complúres, et item hinc ália quae portó Cyprum.
Nisi eo ád mercatum vénio, damnum est máxumum.
Nunc si hóc omittam, ac túm agam ubi illinc rédiero;
Nihil ést; refrixerít res; nunc demúm venis?
Cur pássus? ubi eras? út sit satius pérdere,
Quam aut híc manere támdiu, aut tum pérsequi.
SY. Iamne énumerasti id, quód ad te rediturúm putes?
SA. Hocine íllo dignumst? hócine inceptare Aéschinum?
Per oppréssionem ut hánc mi eripere póstulet?
SY. Labáscit. unum hoc hábeo: vide si sátis placet;
Potiús quam venias ín periclum, Sánnio,
Servésne an perdas tótum, dividuúm face.
Minás decem conrádet alicunde. *SA.* eí mihi,
Etiám de sorte núnc venio in dubiúm miser?
Pudét nihil? omnes déntes labefecít mihi:
Praetérea colaphis túber est totúm caput:
Etiam ínsuper defrúdet? nusquam abeo. *SY.* út lubet:
Numquíd vis, quin abeam? *SA.* ímmo hercle hoc quaesó, Syre,
Vt ut haéc sunt acta, pótius quam litís sequar,
Meum míhi reddatur, sáltem quanti emptást, Syre.
Scio nón te esse usum antehác amicitiá mea:

Memorém me dices ésse et gratum. *SY.* sédulo
Faciám, set Ctesiphónem video: laétus est
De amíca. *SA.* quid quod te óro? *SY.* paulispér mane.

ACTVS II. SCENA III.

CTESIPHO. SYRVS.

CT. Abs quívis homine, cum ést opus, benefícium accipere gaúdeas:
Verum énimuero id demúm iuvat, si quem aéquomst facere, is béne facit.
O fráter frater, quíd ego te nunc laúdem? satis certó scio;
Numquam íta magnifice quícquam dicam, id vírtus quin superét tua.
Itaque únam hanc rem me habére praeter álias praecipuam árbitror,
Fratrem hómini nemini ésse primarum ártium magis príncipem.
SY. O Ctésipho. *CT.* o Syre, Aéschinus ubi est? *SY.* éllum, te exspectát domi. *CT.* hem.
SY. Quid est? *CT.* quíd sit? illius ópera, Syre, nunc vívo: festivóm caput,
Quine ómnia sibi póst putavit ésse prae meo cómmodo:
Maledícta, famam, méum amorem, et peccátum in sese tránstulit.
Nil súpra pote. nam quíd foris crepuit? *SY.* máne mane. ipse exít foras.

ACTVS II. SCENA IV.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

AE. Vbi est ílle sacrilegús? *SA.* me quaerit. núm quidnam effert? óccidi:
Nil vídeo. *AE.* ehem, opportúne: te ipsum quaéro: quid fit, Ctésipho?

In túto est omnis rés; omitte véro tristitiém tuam.
CT. Ego illam hércle vero omítto, qui quidem te hábeam fratrem: o mi Aéschine,
O mí germane: ah véreor coram in ós te laudare ámplius,
Ne id ádsentandi mágis quam quo habeam grátum, facere exístumes.
AE. Age inépte, quasi nunc nón norimus nós inter nos, Ctésipho.
Hoc míhi dolet, nos paéne sero scísse, et in eum rém locum
Redísse, ut si omnes cúperent, tibi nil póssent auxiliárier.
CT. Pudébat. *AE.* ah, stultítiast istaec, nón pudor: tam ob párvolam
Rem paéne e patria? túrpe dictu. deós quaeso ut istaec próhibeant.
CT. Peccávi. *AE.* quid aït tándem nobis Sánnio? *SY.* iam mítis est.
AE. Ego ád forum ibo, ut húnc absolvam: tu íntro ad illam, Ctésipho.
SA. Syre, ínsta. *SY.* eamus: námque hic properat ín Cyprum. *SA.* ne tám quidem:
Quamvís etiam maneo ótiosus híc. *SY.* reddetur, né time.
SA. At ut ómne reddat. *SY.* ómne reddet: táce modo, ac sequere hác. *SA.* sequor.
CT. Heus, heús. Syre. *SY.* ehem, quid est? *CT.* óbsecro hercle te, hóminem istum inpuríssimum
Quam prímum absoluitóte; ne si mágis inritatús siet,
Aliqua ád patrem hoc permánet; atque ego túm perpetuo périerim.
SY. Non fíet, bono animo és: tu cum illa te íntus oblecta ínterim:

Et léctulos iube stérni nobis, ét parari cétera.
Ego iám transacta ré convortam mé domum cum obsónio.
CT. Ita quaéso: quando hoc béne successit, hílare hunc sumamús diem.

ACTVS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

SO. Óbsecro, mea nútrix? quid nunc fíet? *CA.* quid fiát rogas?
Recte édepol spero. *SO.* módo dolores, méa tu, occipiunt prímulum.
CA. Iam núnc times, quasi núsquam adfueris, númquam tute pépereris.
SO. Miserám me, neminem hábeo, solae súmus: Geta autem hic nón adest:
Nec ést quem ad obstetrícem mittam, néc qui adcersat Aéschinum.
CA. Pol ís quidem iam hic áderit: nam numquam únum intermittít diem,
Quin sémper veniat. *SO.* sólus mearum est míseriarum rémedium.
CA. É re natae mélius fieri haut pótuit quam factum ést, era,
Quándo vitium oblátum est: quod ad illum áttinet potíssimum,
Tálem, tali ingénio atque animo, nátum ex tanta fámilia.
SO. Íta pol est ut dícis; salvos nóbis, deos quaeso, út siet.

ACTVS III. SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

GE. Nunc íllud est, quod si ómnia omnes súa consilia cónferant,

Atque huíc malo salútem quaerant, aúxili nihil ádferant,
Quod mihique eraeque filiaeque eríli est. vae miseró mihi,
Tot rés repente círcumvallant, únde emergi nón potest,
Vís, egestas, íniustitia, sólitudo, infámia.
Hócine saeclum? o scélera, o genera sácrilega, o hominem ínpium.
SO. Me míseram, quidnamst, quód sic video tímidum et properantém Getam?
GE. Quem néque fides neque iúsiurandum néque illum misericórdia
Represśsit, neque refléxit, neque quod pártus instabát prope:
Cui míserae indigne pér vim vitium obtúlerat. *SO.* non intéllego
Satis, quaé loquatur. *CA.* própius obsecro áccèdamus, Sóstrata. *GE.* ah,
Me míserum, vix sum cómpos animi, ita árdeo iracúndia.
Nihil ést quod malim, quam íllam totam fámiliam dari mi óbviam,
Vt ego íram hanc in eos évomam omnem, dum aégritudo est haéc recens:
Satís mi id habeam súpplici: [dum illos ulciscar modo.]
Seni ánimam primum extínguerem ipsi, qui íllud produxít scelus:
Tum autém Syrum inpulsórem, vah, quibus íllum lacerarém modis?
Sublímem medium arríperem, et capite prónum in terram státuerem,
Vt cérebro dispergát viam:
Adulescenti ipsi ériperem oculos: pósthaec praecipitém darem.

Céteros ruerem, ágerem, raperem, fúnderem, et prostérnerem.
Set césso eram hoc malo ínpertiri própere? *SO.* revocemús. Geta. *GE.* hem,
Quísquis es, sine me. *SO.* égo sum Sostrata. *GE.* úbinam es? te ipsam quaérito:
Te éxpeto: oppido ópportune te óbtulisti mi óbviam,
Éra. *SO.* quid est? quid trépidas? *GE.* ei mi. *SO.* quíd festinas, mí Geta?
Ánimam recipe. *GE.* prórsus. *SO.* quíd istuc prórsus ergost? *GE.* périimus:
Áctumst. *SO.* loquere ergo, óbsecro te, quíd sit. *GE.* iam. *SO.* quid iám, Geta?
GE. Aéschinus. *SO.* quid is érgo? *GE.* alienus ést ab nostra fámilia. *SO.* hem,
Périi. quare? *GE.* amáre occepit áliam. *SO.* vae miseraé mihi.
GE. Néque id occulte fért, ab lenone ípsus eripuít palam.
SO. Sátin hoc certumst? *GE.* cértum: hisce oculis égomet vidi, Sóstrata. *SO.* ah,
Me míseram, quid iam crédas? aut cui crédas? nostrumne Aéschinum?
Nostram ómnium vitam, ín quo nostra spés opesque omnés sitae?
Qui sé sine hac iurábat unum númquam victurúm diem?
Qui se ín sui gremió positurum puerum dicebát patris?
Ita óbsecraturum, út liceret hánc se uxorem dúcere?
GE. Era, lácrumas mitte: ac pótius, quod ad hanc rem ópus est porro, cónsule,
Patiámur an narrémus cuipiam. *CA.* aú au, mi homo sánun es?
An próferendum hoc tíbi videtur úsquam? *GE.* mi quidem nón placet.

Iam prímum illum alieno ánimo a nobis ésse, res ipsa índicat.
Nunc si hóc palam proférimus, ille infítias ibit, sát scio:
Tua fáma et gnatae víta in dubium véniet. tum si máxume
Fateátur; cum amet áliam, non est útile huic, illí dari.
Quaprópter quoque pácto tacitost ópus. *SO.* ah, minime géntium:
Non fáciam. *GE.* quid aïs? *SO.* próferam. *CA.* hem, mea Sóstrata, vide quám rem agas.
SO. Peióre res locó non potis est ésse, quam in quo núnc sitast.
Primum índotata est: túm praeterea, quaé secunda ei dós erat,
Periít: pro virginé dari nuptum nón potest. hoc réliquum est,
Si infítias ibit, téstis mecum est ánulus, quem ipse amíserat.
Postrémo quando ego míhi sum conscia, á me culpam esse hánc procul,
Neque prétium neque rem ullam íntercesse aut ílla aut me indignám, Géta;
Expériar. *GE.* quid istic? cédo, ut melius dícas. *SO.* tu quantúm potes
Abi, atque Hégioni cógnato huius rem énarrato omnem órdine:
Nam is nóstro Simuló fuit summus, ét nos coluit máxume.
GE. Nam hercle álius nemo réspicit nos. *SO.* própere tu, mea Cánthara,
Curre: óbstetricem accérse: ut cum opus sit, ne in mora nobís siet.

ACTVS III. SCENA III.

DEMEA. SYRVS.

DE. Dispérii: Ctesiphónem audivi fílium
Vna ádfuisse in ráptione cum Aéschino.
Id mísero restat míhi mali, si illúm potest,
Qui alicuí rei est, etiam eum ád nequitiem addúcere.
Vbi ego íllum quaeram? crédo abductum in gáneum
Aliquó: persuasit ílle inpurus, sát scio.
Set eccúm Syrum ire vídeo: hinc sciboiam, úbi siet.
Atque hércle hic de grege íllo est: si me sénserit
Eum quaéritare, númquam dicet cárnufex.
Non óstendam id me vélle. *SY.* omnem rem módo seni,
Quo pácto haberet, énarramus órdine.
Nil quícquam vidi laétius. *DE.* pro Iúppiter,
Hominís stultitiam. *SY.* cónlaudavit fílium:
Mihi, qui íd dedissem cónsilium, egit grátias.
DE. Disrúmpor. *SY.* argentum ádnumeravit ílico:
Dedít praeterea in súmptum, dimidiúm minae:
Id dístributum sáne est ex senténtia. *DE.* hem,
Huic mándes, siquid récte curatúm velis.
SY. Ehem, Démea, haut aspéxeram te: quíd agitur?
DE. Quid agátur? vostram néqueo mirarí satis
Ratiónem. *SY.* est hercle inépta, ne dicám dolo, atque
Absúrda. piscis céteros purgá, Dromo:
Congrum ístum maxumum ín aqua sinito lúdere
Paulísper: ubi ego vénero, exossábitur:
Prius nólo. *DE.* haecine flagítia? *SY.* mi quidem nón placent:
Et clámo saepe. sálsamenta haec, Stéphanio,
Fac mácerentur púlchre. *DE.* di vostrám fidem,
Vtrúm studione id síbi habet, an laudí putat
Fore, sí perdiderit gnátum? vae miseró mihi,
Vidére videor iám diem illum, cum hínc egens

Profúgiet aliquo mílitatum. *SY.* o Démea,
Istúc est sapere, nón quod ante pedés modost
Vidére, set etiam ílla quae futúra sunt
Prospícere. *DE.* quid? istaec iám penes vos psáltria est?
SY. Ellam íntus. *DE.* eho, an est dómi habiturus? *SY.* crédo: ut est
Deméntia. *DE.* haecine fíeri? *SY.* inepta lénitas
Patris, ét facilitas práva. *DE.* fratris mé quidem
Pudét pigetque. *SY.* nímium inter vos, Démea, ac
Non quía ades praesens díco hoc, pernimium ínterest.
Tu, quántus quantus, níl nisi sapiéntia es:
Ille, sómnium. sinerés vero illum tú tuum
Facere haéc? *DE.* sinerem illum? aut nón sex totis ménsibus
Prius ólfecissem, quam ílle quicquam coéperet?
SY. Vigilántiam tuám tun mihi? *DE.* sic sít modo,
Vt núnc est, quaeso. *SY.* ut quísque suum volt ésse, itast.
DE. Quid eúm? vidistin hódie? *SY.* tuumne fílium?
Abigam húnc rus. iamdudum áliquid ruri agere árbitror.
DE. Satin scís ibi esse? *SY.* oh, quem égomet produxi. *DE.* óptumest.
Metuí ne haereret híc. *SY.* atque iratum ádmodum.
DE. Quid aútem? *SY.* adortus iúrgio est fratrem áput forum
De psáltria hac. *DE.* ain véro? *SY.* vah, nil réticuit.
Nam ut númerabatur fórte argentum, intérvenit
Homo de ínproviso: coépit clamare, o Aéschine,
Haecíne flagitia fácere te? haec te admíttere
Indígna genere nóstro? *DE.* oh, lacrumo gaúdio.
SY. Non tu hóc argentum pérdis, set vitám tuam.
DE. Salvós sit; spero erit símilis maiorúm suum. *SY.* hui.

DE. Syre, praéceptorumst plénus istorum ílle. *SY.* phy.
Domi hábuit unde dísceret. *DE.* fit sédulo:
Nil praétermitto: cónsuefacio: dénique,
Inspícere, tanquam in spéculum, in vitas ómnium
Iubeo: átque ex aliis súmere exemplúm sibi.
Hoc fácito. *SY.* recte sáne. *DE.* hoc fugito. *SY.* cállide.
DE. Hoc laúdi est. *SY.* istaec rés est. *DE.* hoc vitió datur.
SY. Probíssume. *DE.* porro aútem. *SY.* non hercle ótiumst
Nunc mi aúscultandi. píscis ex senténtia
Nactús sum: hi mihi ne córrumpantur, caútiost:
Nam id nóbis tam flagítiumst, quam illa, o Démea,
Non fácere vobis, módo quae dixti: et quód queo
Consérvis ad eundem ístunc praecipió modum:
Hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst parum:
Illúd recte: iterum síc memento: sédulo
Moneó, quae possum pró mea sapiéntia:
Postrémo, tamquam in spéculum, in patinas, Démea,
Inspícere iubeo, et móneo quid facto úsus sit.
Inépta haec esse, nós quae facimus, séntio:
Verúm quid facias? út homost, ita morém geras.
Numquíd vis? *DE.* mentem vóbis meliorém dari.
SY. Tu rús hinc ibis. *DE.* récta. *SY.* nam quid tu híc agas,
Vbi, síquid bene praecípias, nemo obtémperet?
DE. Ego véro hinc abeo, quándo is, quamobrem huc véneram,
Rus ábiit: illum cúro: unum illúd ad me ádtinet,
Quando íta volt frater: de ístoc ipse víderit.
Set quís illic est, quem vídeo procul? estne Hégio
Tribúlis noster? sí satis cerno, is hércle: vah,
Homo, amícus nobis iam índe a puero: dí boni,

Ne illiúsmodi iam mágna nobis cívium
Paenúriast, antíqua virtute ác fide.
Haut cíto mali quid órtum ex hoc sit públice.
Quam gaúdeo: ubi etiam húius generis réliquias
Restáre video, vívere etiam núnc lubet.
Oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

ACTVS III. SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

HE. Pro di ínmortales, fácinus índignúm, Geta:
Quid nárras? *GE.* sic est fáctum. *HE.* ex illan fámilia
Tam inlíberale fácinus esse ortum? o Aéschine,
Pol haút paternum istúc dedisti. *DE.* vídelicet
De psáltria hoc audívit: id illi núne dolet
Aliéno. pater is níhili pendit: eí mihi,
Vtinam híc prope adesset álicubi: atque audíret haec.
HE. Nisi fácient quae illos aéquomst, haut sic aúferent.
GE. In té spes omnis, Hégio, nobís sita est:
Te sólum habemus, tú es patronus, tú pater;
Illó tibi moriens nós commendavít senex:
Si déseris tu, périimus. *HE.* cave díxeris:
Neque fáciam, neque me sátis pie posse árbitror.
DE. Adíbo. salvere Hégionem plúrimum
Iubeo. *HE.* óh, te quaerebam ípsum: salve, Démea.
DE. Quid aútem? *HE.* maior fílius tuus Aéschinus,
Quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
Neque líberalis fúnctus officium ést viri.
DE. Quid istúc est? *HE.* nostrum amícum noras Símulum, atque
Aequálem? *DE.* quidni? *HE.* fíliam eius vírginem
Vitiávit. *DE.* hem. *HE.* mane. nóndum audisti, Démea,

Quod ést gravissimum. *DE.* án quid est etiam ámplius?
HE. Vero ámplius: nam hoc quídem ferundum aliquó modost:
Persuásit nox, amór, vinum, adulescéntia:
Humánumst. ubi scit fáctum, ad matrem vírginis
Venit ípsus ultro, lácrumans, orans, óbsecrans,
Fidém dans, iurans sé illam ducturúm domum.
Ignótumst; tacitumst; créditumst, virgo éx eo
Compréssu grauida fácta est; mensis décimus est:
Ille bónus vir nobis psáltriam, si dís placet,
Parávit, quicum vívat: illam déserit.
DE. Pro cérton tu istaec dícis? *HE.* mater vírginis
In médiost; ipsa vírgo; res ipsa: híc Geta
Praetérea, ut captus sérvolorum est, nón malus
Neque inérs: alit illas; sólus omnem fámiliam
Susténtat. hunc abdúce, vinci, quaére rem.
GE. Immo hércle extorque, nísi ita factumst, Démea;
Postrémo non negábit; coram ipsúm cedo.
DE. Pudét: nec, quid agam, néque quid huic respóndeam
Sció. *PA.* miseram me, dífferor dolóribus.
Iunó Lucina fér opem: serva me óbsecro. *HE.* hem,
Numnam ílla quaeso párturit? *GE.* certe, Hégio. *HE.* hem;
Illaéc fidem nunc vóstram inplorat, Démea;
Quod vós vis cogit, íd voluntate ímpetret.
Haec prímum ut fiant, deós quaeso, ut vobís decet.
Sin áliter animus véster est; ego, Démea,
Summá vi defendam hás atque illum mórtuum.
Cognátus mi erat: úna a pueris párvolis
Sumus éducti: una sémper militiae ét domi
Fuimús: paupertatem úna pertulimús gravem.
Quaprópter nitar, fáciam, experiar, dénique
Animám relinquam pótius quam illas déseram.

Quid míhi respondes? *DE.* frátrem conveniam, Hégio:
Is, quód mihi de hac rededérit consilium, íd sequar.
HE. Set, Démea, hoc tu fácito cum animo cógites,
Quam vós facillume ágitis, quam estis máxume
Poténtes, dites, fórtunati, nóbiles,
Tam máxume vos aéquo animo aequa nóscere
Opórtet, si vos vóltis perhiberí probos.
DE. Redíto: fient, fíeri quae aequomst, ómnia.
HE. Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstratam.
DE. Non me índicente haec fiunt; utinam hic sit modo
Defúnctum; verum nímia illaec licéntia
Profécto evadet ín aliquod magnúm malum.
Ibo, ác requiram frátrem, ut in eum haec évomam.

ACTVS III. SCENA V.

HEGIO.

Bono ánimo fac sis, Sóstrata; et istam, quód potes,
Fac cónsolere. ego Mícionem, si ápud forumst,
Convéniam; atque, ut res géstast, narrabo órdine:
Si ita ést, facturus út sit officiúm suum,
Faciát: sin aliter de hác re est eius senténtia,
Respóndeat mi: ut, quíd agam, quam primúm sciam.

ACTVS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRVS.

CT. Áin patrem hinc abísse rus? *SY.* iam dúdum. *CT.* dic sodés. *SY.* apud villamst.
Núnc cum maxume óperis aliquid fácere credo. *CT.* utinám quidem,
Quod cúm salute eius fíat, ita se défetigarít velim,
Vt tríduo hoc perpétuo prorsum e lécto nequeat súrgere.

SY. Ita fíat, et istoc sí quid potis est réctius. *CT.* ita: nam húnc diem
Nimis mísere cupio, ut coépi, perpetuum ín laetitia dégere.
Éi illud rus nulla ália causa tám male odi, nísi quia propest:
Quód si abesset lóngius,
Príus nox oppressísset illic, quam húc reverti pósset iterum,
Núnc ubi me illic nón videbit, iam húc recurret, sát scio:
Rogábit me, ubi fuerím: quem ego hodie tóto non vidí die:.
Quid dícam? *SY.* nilne in méntem est? *CT.* nusquam quícquam. *SY.* tanto néquior.
Cliéns, amicus, hóspes, nemost vóbis? *CT.* sunt. quid póstea?
SY. Hisce ópera ut data sit. *CT.* quaé non data sit? nón potest fierí. *SY.* potest.
CT. Intérdiu: sed si híc pernocto, caúsae quid dicám, Syre?
SY. Vah, quám vellem etiam nóctu amicis óperam mos essét dari.
Quin tu ótiosus és: ego illius sénsum pulchre cálleo.
Cum férvit maxumé, tam placidum, quam óvis est, reddo. *CT.* quó modo?
SY. Laudárier te audít libenter: fácio te apud illúm Deum:
Virtútes narro. *CT.* meásne? *SY.* tuas: homini ílico lácrumaé cadunt,
Quasi púero, gaudio. ém tibi autem. *CT.* quídnam est? *SY.* lupus in fábula.
CT. Patérne? *SY.* is ipsus. *CT.* Sýre, quid agimus? *SY.* fúge modo intro, ego vídero.
CT. Si quíd rogabit, núsquam tu me: audístin? *SY.* potin ut désinas?

ACTVS IV. SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS.

DE. Ne égo homo infelix. prímum fratrem núsquam invenio géntium:
Praéterea autem, dum íllum quaero, a vílla mercenárium
Vídi: is filiúm negat esse rúri: nec quid agám scio.
CT. Sýre. *SY.* quid est? *CT.* men quaérit? *SY.* verum. *CT.* périi. *SY.* quin tu bóno animo es.
DE. Quíd hoc, malum, infelícitatis? néqueo satis decérnere:
Nísi me credo huic ésse natum reí, ferundis míseriis.
Prímus sentió mala nostra: prímus rescisco ómnia:
Prímus porro obnúntio: aegre sólus, si quid fít, fero.
SY. Rídeo hunc: se prímum ait scire: is sólus nescit ómnia.
DE. Núnc redeo: si fórte frater rédierit visó. *CT.* Syre,
Óbsecro, vide ne ílle huc prorsus se ínruat. *SY.* etiám taces?
Égo cavebo. *CT.* númquam hercle hodie ego ístuc committám tibi:
Nám me in cellulam áliquam cum illa cóncludam: id tutíssimumst.
SY. Áge, tamen ego hunc ámovebo. *DE.* sét eccum sceleratúm Syrum.
SY. Nón hercle hic quidem pérdurare quísquam, si sic fít, potest.
Scíre equidem voló, quot mihi sint dómini: quae haec est míseria?
DE. Quíd ille gannit? quíd volt? quid aïs, bóne vir? est fratér domi?
SY. Quíd, malum, mihi bóne vir narras? équidem perii. *DE.* quíd tibi est?

SY. Rógitas? Ctesipho me pugnis míserum, et istam psáltriam
Vsque occidit. *DE.* ém, quid narras? *SY.* ém, vide ut discidít labrum.
DE. Quámobrem? *SY.* me inpulsóre hanc emptam esse áit. *DE.* non tu eum rus hínc modo
Próduxe aibas? *SY.* fáctum: verum vénit post insániens:
Níl pepercit. nón puduisse vérberare hominém senem!
Quém ego puerum módo tantillum in mánibus gestaví meis?
DE. Laúdo: o Ctesiphó, patrissas: ábi, virum te iúdico.
SY. Laúdas? ne ille cóntinebit pósthac, si sapiét, manus.
DE. Fórtiter. *SY.* perquám, quia miseram múlierem et me sérvolum,
Quí referire nón audebam, vícit: hui, perfórtiter.
DE. Nón potuit meliús. idem quod ego sénsit te esse huic reí caput.
Sét estne frater íntus? *SY.* non est. *DE.* úbi illum quaeram, cógito.
SY. Scío ubi sit, verum hódie numquam mónstrabo. *DE.* hem, quid aís? *SY.* ita.
DE. Díminuetur tíbi quidem iam cérebrum. *SY.* at nomen néscio
Íllius hominis, sét locum novi úbi sit. *DE.* dic ergó locum.
SY. Nóstin porticum ápud macellum hac deórsum? *DE.* quidni nóverim?
SY. Praéterito hac récta platea súrsus: ubi eo véneris,
Clívos deorsum vórsum est; hac te praécipitato: póstea

Est ad hanc manúm sacellum: ibi ángiportum própter est.
Íllic ubi etiam cáprificus mágna est. *DE.* novi. *SY.* hac pérgito.
DE. Íd quidem angipórtum non est pérvium. *SY.* verum hércle. vah,
Cénsen hominem me ésse? erravi: in pórticum rursúm redi:
Sáne hac multo própius ibis, ét minor est errátio.
Scín Cratini huius dítis aedes? *DE.* scío. *SY.* ubi eas praetérieris,
Ád sinistram hac récta platea; ubi ád Dianae véneris,
Íto ad dextram: príus quam ad portam vénias, aput ipsúm lacum
Ést pistrilla, et éxaduorsum fábrica: ibi est. *DE.* quid ibi facit?
SY. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós dedit.
DE. Vbi potetis vós: bene sane. sét cesso ad eum pérgere?
SY. Í sane: ego te exércebo hodie, ut dígnus es, silicérnium.
Aéschinus odiósus cessat; prándium corrúmpitur:
Ctésipho autem in amóre est totus. égo iam prospiciám mihi:
Nám iam adibo, atque únum quicquid, quód quidem erit bellíssimum,
Cárpam: et cyathos sórbilans paulátim hunc producám diem.

ACTVS IV. SCENA III.

MICIO. HEGIO.

MI. Ego in hác re nil repério, quamobrem laúder tantopere, Hégio.
Meum offícium facio: quód peccatum a nóbis ortumst, córrigo.

Nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero, qui íta putant;
Sibi fíeri iniuriam últro, si quam fécere ipsi expóstules,
Et últro accusant: íd quia non est á me factum, agis grátias?
HE. Ah, mínime: numquam te áliter atque es, ín animum induxí meum.
Set quaéso ut una mécum ad matrem vírginis eas, Mício,
Atque ístaec eadem, quaé mihi dixti, túte dicas múlieri;
Suspícionem hanc própter fratrem esse: eíus esse illam psáltriam.
MI. Si ita aéquom censes, aút si ita opus est fácto, eamus. *HE.* béne facis:
Nam et ílli iam animum rélleuaris, quaé dolore ac míseria
Tabéscit: et tuo officio fueris fúnctus. set si alitér putas,
Egomét narrabo quaé mihi dixti. *MI.* immo égo quoque ibó. *HE.* béne facis:
Omnés, quibus res sunt mínus secundae, mágis sunt nescio quó modo
Suspíciosi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt magis:
Propter suam inpoténtiam se sémper credunt lúdier.
Quaprópter te ipsum púrgare ipsis córam, placabílius est.
MI. Et récte et verum dícis. *HE.* sequere me érgo hac intro. *MI.* máxume.

ACTVS IV. SCENA IV.

AESCHINVS.

Discrúcior animi:
Hócine ex ínprovisó mali mi óbiici

Tántum; ut neque quid dé me faciam, néc quid agam certúm siet?
Mémbra metu débilia súnt: animus praé timóre
Óbstipuit: péctore consístere nil cónsilí quit.
Vah, quómodo me ex hác expediam túrba, nescio: tánta nunc
Suspício de me íncidit:
Néque ea immerito: Sóstrata credit, míhi me psaltriam hánc emisse: id
Ánus mi indicium fécit.
Nám ut hinc forte ea ad óbstetricem erat míssa, ubi eam vidi ílico
Accédo; rogito, Pámphila quid agat; iámne partus ádsiet,
Eone óbstetricem accérsat. illa exclámat, Abi, abi, iam, Aéschine,
Satis diú dedisti vérba: sat adhuc túa nos frustratást fides.
Hem, quíd istuc obsecro, ínquamst? Valeas, hábeas illam quaé placet.
Sensi ílico id illas súspicari: sét me reprehendí tamen,
Ne quíd de fratre gárrulae illi dícerem, ac fierét palam.
Núnc quid faciam? dícam fratris ésse hanc? quod minimést opus
Vsquam efferri: ac mítto: fieri pótis est ut ne qua éxeat:
Ípsum id metuo ut crédant: tot concúrrunt verisímilia:
Égomet rapui: ipse égomet solui argéntum: ad me abducta ést domum.
Haéc adeo mea cûlpa fateor fíeri. non me hanc rém patri,
Vt ut erat gesta, índicasse? exórassem ut eam dúcerem.

Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine, expergíscere:
Núnc hoc primumst: ád illas ibo, ut púrgem me. accedam ád fores:
Périi. horresco sémper, ubi pultáre hasce occipió miser.
Heús, heus: Aeschinús ego sum. aperite áliquis actutum óstium.
Pródit nescio quís: concedam huc —

ACTVS IV. SCENA V.

MICIO. AESCHINVS.

MI. — Íta uti dixti, Sóstrata,
Fácito: ego Aeschinúm conveniam; ut, quómodo acta haec súnt, sciat.
Sét quis ostium hóc pultavit? *AE.* páter hercle est, perii. *MI.* Aéschine.
AE. Quid huic híc negotist? *MI.* túne has pepulistí fores?
Tacet. cúr non ludo hunc áliquantisper? mélius est,
Quandóquidem hoc numquam mi ípse voluit crédere.
Nil míhi respondes? *AE.* nón equidem istas, quód sciam.
MI. Ita: nám mirabar quíd hic negoti essét tibi.
Erúbuit: salva rés est. *AE.* dic sodés, pater,
Tibi véro quid istic reí fuit? *MI.* nil míhi quidem.
Amícus quidam me é foro abduxít modo
Huc ádvocatum síbi. *AE.* quid? *MI.* ego dicám tibi:
Habitánt hic quaedam múlieres; paupérculae,
Vt opíner has non nósse te: et certó scio:
Neque ením diu huc commigrárunt. *AE.* quid tum póstea?
MI. Virgo ést cum matre. *AE.* pérge. *MI.* haec virgo orbást patre:

Hic méus amicus flli genere est próxumus:
Huic léges cogunt núbere hanc. *AE.* perií. *MI.* quid est?
AE. Nil: récte: perge. *MI.* is vénit ut secum ávehat:
Nam habitát Mileti. *AE.* hem, vírginem ut secum ávehat?
MI. Sic est. *AE.* Miletum usque óbsecro? *MI.* ita. *AE.* animó malest.
Quid ipsaé? quíd aiunt? *MI.* quíd illas censes? níhil enim.
Comménta mater ést, esse ex alió viro
Nescío quo puerum nátum: neque eum nóminat:
Priórem esse illum, nón oportere huíc dari.
AE. Eho. nónne haec iusta tíbi videntur póstea?
MI. Non. *AE.* óbsecro non? an íllam hinc abducét, pater?
MI. Quid illám ni abducat? *AE.* fáctum a vobis dúriter,
Inmísericorditérque, atque etiam, si ést pater
Dicéndum magis apérte, inliberáliter.
MI. Quamobrém? *AE.* rogas me? quíd illi tandem créditis
Fore ánimi misero, quí eum ea consuevít prior?
Qui infélix haut scio an íllam misere núnc amat,
Cum hanc síbi videbit praésens praesentem éripi,
Abdúci ab oculis? fácinus indignúm, pater.
MI. Qua rátione istuc? quís despondit? quís dedit?
Cui, quándo nupsit? aúctor his rebús quis est?
Cur dúxit alienam? *AE.* án sedere opórtuit
Domi vírginem tam grándem, dum cognátus hinc
Illínc veniret éxspectantem? haec, mí pater,
Te dícere aequom fúit, et id deféndere.
MI. Ridículum: advorsusne íllum causam dícerem,
Cui véneram advocátus? set quid ista, Aéschine,
Nostra? aút quid nobis cum íllis? abeamús. quid est?

Quíd lacrumas? *AE.* pater, óbsecro, ausculta. *MI.* Aéschine, audivi ómnia,
Ét scio: nam té amo: quo magis, quaé agis, curae súnt mihi.
AE. Íta velim me prómerentem amés, dum vivas, mí pater,
Vt me hoc delictum ádmisisse in me, íd mihi vehementér dolet:
Ét me tui pudét. *MI.* credo hercle: nam íngenium noví tuum
Líberale: sét vereor ne indíligens nimiúm sies.
În qua civitáte tandem te árbitrare vívere?
Vírginem vitiásti, quam te nón ius fuerat tángere.
Iám peccatum prímum id magnum, mágnum at humanúm tamen.
Fécere alii saépe item boni. at póstquam id evenít, cedo
Númquid circumspéxti? aut numquid túte prospextí tibi,
Quíd fieret? qua fíeret? si te mi ípsum puduit dícere,
Quá resciscerem? haéc dum dubitas, ménses abierúnt decem.
Pródidisti et te, ét illam miseram, et gnátum, quod quidem in té fuit.
Quíd credebas? dórmienti haec tíbi confecturós deos?
Ét illam sine tua ópera in cubiculum íri deductúm domum?
Nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo.
Bóno animo es, ducés uxorem. *AE.* hem. *MI.* bóno animo es inquám. *AE.* pater,
Óbsecro num lúdis tu nunc me? *MI.* égo te? quamobrem? *AE.* néscio:
Nísi tam misere hoc ésse cupio vérum, eo vereór magis.

MI. Ábi domum, ac deos cónprecare, ut úxorem accersás: abi.
AE. Quíd, iam uxorem? *MI.* iám. *AE.* iam? *MI.* iam quantúm potest. *AE.* di mé, pater,
Ómnes oderínt, ni magis te, quam óculos nunc ego amó meos.
MI. Quíd? quam illam? *AE.* aeque. *MI.* pérbenigne. *AE.* quíd? ille ubi est Milésius?
MI. Ábiit, periit, návem ascendit; sét cur cessas? *AE.* ábi pater:
Tú deos potius cónprecare: nám tibi eos certó scio,
Quó vir melior múlto es quam ego, obtémperaturós magis.
MI. Égo eo intro: ut, quae opus súnt, parentur; tú fac ut dixi, sí sapis.
AE. Quid hoc ést negoti? hoc ést patrem esse, aut hóc est filium ésse?
Si fráter aut sodális esset, quí magis morem géreret?
Hic nón amandus? hícine non gestándus in sinu ést? hem;
Itaque ádeo magnam mi íniicit sua cómmoditate cúram:
Ne inprúdens faciam fórte quod nolít, sciens cavébo.
Set césso ire intro, né morae meis núptiis egomét sim?

ACTVS IV. SCENA VI.

DEMEA.

Deféssus sum ambulándo: ut, Syre, te cúm tua
Monstrátione mágnus perdat Iúppiter.
Perréptavi usque omne óppidum; ad portam, ád lacum:
Quo nón? nec fabrica illi úlla erat: nec frátrem homo
Vidísse se aibat quísquam. nunc veró domi
Certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

ACTVS IV. SCENA VII.

MICIO. DEMEA.

MI. Ibo, íllis dicam núllam esse in nobís moram.
DE. Set eccum ípsum: te iamdúdum quaero, o
Mício.
MI. Quidnám? *DE.* fero alia flágitia ad te ingéntia
Boni íllius adulescéntis. *MI.* ecce autém. *DE.* nova,
Capitália. *MI.* ohe, iam. *DE.* ah néscis qui vir sít.
MI. scio.
DE. O stúlte, tu de psáltria me sómnias
Agere: hóc peccatum in vírginem est civém. *MI.*
scio.
DE. Oho, scís et patere? *MI.* quídni patiar? *DE.*
díc mihi,
Non clámas? non insánis? *MI.* non. malím quidem.
DE. Puer nátust. *MI.* di bene vórtant. *DE.* virgo
níhil habet.
MI. Audívi. *DE.* et ducenda índotatast. *MI.* scílicet.
DE. Quid núnc futurumst? *MI.* íd enim quod res
ípsa fert:
Illínc huc transferétur virgo. *DE.* o Iúppiter,
Istócine pacto opórtet? *MI.* quid faciam ámplius?
DE. Quid fácias? si non ípsa re tibi istúc dolet,
Simuláre certe est hóminis. *MI.* quín iam vírginem
Despóndi: res compósita est: fiunt núptiae;
Dempsí metum omnem: haec mágis sunt hominis.
DE. céterum,
Placét tibi factum, Mício? *MI.* non, sí queam
Mutáre. nunc cum nón queo, animo aequó fero.
Ita vítast hominum, quási si ludas tésseris.
Si illúd, quod maxume ópus est iactu, nón cadit,
Illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.
DE. Corréctor. nempe tua árte vigintí minae
Pro psáltria periére: quae quantúm potest,
Aliquo ábiicienda est: sí non pretio, grátiis.

MI. Neque ést, neque illam sáne studeo véndere.
DE. Quid illa ígitur facias? *MI*. dómi erit. *DE*. pro divóm fidem,
Meretríx et mater fámilias una ín domo?
MI. Cur nón? *DE*. sanumne crédis te esse? *MI*. equidem árbitror.
DE. Ita mé di ament, ut vídeo tuam ego inéptiam;
Factúrum credo, ut hábeas quicum cántites.
MI. Cur nón? *DE*. et nova nupta éadem haec discet. *MI*. scílicet.
DE. Tu intér eas restim dúctans saltabís. *MI*. probe.
Et túte nobiscúm úna, si opus sit. *DE*. eí mihi.
Non te haéc pudent? *MI*. iam véro omitte, o Démea,
Tuam ístanc iracúndiam: atque ita utí decet
Hilarum ác lubentem fác te gnati in núptiis.
Ego hós conveniam: póst huc redeo. *DE*. o Iúppiter,
Hancíne vitam? hoscine móres? hanc deméntiam?
Vxór sine dote véniet: intus psáltria est:
Domus súmptuosa: aduléscens luxu pérditus:
Senéx delirans. ípsa si cupiát Salus,
Serváre prorsus nón potest hanc fámiliam.

ACTVS V. SCENA I.

SYRVS. DEMEA.

SY. Edepól, Syrisce, té curasti mólliter,
Lautéque munus ádministrastí tuum:
Abi. sét postquam intus sum ómnium rerúm satur,
Prodeámbulare huc líbitum est. *DE*. illuc sís vide;
Exémplum disciplínae. *SY*. ecce autem híc adest
Senex nóster. quid fit? quíd tu es tristis? *DE*. óh scelus.
SY. Ohe. iám: tu verba fúndis hic sapiéntia?
DE. Tu sí meus esses. *SY*. dís quidem esses, Démea;
Ac tuám rem constabilísses. *DE*. exemplo ómnibus
Curárem ut esses. *SY*. quámobrem? quid fecí? *DE* rogas?

In ípsa turba, atque ín peccato máxumo,
Quod víx sedatum sátis est; potastí, scelus,
Quasi ré bene gesta. *SY.* sáne, nollem huc éxitum.

ACTVS V. SCENA II.

DROMO. SYRVS. DEMEA.

DR. Heus, Sýre, rogat te Ctésipho ut redeás. *SY.* abi.
DE. Quid Ctésiphonem hic nárrat? *SY.* nil. *DE.* eho, cárnufex,
Est Ctésipho intus? *SY.* nón est. *DE.* cur hic nóminat?
SY. Est álius quidam, párasitaster paúlulus:
Nostín? *DE.* iam scibo. *SY.* quíd agis? quo abis? *DE.* mítte me.
SY. Noli ínquam. *DE.* nón manum ábstines, mastígia?
An tibi iam mavis cérebrum díspergam híc? *SY.* abit.
Edepól commissatórem haut sane cómmodum,
Praesértim Ctesiphóni. quid ego núnc agam?
Nisi dum haé silescunt túrbae, interea in ángulum
Aliquo ábeam, atque edormíscam hoc villi. síc agam.

ACTVS V. SCENA III.

MICIO. DEMEA.

MI. Paráta a nobis súnt, ita ut dixi, Sóstrata,
Vbi vís. quisnam a me pépulit tam gravitér fores?
DE. Ei míhi quid faciam? quíd agam? quid clamem? aút querar?
O caélum, o terra, o mária Neptuni. *MI.* ém tibi,
Rescívit omnem rem: íd nunc clamat scílicet:
Parátae lites: súccurrendumst. *DE.* éccum adest
Commúnis corruptéla nostrum líberum.
MI. Tandém reprime iracúndiam, atque ad té redi.
DE. Représsi, redii, mítto maledicta ómnia:

Rem ipsám putemus. díctum inter nos hóc fuit,
Ex te ádeo est ortum, né tu curarés meum,
Neve égo tuum? respónde. *MI.* factumst, nón nego.
DE. Cur núnc aput te pótat? cur recipís meum?
Cur émis amicam, Mício? num quí minus
Mihi idém ius aequumst ésse, quod mecúmst tibi?
Quando égo tuum non cúro, ne curá meum.
MI. Non aéquom dicis. *DE.* nón? *MI.* nam vetus verbum hóc quidemst,
Commúnia esse amícorum inter se ómnia.
DE. Facéte: nunc demum ístaec nata órátiost.
MI. Auscúlta paucis, nísi molestumst, Démea.
Princípio, si id te mórdet, sumptum fílii
Quem fáciunt, quaeso hoc fácito tecum cógites:
Tu illós duo olim pró re tollebás tua,
Quod sátis putabas túa bona ambobús fore;
Et mé tum uxorem crédidisti scílicet
Ductúrum: eandem illam rátionem antiquam óbtine
Consérva, quaere, párce; fác quamplúrimum
Illís relinquas, glóriamque istánc tibi:
Mea, quaé praeter spem evénere, utantúr sine:
De súmma nil decédet: quod hinc accésserit,
Id dé lucro putáto esse omne. haec sí voles
In ánimo vere cógitare, Démea,
Et mi ét tibi et illis démpseris moléstiam.
DE. Mittó rem: consuetúdinem ipsorúm. *MI.* mane:
Scio: ístuc ibam. múlta in homine, Démea,
Signa ínsunt, quibus ex cóniectura fácile fit:
Duo cúm idem faciunt, saépe ut possis dícere,
Hoc lícet inpune fácere huic, illi nón licet:
Non quó dissimilis rés sit, set quo is quí facit.
Quae ego in íllis esse video, ut confidám fore
Ita ut vélumus. video eos sápere, intellegere, ín loco
Veréri, inter se amáre: scire est líberum
Ingénium atque animum. quó vis illos tú die
Redúcas. at enim métuas, ne ab re sínt tamen

Omíssiores paúlo. o noster Démea,
Ad ómnia alia aetáte sapimus réctius:
Solum únum hoc vitium senéctus adfert hóminibus,
Adténtiores súmus ad rem omnes, quám sat est:
Quod illós sat aetas ácuet. *DE.* ne nimiúm modo
Bonaé tuae istae nós rationes, Mício,
Et túus iste animus aéquos subvortát. *MI.* tace,
Non fíet. mitte iam ístaec: dà te hodié mihi:
Expórge frontem. *DE.* scílicet ita témpus fert,
Faciúndumst: ceterúm rus cras cum fílio
Cum prímo luci. *MI.* immó de nocte cénseo:
Hodié modo hilarum té face. *DE.* et istam psáltriam
Vna ílluc mecum hinc ábstraham. *MI.* pugnáveris.
Eo pácto prorsum illi álligaris fílium.
Modo fácito ut illam sérves. *DE.* ego istuc vídero atque
Illí favillae pléna, fumi ac póllinis,
Coquéndo sit faxo ét molendo: praéter haec
Merídie ipso fáciam ut stipulam cólligat;
Tam excóctam reddam atque átram, quam carbóst. *MI.* places.
Nunc míhi videre sápere. atque equidem fílium,
Tum etiám si nolit, cógam ut cum illa uná cubet.
DE. Derídes? fortunátus, qui isto animó sies:
Ego séntio. *MI.* ah, pergísne? *DE.* iam iam désino.
MI. I ergo íntro; et cui rei est, eí rei hunc sumamús diem.

ACTVS V. SCENA IV.

DEMEA.

Númquam ita quisquam béne subducta rátione ad vitám fuat,
Quín res, aetas, úsus semper áliquid apportét novi,
Áliquid moneat; út illa quae te scíre credas, néscias;

Ét quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut répudies:
Quód nunc mi evenít: nam ego vitam dúram, quam vixi úsque adhuc,
Própe decurso spátio omitto. id quámobrem? re ipsa répperi,
Fácilitate níhil esse homini mélius neque cleméntia.
Íd esse verum, ex me átque ex fratre cuívis facilest nóscere.
Ílle suam semper égit vitam in ótio, in convíviis:
Clémens, placidus, núlli laedere ós, adridere ómnibus:
Síbi vixit: sibi súmptum fecit: ómnes benedicúnt, amant.
Égo ille agrestis, saévos, tristis, párcus, truculentús, tenax
Dúxi uxorem: quam íbi miseriam vídi? nati fílii,
Ália cura: heia aútem, dum studeo íllis ut quamplúrimum
Fácerem, contrivi ín quaerundo vítam atque aetatém meam:
Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab eís fero,
Ódium: ille alter síne labōre pátria potitur cómmoda:
Íllum amant: me fúgitant: illi crédunt consilia ómnia:
Íllum diligúnt: aput illum súnt ambo, ego desértus sum:
Íllum ut vivat óptant, meam autem mórtem exspectant scílicet.
Íta eos meo labóre eductos máxumo, hic fecít suos
Paúlo sumptu: míseriam omnem ego cápio; hic potitur gaúdia.
Áge nunc iam, experiámur porro cóntra, ecquid ego póssiem

Blánde dicere aút benigne fácere, quando huc próvocat.
Égo quoque a meís me amari et mágni pendi póstulo.
Si íd fit dando atque óbsequendo, nón posteriorés feram.
Déerit: id mea mínume refert, quí sum natu máxumus.

ACTVS V. SCENA V.

SYRVS. DEMEA.

SY. Heus, Démea, rogat fráter ne abeas lóngius.
DE. Quis homo? ó Syre noster, sálve: quid fit? quíd agitur?
SY. Recte. *DE.* óptumest. iam núnc haec tria primum áddidi
Praetér naturam, o nóster, quid fit? quíd agitur?
Servum haút inliberálem praebes te: ét tibi
Lubéns bene faxim. *SY.* grátiam habeo. *DE.* atquí, Syre,
Hoc vérumst, et ipsa re éxperiere própediem.

ACTVS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

GE. Era, ego húc ad hos províso, quam mox vírginem
Accérsant. set eccum Démeam. salvós sies.
DE. O, quí vocare? *GE.* Géta. *DE.* Geta, hominem máxumi
Pretí te esse hodie iúdicavi animó meo:
Nam is míhi profecto est sérvos spectatús satis,
Cui dóminus curaest: íta uti tibi sensí, Geta,
Et tíbi ob eam rem, síquid usus vénerit,
Lubéns bene faxim. méditor esse adfábilis:

Et béne procedit. *GE.* bónus es cum haec exístumas.
DE. Paulátim plebem prímulum fació meam.

ACTVS V. SCENA VII.

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

AE. Occídunt me quidem, dúm nimis sanctas núptias
Student fácere; in apparándo consumúnt diem.
DE. Quid ágitur, Aeschine? *AE.* ehém, pater mi, tu híc eras?
DE. Tuus hércle vero et ánimo et naturá pater;
Qui té amat plus quam hosce óculos. set cur nón domum
Vxórem accersis? *AE.* cúpio: verum hoc míhi moraest:
Tibícina, et hymenaéum qui canténts. *DE.* eho,
Vin tu huíc seni auscultáre? *AE.* quid? *DE.* missa haéc face,
Hymenaéum, turbas, lámpadas, tibícinas:
Atque hánc in horto máceriam iube dírui
Quantúm potest: hac tránsfer: unam fác domum:
Tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós. *AE.* placet,
Patér lepidissime. *DE.* eúge, iam lepidús vocor.
Fratri aédes fient pérviae: turbám domum
Addúcet, sumptum admíttet: multa: quíd mea?
Ego lépidus ineo grátiam. iube núnc iam
Dinúmeret ille Bábylo vigintí minas.
Syre, céssas ire ac fácere? *SY.* quid ego? *DE.* dírue.
Tu illás abi et tradúce. *GE.* di tibi, Démea,
Benefáciant, cum te vídeo nostrae fámiliae
Tam ex ánimo factum vélle. *DE.* dignos árbitror.
Quid tú ais? *AE.* sic opínor. *DE.* multo réctiust,
Quam illám puerperam hác nunc duci pér viam

Aegrótam. *AE.* nil enim vídi melius, mí pater.
DE. Sic sóleo. sed eccum Mício egreditúr foras.

ACTVS V. SCENA VIII

MICIO. DEMEA. AESCHINVS.

MI. Iubet fráter? ubi is est? tún iubes hoc, Démea?
DE. Ego véro iubeo, et hác re et aliis ómnibus
Quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,
Colere, ádiuvare, adiúngere. *AE.* ita quaesó, pater.
MI. Haut áliter censeo. *DE.* ímmo hercle ita nobís decet:
Primum huíus uxori est máter. *MI.* est. quid póstea?
DE. Proba ét modesta. *MI.* ita áiunt. *DE.* natu grándior.
MI. Scio. *DE.* párere iam diu haéc per annos nón potest:
Nec qui eám respiciat, quísquam est: sola est. *MI.* quam híc rem agit?
DE. Hanc te aéquum est ducere: ét te operam ut fiát dare.
MI. Me dúcere autem? *DE.* té. *MI.* me? *DE.* te inquam. *MI.* inéptis. *DE.* si tu sís homo,
Hic fáciat. *AE.* mi patér. *MI.* quid tu autem huic, ásine, auscultas? *DE.* níhil agis:
Fieri áliter non potést. *MI.* deliras. *AE.* síne te exorem, mí pater.
MI. Insánis? aufer. *DE.* áge, da veniam fílio. *MI.* satin sánus es?
Ego nóvus maritus ánno demum quínto et sexagésimo
Fiam, átque anum decrépitam ducam? idne éstis auctorés mihi?
AE. Fac: prómisi ego illis. *MI.* prómisti autem? dé te largitór, puer.
DE. Age, quíd si quid te máius oret? *MI.* quási si hoc non sit máxumum.

DE. Da véniam. *AE.* negraváre. *DE.* fac, promítte. *MI.* non omíttitis?
AE. Non, nísi te exorem. *MI.* vís est haec quidem. *DE.* áge prolixe, Mício.
MI. Etsi hóc mihi pravum, inéptum, absurdum, atque álienum a vitá mea
Vidétur: si vos tántopere istuc vóltis, fiat. *AE.* béne facis.
DE. Meritó tuo te amo. vérum. *MI.* quid? *DE.* ego dícam, hoc cum fit quód volo.
MI. Quid núnc? quid restat? *DE.* Hégio hic est hís cognatus próxumus:
Adffínis nobis; paúper: bene nos áliquid facere illí decet.
MI. Quid fácere? *DE.* agelli est híc sub urbe paúlum quod locitás foras:
Huic démus quì fruátur. *MI.* paulum id aútem est? *DE.* si multúmst, tamen
Faciúndum est: pro patre huíc est; bonus est; nóster est; recté datur.
Postrémo nunc meum íllud verbum fácio, quod tu, Mício,
Bene ét sapienter díxti dudum, Vitium commune ómnium est,
Quod nímium ad rem in senécta attenti súmus. hanc maculam nós decet
Effúgere: dictum est vére, et re ipsa fíeri oportet, Mício.
MI. Quíd istic? dabitur quídem, quando hic volt. *AE.* mí pater. *DE.* nunc tú mihi,
Mício, es germánus pariter ánimo ac corpore. *MI.* gaúdeo.
DE. Suó sibi gladio hunc iúgulo. —

ACTVS V. SCENA IX.

SYRVS. DEMEA. MICIO. AESCHINVS.

SY. —— Factum est quód iussisti, Démea.
DE. Frúgi homo es. ego édepol hodie meá quidem senténtia
Iúdico Syrum fíeri esse aequum líberum. *MI.* istunc líberum?
Quódnam ob factum? *DE.* múlta. *SY.* o noster Démea, edepol vír bonu's:
Égo istos vobis úsque a pueris cúravi ambos sédulo;
Dócui, monui, béne praecepi sémper, quae potui ómnia.
DE. Rés apparet. ét quidem porro haec, óbsonare cúm fide,
Scórtum adducere, ápparare dé die convívium:
Nón mediocris hóminis haec sunt ófficia. *SY.* o lepidúm caput.
DE. Póstremo, hodie in psáltria ista emúnda hic adiutór fuit,
Híc curavit: pródesse aequumst: álii meliorés erunt:
Dénique hic vult fíeri. *MI.* vin tu hoc fíeri? *AE.* cupio. *MI.* sí quidem
Tú vis, Syre, eho accéde huc ad me: líber esto. *SY.* béne facis:
Ómnibus gratiam hábeo: et seorsum tíbi praeterea, Démea.
DE. Gaúdeo. *AE.* et ego. *SY.* crédo: utinam hoc perpétuum fiat gaúdium,
Phrýgiam ut uxorém meam una mécum videam líberam.
DE. Óptumam quidem múlierem. *SY.* et quidem tuó nepoti huius fílio
Hódie prima mámmam dedit haec. *DE.* hércle vero sério,

Síquidem prima dédit; haut dubiumst quín emitti aequúm siet.
MI. Ób eam rem? *DE.* ob eam: póstremo a me argéntum, quanti est, súmito.
SY. Dí tibi, Demea, ómnia omnes sémper optata ófferant.
MI. Sýre, processisti hódie pulchre. *DE.* síquidem porro, Mício,
Tú tuum officium fácies; atque huic áliquid paulum praé manu
Déderis, unde utátur. reddet tíbi cito. *MI.* istoc vílius.
AE. Frúgi homo est. *SY.* reddam hércle, da modo. *AE.* áge, pater. *MI.* post cónsulam.
DE. Fáciet. *SY.* o vir óptume. *AE.* o patér mi festivíssime.
MI. Quíd istuc? quae res tám repente móres mutavít tuos?
Quód prolubium? quae ístaec subita est lárgitas? *DE.* dicám tibi:
Vt id ostenderém, quod te isti fácilem et festivúm putant,
Íd non fieri ex véra vita, néque adeo ex aequo ét bono;
Sét adsentando atque índulgendo et lárgiendo, Mício.
Núnc adeo si ob eám rem vobis méa vita invisa, Aéschine, est;
Quía non iusta iniústa prorsus ómnia omnino óbsequor;
Míssa facio: effúndite, emite, fácite quod vobís lubet.
Séd si id vultis pótius, quae vos própter adulescéntiám
Mínus videtis, mágis inpense cúpitis, consulitís parum,

Haéc reprehendere ét corrigere quem, óbsecundare ín loco:
Écce me, qui id fáciam vobis. *AE.* tíbi, pater, permíttimus:
Plús scis quid opus fácto est. set de frátre quid fiĕt? *DE.* sino.
Hábeat: in istac fínem faciat. *MI.* ístuc recte. Plaúdite.

HECYRA TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

PHILOTIS meretrix.
SYRA anus.
PARMENO servus.
LACHES senex.
SOSTRATA matrona.
PHIDIPPVS senex.
PAMPHILVS adulescens.
MYRRHINA matrona.
SOSIA servus.
BACCHIS meretrix.

Acta ludis Megalensib. Sex. Iul. Caesare Cn. Cornelio Dolabella Aedil. Curulib. Non est Peracta. Modos fecit Flaccus Claudi. Tibiis parib. Tota graeca Menandru facta est. Acta primo sine Prologo. Data secundo Cn. Octavio T. Manlio Coss. Relata est L. Aemilio Paulo ludis funeralib. Non est placita. Tertio Relata est Q. Fulvio L. Marcio Aedilib. Curulib. Egit L. Ambivius Turpio. Placuit.

PROLOGVS.

Hecyra ést huic nomen fabulaï: haec cúm data est
Nova, eí novum intervénit vitium et cálamitas,
Vt néque spectari néque cognosci pótuerit:
Ita pópulus studio stúpidus in funámbulo
Animum óccuparat. núnc haec plane est pró nova
Et ís qui scripsit hánc, ob eam rem nóluit
Iterúm referre, ut íterum posset véndere.
Aliás cognostis éius: quaeso hanc nóscite.

ALTER PROLOGVS.

Orátor ad vos vénio ornatu prólogi:
Sinite éxorator sim: eódem ut iure utí senem
Liceát, quo iure sum úsus adulescéntior;
Novás qui exactas féci ut inveteráscerent;
Ne cúm poeta scríptura evanésceret.
In hís, quas primum Caécili didicí novas,
Partím sum earum exáctus: partim víx steti.
Quia scíbam dubiam fórtunam esse scaénicam,
Spe incérta, certum míhi laborem sústuli.
Easdem ágere coepi, ut áb eodem alias díscerem
Novás, studiose: ne íllum ab studio abdúcerem.
Perféci ut spectaréntur. ubi sunt cógnitae,
Placitaé sunt. ita poétam restitui ín locum,
Prope iám remotum iniúria advérsárium
Ab stúdio, atque ab labóre, atque arte ab música.

Quod sí scriptorem sprévissem in praeséntia,
Et in déterrendo vóluissem operam súmere,
Vt in ótio esset, pótius quam in negótio;
Detérruissem fácile, ne alias scríberet.
Nunc quíd petam, mea caúsa aequo animo atténdite.
Hecyram ád vos refero, quám mihi per siléntium
Numquam ágere licitum est; íta eam oppressit cálamitas.
Eam cálamitatem véstra intellegéntia
Sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriae.
Cum prímum eam agere coépi, pugilum glória,
Funámbuli eodem accédens exspectátio,
Comitúm conventus, strépitus, clamor múlierum
Fecére, ut ante témpus excirém foras.
Vetere ín nova coepi úti consuetúdine,
In éxperiundo ut éssem: refero dénuo.
Primo áctu placeo: cum ínterea rumór venit
Datum írí gladiatóres: populus cónvolat:
Tumúltuantur, clámant, pugnant dé loco:
Ego intérea meum non pótui tutarí locum.
Nunc túrba non est: ótium et siléntium est:
Agéndi tempus míhi datum est: vobís datur
Potéstas condecorándi ludos scaénicos.
Nolíte sinere pér vos artem músicam
Recídere ad paucos: fácite, ut vestra auctóritas
Meae auctóritati faútrix adiutríxque sit.
Si númquam avare prétium statui artí meae;
Et eum ésse quaestum in ánimum induxi máxumum,
Quam máxume servíre vostris cómmodis;
Sinite ímpetrare mé, qui in tutelám meam
Studiúm suum, et se in vóstram commisít fidem,
Ne eum círcumuentum ínique iniqui inrídeant.
Mea caúsa causam accípite, et date siléntium:
Vt lúbeat scribere álias, mihique ut díscere
Novás expediat, pósthac pretio emptás meo.

ACTVS I. SCENA I.

PHILOTIS meretrix. SYRA anus.

PH. Per pól quam paucis réperias meretrícibus
Fidélis evenísse amatorés, Syra.
Vel hic Pámphilus iurábat quotiens Bácchidi,
Quam sáncte, ut quivis fácile posset crédere,
Numquam ílla viva uxórem ducturúm domum.
Em dúxit. *SY.* ergo própterea te sédulo
Et móneo et hortor, né te cuiusquam místereat
Quin spólies, mutiles, láceres, quemquem nácta sis.
PH. Vtín eximium néminem habeam? *SY.* néminem,
Nam némo quisquam illórum scito ad té venit,
Quin íta paret sese, ábs te ut blanditiís suis
Quam mínimo pretio suám voluptatem éxpleat.
Hiscíne tu amabo nón contra insidiábere?
PH. Tamén pol eandem iniúriumst esse ómnibus.
SY. Iniúrium autem est úlcisci adversários?
Aut quá via captent té illi, eadem ipsós capi?
Eheú me miseram, cúr non aut istaée mihi
Aetás et forma est, aút tibi haec senténtia?

ACTVS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

PA. Senéx si quaeret mé, modo isse dícito
Ad pórtum, percontátum adventum Pámphili.
Audín quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti
Tum dícas: si non quaérot, nullus díxeris:
Aliás ut uti póssim causa hac íntegra.
Set vídeon ego Philótium? unde haec ádvenit?
Philótis, salve múltum. *PH.* o salve, Pármeno.
SY. Salvé mecastor, Pármeno. *PA.* et tu edepól, Syra.
Philótis, dic mi ubi te óblectasti támdiu?
PH. Minime équidem me oblectávi, quae cum mílite

Corínthum hinc sum profécta inhumaníssumo:
Biénnium ibi perpétuum misera illúm tuli.
PA. Edepól te desidérium Athenarum árbitror,
Philótium, cepísse saepe: et té tuum
Consílium contemsísse. *PH.* non dicí potest,
Quam cúpida eram huc redeúndi, abeundi a mílite,
Vosque híc videndi, antíqua ut consuetúdine
Agitárem inter vos líbere convívium:
Nam illi haút licebat nísi praefinitó loqui,
Quae illí placerent. *PA.* haút opinor cómmode
Finém statuisse orátioni mílitem.
PH. Set quíd hoc negoti est? módo quae narravít mihi
Hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi
Fore, ut ílle hac vivá pósset animum indúcere
Vxórem habere. *PA.* habére autem? *PH.* eho tu, an nón habet?
PA. Habét: set firmae haec véreor ut sint núptiae.
PH. Ita dí deaeque fáxint: si in rem est Bácchidis.
Set quí istuc credam ita ésse, dic mihi, Pármeno.
PA. Non ést opus prolato: hoc percontárier
Desíste. *PH.* nempe ea caúsa, ut ne id fiát palam.
Ita mé di amabunt, haút propterea té rogo,
Vt hoc próferam, set ut tácita mecum gaúdeam.
PA. Numquám tam dices cómmode, ut tergúm meum
Tuam ín fidem commíttam. *PH.* ah noli, Pármeno:
Quasi tú non multo mális narrare hóc mihi,
Quam ego quaé percontor, scíre. *PA.* vera haec praédicat:
Et illúd mihi vitiumst máxumum. si míhi fidem
Das, té taciturum, dícam. *PH.* ad ingeniúm redis.
Fidém do: loquere. *PA.* auscúlta. *PH.* istic sum. *PA.* hanc Bácchidem
Amábat, ut cum máxume, tum Pámphilus,
Cum páter, uxorem ut dúcat, orare óccipit:

Et haéc communia ómnium quae súnt patrum,
Senóm sese esse dícere, illum autem esse únicum
Praesídium velle sé senectutí suae.
Ille prímo se negáre. set postquam ácrius
Pater ínstat, fecít ánimi ut incertús foret,
Pudórin anne amóri obsequeretúr magis.
Tundéndo atque odio dénique effecít senex:
Despóndit ei gnatam huíus vicini próxumi.
Vsque íllud visum est Pámphilo ne utiquám grave;
Donéc iam in ipsis núptiis, postquám videt
Parátas; nec moram úllam, quin ducát, dari:
Ibi démum ita aegre túlit, ut ipsam Bácchidem,
Si adésset, credo ibi eíus conmiserésceret.
Vbicúmque datum erat spátium solitúdinis,
Vt cónloqui mecum úna posset: Pármeno,
Perií, quid ego egi? in quód me conieci malum?
Non pótero ferre hoc, Pármeno: perií miser.
PH. At té di deaeque cúm tuo istoc odió, Laches.
PA. Vt ad paúca redeam, uxórem deducít domum.
Nocte illa prima vírginem non áttigit:
Quae cónsecutast nóx eam, nihiló magis.
PH. Quid aís? cum virgine úna adulescens cúbuerit
Plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuerit?
Non vérisimile dícis: neque verum árbitror.
PA. Credo íta videri tíbi: nam nemo ad té venit
Nisi cúpiens tui: ille invítus illam dúxerat.
PH. Quid deínde fit? *PA.* diébus sane paúculis
Post, Pámphilus me sólum seducít foras;
Narrátque, ut virgo ab se íntegra etiam túm siet:
Seque ánte, quam eam uxórem duxissét domum,
Sperásse, eas toleráre posse núptias.
Set quám decrerim mé non posse díutius
Habére, eam ludíbrio haberi, Pármeno,
Quin íntegram itidem réddam, ut accepí, suis,
Neque honéstum mihi, neque útile ipsi vírgini est.
PH. Pium ác pudicum ingénium narras Pámphili.

PA. Hoc égo proferre, incómmodum mi esse árbitror:
Reddí patri autem, cuí tu nil dicás viti,
Supérbum est: set illam spéro, ubi hoc cognóverit
Non pósse se mecum ésse, abituram dénique.
PH. Quid intérea? ibatne ad Bácchidem? *PA.* cotídie.
Set út fit, postquam hunc álienum ab sesé videt,
Malígna magis et mágis procax facta ílico est.
PH. Non édepol mirum. *PA.* atque éa res multo máxume
Disiúnxit illum ab ílla; postquam et ípse se,
Et íllam, et hanc quae dómi erat, cognovít satis,
Ad amússim ambarum móres earum exístumans.
Haec, íta uti liberáli atque ingenuaé decet,
Pudéns, modesta; incómmoda, atque iniúrias
Viri ómnis ferre; et tégere contumélias.
Hic ánimus partim uxóris misericórdia
Devínctus, partim víctus huius iniúria,
Paulátim elapsust Bácchidi, atque huc tránstulit
Amórem, postquam pár ingenium náctus est.
Intérea in Imbro móritur cognatús senex
Horúnce, ad hos ea rédiit lege heréditas.
Eo amántem invitum Pámphilum extrudít pater.
Relíquit hic cum mátre uxorem: nám senex
Rus ábdit sese: huc ráro in urbem cómmeat.
PH. Quid adhúc habent infírmitatis núptiae?
PA. Nunc aúdies. primo hós dies complúsculos
Bene cónvenibat sáne inter eas. ínterim
Mirís modis odísse coepit Sóstratam:
Neque lítes ullae intér eas, postulátio
Numquám. *PH.* quid igitur? *PA.* sí quando ad eam accésserat
Confábulatum, fúgere e conspectu ílico,
Vidére nolle: dénique ubi non quít pati,
Simulát se ad matrem accérsi ad rem divínam, abit;
Vbi illíc dies est complúris, accersí iubet:

Dixére causam néscio quam. iterúm iubet;
Nemó remisit. póst quam accersit saépius,
Aegram ésse simulant múlierem. nostra ílico
It vísere ad eam: admísit nemo. hoc úbi senex
Rescívit, heri ea caúsa rure huc ádvenit,
Patrém continuo cónvenit Philúmenae.
Quid égerint intér se, nondum etiám scio:
Nisi sáne curae est, quórsum eventurum hóc siet.
Habés omnem rem: pérgam quo coepi hóc iter.
PH. Et quídem ego: nam constítui cum quodam hóspite
Me esse íllum conventúram. *PA.* di vortánt bene
Quod ágás. *PH.* vale. *PA.* et tu béne vale, Philótium.

ACTVS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

LA. Pro Deum átque hominum fidém, quod hoc genus est, quae haéc est coniurátio?
Vtn' ómnes mulierés eadem aeque stúdeant, nolintque ómnia?
Neque déclinatam quícquam ab aliarum íngenio ullam réperias?
[Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.]
Virís advorsari aéque studium est, símilis pertinácia st.
In eódemque omnes míhi videntur lúdo doctae ad málitiam.
Ei lúdo, si ulla sít magistra, hanc ésse satis certó scio.
SO. Me míseram, quae nunc, quámobrem accuser, néscio. *LA.* hem, tu néscias.
SO. Ita mé di bene ament, mí Laches,
Itaque úna inter nos ágere aetatem líceat. *LA.* di mala próhibeant.
SO. Meque ábs te immerito esse áccusatam, póstmodo resciscés, scio.

LA. Te inmérito? an quicquam pro ístis factis dígnum te dicí potest?
Quae me ét te et familiám dedecoras, fílio luctúm paras.
Tum autem, éx amicis ínimici ut sint nóbis adfinés, facis:
Qui illúm decrerunt dígnum, suos cui líberos commítterent.
Tu sóla exorere, quaé perturbes haéc, tua inprudéntia.
SO. Egon? *LA.* tu, ínquam, mulier, quaé me omnino lápidem, non hominém putas.
An, quía ruri esse crébro soleo, néscire arbitrámini
Quo quísque pacto hic vítam vestrorum éxigat?
Múlto melius híc quae fiunt, quam ílli ubi sum adsidué, scio:
Ídeo quia, ut vos dómi mihi eritis, proínde égó ero famá foris.
Iámpridem equidem audívi cepisse ódium tui Philúmenam:
Mínimeque adeo mírum; et, ni id fecísset, magis mirúm foret.
Sét non credidi ádeo, ut etiam tótam hanc odissét domum:
Quód si scissem, illa híc maneret pótius, tu hinc issés foras.
Át vide, quam inmerito aégritudo haec óritur mi abs te, Sóstrata:
Rús habitatum abií, concedens vóbis et rei sérviens;
Súmptus vestros ótiumque ut nóstra res possét pati,
Meó labori haut párcens, praeter aéquom atque aetatém meam.
Nón te pro his curásse rebus, né quid aegre essét mihi?
SO. Nón mea opera, néque pol culpa evénit. *LA.* immo máxume:

Sóla hic fuisti: in te ómnis haeret cúlpa sola, Sóstrata.
Quae híc erant curáres; cum ego vos cúris solvi céteris.
Cúm puella anúm suscepisse ínimicitias nón pudet?
Íllius dices cúlpa factum? *SO.* haut équidem dico, mí Laches.
LA. Gaúdeo, ita me dí ament, gnati caúsa: nam de té quidem,
Sátis scio, peccándo detriménti nil fierí potest.
SO. Quí scis, an ea caúsa, mi vir, me ódisse adsimuláverit,
Vt cum matre plús una esset? *LA.* quíd ais? non signi hóc sat est,
Quód heri nemo vóluit visentem ád eam te intro admittere?
SO. Énim lassam oppidó tum esse aibant: eo ád eam non admíssa sum.
LA. Tuós esse ego illi móres morbum mágis quam ullam aliam rem árbitror;
Ét merito adeo: nám vostrarum núlla est, quin gnatúm velit
Dúcere uxorem: ét quae vobis plácita est, condició datur:
Vbi duxere inpúlsu vestro, véstro inpulsu easdem éxigunt.

ACTVS II. SCENA II.

PHIDIPPVS. LACHES. SOSTRATA.

PH. Etsí scio ego, Philúmena, meum iús esse, ut te cógam
Quae ego ímperem facere: égo tamen patrio ánimo victus fáciam,
Vt tíbi concedam; néque tuae libídini adversábor.
LA. Atque éccum Phidippum óptume video: hínc iam scibo quíd sit.

Phidíppe, et ego meis me ómnibus scio esse ádprime obsequéntem;
Set nón adeo ut mea fácilitas corrúmpat illorum ánimos:
Quod tú si idem facerés, magis rem in vóstram et nostram id ésset.
Nunc vídeo in illarum ésse te potéstate. *PH.* heia véro.
LA. Adií te heri de filia: ut veni, ítidem incertum amísti.
Haut íta decet, si perpetem hanc vis ésse adfinitátem,
Celáre te iras. sí quid est peccátum a nobis, prófer:
Aut éa refellendó tibi aut purgándo corrigémus,
Te iúdice ipso. sín east retinéndi causa apút vos,
Quia áegra est: te mi iniúriam facere árbitror, Phidíppe,
Si métuis satis ut meaé domi curétur diligénter.
At íta me di ament, haút tibi hoc concédo, etsi illi páter es,
Vt tu íllam salvam mágis velis; id ádeo gnati caúsa:
Quem ego íntellexi íllam haút minus quam se ípsum magni fácere.
Neque ádeo clam te est, quam ésse eum latúrum graviter crédam,
Hoc sí rescierit: eó domum studeo hánc, prius quam ille huc rédeat.
PH. Lachés, et diligéntiam vestram ét benignitátem
Novi: ét quae dicis, ómnia esse, ut dícis, animum indúco:
Et te hóc mi cupio crédere: illam ad vós redire stúdeo,
Si fácere possim ulló modo. *LA.* quae rés te id facere próhibet?
Eho, númquidnam accusát virum? *PH.* minumé nam postquam atténdi

Magis, ét vi coepi cógere ut redíret; sancte adiúrat,
Non pósse aput vos Pámphilo se absénte perduráre:
Aliúd fortasse aliíviti est: ego sum ánimo leni nátus:
Non póssum advorsarí meis. *LA.* hem, Sóstrata. *SO.* heu me míseram!
LA. Certúmne est istuc? *PH.* núnc quidem ut vi-détur: set numquíd vis?
Nam est quód me transire ád forum iam opórtet. *LA.* eo tecum úna.

ACTVS II. SCENA III.

SOSTRATA.

Édepol ne nos súmus inique aeque ómnes invisaé viris,
Própter paucas: quae ómnes faciunt dígnae ut videamúr malo.
Nam, íta me di ament, quód me accusat vír nunc, sum extra nóxiam.
Sét non facile est éxpurgatu: ita ánimum induxerúnt, socrus
Ómnis esse iníquas: haut pol mé quidem: nam numquám secus
Hábui illam, ac si ex mé esset nata: néc, qui hoc mi eveniát, scio:
Nísi pol filiúm multimodis iam éxpeto, ut redeát domum.

ACTVS III. SCENA I.

PAMPHILVS. PARMENO. MYRRHINA.

PAM. Némini plura ego acérba credo esse éx amore homini úmquam oblata,
Quám mi. heu me infelícem, hancine ego vítam parsi pérdere?
Hácine causa eram égo tantopere cúpidus redeundí domum? ah,

Quánto fuerat praéstabilius, úbivis gentium ágere aetatem,
Quam húc redire? atque haéc íta esse míserum me resciscere?
Nam ómnibus nobis, quíbus est alicunde áliquis obiectús labos,
Ómne quod est intéreá tempus príusquam id rescitúmst, lucrost.
PAR. Át sic citius quí te expédiás hís aerumnis, réperias.
Sí non rediissés, haec irae fáctae essent multo ámpliores:
Sét nunc adventúm tuum ambas, Pámphile, scio réverituras.
Rém cognosces: íram expedies: rúrsum in gratiám restitues.
Lévia sunt, quae tú pergravia esse ín animum induxtí tuum.
PAM. Quid cónsolare me? án quisquam usquam géntiumst aequé miser?
Príus quam hánc uxórem dúxi, habebam alibi ánimum amori déditum:
Iam in hác re, ut táceam, cuívis facile est scítu, quam fuerím miser:
Tamén numquam ausus súm recusare eám, quam mi obtrudít pater.
Vix me hínc abstraxi, atque ínpeditum in eo éxpedivi animúm meum;
Vixque húc contuleram: em nóva res ortast, pórro ab hac quae me ábstrahat.
Tum aut mátrem ex ea re me aút uxorem in cúlpa inventurum árbitror:
Quod cum íta esse inveneró, quid restat, nísi porro ut fiám miser?
Nam mátris ferre iniúrias me, Pármeno, pietás iubet:

Tum uxóri obnoxiús sum; ita olim suó me ingenio pértulit:
Tot meás iniuriás quae numquam núllo patefecít loco.
Set mágnum nescio quíd necesse est évenisse, Pármeno,
Vnde íra inter eas íntercessit, quaé tam permansít diu.
PAR. Aut quidem hércle parvom, sí vis veram vérba ad rationem éxigi.
Non máxumae, quae máxumae sunt ínterdum irae, iniúriae
Faciúnt: nam saepe est, quíbus in rebus álius ne iratús quidem est,
Cum de eádem causa est íracundus fáctus inimicíssimus.
Pueri ínter sese quás pro levibus nóxiis írás gerunt?
Quaprópter? quia enim qui eós gubernat ánimus, infirmúm gerunt.
Itidem íllae mulierés sunt, ferme ut púeri, levi senténtia:
Fortásse unum aliquod vérbum inter eas íram hanc concivísse, ere.
PAM. Abi, Pármeno, intro, ac mé venisse núntia. *PAR.* hem quid hoc ést? *PAM.* tace.
Trepidári sentio, ét cursari rúrsum prorsum. *PAR.* agedum, ád fores
Accédo propius. hém, sensistin? *PAM.* nóli fabulárier.
Pro Iúppiter, clamórem audivi. *PAR.* túte loqueris, mé vetas.
MY. Tace óbsecro mea gnáta. *PAM.* matris vóx visast Philúmenae.
Nullús sum. *PAR.* qui dum? *PAM.* périi. *PAR.* quamobrem? *PAM.* néscio quod magnúm malum

Profécto, Parmenó me celas. *PAR.* úxorem Philúmenam
Pavitáre nescio quíd dixerunt: íd si forte est, néscio.
PAM. Intérii: cur id míhi non dixti? *PAR.* quía non poteram una ómnia:
PAM. Quid mórbi est? *PAR.* nesció. *PAM.* quid? nemon médicum adduxit? *PAR.* néscio.
PAM. Cessó hínc ire intro, ut hóc quamprimum, quícquid est, certó sciam?
Quonám modo, Philúmena mea, núnc te offendam adféctam?
Nam sí periclum in te úllum inest, perísse me una haut dúbium est.
PAR. Non úsus facto est míhi nunc hunc intró sequi:
Nam invísos omnis nós esse illis séntio:
Heri némo voluit Sóstratam intro admíttere.
Si fórte morbus ámplior factús siet,
Quod sáne nolim, máxume erí causá mei;
Servom ílico introiísse dicent Sóstratae,
Aliquíd tulisse cómminiscentúr malí,
Capiti átque aetati illórum, morbus qui auctus sit.
Era in crímen veniet, égo vero in magnúm malum.

ACTVS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

SO. Nescío quid iamdudum aúdio hic tumúltuari mísera:
Male métuo, ne Philúmenae magis mórbus adgravéscat:
Quod te Aésculapi, et té Salus, ne quíd sit huius, óro.
Nunc ád eam visam. *PAR.* heus, Sóstrata. *SO.* hem. *PAR.* iterum ístinc excludére?
SO. Ehem Pármeno, tun hic eras? perií, quid faciam mísera?
Non vísam uxorem Pámphili, cum in próxumo hic sit aégra?

PAR. Non vísas? ne míttás quidem visendi causa quémquam.
Nam quí amat cui odio ípsus est, bis fácere stulte dúco.
Labórem inanem ipsús capit, et illí molestiam ádfert.
Tum fílius tuus íntroiit vidére, ut venit, quíd agat.
SO. Quid áis? an venit Pámphilus? *PAR.* venít. *SO.* dis gratiam hábeo.
Hem, istóc verbo animus mí rediit, et cúra ex corde excéssit.
PAR. Iam eá te causa máxume nunc húc introire nólo:
Nam sí remittent quíppiam Philúmenam dolóres,
Omném rem narrabít, scio, contínuo sola sóli.
Quae intér vos intervénerint, unde órtum est initium írae.
Atque éccum video ipsum égredi, quam trístis. *SO.* o mi gnáte.
PAM. Mea máter, salve. *SO.* gaúdeo venísse salvom, sálvan
Philúmena est? *PAM.* meliúscula est. *SO.* utinam ístuc ita di fáxint.
Quid tu ígitur lacrumas? aút quid es tam trístis? *PAM.* recte, máter.
SO. Quid fúit tumulti? díc mihi: an dolór repente invásit?
PAM. Ita fáctumst. *SO.* quid morbi ést? *PAM.* febris. *SO.* cotídiana? *PAM.* ita áiunt.
I sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. *SO.* fíat.
PAM. Tu púeris curre, Pármeno, obviam, átque eis onera adiúta.
PAR. Quid? nón sciunt ipsí viam, domúm qua redeant? *PAM.* céssas?

ACTVS III. SCENA III.

PAMPHILVS.

Néqueo mearum rérum initium ullum ínvenire idóneum,
Vnde exordiár narrare, quaé nec opinanti áccidunt;
Pártim quae perspéxi his oculis, pártim quae accepi aúribus:
Quá me propter éxanimatum cítius eduxí foras.
Nám modo intro ut mé corripui tímidus, alio súspicans
Mórbo me visúrum adfectam ac sénsi uxórem esse; eí mihi,
Póstquam me aspexére ancillae advénisse, ilico omnés simul
Laétae exclamant, Vénit, id quod dérepente aspéxerant.
Sét continuo vóltum earum sénsi inmutari ómnium,
Quía tam incommode íllis fors obtúlerat adventúm meum.
Vna illarum intérea propere praécucurrit, núntians
Mé venisse: ego eíus videndi cúpidus, recta cónsequor.
Póstquam intro adveni, éxtemplo eius mórbum cognóvi miser:
Nám neque, ut celáre posset, témpus spatium ullúm dabat:
Néque voce alia, ac rés monebat ípsa, poterat cónqueri.
Póstquam aspexi, o fácinus indignum ínquam: et corripui ílico
Me índe lacrumans, íncredibili re átque atroci pércitus:
Máter consequitúr: iam ut limen éxirem, ad genua áccidit,

Lácrumans misera: míseritum est. profécto hoc sic est, út puto.
Ómnibus nobis út res dant sese, íta magni atque humilés sumus.
Hánc habere órationem mécum principio ínstitit:
Ó mi Pamphile, ábs te quamobrem haec ábierit, causám vides:
Nám vitium est oblátum virgini ólim ab nescio quo ínprobo.
Núnc huc confugít, te atque alios pártum ut celarét suum.
Sét cum orata eiús reminiscor, nequeo quin lacrumém miser.
Quaéque fors fortúna est, inquit, nóbis quae te hodie óbtulit,
Pér eam te obsecrámus ambae, sí ius, si fas ést, uti
Ádvorsa eius pér te tecta tácitaque aput omnís sient.
Si úmquam te erga animo ésse amico sénsti eam, mi Pámphile;
Síne labore hanc grátiam te ut síbi des pro illa, núnc rogat.
Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem sít tuam.
Párturire eám, neque gravidam esse éx te, solus cónscius.
Nam áiunt tecum póst duobus cóncubuisse eam ménsibus.
Túm, postquam ad te vénit, mensis ágitur hic iam séptimus:
Quód te scire, ipsa índicat res. núnc si potis est, Pámphile,
Máxume voló doque operam, ut clam éveniat partús patrem,
Átque adeo omnis. sét si id fieri nón potest quin séntiant,

Dícam abortum essé: scio nemini áliter suspectúm fore,
Quín, quod verisímile est, ex te récte eum natúm putent.
Cóntinuo exponétur: hic tibi níhil est quicquam incómmodi:
Ét illi miserae indígne factam iniúriam contéxeris.
Póllicitus sum; et sérvare in eo cértumst, quod dixí, fidem.
Nám de redducénda, id vero ne útiquam honestum esse árbitror:
Néc faciam; etsi amór me graviter cónsuetudoque eíus tenet.
Lácrumo, quae posthác futurast víta cum in mentém venit
Sólitudoque. ó fortuna, ut númquam perpetua és data.
Sét iam prior amór me ad hanc rem exércitatum réddidit.
Quó ego eum consílio missum féci, eodem huic operám dabo.
Adest Pármeno cum púeris: hunc minimést opus
In hác re adesse: nam ólim soli crédidi,
Eá me abstinuisse ín principio, cúm data est:
Vereór, si clamorem eíus hic crebro exaúdiat,
Ne párturire intéllegat. aliquó mihi est
Hinc áblegandus, dúm parit Philúmena.

ACTVS III. SCENA IV,

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS.

PAR. Ain tú tibi hoc incómmodum evenísse iter?
SO. Non hércle verbis, Pármeno, dicí potest
Tantúm, quam re ipsa návigare incómmodumst.
PAR. Itane ést? *SO.* o fortunáte, nescis quíd mali
Praetérieris, qui númquam es ingressús mare.

Nam aliás ut mittam míserias, unam hánc vide:
Diés triginta aut plús eo in naví fui,
Cum intérea semper mórtem exspectabám miser:
Ita úsque advorsa témpestate usí sumus.
PAR. Odiósum. *SO.* haut clam me est: dénique hercle aufúgerim
Potiús, quam redeam, si eó mi redeundúm sciam.
PAR. Olím quidem te caúsae inpellebánt leves,
Quod núnc minitare fácere, ut faceres, Sósia.
Set Pámphilum ipsum vídeo stare ante óstium:
Ite íntro: ego hunc adíbo, si quid mé velit.
Ere, étiam tu hic stas? *PAM.* ét quidem te exspectáns. *PAR.* quid est?
PAM. In árcem transcurso ópus est. *PAR.* cui hominí? *PAM.* tibi.
PAR. In árcem? quid eo? *PAM.* Cállidemidem hóspitem
Mycónium, qui mecum úna vectust, cónveni.
PAR. Perií. vovisse hunc dícam, si salvós domum
Redísset umquam, ut me ámbulando rúmperet.
PAM. Quid céssas? *PAR.* quid vis dícam? an conveniám modo?
PAM. Immo, quód constitui me hódie conventúrum eum,
Non pósse, ne me frústra illi exspectét. vola.
PAR. At nón novi hominis fáciem. *PAM.* at faciam ut nóveris:
Magnús, rubicundus, críspus, crassus, caésius,
Lentíginosa fácie. *PAR.* di illum pérduint.
Quid, sí non veniet? máneamne usque ad vésperum?
PAM. Manéto: curre. *PAR.* nón queo: ita deféssus sum.
PAM. Ille ábiit. quid agam inféliх? prorsus néscio
Quo pácto hoc celem, quód me oravit Mýrrhina,
Suae gnátae partum: nám me miseret múlieris.
Quod pótero faciam, támen ut pietatém colam:

Nam mé parenti pótius quam amori óbsequi
Opórtet. attat éccum Phidippum ét patrem
Video: hórsum pergunt. quíd dicam hisce, incértus sum.

ACTVS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

LA. Díxtin dudum illám dixisse, se éxspectare fílium?
PH. Fáctum. *LA.* venisse áiunt: redeat. *PA.* caúsae quid dicám patri,
Quámobrem non reddúcam, nescio. *LA.* quém ego hic audiví loqui?
PA. Cértum offirmare ést viam me quám decrevi pérsequi.
LA. Ípsus est de quo hóc agebam técum. *PA.* salve, mí pater.
LA. Gnáte mi, salvé. *PH.* bene factum te ádvenisse, Pámphile:
Ét adeo, quod máxumumst, salvum átque validum. *PA.* créditur.
LA. Ádvenis modo? *PA.* ádmodum. *LA.* cedo, quíd reliquit Phánia
Cónsobrinus nóster? *PA.* sane hercle hómo voluptati óbsequens
Fúit, dum vixit: ét qui sic sunt, haút multum heredém iuvant.
Síbi vero hanc laudém relinquont: víxit, dum vixít, bene.
LA. Túm tu igitur nihil áttulisti huc úna plus senténtia?
PA. Quícquid est id, quód reliquit, prófuit. *LA.* immo óbfuit:
Nam íllum vivum et sálvom vellem. *PH.* inpúne optare istúc licet:

Ílle reviviscét iam numquam; et támen utrum malís scio.
LA. Héri Philumenam ád se adcersi hic iússit: dic iussísse te.
PH. Nóli fodere: iússi. *LA.* set eam iám remittet. *PH.* scílicet.
PA. Ómnem rem scio, út sit gesta: advéniens audiví modo.
LA. Át istos invidós di perdant, qui haéc libenter núntiant.
PA. Égo me scio cavísse, ne ulla mérito contumélia
Fíeri a vobis pósset: idque sí nunc memorare híc velim,
Quám fideli animo ét benigno in íllam et clementí fui,
Vére possum: ní te ex ipsa haec mágis velim rescíscere:
Námque eo pacto máxume aput te méo erit ingenió fides,
Cum ílla, quae in me núnc iniqua est, aéqua de me díxerit.
Néque mea culpa hóc discidium evénisse, id testór deos.
Sét quando esse indígnam sese députat, matrí meae
Quaé concedat, quaéque eius mores tóleret sua modéstia;
Néque alio compóni pacto pótis inter eas grátiast;
Ségreganda aut máter a me est, Phídippe, aut Philúmena:
Núnc me pietas mátris potius cómmodum suadét sequi.
LA. Pámphile, haut invíto ad aures sérmo mi accessít tuus,
Cúm res postputásse te omnis praé parente intéllego.

Vérum vide, ne inpúlsus ira práve insistas, Pámphile.
PA. Quid ego íra inpulsus núnc in illam iníquos sim?
Quae númquam quicquam ergá me commeritást, pater,
Quod nóllem; et saepe méritam quod vellém scio:
Amóque et laudo et véhementer desídero:
Nam fuísse erga me míro ingenio expértus sum:
Illíque exopto, ut réliqüam vitam éxigat
Cum eó viro, me quí sit fortunátior:
Quandóquidem illam a me dístrahit necéssitas.
PH. Tibi id ín manu est, ne fíat. *LA.* si sanús sies,
Iube illám redire. *PA.* nón est consiliúm, pater:
Matrís servibo cómmodis. *LA.* quo abís? mane,
Mane, ínquam: quo abis? *PH.* quae haéc est pertinácia?
LA. Dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum ésse eum?
Quamobrém te orabam, fíliam ut remítteres.
PH. Non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore:
Itan ís nunc sibi me súpplicaturúm putat?
Si est, út velit reddúcere uxorém; licet:
Sin álio est animo; rénumeret dotem húc, eat.
LA. Ecce aútem tu quoque próterve iracúndus es.
PH. Percóntumax redísti huc nobis, Pámphile.
LA. Decédet ira haec: étsi merito irátus est.
PH. Quia paúlum vobis áccessit pecúniae,
Subláti animi sunt. *LA.* étiam mecum lítigas?
PH. Delíberet, renúntietque hodié mihi,
Velítne an non: ut álii, si huic non ést, siet.
LA. Phidíppe, ades, audi paúcis. abiit. quíd mea?
Postrémo inter se tránsigant ipsi, út lubet:
Quandó nec gnatus neque híc mi quicquam obtémperant;
Quae díco parvipéndunt. porto hoc iúrgium

Ad uxórem, cuius haec fíunt consilio ómnia:
Atque ín eam hoc omne, quód mihi aegrest, évomam.

ACTVS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

MY. Périi, quid agam? quó me vortam? quíd viro meo réspondebo
Mísera? nam audivísse vocem púeri visust vágientis:
Íta corripuit dérepente tácitus sese ad fíliam:
Quód si rescierít peperisse eam; íd qua causa clám me habuisse
Dícam, non edepól scio.
Sét ostium concrépuit. credo ipsum éxire ad me: núlla sum.
PH. Vxor, ubi me ad fíliam ire sénsit, se eduxít foras:
Átque eccam video. quíd ais, Myrrhina? heús tibi dico. *MY.* míhine, mi vir?
PH. Vír ego tuus sim? tú virum me, aut hóminem deputás adeo esse?
Nám si utrumvis hórum, mulier, úmquam tibi visús forem,
Nón sic ludibrió tuis factis hábitus essem. *MY.* quíbus? *PH.* at rogitas?
Péperit filia? hém, tacen? ex quo? *MY.* istúc patrem rogáre est aequom?
Périi: ex quo censés, nisi ex illo, cuí data est nuptum, óbsecro?
PH. Crédo: neque adeo árbitrari pátris est aliter. sét demiror,
Quíd sit, quamobrem tántopere omnis nós celari vólueris
Pártum; praesertim cum et recte et témpore suo pépererit.

Ádeon pervicáci ésse anímo, ut púerum praeoptarés perire,
Éx quo firmiórem inter nos fóre amicitiam pósthac scires,
Pótius quam advorsum ánimi tui libídinem esset cum íllo nupta?
Égo etiam illorum ésse culpam hanc crédidi, quae te ést penes.
MY. Mísera sum. *PH.* utinam scíam ita esse istuc. sét nunc mi in mentém venit,
De háe re quod locúta es olim, cum íllum generum cépimus:
Nám negabas fíliam tuam pósse te nuptám pati
Cúm eo qui meretrícem amaret, quí pernoctarét foris.
MY. Quámvis causam hunc súspicari, quam ípsam veram, mávolo.
PH. Múlto prius, quam tú, illum scivi habére amicam, Mýrrhina:
Vérum id vitium númquam decrevi ésse ego adulescéntiae:
Nam id ómnibus innatum. át pol iam aderit, sé quoque etiam cum óderit.
Set, ut ólim te ostendísti, nil cessávisti eadem esse úsque adhuc:
Vt filiam ab eo abdúceres; neu, quód ego egissem, essét ratum.
Id núnc res indicium haéc facit, quo pácto factum vólueris.
MY. Ádeon me esse pérvicacem cénses, cui matér siem,
Vt eo essem animo, si ésset nostro ex úsu hoc matrimónium?
PH. Tún prospicere aut iúdicare nóstram in rem quod sít potes?
Aúdisti ex aliquó fortasse, quí vidisse eum díceret

Éxeuntem aut íntroeuntem ad amícam, quid tum póstea?
Sí modeste ac ráro hoc fecit: nónne dissimuláre nos
Mágis humanum est, quám dare operam id scíre, qui nos óderit?
Nám si is posset áb ea sese dérepente avéllere,
Quácum tot consuésset annos; nón eum hominem dúcerem,
Néc virum satis fírmum gnatae. MY. mítte adulescentem óbsecro:
Ét quae me peccásse ais. abi, eum sólum solus cónveni:
Róga, velitne annón uxorem: si ést, ut dicat vélle se,
Rédde: sin est aútem ut nolit, récte consuluí meae.
PH. Sí quidem ille ipse nón volt, et tu sénsti esse in eo, Mýrrhina,
Péccatum; aderam, cuíus consilio fúerat ea par próspici.
Quámobrem incendor íra, te ausam fácere haec iniussú meo:
Ínterdico ne éxtulisse extra aédis puerum usquám velis.
Sét ego stultiór, meis dictis párere hanc qui póstulem.
Íbo intro, atque edícam servis, né quoquam ecferrí sinant.
MY. Nullám pol credo múlierem me míseriorem vívere:
Nam ut híc laturus hóc sit, si ipsam rem, út siet, resciverit,
Non édepol clam me est, cum hóc quod leviust, tam ánimo iracundó tulit:
Nec, quá via senténtia eius póssit mutarí, scio.
Hoc mi únum ex plurimís miseriis réliqüum fuerát malum,

Si púerum ut tollam cógit, cui nos quísit nescimús pater:
Nam cúm conpressa est gnáta, forma in ténebris nosci nón quita est:
Neque détractum ei tum quícquam est, qui post pósset nosci quí siet:
Ipse éripuit vi, in dígito quem habuit, vírgini abiens ánulum.
Simul véreor Pamphilúm, ne orata nóstra nequeat díutius
Celáre, cúm sciét alienum púerum tolli pró suo.

ACTVS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

SO. Non clám me est, gnate mí, tibi me esse súspectam, uxorém tuam
Proptér meos mores hínc abisse: etsi éa dissimulas sédulo:
Verum íta me di ament, ítaque obtingant éx te quae exoptó mihi,
Vt númquam sciens commérui, merito ut cáperet odium illám mei:
Teque ánte quod me amáre rebar, eí rei firmastí fidem:
Nam mi íntus tuus patér narravit módo, quo pacto me hábueris
Praepósitam amori tuó: nunc tibi me cértum est contra grátiam
Reférre, ut aput me praémium esse pósitum pietatí scias.
Mi Pámphile, hoc et vóbis et meae cómmodum famae árbitror:
Ego rús abituram hinc cúm tuo me esse cérto decreví patre;

Ne méa praesentia óbstet, neu causa úlla restet réliqüa,
Quin túa Philumena ád te redeat. *PA.* quaéso quid istuc cónsili est?
Illíus stultitia vícta, ex urbe tú rus habitatúm migres?
Haut fácies: neque sinam, út qui nobis, máter, maledictúm velit,
Mea pértinacia ésse dicat fáctum, haut tua modéstia.
Tum tuás amicas te ét cognatas déserere et festós dies
Mea caúsa, nolo. *SO.* níl pol iam istaec míhi res voluptatís ferunt:
Dum aetátis tempus túlit, perfuncta sátis sum: satias iám tenet
Studiórum istorum: haec míhi nunc cura est máxuma, ut ne cuí mea
Longínquitas aetátis obstet; mórtemve exspectét meam.
Hic vídeo me esse invísam inmerito: témpus est concédere.
Sic óptume, ut ego opínor, omnis caúsas praecidam ómnibus:
Et me hác suspicióne exsolvam, et íllis morem géssero.
Sine me óbsecro hoc effúgere, volgus quód male audit múlierum.
PA. Quam fórtunatus céteris sim rébus, absque una hác foret,
Hanc mátrem habens talem, íllam autem uxorem. *SO.* óbsecro, mi Pámphile,
Non túte incommodám rem, út quaeque est, ín animum inducés pati?
Si cétera ita sunt út vis, itaque ut ésse ego illa exístumo;

Mi gnáte, da mi hanc véniam, redduc íllam. *PA.* vae miseró mihi.
SO. Et míhi quidem: nam haec rés non minus me mále habet quam te, gnáte mi.

ACTVS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

LA. Quém cum istoc sermónem habueris, prócul hic astans áccepi, uxor.
Ístuc est sapere, qui úbicunque opus sit ánimum possis fléctere;
Quód sit faciundúm fortasse póst, idem hoc nunc si féceris.
SO. Fórs fuat pol. *LA.* ábi rus ergo hinc: íbi ego te et tu mé feres.
SO. Spéro ecastor: *LA.* í ergo intro, et compóne quae tecúm simul
Feråntur. dixi. *SO.* ita út iubes, faciám. *PA.* pater.
LA. Quíd vis, Pamphile? *PA.* hínc abire mátrem? minume. *LA.* quíd ita istuc vis?
PA. Quía de uxore incértus sum etiam quíd sim facturús. *LA.* quid est?
Quíd vis facere, nísi redducere? *PA.* équidem cupio, et víx contineor:
Sét non minuam meúm consilium: ex úsu quod est, id pérsequar:
Crédo ea gratiā concordes mágis, si redducám, fore.
LA. Néscias. verúm tua refert níhil, utrum illae fécerint,
Quándo haec aberit. ódiosa haec est aétas adulescéntulis:
É medio aequum excédere est, postrémo nos iam fabula
Sumus, Pámphile, senex átque anus.
Set vídeo Phidippum égredi per témpus, accedámus.

ACTVS IV. SCENA IV.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

PH. Tibí quoque iratus édepol sum, Philúmena,
Gravitér quidem. nam hercle ábs te est factum túrpiter:
Etsí tibi causa est de hác re: mater te ínpulit:
Huic véro nulla est. *LA.* ópportune té mihi,
Phidíppe, in ipso témpore ostendís. *PH.* quid est?
PA. Quid réspondebo his? aút quo pacto hoc óperiam?
LA. Dic fíliae rus cóncessuram hinc Sóstratam:
Ne révereatur, mínus iam quo redeát domum. *PH.* ah.
Nullám de his rebus cúlpam commeruít tua:
A Mýrrhina haec sunt méa uxore exorta ómnia:
PA. Mutátio fit. *PH.* éa nos perturbát, Lache.
PA. Dum né reducam; túrbet porro, quám velit.
PH. Ego, Pámphile, esse intér nos, si fierí potest,
Adfínitatem hanc sáne perpetuám volo:
Sin ést, ut aliter túa siet senténtia,
Accípias puerum. *PA.* sénsit peperisse: óccidi.
LA. Puerúm? quem puerum? *PH.* nátus est nobís nepos:
Nam abdúcta a vobis praégnas fuerat fília,
Neque fuísse praegnatem úmquam ante hunc scivi diem.
LA. Bene, íta me di ament, núntias: et gaúdeo
Natum íllum, et illam sálvam: set quid múlieris
Vxórem habes: aut quíbus moratam móribus?
Nosne hóc celatos támdiu? nequeó satis,
Quam hoc míhi videtur fáctum prave, próloqui.
PH. Non míhi illud factum mínus dolet, quam tíbi, Lache.
PA. Etiám si dudum fúerat ambiguum hóc mihi,
Nunc nón est; cum eam séquitur alienús puer.

LA. Nullá tibi, Pamphile, híc iam consultátiost.
PA. Perii. *LA*. húnc videre saépe optabamús diem,
Cum ex te ésset aliquis, quí te appellarét patrem:
Evénit: habeo grátiam dis. *PA*. núllus sum.
LA. Redúc uxorem, ac nóli advorsarí mihi.
PA. Patér, si ex me illa líberos vellét sibi,
Aut sé esse mecum núptam; satis certó scio,
Non clám me haberet, quód celasse intéllego.
Nunc, cum éius alienum á me esse animum séntiam,
Neque cónventurum intér nos posthac árbitrer;
Quamobrém reducam? *LA*. máter quod suasít sua,
Aduléscens mulier fécit. mirandúmne id est?
Censén te posse réperire ullam múlierem,
Quae cáreat culpa? an quía non delinquúnt viri?
PH. Vosmét videte iám, Lache et tu Pámphile,
Remíssan opus sit vóbis, redductán domum.
Vxór quid faciat, ín manu non ést mea.
Neutra ín re vobis dífficultas á me erit.
Set quíd faciemus púero? *LA*. ridiculé rogas:
Quicquíd futurumst, huíc suum reddas scílicet;
Vt alámus nostrum. *PA*. quem ípse neclexít pater,
Ego alám? *LA*. quid dixti? eho an nón alemus, Pámphile?
Prodemus quaeso pótius? quae haec améntia est?
Enimuéro prorsus iám tacere nón queo.
Nam cógis, ea quae nólo ut praesente hóc loquar.
Ignárum censes tuárum lacrumarum ésse me?
Aut quíd sit hoc, quod sóllicitere ad húnc modum?
Primum hánc ubi dixti caúsam, te proptér tuam
Matrém non posse habére hanc uxorém domi;
Pollícita est ea se cóncessuram ex aédibus.
Nunc, póstquam ademptam hanc quóque tibi caúsám vides,
Puér quia clam te est nátus, nactus álteram es.
Errás, tui animi sí me esse ignarúm putas.
Aliquándo tandem huc ánimum ut adducás tuum,

Quam lóngum spatium amándi amicam tíbi dedi?
Sumptús quos fecisti ín eam, quam animo aequó tuli?
Egi átque oravi técum, uxorem ut dúceres.
Tempús dixi esse: inpúlsu duxistí meo.
Quae tum óbsecutus míhi, fecisti ut décuerat.
Nunc ánimum rursum ad méretricem induxtí tuum:
Cui tu óbsecutus, fácis huic adeo iniúriam.
Nam in eándem vitam té revolutum dénuo
Video ésse. *PA.* mene? *LA.* te ípsum: et facis iniúriam.
Confíngis falsas caúsas ad discórdiam,
Vt cum ílla vivas, téstem hanc cum abs te amóveris:
Sensítque adeo uxor. nam eí causa alia quaé fuit,
Quamobrem ábs te abiret? *PH.* pláne hic divinát: nam id est.
PA. Dabo iúsiurandum, níhil esse istorúm tibi. *LA.* ah,
Redúc uxorem: aut, quámobrem non opus sít, cedo.
PA. Non ést nunc tempus. *LA.* púerum accipias: nam ís quidem
In cúlpa non est: póst de matre vídero.
PA. Omníbus modis misér sum: nec, quid agám, scio:
Tot mé nunc rebus míserum concludít pater.
Abíbo hinc, praesens quándo promoveó parum.
Nam púerum iniussu crédo non tollént meo;
Praesértim in ea re cúm sit mi adiutríx socrus.
LA. Fugis? hém, nec quicquam cérti respondés mihi?
Num tíbi videtur ésse aput sesé? sine:
Puerúm, Phidippe, míhi cedo: ego alam. *PH.* máxume.
Non mírum fecit úxor, si hoc aegré tulit:
Amárae mulierés sunt, non facile haéc ferunt.
Proptérea haec irast: nam ípsa narravít mihi:
Id ego hóc praesente tíbi nolueram dícere:

Neque illí credebam prímo: nunc verúm palam est.
Nam omníno abhorrere ánimum huic video a núptiis.
LA. Quid érgo agam, Phidíppe? quid das cónsili?
PH. Quid agás? meretricem hanc prímum adeundam cénseo.
Orémus: accusémus: gravius dénique
Minitémur, si cum ille hábuerit rem póstea.
LA. Faciam út mones. eho cúrre, puer, ad Bácchidem hanc
Vicínam nostram: huc évoca verbís meis.
At te óro porro in hác re adiutor sís mihi. *PH.* ah,
Iamdúdum dixi, itidémque nunc dicó, Lache:
Manére adfinitátem hanc inter nós volo,
Si ulló modo est ut póssit; quod speró fore.
Set vín adesse me úna, dum istam cónvenis?
LA. Immo véro abi, aliquam púero nutricém para.

ACTVS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

BA. Non hóc de nihilost, quód Laches me núnc conventam esse éxpetit:
Nec pól me multum fállit: quin quod súspicor sit quód velit.
LA. Vidéndum est ne minus própter iram hinc ímpetrem, quam póssiem:
Aut né quid faciam plús, quod post me mínus fecisse sátius sit.
Adgrédiar. Bacchis, sálve.
BA. Salvé, Lache. *LA.* edepol crédo te non nñl mirari, Bácchis,
Quid sít, quapropter te húc foras puerum évocare iússi.
BA. Ego pól quoque etiam tímida sum, cum vénit in mentem quaé sim:

Ne nómen quaesti mi óbsiet: nam móres facile tútor.
LA. Si véra dicis, nil tibi est a mé pericli, múlier:
Nam iam aétate ea sum, ut nón siet peccáto mi ignosci aéquom:
Quo mágis res omnis caútius, ne témere faciam, adcúro.
Nam si íd nunc facis factúrave es, bonás quod par est fácere:
Inscítum offerre iniúriam tibi ínmerenti, iníquom est.
BA. Est mágnam ecastor grátiam de istác re quod tibi hábeam.
Nam quí post factam iniúriam se expúrget, parum mi prósit.
Sét quid istuc est? *LA.* meúm receptas fílium ad te Pámphilum. *BA.* ah.
LA. Síne dum: uxorem hanc príus quàm duxit, vóstrum amorem pértuli.
Máne, nondum etiam díxi id quod te vólui. hic nunc uxórem habet:
Quaére alium tibi fírmiorem, dúm tibi tempus cónsulendi est:
Nám neque ille hoc animo érit aetatem, néque pol tu eadem istác aetate.
BA. Quís id ait? *LA.* socrus. *BA.* méne? *LA.* te ipsam: et fíliam abduxít suam:
Púerumque ob eam rém clam voluit, nátus qui est, extínguere.
BA. Álid si scirem, quí firmare méam aput vos possém fidem,
Sánctius quam iúsiurandum; id póllicerer tíbi, Lache,
Ségregatum habuísse, uxorem ut dúxit, a me Pámphilum.
LA. Lépida es. set scin, quíd volo potius sódes facias? *BA.* quíd? cedo.

LA. Eás ad mulierés huc intro, atque ístuc iusiurándum idem
Pólliceare illís: exple animum iis, téque hoc crimine éxpedi.
BA. Fáciam. quod pol, si ésset alia ex quaéstu hoc, haut facerét, scio;
Vt de tali caúsa nuptae múlieri se osténderet.
Sét nolo esse fálsa fama gnátum suspectúm tuum;
Néc leviorem vóbis, quibus est mínume aequom, vidérier
Ínmerito: nam méritus de me est, quód queam, illi ut cómmodem.
LA. Fácilem benivolúmque lingua túa iam tibi me réddidit:
Nám non sunt solae árbitratae haec: égo quoque etiam hoc crédidi.
Núnc cum ego te esse praéter nostram opínionem cómperi,
Fác eadem ut sis pórro: nostra utére amicitia, út voles:
Áliter si: set répprimam me, ne aégre quicquam ex me aúdias:
Vérum hoc te moneo únum, qualis sim amícus, aut quid póssiem,
Pótius quam inimicús, periclum fácias. — —

ACTVS V. SCENA II

PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

PH. — — Nil aput mé tibi
Defíeri patiar: quín, quod est, benígne praebeátur.
Set tú cum satura atque ébria es, et púer ut satur sit fácito.
LA. Nostér socer, videó, venit: nutrícem puero addúcit.
Phidíppe, Bacchis déierat persáncte. *PH.* haecine east? *LA.* haéc est.

PH. Nec pól istae metuunt deós: neque has respícere deos opínor.
BA. Ancíllas dedo: quólubet cruciátu per me exquíre.
Haec rés hic agitur: Pámphilo me fácere ut redeat úxor,
Opórtet: quod si effécero, non poénitet me fámae,
Solám fecisse id quód aliae meretríces facere fúgitant.
LA. Phidíppe, nostras múlieres suspéctas fuisse fálso
Nobís in re ipsa invénimus: porro hánc nunc experiámur.
Nam sí compererit crímini tua se úxor credidísse,
Missam íram faciet: sín item est ob eám rem iratus gnátus,
Quod péperit uxor clam, íd levest: cito áb eo haec ira abscédet.
Profécto in hac re níl mali est, quod sít discidio dígnum.
PH. Velím quidem hercle. *LA.* exquíre: adest: quod sátis sit, faciet ípsa.
PH. Quid mi ístaec narras? quíane non tute ípse dudum audísti,
De hac re ánimus meus ut sít, Laches? illís modo explete ánimum.
LA. Quaeso édepol, Bacchis, quód mihi es pollícita, tute ut sérves.
BA. Ob eám rem vin ergo íntroeam? *LA.* i, atque éxple iis animum, ut crédant.
BA. Eo; étsi scio pol hís meum fore cónspectum invisum hódie:
Nam núpta meretrici hóstis est, a víro ubi segregáta est.
LA. At haéc amicae erúnt, ubi quamobrem advéneris rescíscent.

PH. At eásdem amicas fóre tibi promítto, rem ubi cognórint:
Nam illás errore et té simul suspícione exsólves.
BA. Perií, pudet Philúmenae: vos séquimini intro huc ámbae.
LA. Quid est míhi quod malim, quám quod huic intéllego eveníre?
Vt grátiam ineam síne meo dispéndio et mihi prósim.
Nam si ést ut haec nunc Pámphilum vere áb se segregárit,
Scit sé nobilitatem éx ea re náctam et gloriam ésse:
Refért grátiam eii, unáque nos sibi ópera amicos iúngit.

ACTVS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

PA. Édepol ne meam érus esse operam députat parví preti;
Qui ób rem nullam mísit, frustra ubi tótum desedí diem:
Mýconium hospitém dum exspecto in árce Callidémidem.
Ítaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisquam vénerat,
Áccedebam: aduléscens, dic dum quaéso, tun es Mýconius?
Nón sum. at Callidémides? non. hóspitem ecquem Pámphilum
Híc habes? omnés negabant: néque eum quemquam esse árbitror.
Dénique hercle iám pudebat: ábii. set quid Bácchidem
Áb nostro adfine éxeuntem vídeo? quid huic hic ést rei?

BA. Pármeno, opportúne te offers, própere curre ad Pámphilum.
PA. Quíd eo? *BA.* dic me oráre, ut veniat. *PA.* ád te? *BA.* immo ad Philúmenam.
PA. Quíd rei est? *BA.* tua quód nil refert, pércontari désinas.
PA. Níl aliud dicam? *BA.* étiam: cognosse ánulum illum Mýrrhinam
Gnátae suae fuísse, quem ipsus ólim mi dederát. *PA.* scio.
Tántumne est? *BA.* tantum: áderit continuo, hóc ubi ex te audíverit.
Sét cessas? *PA.* minume équidem; nam hodie míhi potestas haút datast:
Íta cursando atque ámbulando tótum hunc contriví diem.
BA. Quantam óbtuli adventú meo laetítiam Pamphilo hódie?
Quot cómmodas res áttuli? quot aútem ademi cúras?
Gnatum eí restitúo, paéne qui harum ipsíusque opera périit:
Vxórem, quam numquam ést ratus posthác se habiturum, réddo:
Qua ré suspectus suó patri et Phidíppo fuit, exsólvi:
Hic ádeo his rebus ánulus fuit ínitium inveniúndis.
Nam mémini abhinc mensés decem fere ád me nocte príma
Confúgere anhelantém domum, sine cómite, vini plénum,
Cum hoc ánulo: extimui ílico: mi Pámphile, inquam, amábo,
Quid éxanimatu's óbsecro? aut unde ánulum istum náctu's?
Dic mi. ílle alias res ágere se simuláre. postquam vídeo

Nescío quid suspectárier, magis coépi instare ut dícat.
Homo sé fatetur vi ín via nescío quam conpressísse:
Dicítque sese illi ánulum, dum lúctat, detraxísse:
Eúm cognovit Mýrrhina haec: in dígito modo me habénte:
Rogat únde sit: narro ómnia haec: indést cognitio fácta,
Philúmenam conpréssam esse ab eo, et fílium inde hunc nátum.
Haec tót propter me gaúdia illi cóntigisse laétor:
Etsi hóc meretrices nón volunt aliaé: neque enim in rem est nóstram,
Vt quísquam amator núptiis laetétur. verum ecástor,
Numquam ánimum quaesti grátia ad malás adducam pártis.
Ego dum íllo licitumst úsa sum benígno et lepido et cómi.
Incómmode mihi núptiis evénit: factum fáteor:
At pól me fecisse árbitror, ne id mérito mi eveníret.
Multa éx quo fuerint cómmoda, eius incómmoda aequumst férre.

ACTVS V. SCENA IV.

PAMPHILVS. PARMENO. BACCHIS.

PAM. Víde, mi Parmeno, étiam sodes, út mi haec certa et clára attuleris;
Né me in breve pellícias tempus gaúdio hoc falsó frui.
PAR. Vísum est. *PAM.* certen? *PAR.* cérte. *PAM.* deus sum, si hóc itast. *PAR.* verum réperies.
PAM. Mánedum sodes: tímeo ne aliud crédam; atque aliud núnties.
PAR. Máneo. *PAM.* sic te díxe opinor, ínvenisse Mýrrhinam

Bácchidem suum ánulum habere. *PAR.* fáctum. *PAM.* eum quem olim éi dedi:
Éaque hoc mihi te núntiare iússit: itane est fáctum? *PAR.* ita inquam.
PAM. Quís me est fortunátior? venustátisque adeo plénior?
Égone pro hoc te núntio quid dónem? quid? quid? néscio.
PAR. At égo scio. *PAM.* quid? *PAR.* níhil enim:
Nám neque in nuntió neque in me ipso tíbi boni quid sít scio.
PAM. Egon té, qui ab orco mórtuum me réducem in lucem féceris,
Sinám sine munere á me abire? ah nimium me ingratúm putas.
Set Bácchidem eccam vídeo stare ante óstium:
Me exspéctat, credo: adíbo. *BA.* salve, Pámphile.
PAM. O Bácchis, o mea Bácchis, servatríx mea.
BA. Bene fáctum; et volupest. *PAM.* fáctis, ut credám facis:
Antíquamque adeo tuám venustatem óbtines,
Vt vóluptati obitus, sérmo, adfatus tuús, quocumque advéneris,
Sempér sit. *BA.* ac tu ecástor morem antíquom atque ingenium óbtines,
Vt únus omnium hómo te vivat núsquam quisquam blándior.
PAM. Ha, ha, hé, tun mi istuc? *BA.* récte amasti, Pámphile, uxorém tuam:
Nam númquam ante hunc diém meis oculis eám, quod nossem, víderam:
Perlíberalis vísast. *PAM.* dic verum. *BA.* íta me di ament, Pámphile.
PAM. Dic mi, hárum rerum núm quid dixti iám patri? *BA.* nil. *PAM.* néque opus est

Adeó muttito. plácet haut fieri hoc ítidem ut in comoédiis,
Omnia ómnes ubi rescíscunt. hic, quos fúerat par rescíscere,
Sciúnt: quos non autem aéquomst scire, néque resciscent néque scient.
BA. Ímmo etiam, qui hoc óccultum iri fácilius credás, dabo.
Mýrrhina ita Phidíppo dixit, iúri iurandó meo
Sé fidem habuisse, ét propterea té sibi purgatum. *PAM.* óptumest:
Spéroque hanc rem esse éventuram nóbis ex senténtia.
PAR. Ére, licetne scíre ex te hodie, quíd sit quod fecí boni?
Aút quid istuc est, quód vos agitis? *PAM.* nón licet. *PAR.* tamen súspicor.
Ego húnc ab orco mórtuum? quo pácto? *PAM.* nescis, Pármeno,
Quantum hódie profuerís mihi, et me ex quánta aerumna extráxeris.
PAR. Immo véro scio; neque hóc inprudens féci. *PAM.* ego istuc sátis scio.
BA. An témere quicquam Pármeno praetéreat quod facto úsus sit?
PAM. Séquere me intro, Pármeno. *PAR.* sequor: équidem plus hodié boni
Féci inprudens, quám sciens ante húnc diem umquam. Plaúdite.

PHORMIO TERENTI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

PHORMIO parasitus.
DEMIPHO senex.
ANTIPHO adulescens.
GETA servus.
DORIO leno.
CHREMES senex.
PHAEDRIA adulescens.
DAVVS servus.
SOPHRONA nutrix.
NAVSISTRATA matrona.
HEGIO
CRATINVS } *advocati.*
CRITO

Acta ludis Romanis L. Postumio Albino L. Cornelio Merula Aedilib. Curulib. Egere L. Ambivius Turpio, L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi tibiis inparib. Tota graeca Apollodoru Epidicazomenos. Acta est IIII. C. Fannio M. Valerio Coss.

PROLOGVS.

Postquám poëta vétus poëtam nón potést
Retráhere ab studio, et tránsdere hominem in ótium;
Maledíctis deterrére, ne scribát, parat:
Qui ita díctitat, quas ánte hic fecit fábulas,
Tenui ésse oratióne et scripturá levi:
Quia núsquam insanum fécit adulescéntulum
Cervám videre fúgere, et sectarí canes:
Et eám plorare, oráre ut subveniát sibi.
Quod si íntellegeret, ólim cum stetít nova,
Actóris opera mágis stetisse quám sua;
Minus múlto audacter, quám nunc laedit, laéderet.
Nunc síquis est, qui hoc dícat aut sic cógitet,
Vetus sí poëta nón lacessissét prior,
Nullum ínvenire prólogum possét novus
Quem díceret, nisi habéret cui maledíceret:
Is síbi responsum hoc hábeat; in medio ómnibus
Palmam ésse positam, qui ártem tractant músicam.
Ille ád famem hunc ab stúdio studuit reícere:
Hic réspóndere vóluit, non lacéssere.
Benedíctis si certásset, audissét bene:
Quod ab íllo adlatumst, síbi esse id rellatúm putet.
De illó tum finem fáciam dicundí mihi,
Peccándi cum ipse dé se finem fécerit.
Nunc quíd velim animum atténdite. adportó novam
Epídicazomenen quám vocant comoédiam
Graecé, Latine hic Phórmionem nóminat:

Quia prímas partis quí aget, is erit Phórmio
Parasítus, per quem rés geretur máxume;
Volúntas vostra si ád poëtam accésserit.
Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium
Ne símili utamur fórtuna, atque usí sumus
Cum pér tumultum nóster grex motús locost:
Quem actóris virtus nóbis restituít locum,
Bonitásque vestra adiútans atque aequánimitas.

ACTVS I. SCENA I.

DAVVS.

Amícus summus méus et popularís Geta
Heri ád me venit. érat ei de ratiúncula
Iamprídem aput me réliqüum pauxíllulum
Nummórum: id ut confícerem. confeci: ádfero.
Nam erílem filium éius duxisse aúdio
Vxórem: ei credo múnus hoc conráditur.
Quam iníque conparátumst: ii qui mínus habent,
Vt sémper aliquid áddant divitióribus?
Quod ille únciatim víx de demensó suo,
Suúm defrudans génium, conpersít miser;
Id illa úniversum abrípiet: haut exístumans
Quantó labore pártum. porro autém Geta
Feriétur alió múnere, ubi era pépererit:
Porro álio autem, ubi erit púero natalís dies:
Vbi ínitiabunt: ómne hoc mater aúferet:
Puer caúsa erit mittúndi. set videón Getam?

ACTVS I. SCENA II.

GETA. DAVVS.

GE. Si quís me quaeret rúfus. *DA.* praestost, désine.
GE. oh,
At ego óbviam conábar tibi, Dave. *DA.* áccipe, em
Lectúmst; conveniet númerus quantum débui.

GE. Amó te: et non necléxisse habeo grátiam.
DA. Praesértim ut nunc sunt móres: adeo rés redit:
Si quís quid reddit, mágna habendast grátia.
Set quíd tu es tristis? *GE.* égone? nescis quo ín metu et
Quanto ín periclo símus. *DA.* quid istuc ést? *GE.* scies,
Modo út tacere póssis. *DA.* abi sis, ínsciens:
Cuius tú fidem in pecúnia perspéxeris,
Verére verba ei crédere? ubi quid míhi lucri est
Te fállere? *GE.* ergo auscúlta. *DA.* hanc operam tíbi díco.
GE. Senis nóstri, Dave, frátrem maiorém Chremen
Nostíne? *DA.* quidni? *GE.* quíd? eius natum Phaédriam?
DA. Tam, quám te. *GE.* evenit sénibus ambobús simul,
Iter ílli in Lemnum ut ésset, nostro in Cíliciam
Ad hóspitem antiquom: ís senem per epístolas
Pelléxit, modo non móntis auri póllicens.
DA. Cui tánta erat res, ét supererat? *GE.* désinas:
Sic ést ingenium. *DA.* oh, régem me esse opórtuit.
GE. Abeúntes ambo hinc túm senes me fíliis
Relínquont quasi magístrum. *DA.* o Geta, provínciam
Cepísti duram. *GE.* mi úsus venit, hóc scio:
Meminí relinqui mé deo irató meo.
Coepi ádversari prímo: quid verbís opust?
Senibús fidelis dúm sum, scapulas pérdidi.
Venére in mentem mi ísthaec: namque inscítiast,
Advórsum stimulum cálces. coepi iis ómnia
Facere, óbsequi quae véllent. *DA.* scisti utí foro.
GE. Nostér mali nil quícquam primo: hic Phaédria
Contínuo quandam náctus est puéllulam
Citharístriam: hanc amáre coepit pérdite.
Ea sérviebat lénoni inpuríssimo:

Neque quód daretur quícquam, id curaránt patres.
Restábat aliud níl, nisi oculos páscere,
Sectári, in ludum dúcere, et reddúcere.
Nos ótiosi operám dabamus Phaédriae.
In quo haéc discebat lúdo, exadversum eí loco
Tonstrína erat quaedam. híc solebamús fere
Plerúmque eam opperíri, dum inde irét domum.
Intérea dum sedémus illi, intérvenit
Aduléscens quidam lácrumans. nos mirárier.
Rogámus quid sit: númquam aeque, inquit, ác modo
Paupértas mihi onus vísa est et miserum ét grave.
Modo quándam vidi vírginem hic vicíniae
Miserám, suam matrem lámentari mórtuam.
Ea síta erat exadvórsum. neque illi bénevolens
Neque nótus neque cognátus extra unam ániculam
Quisquam áderat, qui adiutáret fúnus. míserítumst.
Virgo ípsa facie egrégia. quid verbís opust?
Commórat omnes nós. ibi continuo Ántipho:
Voltísne eamus vísere? alius; cénseo:
Eámus: duc nos sódes: imus, vénimus:
Vidémus: virgo púlchra: et quo magis díceres,
Nihil áderat adiuménti ad pulchritúdinem:
Capíllus passus, núdus pes, ipsa hórrida,
Lacrumaé, vestitus túrpis: ut, ni vís boni
In ípsa inesset fórma, haec formam extínguerent.
Ille qui íllam amabat fídicinam tantúmmodo,
Satis, ínquit, scitast: nóster vero. *DA.* iám scio:
Amáre coepit. *GE.* scín quam? quo evadát, vide.
Postrídie ad anum récta pergit: óbsecrat,
Vt síbi eius faciat cópiam. illa enim sé negat:
Neque eum aéquom facere ait: íllam civem esse Átticam,
Bonám. bonis prognátam: si uxorém velit,
Lege íd licere fácere: sin alitér, negat.
Nostér, quid ageret néscire: et illam dúcere
Cupiébat, et metuébat absentém patrem.

DA. Non, sí redisset, eí pater veniám daret?
GE. Illc índotatam vírginem atque ignóbilem
Daret ílli? numquam fáceret. *DA.* quid fit dénique?
GE. Quid fíat? est parasítus quidam Phórmio,
Homó confidens: qui íllum di omnes pérduint.
DA. Quid is fécit? *GE.* hoc consílium quod dicám dedit:
Lex ést, ut orbae, quí sunt genere próxumi,
Iis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iubet.
Ego té cognatum dícam, et tibi scribám dicam:
Patérnum amicum me ádsimulabo vírginis:
Ad iúdices veniémus: qui fuerít pater,
Quae máter, qui cognáta tibi sit; ómnia haec
Confíngam: quod erit míhi bonum atque cómmodum,
Cum tu hórum nil refélles, vincam scílicet.
Pater áderit. mihi parátae lites: quíd mea?
Illá quidem nostra erít. *DA.* iocularem audáciam.
GE. Persuásumst homini, fáctumst. ventumst; víncimur:
Duxít. *DA.* quid narras? *GE.* hóc quod audis. *DA.* ó Geta,
Quid té futurumst? *GE.* néscio hercle: unum hóc scio,
Quod fórs feret, ferémus aequo animó. *DA.* places:
Hem istúc virist offícium. *GE.* in me omnis spés mihi est.
DA. Laudo. *GE.* ád precatorem ádeam credo, quí mihi
Sic óret: nunc amítte quaeso hunc: céterum
Posthác si quicquam, níl precor. tantúmmodo
Non áddit: ubi ego hinc ábiero vel occídito.
DA. Quid paédagogus ílle qui citharístriam?
Quid reí gerit? *GE.* sic, ténuiter. *DA.* non múltum habet
Quod dét fortasse. *GE.* immó nihil, nisi spém meram.

DA. Pater éius rediit, ánnon? *GE.* nondum. *DA.* quíd? senem
Quoad éxspectatis véstrum? *GE.* non certúm scio:
Set epístolam ab eo adlátam esse audiví modo:
Et ad pórtitores ésse delatam; hánc petam.
DA. Numquíd, Geta, aliud mé vis? *GE.* ut bene sít tibi.
Puer heús. nemon huc pródit? cape, da hoc Dórcio.

ACTVS I. SCENA III.

ANTIPHO. PHAEDRIA.

AN. Ádeon rem redísse, ut qui mi cónsultum optumé velit esse,
Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi eíus adventi vénit in mentem?
Quód ni fuissem incógitans, ita eum éxspectarem, ut pár fuit.
PH. Quíd istuc? *AN.* rogitas? quí tam audacis fácinoris mi cónscius sis?
Quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem íncidisset,
Neú me cupidum eo ínpulisset, quód mi principiúmst mali.
Nón potitus éssem: fuisset tum íllos mi aegre aliquót dies:
At nón cotidiána cura haec ángeret animum. *PH.* aúdio.
AN. Dum exspécto quam mox véniat, qui hanc mihi ádimat consuetúdinem.
PH. Aliís quia defit quód amant, aegrest: tíbi, quia superést, dolet.
Amóre abundas, Ántipho.
Nam túa quidem hercle cérto vita haec éxpetenda optándaque est.
Ita mé di bene ament, út mi liceat támdiu quod amó frui,

Iam dépecisci mórte cupio; tú coniicito céterum,
Quid ego hác ex inopiá nunc capiam; et quíd tu ex istac cópia:
Vt ne áddam, quod sine súmptu ingenuam líberalem náctus es:
Quod habés, ita ut voluísti, uxórem sine mala famá palam:
Beátus, ni unum hoc désit, animus quí modeste istaéc ferat.
Quod sí tibi res sit cum éo lenone quócum mi est, tum séntias.
Ita plérique omnes súmus ingenio, nóstri nosmet poénitet.
AN. At tú mihi contra núnc videre fortunatus, Phaédria,
Cui de íntegro est potéstas etiam cónsulendi, quíd velis:
Retinére, amare, an míttere: ego in eum íncidi infelíx locum,
Vt néque mi ius sit ámittendi, néc retinendi cópia.
Set quíd hoc est? videon égo Getam curréntem huc advenîre?
Is est ípsus: ei timeó miser, quam hic míhi nunc nuntiét rem.

ACTVS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

GE. Núllu's, Geta, nisi áliquod iam consílium celere répereris:
Íta nunc inparátum subito tánta in me inpendént mala:
Quae néque uti devitém scio, neque quómodo me inde éxtraham:
Nam nón potest celári nostra díutius iam audácia,
[Quae si non astu providentur, me aut erum pessum dabunt.]

AN. Quidnam ílle commotús venit?
GE. Tum témporis mihi púnctum ad hanc rem est. érus adest. *AN.* quid istúc malist?
GE. Quód cum audierit, quód eius remedium ínveniam iracúndiae?
Lóquar? incendam: táceam? instigem: púrgem me? laterém lavem.
Ehéu me miserum: cúm mihi paveo, tum Ántipho me excrúciat animi:
Eíus me miseret: eí nunc timeo: is núnc me retinet: nam ábsque eo esset,
Récte ego mihi vidíssem: et senis essem últus iracúndiam:
Áliquid conrasíssem, atque hinc me prótinam coniicerem ín pedes.
AN. Quamnam híc fugam aut furtúm parat?
GE. Set ubi Ántiphonem réperiam? aut qua quaérere insistám via?
PH. Te nóminat. *AN.* nescío quod magnum hoc núntio exspectó malum. *PH.* ah.
Sánun es? *GE.* domum íre pergam: ibi plúrimumst. *PH.* revocémus hominem. *AN.* stá ilico. *GE.* hem,
Sátis pro imperio quísquis es. *AN.* Geta. *GE.* ípse est, quem volui óbviam.
AN. Cédo quid portas, óbsecro; atque id, sí potes, verbo éxpedi.
GE. Fáciam. *AN.* eloquere. *GE.* módo aput portum. *AN.* meúmne? *GE.* intellexti. *AN.* óccidi. *PH.* hem.
AN. Quíd agam? *PH.* quid ais? *GE.* huíus patrem vidísse me, patruúm tuum.
AN. Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémedium inveniám miser?
Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te ut dístrahar,

Núllast mihi vita éxpetenda. *GE.* ergo ístaec cum ita sint, Ántipho,
Tánto magis te advígilare aequomst: fórtis fortuna ádiuvat.
AN. Nón sum aput me. *GE.* atqui ópus est nunc cum máxume ut sis, Ántipho:
Nám si senserít te timidum páter esse, arbitrábitur
Cónmeruisse cúlpam. *PH.* hoc verumst. *AN.* nón possum inmutárier.
GE. Quíd faceres, si aliúd quid gravius tíbi nunc faciundúm foret?
AN. Cum hóc non possum, illúd minus possem. *GE.* hoc níhil est, Phaedria: ílicet.
Quíd hic conterimus óperam frustra? quín abeo? *PH.* et quidem ego. *AN.* óbsecro,
Quíd si adsimulo, sátin est? *GE.* garris. *AN.* vóltum contemplámini: em,
Sátin est sic? *GE.* non. *AN.* quíd si sic? *GE.* propémodum. *AN.* quid si síc? *GE.* sat est:
Ém, istuc serva: et vérbum verbo, pár pari ut respóndeas;
Né te iratus suís saevidicis díctis protelét. *AN.* scio.
GE. Ví coactum te ésse, invitum, lége, iudició: tenes?
Sét quis hic est senéx, quem video in última platea? *AN.* ípsus est.
Non póssum adesse. *GE.* ah, quíd agis? quo abis, Ántipho?
Mane ínquam. *AN.* egomet me nóvi et peccatúm meum:
Vobís commendo Phánium et vitám meam.
PH. Geta, quíd nunc fiet? *GE.* tú iam lites aúdies:
Ego pléctar pendens, nísi quid me feféllerit.
Set quód modo hic nos Ántiphonem mónuimus,
Id nósmet ipsos fácere oportet, Phaédria.
PH. Aufér mi oportet: quín tu, quid faciam, ímpera.

GE. Meminístin, olim ut fúerit vostra orátio
In re íncipiunda ad défendendam nóxiam,
Iustam íllam causam, fácilem, vincibilem, óptumam?
PH. Memini. *GE.* ém, nunc ipsast ópus ea; aut, si quíd potest,
Melióre et callidióre. *PH.* fiet sédulo.
GE. Nunc príor adito tu, égo in subsidiis híc ero
Succénturiatus, sí quid deficiás. *PH* age.

ACTVS II. SCENA I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

DE. Ítane tandem uxórem duxit Ántipho iniussú meo?
Néc meum imperium: ac mítto imperium: nón simultatém meam
Reveréri saltem? nón pudere? o fácinus audax, ó Geta
Monitór. *GE.* vix tandem. *DE.* quíd mihi dicent? aút quam causam réperient?
Demíror. *GE.* atqui réperi iam: aliud cúra. *DE.* an hoc dicét mihi?
Invítus feci; léx coegit. aúdio. fateór. *GE.* places.
DE. Verúm scientem, tácitum, causam trádere adversáriis,
Etiam ídne lex coégit? *GE.* illud dúrum. *PH.* ego expediám: sine.
DE. Incértumst quid agam; quía praeter spem, atque íncredibile hoc mi óbtigit:
Ita sum ínritatus, ánimum ut nequeam ad cógitandum instítuere.
Quamobrem ómnes, cum secúndae res sunt máxume, tum máxume
Meditári secum opórtet, quo pacto ádvorsam aerumnám ferant.

Perícla, damna, péregre rediens sémper secum cógitet,
Aut fíli peccatum, aút uxoris mórtem aut morbum fíliae:
Commúnia esse haec: néquid horum umquam áccidat animó novom.
Quicquíd praeter spem evéniat, omne id députare esse ín lucro.
GE. O Phaédria, incredíbile quantum erum ánteeo sapiéntia.
Meditáta mihi sunt ómnia mea incómmoda, erus si rédierit:
Moléndumst in pistríno: vapulándum: habendum cómpedes:
Opus rúri faciundum: hórum nil quicquam áccidet animó novom.
Quicquíd praeter spem evéniet, omne id députabo esse ín lucro.
Sét quid cessas hóminem adire, et blánde in principio ádloqui?
DE. Phaédriam mei frátris video fílium mi ire óbviam.
PH. Mi pátrue, salve. *DE*. sálve: set ubi est Ántipho?
PH. Salvom ádvenire. *DE*. crédo: responde hóc mihi.
PH. Valet: híc est: set satin ómnia ex senténtia?
DE. Vellém quidem. *PH*. quid istúc est? *DE*. rogitas, Phaédria?
Bonás, me absente, hic cónfecistis núptias.
PH. Eho, an íd suscenses núnc illi? *GE*. o artificém probum.
DE. Egon ílli non suscénseam? ipsum géstio
Dari mi ín conspectum, núnc sua culpa út sciat
Leném patrem illum fáctum me esse acérrimum.
PH. Atquí nil fecit, pátrue, quod suscénseas.
DE. Ecce aútem similia ómnia: omnes cóngruunt:

Vnúm cum noris, ómnes noris. *PH.* haút itast.
DE. Cum in nóxia hic est; ílle ad defendéndum adest:
Cum ille ést, praesto hic est: trádunt operas mútuas.
GE. Probe hórum facta inprúdens depinxít senex.
DE. Nam ni haéc ita essent, cum íllo haut stares, Phaédria.
PH. Si est, pátrue, culpam ut Ántipho in se admíserit,
Ex quá re minus rei fóret aut famae témperans:
Non caúsam dico, quín quod meritus sít, ferat.
Set sí quis forte málitia fretús sua
Insídias nostrae fécit adulescéntiae,
Ac vícit; nostran cúlpa ea est? an iúdicum,
Qui saépe propter ínvidiam adimunt díviti,
Aut própter misericórdiam addunt paúperi?
GE. Ni nóssem causam, créderem vera húnc loqui.
DE. An quísquam iudex ést, qui possit nóscere
Tua iústa, ubi tute vérbum non respóndeas,
Ita ut ílle fecit? *PH.* fúnctus adulescéntuli est
Offícium liberális: postquam ad iúdices
Ventúmst, non potuit cógitata próloqui:
Ita eúm tum timidum ibi óbstupefecít pudor.
GE. Laudo húnc: set cesso adíre quamprimúm senem?
Ere, sálve: salvom te ádvenisse gaúdeo. *DE.* oh,
Bone cústos, salve, cólumen vero fámiliae:
Cui cómmendavi fílium hic abiéns meum.
GE. Iamdúdum te omnis nós accusare aúdio
Inmérito: et me horunc ómnium inmeritíssimo:
Nam quíd me in hac re fácere voluistí tibi?
Servom hóminem causam oráre leges nón sinunt:
Neque téstimoni díctio est. *DE.* mitto ómnia.
Addo ístuc: inprudens tímuit adulescéns: sino:
Tu sérvus: verum sí cognata est máxume,
Non fuít necesse habére: set id quod léx iubet,

Dotém daretis; quaéreret aliúm virum.
Qua rátione inopem pótius ducebát domum?
GE. Non rátio, verum argéntum deerat. *DE.* súmeret
Alicúnde. *GE.* alicunde? níhil est dictu fácilius.
DE. Postrémo, si nullo álio pacto, faénore.
GE. Hui, díxti pulchre: sí quidem quisquam crédéret,
Te vívo. *DE.* non, non síc futurumst: nón potest.
Egon íllam cum illo ut pátiar nuptam unúm diem?
Nil suáve meritast. hóminem conmonstrárier
Mi istúm volo: aut ubi hábitet, demonstrárier.
GE. Nempe Phórmionem. *DE.* istúnc patronum múlieris.
GE. Iam fáxo hic aderit. *DE.* Ántipho ubi nunc ést? *GE.* foris.
DE. Abi, Phaédria, eum requíre, atque adduce húc. *PH.* eo:
Rectá via quidem ílluc. *GE.* nempe ad Pámphilam.
DE. Ego deós penatis hínc salutatúm domum
Devórtar: inde ibo ád forum, atque aliquót mihi
Amícos advocábo, ad hanc rem qui ádsient;
Vt ne ínparatus sím, si adveniat Phórmio.

ACTVS II. SCENA II.

PHORMIO. GETA.

PH. Ítane patris áis conspectum véritum hinc abiisse? *GE.* ádmodum.
PH. Phánium relíctam solam? *GE.* síc. *PH.* et iratúm senem?
GE. Óppido. *PH.* ad te súmma solum, Phórmio, rerúm redit:
Túte hoc intristí: tibi omne est éxedendum: accíngere.
GE. Óbsecro te. *PH.* sí rogabit. *GE.* ín te spes est. *PH.* éccere,

Quíd si reddet? *GE.* tu ínpulisti. *PH.* síc opinor. *GE.* súbveni.
PH. Cédo senem: iam instrúcta mihi sunt córde consilia ómnia.
GE. Quíd ages? *PH.* quid vis? nísi uti maneat Phánium: atque ex crímine hoc
Ántiphonem erípiam: atque in me omnem íram derivém senis?
GE. Ó vir fortis átque amicus. vérum hoc saepe, Phórmio,
Véreor, ne istaec fórtitudo in nérvom erumpat dénique. *PH.* ah.
Nón ita est: factum ést periclum, iám pedum visást via.
Quót me censes hómines iam devérberasse usque ád necem,
Hóspites, tum cívis? quo magis nóvi, tanto saépius.
Cédo dum, en unquam iniúriarum aúdísti mihi scriptám dicam?
GE. Quí istuc? *PH.* quia non réte accipitri ténditur neque milüo,
Quí male faciunt nóbis: illis quí nil faciunt, ténditur:
Quía enim in illis frúctus est, in ístis opera lúditur.
Áliis aliunde ést periclum, unde áliquid abradí potest;
Míhi sciunt nil ésse. dices, dúcent damnatúm domum:
Álere nolunt hóminem edacem: et sápiunt mea senténtia,
pró maleficio sí beneficium súmmum nolunt réddere.
GE. Nón pote satis pro mérito ab illo tíbi referri grátia.
PH. Ímmo enim nemo sátis pro merito grátiam regí refert,

Tén asymbolúm venire, unctum átque lautum e bálneis,
Ótiosum ab ánimo; cum ille et cúra et sumptu absúmitur:
Dúm fit, tibi quod plăceat, ille ríngitur: tu rídeas;
Príor bibas; priór decumbas; céna dubia appónitur.
GE. Quíd istuc verbi est? *PH.* úbi tu dubites quíd sumas potíssimum.
Haéc cum rationem íneas quam sint suávia, et quam cára sint;
Éa qui praebet, nón tu hunc habeas pláne praesentém deum?
GE. Sénex adest: vide quíd agas: prima cóitiost acérrima:
Si eám sustinuerís, post illa iam, út lubet, ludás licet.

ACTVS II. SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

DE. En úmquam cuiquam cóntumeliósius
Audístis factam iniúriam quam haec ést mihi?
Adéste quaeso. *GE.* irátus est. *PH.* quin tu hóc age:
Iam ego húnc agitabo. pró deum inmortálium,
Negat Phánium esse hánc síbi cognatam Démipho?
Hanc Démipho negat ésse cognatám? *GE.* negat.
DE. Ipsum ésse opinor dé quo agebam. séquimini.
PH. Neque eíus patrem se scíre qui fuerít? *GE.* negat.
PH. Nec Stílphonem ipsum scíre qui fuerít? *GE.* negat.
PH. Quia egéns relícta est mísera, ignoratúr parens:
Neclégitur ipsa: víde, avaritia quíd facit.
GE. Si erum ínsimulabis málitiae, male aúdies.
DE. O audáciam, etiamne últro accusatum ádvenit?
PH. Nam iam ádulescenti níhil est quod suscénseam,

Si illúm minus norat: quíppe homo iam grándior,
Paupér, cui in opere víta erat, rurí fere
Se cóntinebat: íbi agrum de nostró patre
Coléndum habebat: saépe interea míhi senex
Narrábat, se hunc neclégere cognatúm suum:
At quém virum? quem ego víderim in vita óptu-
mum.
GE. Videás te atque illum, ut nárras? *PH.* i in ma-
lám crucem.
Nam ni íta eum existimássem, numquam tám gravis
Ob hanc ínimicitias cáperem in vostram fámiliam,
Quam is áspernatur núnc tam inlíberáliter.
GE. Pergín erò absenti mále loqui, inpuríssime?
PH. Dignum aútem hoc illo est. *GE.* áin tamen,
carcér? *DE.* Geta.
GE. Bonórum extortor, légum contortór. *DE.* Geta.
PH. Respónde. *GE.* quis homo est? ehém. *DE.* tace.
GE. absentí tibi
Te indígnas atque dígnas contumélias
Numquám cessavit dícere. *DE.* ohe désine.
Adoléscens, primum abs te hóc bona venia éxpeto,
Si tíbi placere pótis est, mi ut respóndeas:
Quem amícum tuum ais fuísse istum, explaná mihi:
Et quí cognatum mé sibi esse díceret.
PH. Proinde éxpiscare quási non nosses. *DE.* nós-
sem? *PH.* ita.
DE. Ego mé nego: tu quí ais redige in mémoriam.
PH. Eho tú sobrinum tuúm non noras? *DE.* énicas.
Dic nómen. *PH.* nomen? *DE* máxume. quid núnc
taces?
PH. Perii hércle, nomen pérdidi. *DE.* hem, quid
aís? *PH.* Geta,
Si méministi id quod ólim dictumst, súbiice. hem,
Non díco: quasi non nóris, temptatum ádvenis.
DE. Egone aútem tempto? *GE.* Stílpho. *PH.* atque
adeo quíd mea?

Stilphóst. *DE.* quem dixti? *PH.* Stílphonem inquam nóveras.
DE. Neque ego íllum noram, néque mi cognatús fuit
Quisquam ístoc nomine. *PH.* ítane? non te horúm pudet?
At sí talentum rém reliquissét decem,
DE. Di tíbi malefaciant. *PH.* prímus esses mémoriter
Progéniem vostram usque áb avo atque atavo próferens.
DE. Ita ut dícis. ego tum cum ádvenissem, quí mihi
Cognáta ea esset, dícerem: itidem tú face:
Cedo qui ést cognata? *GE.* eu nóster, recte: heus tú, cave.
PH. Dilúçide expedívi, quibus me opórtuit
Iudícibus: tum id si fálsum fuerat, fílius
Cur nón refellit? *DE.* fílium narrás mihi?
Cuius dé stultitia díci, ut dignumst, nón potest.
PH. At tú qui sapiens és, magistratús adi;
Iudícium de eadem caúsa iterum ut reddánt tibi:
Quandóquidem solus régnas; et solí licet
Hic de eádem causa bís iudicium apíscier.
DE. Etsí mihi facta iniúriast; verúm tamen
Potiús quam lites sécter aut quam te aúdiam,
Itidem út cognata si sit, id quod léx iubet
Dotém dare, abduce hánc: minas quinque áccipe.
PH. Ha, ha, haé, homo suavis. *DE.* quíd? num iniquom póstulo?
An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públicumst?
PH. Itan tándem quaeso, item út meretricem ubi abúsus sis,
Mercédem dare lex iúbet eii atque amíttere?
An, ut né quid civis túrpe in sese admítteret
Propter egestatem, próxumo iussást dari:
Vt cum úno aetatem dégeret? quod tú vetas.

DE. Ita, próxumo quidem: át nos unde? aut quámobrem? *PH.* ohe,
Actum, áiunt, ne agas. *DE.* nón agam? immo haut désinam
Donéc perfecero hóc. *PH.* ineptis. *DE.* síne modo.
PH. Postrémo tecum níl rei nobis, Démipho, est:
Tuus ést damnatus gnátus, non tu: nám tua
Praetérierat iam ad dúcendum aetas. *DE.* ómnia haec
Illúm putato, quae égo nunc dico, dícere:
Aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó domo.
GE. Irátus est. *PH.* tute ídem melius féceris.
DE. Itane és paratus fácere me advorsum ómnia,
Infélix? *PH.* metuit híc nos, tametsi sédulo
Dissímulat. *GE.* bene habent tíbi principia. *PH.* quín quod est
Ferúndum, fers: tuis dígnum factis féceris:
Vt amíci inter nos símus. *DE.* egon tuam éxpetam
Amícitiam? aut te vísum aut auditúm velim?
PH. Si cóncordabis cum ílla, habebis quaé tuam
Senectútem oblectet: réspice aetatém tuam.
DE. Te obléctet: tibi habe. *PH.* mínue vero iram. *DE.* hóc age.
Satis iám verborumst: nísi tu properas múlierem
Abdúcere, ego illam eiíciam: dixi, Phórmio.
PH. Si tu íllam attigeris sécus quam dignum est líberam,
Dicám tibi inpingam grándem: dixi, Démipho.
Si quíd opus fuerit, heús domo me. *GE.* intéllego.

ACTVS II. SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINVS. CRITO.

DE. Quantá me cura et sóllicitudine ádficit
Gnatús, qui me et se hisce ínpedivit núptiis?
Neque mi ín conspectum pródit; ut saltém sciam,

Quid de hác re dicat, quídve sit senténtiae.
Abi, víse redierítne iam an nondúm domum.
GE. Eó. *DE*. videtis quo ín loco res haéc siet:
Quid ágo? dic, Hegio. *HE*. égo? Cratínus, cénseo:
Si tíbi videtur. *DE*. díc, Cratine. *CRA*. méne vis?
Ego quae ín rem tuam sint, éa velim faciás: mihi
Sic hóc videtur. quód te absente hic fílius
Egít, restitui in íntegrum aequom esse ác bonum:
Et id ímpetrabis. díxi. *DE*. dic nunc, Hégio.
HE. Ego sédulo hunc dixísse credo: vérum ità est,
Quot hómines tot senténtiae: suus cuíque mos.
Mihi nón videtur, quód sit factum légibus,
Rescíndi posse: et túrpe inceptu est. *DE*. díc, Crito.
CRI. Ego ámplius delíberandum cénseo:
Res mágna est. *HE*. nunquid nós vis? *DE*. fecistís probe:
Incértior sum múlto quam dudúm. *GE*. negant
Redísse. *DE*. frater ést exspectandús mihi:
Is quód mihi de hac re déderit consilium, íd sequar
Percóntatum ibo ad pórtum, quoad se récipiat.
GE. At ego Ántiphonem quaéram; ut quae acta hic sínt sciat.
Set eccum ípsum video in témpore huc se récipere.

ACTVS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

AN. Énimvero, Antiphó, multimodis cum ístoc animo es vítuperandus:
Ítane te hinc abísse, et vitam tuám tutandam aliís dedisse?
Álios tuam rem crédidisti mágis quam tete animádversuros?
Nam út ut erant alia; ílli certe quaé nunc tibi domíst consuleres,
Néquid propter tuám fidem decépta potiretúr mali:

Cuíus nunc miserae spés opesque súnt in te uno omnés sitae.
GE. Et quídem, ere, nos iamdúdum hic te absentem íncusamus, qui ábieris.
AN. Te ipsúm quaerebam. *GE.* sét ea causa níhilo magis defécimus.
AN. Loquere óbsecro quonam ín loco sunt rés et fortunaé meae:
Num pátri quid subolet? *GE.* níl etiam. *AN.* ecquid speíi porrost? *GE.* néscio. *AN.* ah.
GE. Nisi Phaédria haut cessávit pro te eníti. *AN.* nil fecít novi.
GE. Tum Phórmio itidem in hác re, ut aliis, strénuum hominem praébuit.
AN. Quid is fécit? *GE.* confutávit verbis ádmodum iratúm senem.
AN. Eu, Phórmio. *GE.* ego quod pótui porro. *AN.* mí Geta, omnis vós amo.
GE. Síc habent princípia sese, ùt díco: adhuc tranquílla res est:
Mánsurusque pátruum pater est, dum húc adveniat. *AN.* quíd eum? *GE.* id aibat
De eíus consilio vélle sese fácere, qúod ad hanc rem áttinet.
AN. Quántus metus est míhi, venire huc sálvom nunc patruúm, Geta?
Nám de eius una, ut aúdio, aut vivam aút moriar senténtia.
GE. Phaédria tibi adest. *AN.* úbinamst? *GE.* eccum ab suá palaestra exít foras.

ACTVS III. SCENA II.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

PH. Dório, audi óbsecro. *DO.* non aúdio. *PH.* parúmper. *DO.* quin omítte me.

PH. Áudi quid dicam. *DO.* át enim taedet iam aúdire eadem mílies.
PH. Át nunc dicam quód lubenter aúdias. *DO.* loquere, aúdio.
PH. Néqueo te exoráre ut maneas tríduum hoc? quo núnc abis?
DO. Mirábar si tu míhi quicquam adferrés novi. *AN.* ei
Metuó lenonem, néquid. *GE.* suo capití fuat.
PH. Nón mihi credis? *DO.* háriolare. *PH.* sín fidem do. *DO.* fábulae.
PH. Faéneratum istúc beneficium púlchre tibi dicés. *DO.* logi.
PH. Créde mihi, gaudébis facto: vérum hercle hoc est. *DO.* sómnia.
PH. Éxperire: nón est longum. *DO.* cántilenam eandém canis.
PH. Tú cognatus, tú parens, tu amícus, tu. *DO.* garrí modo.
PH. Ádeon ingenio ésse duro te átque inexorábili,
Vt neque misericórdia neque précibus mollirí queas?
DO. Ádeon te esse incógitantem atque ínprudentem Phaédria,
Vt phaleratis díctis ducas me; ét meam ductes grátiis?
AN. Míseritumst. *PH.* ei véris vincor. *GE.* quám uterque est similís sui.
PH. Néque, Antipho alia cum óccupatus ésset sollicitúdine,
Tum hóc esse mi obiectúm malum? *AN.* ah, quid ístuc autem est, Phaédria?
PH. Ó fortunatíssime Antipho. *AN.* égone? *PH.* cui quod amás domist.
Néc cum huiusmodi umquam úsus venit út conflictarés malo.

AN. Mín domist? immo, íd quod aiunt, aúribus teneó lupum:
[Nam neque quo pacto a me amittam: néque, uti retineam, scio.]
DO. Ípsum istuc mi in hóc est. *AN.* heia, né parum lenó sies.
Númquid hic confécit? *PH.* hicine? quód homo inhumaníssimus:
Pámphilam meam véndidit. *GE.* quid? véndidit? *AN.* ain véndidit?
PH. Véndidit. *DO.* quam indígnum facinus, áncillam aere emptám suo.
PH. Néqueo exorare út me maneat, ét cum illo ut mutét fidem,
Tríduum hoc: dum id, quód est promissum, ab amícis argentum aúfero:
Sí non tum dedero, únam praeterea hóram ne oppertús siet.
DO. Óptume. *AN.* haut longúmst quod orat, Dório: exorét sine:
Ídem hic tibi, quod béne promeritus fúeris, conduplicáverit.
DO. Vérba istaec sunt. *AN.* Pámphilamne hac úrbe privarí sines?
Túm praeterea horúnc amorem dístrahi poterín pati?
DO. Néque ego, neque tu. *GE.* dí tibi omnes íd quod es dignús duint.
DO. Égo te complurís advorsum ingénium meum mensés tuli,
Póllicitantem et níl ferentem, fléntem: nunc, contra ómnia haec,
Répperi qui dét neque lacrumet: dá locum melióribus.
AN. Cérte hercle, ego si sátis commemini, tíbi quidem est olím dies,

Quoád dares huic, praéstituta. *PH.* fáctum. *DO.* num ego istúc nego?
AN. Iam éa praeteriit? *DO.* nón, verum haec ei ántecessit. *AN.* nón pudet
Vánitatis? *DO.* mínume, dum ob rem. *GE.* stérculinum. *PH.* Dório,
Ítane tandem fácere oportet? *DO.* sic sum: si placeo, útere.
AN. Sícine hunc décipis? *DO.* ímmo enimvero hic, Ántipho, me décipit:
Nam híc me huiusmodi scíbat esse: ego húnc esse aliter crédidi:
Íste me feféllit; ego isti níhilo sum aliter ác fui.
Sét ut ut haec sunt, támen hoc faciam: crás mane argentúm mihi
Míles dare se díxit: si mihi príor tu attuleris, Phaédria,
Meá lege utar; út sit potior, príor ad dandum quí ést. Vale.

ACTVS III. SCENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

PH. Quíd faciam? unde ego núnc tam subito huic árgentum inveniám miser,
Cuí minus nihilo est? quód si hinc pote fuísset exorárier
Tríduum hoc, promíssum fuerat. *AN.* ítane hunc patiemúr, Géta,
Fíeri miserum, quí me dudum, ut díxti, adiurit cómiter?
Quín, cum opus est, benefícium rursum ei éxperimur réddere?
GE. Scío equidem hoc esse aéquom. *AN.* age ergo, sólus servare húnc potes.
GE. Quíd faciam? *AN.* inveniás argentum. *GE.* cúpio: set id únde, édoce.

AN. Páter adest hic. *GE.* scío: set quid tum? *AN.* ah, díctum sapientí sat est.
GE. Ítan ais? *AN.* ita. *GE.* sane hércle pulchre suádes: etiam tu hínc abis?
Nón triumpho, ex núptiis tuis sí nil nanciscór mali,
Ni étiam nunc me huius caúsa quaerere ín malo iubeás malum?
AN. Vérum hic dicit. *PH.* quíd? ego vobis, Géta, alienus sum? *GE.* haút puto:
Sét parumne est, quod ómnibus nunc nóbis suscensét senex,
Ni ínstigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr preci?
PH. Álius ab oculís meis illam in ígnotum abducét locum? hem:
Quín igitur, dum lícet dumque adsum, lóquimini mecum, Ántipho,
Cóntemplamini me. *AN.* quamobrem? aut quídnam facturú's, cedo.
PH. Quóquo hinc asportábitur terrárum, certum est pérsequi,
Aút perire. *GE.* dí bene vortant, quód agas: pedetemptím tamen.
AN. Víde opis siquid pótes adferre huic. *GE.* síquid? quid? *AN.* quaere óbsecro:
Néquid plus minúsve faxit, quód nos post pigeát, Geta.
GE. Quaéro: salvos ést, ut opinor: vérum enim metuó malum.
AN. Nóli metuere: úna tecum bóna, mala, tolerábimus.
GE. Quántum est opus argénti, eloquere. *PH.* sólae trigintá minae.
GE. Tríginta? hui percárast, Phaedria. *PH.* ístaec vero vílis est.

GE. Áge, age, inventas réddam. *PH.* o lepidum. *GE.* auférte. *PH.* iam opust. *GE.* iám feres:
Sét opus est mi Phórmionem ad hánc rem adiutorém dari.
AN. Praéstost: audacíssume oneris quídvis impone, ét feret:
Sólus est homo amíco amicus. *GE.* eámus ergo ad eum ócius.
AN. Númquid est quod operá mea vobis ópus sit? *GE.* nil: verum ábi domum.
Ét illam miseram, quam égo nunc intus scío esse exanimatám metu,
Cónsolare. céssas? *AN.* nihil est, aéque quod faciám lubens.
PH. Quá via istuc fácies? *GE.* dicam in ítere: modo te hinc ámove.

ACTVS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

DE. Quid? quá profectus caúsa hinc es Lemnúm, Chreme,
Addúxtin tecum fíliam? *CH.* non. *DE.* quíd ita non?
CH. Postquám videt me eius máter esse hic díutius;
Simul aútem non manébat aetas vírginis
Meam néclegentiam; ípsam cum omni fámilia
Ad mé profectam esse aíbant. *DE.* quid illic támdiu
Quaeso ígitur commorábare, ubi id audíveras?
CH. Pol mé detinuit mórbus. *DE.* unde? aut quí? *CH.* rogas?
Senéctus ipsast mórbus. set venísse eas
Salvás audivi ex naúta qui illas véxerat.
DE. Quid gnáto optigerit me ábsente, audistín, Chreme?
CH. Quod quídem me factum cónsili incertúm facit.
Nam hanc cónditionem sí cui tulero extrário,
Quo pácto aut unde míhi sit, dicundum órdine est.

Te míhi fidelem esse aéque atque egometsúm mihi
Scibam: ílle si me aliénus adfiném volet,
Tacébit, dum intercédet familiáritas:
Sin spréverit me, plús quam opus est scitó sciet.
Vereórque, ne uxor áliqua hoc resciscát mea:
Quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár domo,
Id réstat: nam ego meórum solus súm meus.
DE. Scio ita ésse: et istaec míhi res sollicitúdini est:
Neque défetiscar úsque adeo experírier,
Donéc tibi id quod póllicitus sum effécero.

ACTVS IV. SCENA II.

GETA.

Ego hóminem callidiórem vidi néminem,
Quam Phórmionem. vénio ad hominem, ut dícerem
Argéntum opus esse, et íd quo pacto fíeret.
Vix dúm dimidium díxeram, intelléxerat:
Gaudébat: me laudábat: quaerebát senem:
Dis grátias agébat, tempus síbi dari,
Vbi Phaédriaï osténderet nihiló minus
Amícum se esse, quàm Ántiphoni. hominem ád forum
Iussi ópperiri: eo me ésse adducturúm senem.
Set eccum ípsum. qui est ultérior? attat Phaédriae
Pater vénit. set quid pértimui autem bélua?
An quía, quos fallam, pro úno duo súnt míhi dati?
Commódius esse opínor duplici spe útier.
Petam híuc unde a primo ínstitui: is si dát, sat est:
Si ab eó nil fiet, tum húnc adoriar héspitem.

ACTVS IV. SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

AN. Exspécto, quam mox récipiat sesé Geta.
Set pátruum video cúm patre adstantem. eí mihi,
Quam tímeo, adventus húius quo inpellát patrem.
GE. Adibo: o salve, nóster Chreme. *CH.* salvé, Geta.

GE. Veníre salvum vólupest. *DE.* credo. *GE.* quíd agitur?
CH. Multa ádvenienti, ut fít, nova hic complúria.
GE. Ita. de Ántiphone audístin quae facta? *CH.* ómnia.
GE. Tun díxeras huic? fácinus indignúm, Chreme,
Sic círcumiri! *DE.* id cum hóc agebam cómmodum.
GE. Nam hercle égo quoque id quidem ágitans mecum sédulo,
Invéni, opinor, rémedium huic rei. *CH.* quíd, Geta?
DE. Quod rémedium? *GE.* ut abii ábs te, fit forte óbviam
Mihi Phórmio. *CH.* qui Phórmio? *GE.* is qui istám. *CH.* scio.
GE. Visum ést mi, ut eius temptárem prius senténtiam.
Prendo hóminem solum: cúr non, inquam, Phórmio,
Vidémus, inter nós haec potius cúm bona
Vt cómponantur grátia, quam cúm mala?
Erus líberalis ést et fugitans lítium:
Nam céteri quidem hércle amici omnés modo
Vno óre auctores fuére, ut praecipitem hánc daret.
AN. Quid hic coéptat, aut quo evádet hodie? *GE.* an légibus
Datúrum poenas díces, si illam eiécerit?
Iam id éxploratumst: heía sudabís satis,
Si cum íllo inceptas hómine: ea eloquéntia est.
Verúm pono esse víctum eum: at tandém tamen
Non cápitis ei res ágitur, set pecúniae.
Postquam hóminem his verbis séntio mollírier;
Solí sumus nunc, ínquam, hic: eho, quid vís dari
Tibi ín manum, erus ut hís desistat lítibus:
Haec hínc facessat, tú molestus né sies.
AN. Satin ílli di sunt própitii? *GE.* nam sát scio,
Si tu áliquam partem aequí bonique díxeris,
Vt est ílle bonus vir, tría non commutábitis
Verba hódie inter vos. *DE.* quís te istaec iussít loqui?

CH. Immó non potuit mélius pervenírier
Eo quó nos volumus. *AN.* óccidi. *CH.* perge éloqui.
GE. A prímo homo insaníbat. *DE.* cedo, quid póstulat?
GE. Quid? nímium quantum. *CH.* quántum? dic. *GE.* siquís daret
Taléntum magnum. *DE.* immó malum hercle: ut níl pudet!
GE. Quod díxi adeo eii: quaéso, quid si fíliam
Suam únicam locáret? parvi réttulit
Non súscepisse: invénta est quae dotém petat.
Vt ad paúca redeam, ac míttam illius inéptias:
Haec dénique eius fuít postrema orátio:
Ego, ínquit, iam a princípio amici fíliam,
Ita ut aéquom fuerat, vólui uxorem dúcere.
Nam míhi venibat ín mentem eius incómmodi,
In sérvitutem paúperem ad ditém dari.
Set mi ópus erat, ut apérte tibi nunc fábuler,
Aliquántulum quae adférret qui dissólverem
Quae débeo: et etiám nunc, si volt Démipho
Dare quántum ab hac accípio, quae sponsást mihi;
Nullám mihi malim, quam ístanc uxorém dari.
AN. Vtrúm stultitia fácere ego hunc an málitia
Dicám, scientem an ínprudentem, incértus sum.
DE. Quid, si ánimam debet? *GE.* áger oppositust pígnori
Ob décem mnas, inquit. *DE.* áge, age, iam ducát: dabo.
GE. Aedículae item sunt ób decem alias. *DE.* oíeï,
Nimiúmst. *CH.* ne clama: pétito illasce a mé decem.
GE. Vxóri emunda ancíllast: tum autem plúscula
Supelléctile opus est: ópus est sumptu ad núptias:
His rébus alias póne sane, inquít, decem.
DE. Sescéntas proinde scríbito iam míhi dicas:
Nil do: ínpuratus me ílle ut etiam inrídeat?
CH. Quaeso, égo dabo, quiésce: tu modo fílius
Fac ut íllam ducat, nós quam volumus. *AN.* eí mihi

Geta, óccidisti mé tuis falláciis.
CH. Mea caúsa eiicitur: me hóc est aequom amíttere.
GE. Quantúm potest me cértiorem, inquít, face:
Si illám dant, hanc ut míttam: ne incertús siém:
Nam illí mihi dotem iám constituerúnt dare.
CH. Iam accípiat: illis répudium renúntiet:
Hanc dúcat. *DE.* quae quidem ílli res vortát male.
CH. Oppórtune adeo argéntum nunc mecum áttuli,
Fructúm, quem Lemni uxóris reddunt praédia:
Inde súmam: uxori, tíbi opus esse, díxero.

ACTVS IV. SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

AN. Geta. *GE.* hém. *AN.* quid egisti? *GE.* émunxi argentó senes.
AN. Satin ést id? *GE.* nescio hércle, tantum iússus sum.
AN. Eho, vérbero, aliud míhi respondes ác rogo?
GE. Quid érgo narras? *AN.* quíd ego narrem? operá tua
Ad réstim mi quidem rés redit planíssume.
Vt té quidem omnes, dí deae, superi, ínferi,
Malís exemplis pérdant! em, si quíd velis,
Huic mándes, qui te ad scópulum e tranquillo aúferat.
Quid mínus utibile fuít, quam hoc ulcus tángere
Aut nóminare uxórem? iniecta est spés patri
Posse íllam extrudi. cédo nunc porro, Phórmio
Dotém si accipiet, úxor ducenda ést domum,
Quid fíet? *GE.* non enim dúcet. *AN.* novi. céterum
Cum argéntum repetent, nóstra causa scílicet
In nérvom potius íbit. *GE.* nihil est, Ántipho,
Quin mále narrando póssit depravárier.
Tu id quód boni est excérpis: dicis quód mali est.
Audí nunc contra iám: si argentum accéperit,
Ducénda est uxor, út ais: concedó tibi:

Spatiúm quidem tandem ápparandis núptiis,
Vocándi, sacrificándi dabitur paúlulum.
Intérea amici, quód polliciti súnt, dabunt:
Inde íste reddet. *AN.* quámobrem? aut quid dicét?
GE. rogas?
Quot rés post illa mónstra evenerúnt mihi?
Intróiit in aedis áter alienús canis:
Anguís in inpluvium décidit de tégulis:
Gallína cecinit: ínterdixit háriolus:
Arúspex vetuit: ánte brumam autém novi
Negóti nihil incípere causa est sóntica.
Haec fíent. *AN.* ut modo fíant. *GE.* fient: mé vide.
Pater éxit: abi, dic ésse argentum Phaédriae.

ACTVS IV. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

DE. Quiétus esto, inquam: égo curabo né quid verbórum duit.
Hoc témere numquam amíttam ego a me, quín mihi testis ádhibeam:
Cui dém, quamobrem dem, cómmemorabo. *GE.* ut caútus est, ubi níhil opust.
CH. Atqui íta opus facto est, ét mature, dúm libido eadem haéc manet:
Nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos reíciat.
GE. Rem ipsám putasti. *DE.* dúc me ad eum ergo.
GE. nón moror. *CH.* ubi hoc égeris,
Transíto ad uxorém meam, ut convéniat hánc prius quam hínc abit.
Dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne suscénseat:
Et mágis esse illum idóneum, ipsi qui sit familiárior:
Nos nóstro officio níl degressos: quántum is voluerít dari,
Datum ésse dotis. *DE.* quíd tua, malum, id réfert?
CH. magni, Démipho.

Non sátis est tuum te officium facere, fáma si id non ádprobat:
Volo ipsíus quoque voluntáte haec fieri, né se eiectam praédicet.
DE. Idem égo istuc facere póssum. *CH.* mulier múlieri magis cóngruet.
DE. Rogábo. *CH.* ubi ego illas núnc iam reperíre possim, cógito.

ACTVS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

SO. Quíd agam? quem mi amicum misera inveniam, quo consilia haec referam, atque
Vnde mi auxilium petam?
Nám vereor, era ne ób meum suasum indígne iniuria ádficiatur:
Íta patrem adulescéntis facta haec tólerare audió violenter.
CH. Nám quae haec anus est, éxanimata a frátre quae egressást meo?
SO. Quod ut facerem egestas me ímpulit; cum scírem infirmas núptias
Hasce ésse: ut id consúlerem, interea víta ut in tutó foret.
CH. Cérte edepol, nisi me ánimus fallit, aút parum prospíciunt oculi,
Meaé nutricem gnátae video. *SO.* néque ille investigátur. *CH.* quid ago?
SO. Qui éius pater est. *CH.* ádeo? an maneo, dum haéc quae loquitur, mágis cognosco?
SO. Quód si eum nunc reperíre possim, níhil est quod vereár. *CH.* east ipsa.
Cónloquar. *SO.* quis hic lóquitur? *CH.* Sophrona. *SO.* ét meum nomen nóminat?
CH. Réspice ad me. *SO.* di óbsecro vos, éstne hic Stilpho? *CH.* nón. *SO.* negas?

CH. Cóncede hinc a fóribus paulum istórsum sodes, Sóphrona.
Ne me ístoc posthac nómine appellássis. *SO.* quid? non óbsecro es
Quem sémper te esse díctitasti? *CH.* ést. *SO.* quid has metuís fores?
CH. Conclúsam hic habeo uxórem saevam. vérum istoc me nómine
Eo pérperam olim díxi, ne vos fórte inprudentés foris
Effútiretis; átque id porro aliqua úxor mea rescísceret.
SO. Istóc pol nos te hic ínvenire míserae numquam pótuimus.
CH. Eho díc mihi, quid reí tibi est cum fámilia hac unde éxis?
Vbi íllae? *SO.* miseram me. *CH.* hém, quid est? vivúntne? *SO.* vivit gnáta.
Matrem ípsam ex aegritúdine miserám mors consecúta est.
CH. Male fáctum. *SO.* ego autem quae éssem anus desérta, egens, ignóta,
Vt pótui, nuptum vírginem locávi huic adulescénti,
Harúm qui est dominus aédium. *CH.* Antiphónine? *SO.* isti inquam ípsi.
CH. Quid? duásne is uxorés? *SO.* au, obsecro, únam ille quidem hanc sólam.
CH. Quid illam álteram quae dícitur cognáta? *SO.* haec ergost. *CH.* quíd ais?
SO. Compósito factumst, quó modo hanc amáns habere pósset
Sine dóte. *CH.* di vostrám fidem, quam saépe forte témere
Evéniunt quae non aúdeas optáre? offendi advéniens
Quicúm volebam atque út volebam fíliam locátam.

Quod nós ambo opere máxumo dabámus operam ut fíeret.
[Sine nostra cura maxima, sua cura haec sola fecit.]
SO. Nunc quíd opus facto sít vide. pater ádulescentis vénit:
Eumque ánimo iniquo hoc óppido ferre áiunt. *CH.* nil períclist.
Set pér deos atque hominés, meam esse hanc cáve resciscat quísquam.
SO. Nemo éx me scibit. *CH.* séquere me: íntus cétera audiémus.

ACTVS V. SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

DE. Nostrápte culpa fácimus, ut malís expediat ésse:
Dum nímium dici nós bonos studémus et benígnos.
Ita fúgias ne praetér casam, quod áiunt. nonne id sát erat,
Accípere ab illo iniúriam? etiam argéntumst ultró obiéctum:
Vt sít qui vivat, dum áliud aliquid flágiti confíciat.
GE. Planíssime. *DE.* iis nunc praémium est, qui récta prava fáciunt.
GE. Veríssime. *DE.* ut stultíssime quidem ílli rem gessérimus.
GE. Modo ut hóc consilio póssiet discédi, ut istam dúcat.
DE. Etiam ídne dubiumst? *GE.* haút scio hercle, ut homóst, an mutet ánimum.
DE. Hem, mútet autem? *GE.* néscio: verúm, si forte, díco.
DE. Ita fáciam, ut frater cénsuit, ut uxórem huc eius addúcam:
Cum ista út loquatur. tú, Geta, abi prae: núntia hanc ventúram.

GE. Argéntum inventumst Phaédriae: de iúrgio siletur:
Provísum est, ne in praeséntia haec hinc ábeat: quid nunc pórro?
Quid fíet? in eodem haésitas lutó: vorsura sólvis:
Praeséns quod fuerat, ín diem malum ábiit: plagae créscunt,
Nisi próspicis. nunc hínc domum ibo; ac Phánium edocébo
Nequíd vereatur Naústratam, neque eíus oratiónem.

ACTVS V. SCENA III.

DEMIPHO NAVSISTRATA. CHREMES.

DE. Agedum, út soles, Nausístrata: fac illa út placetur nóbis
Vt suá voluntate íd quod est faciúndum faciat. *NAV.* fáciam.
DE. Paritér nunc opera me ádiuvas, ac ré dudum opituláta es.
NAV. Factúm volo: ac pol mínus queo viri cúlpa quam me dígnumst.
DE. Quid aútem? *NAV.* quia pol meí patris bene párta indiligénter
Tutátur: nam ex iis praédiis talénta argenti bína
Capiébat statim: hem vír viro quid praéstat? *DE.* bina quaéso?
NAV. Ac rébus vilióribus, tamén duo talénta. *DE.* hui.
NAV. Quid haéc videntur? *DE.* scílicet. *NAV.* virúm me natum véllem:
Ego osténderem. *DE.* certó scio. *NAV.* quo pácto. *DE.* parce sódes,
Vt póssis cum illa; né adulescens múlier te fatíget.
NAV. Faciam, út iubes: set meúm virum abs te exíre video. *CH.* ehem, Démipho,

Iam illí datum est argéntum? *DE.* curàvi ilico. *CH.* nollém datum.
Ei, vídeo uxorem: paéne plus quam sát erat. *DE.* cur nollés, Chreme?
CH. Iam récte. *DE.* quid tu? ecquíd locutus cum ísta es, quamobrem hanc dúcimus?
CH. Transégi. *DE.* quid ait tándem? *CH.* abduci nón potest. *DE.* qui nón potest?
CH. Quia utérque utrique est córdi. *DE.* quid istuc nóstra? *CH.* magni: praéter haec,
Cognátam comperi ésse nobis. *DE.* quíd? deliras. *CH.* síc erit
Non temere dico: rédii mecum in mémoriam. *DE.* satin sánus es?
NAV. Au óbsecro, cave ne ín cognatam pécces. *DE.* non est. *CH.* né nega:
Pátris nómen aliud díctum est: hoc tu errásti. *DE.* non norát patrem?
CH. Norát. *DE.* cur aliud díxit? *CH.* numquamne hódie concedés mihi,
Neque intélleges? *DE.* si tú nil narras. *CH.* pérgis? *NAV.* miror qui hóc siet.
DE. Equidem hércle nesció. *CH.* vin scire? at íta me servet Iúppiter,
Vt própior illi, quam égo sum ac tu, homo némost. *DE.* di vostrám fidem:
Eámus ad ipsam: una ómnis nos aut scíre aut nescire hóc volo. *CH.* ah.
DE. Quid ést? *CH.* itan parvam mihi fidem esse apút te? *DE.* vin me crédere?
Vin sátis quaesitum mi ístuc esse? age, fíat. quid? illa fília
Amíci nostri quíd futurumst? *CH.* récte. *DE.* hanc igitur míttimus?
CH. Quidni? *DE.* ílla maneat? *CH.* síc. *DE.* ire igitur tibi licet, Nausístrata.

NAV. Sic pól commodius ésse in omnis árbitror, quam ut coéperas,
Manére hanc; nam perlíberalis vísast, cum vidí, mihi.
DE. Quid istúc negotist? *CH.* iámne operuit óstium? *DE.* iam. *CH.* o Iúppiter,
Di nós respiciunt: gnátam inveni núptam cum tuo fílio. *DE.* hem,
Quo pácto id potuit? *CH.* nón satis tutus ést ad narrandum híc locus.
DE. At tu íntro abi. *CH.* heus, ne fílii quidem nóstri hoc resciscánt, volo.

ACTVS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

Laetús sum, ut meae res sése habent, fratri óptigisse quód volt.
Quam scítumst, eiusmodí parare in ánimo cupidítátes,
Quas, cúm res adversaé sient, pauló mederi póssis?
Hic símul argentum répperit, curá sese expedívit:
Ego núllo possum rémedio me evólvere ex his túrbis:
Quin si hóc celetur, ín metu; sin pátefit, in probró sim.
Neque mé domum nunc réciperem, ni mi ésset spes osténta
Huiúsce habendi. sét ubinam Getam ínvenire póssim?
Rogem, quód conveniundí patris me témpus capere iúbeat.

ACTVS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

PH. Argéntum accepi, trádidi lenóni: abduxi múlierem:
Curávi, propria ea Phaédria ut poterétur: nam emissa ést manu.

Nunc úna mihi res étiam restat, quae ést conficiunda; ótium
Ab sénibus ad potándum ut habeam: nam áliquot hos sumám dies.
AN. Set Phórmiost: quid aís? *PH.* quid? *AN.* quidnam núnc facturust Phaédria?
Quo pácto satietátem amoris áit se velle absúmere?
PH. Vicíssim partis tuás acturust. *AN.* quás? *PH.* utí fugitét patrem:
Te suás rogavit rúrsum ut ageres; caúsam ut pro se díceres.
Nam pótaturus ést aput me. ego me íre senibus Súnium
Dicam ád mercatum, ancíllulam emptum dúdum quam dixít Geta:
Ne cum híc non videant mé, conficere crédant argentúm suum.
Set óstium concrépuit abs te. *AN.* víde qui egrediatúr. *PH.* Getast.

ACTVS V. SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

GE. Ó fortuna, o fórs fortúna, quántis commoditátibus,
Quám desubito ero Ántiphoni ope véstra hunc onerastís diem?
AN. Quídnam hic sibi volt? *GE.* nósque amicos eíus exonerastís metu?
Sét ego nunc mihi césso, qui non úmerum hunc onero pállio;
Átque hominem propero ínvenire: ut haéc quae contigerínt sciat.
AN. Núm tu intellegís, quid hic narret? *PH.* núm tu? *AN.* níl. *PH.* tantúndem ego.
GE. Ád lenonem hinc íre pergam: ibi núnc sunt. *AN.* heus, Geta. *GE.* ém tibi.

Núm novom aut mirúmst revocari, cúrsum cum institerís? *AN.* Geta.
GE. Pérgin? hercle númquam hodie odio tú me vinces. *AN.* nón manes?
GE. Vápula. *AN.* id quidem tíbi iam fiet, nísi resistis, vérbero.
GE. Fámiliariórem oportet ésse hunc: minitatúr malum.
Sét isne est quem quaero, án non? ipsúst. cóngredere actutúm. *AN.* quid est?
GE. O ómnium, quantum ést quí vivont, hóminum homo ornatíssume:
Nám sine controvérsia ab dís sólus dilígere, Ántipho.
AN. Íta velim: set, quí istuc credam íta ésse, mihi dicí velim.
GE. Sátin est si te délibutum gaúdio reddo? *AN.* énicas.
PH. Quín tu hinc pollicitátiones aúfer, et quod fers, cedo. *GE.* oh,
Tú quoque aderas, Phórmio? *PH.* aderam: sét tu cessas? *GE.* áccipe, em,
Vt modo argentúm tibi dedimus ápud forum, recta ád Chremem
Súmus profecti: intérea mittit érus me ad uxorém tuam.
AN. Quámobrem? *GE.* omitto próloqui: nám nihil ad hanc rem est, Ántipho:
Vbi in gynaeceum íre occipio, púer ad me accurrit Mida.
Póne adprehendit pállio, resupínat: respició: rogo,
Quámobrem retineát me: ait esse vétitum intro ad eram accédere.
Sóphrona modo frátrem huc, inquit, sénis introduxít Chremem;
Eámque nunc esse íntus cum illis: hóc ubi ego audivi, ád fores

Súspenso gradú placide ire perrexi: accessi: ástiti:
Ánimam compressi: aúrem admovi: ita ánimum coepi atténdere,
Hóc modo sermónem captans. *AN.* eú, Geta. *GE.* hic pulchérrumum
Fácinus audívi: ítaque paene hercle éxclamavi gaúdio.
AN. Quód? *GE.* quodnam arbitráre? *AN.* nescio. *GE.* átqui mirificíssumum:
Pátruus tuus est páter inventus Phánio uxorí tuae. *AN.* hem,
Quíd ais? *GE.* cum eius consuévit olim mátre in Lemno clánculum.
PH. Sómnium: utn' haec ígnoraret suúm patrem? *GE.* aliquid crédito,
Phórmio, esse caúsae: set me cénsen potuisse ómnia
Íntellegere extra óstium, intus quae ínter sese ipsi égerint?
AN. Átque hercle ego quoque íllam inaudivi fábulam. *GE.* immo etiám dabo
Quó magis credas: pátruus interea índe huc egreditúr foras:
Haút multo post cúm patre idem récipit se intro dénuo:
Áit uterque tíbi potestatem eíus habendi sé dare:
Dénique ego sum míssus, te ut requírerem atque addúcerem. *AN.* em
Quín ergo rape mé: quid cessas? *GE.* fécero. *AN.* o mi Phórmio,
Vále. *PH.* vale, Antiphó: bene, ita me dí ament, factum gaúdeo.

ACTVS V. SCENA VII.

PHORMIO.

Tantám fortunam de inproviso esse hís datam.
Summa éludendi occásiost mi núnc senes,
Et Phaédriae curam ádimere argentáriam;
Ne cuíquam suorum aequálium supplex siet.
Nam idem hóc argentum, ita út datumst, ingrátiis
Ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.
Nunc géstus mihi voltúsque est capiundús novos.
Set hínc concedam in ángiportum hoc próxumum
Inde hísce ostendam me, úbi erunt egressí foras.
Quo me ádsimularam ire ád mercatum, nón eo

ACTVS V. SCENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

DE. Dis mágnas merito grátias habeo átque ago,
Quando évenere haec nóbis, frater, próspere.
Quantúm potest, nunc cónveniundus Phórmio est,
Priusquám dilapidat nóstras trigintá minas,
Vt aúferamus. *PH.* Démiphonem, sí domi est
Visam: út quod. *DE.* at nos ád te ibamus, Phórmio.
PH. De eadem hác fortasse caúsa. ita hercle crédidi.
Quid ád me ibatis? rídiculum: an verémini
Ne nón id facerem quód recepissém semel:
Heus, quántaquanta haec méa paupertas ést, tamen
Adhúc curavi unum hóc quidem, ut mi essét fides.
CH. Estne íta uti dixi líberalis? *DE.* óppido.
PH. Idque ádeo advenio núntiatum, Démipho,
Parátum me esse: ubi vóltis, uxorém date.
Nam omnís posthabui míhi res, ita uti pár fuit,
Postquám tantopere id vós velle animadvérteram.
DE. At híc dehortatus ést me, ne illam tíbi darem:
Nam quí erit rumor pópuli, inquit, si id féceris?
Olím cum honeste pótuit, tum non ést data:
Nunc víduam extrudi túrpest: ferme eadem ómnia

Quae túte dudum córam me incusáveras.
PH. Satis pól superbe inlúditis me. DE. quí? PH. rogas?
Quia ne álteram quidem íllam potero dúcere:
Nam quó redibo óre ád eam quam contémpserim?
CH. Tum autem Ántiphonem vídeo ab sese amíttere
Invítum eam: inque. DE. tum aútem video fílium
Invítum sane múlierem ab se amíttere.
Set tránsi sodes ád forum, atque illúd mihi
Argéntum rursum iúbe rescribi, Phórmio.
PH. Quodne égo discripsi pórro illis quibus débui?
DE. Quid ígitur fiet? PH. sí vis mi uxorém dare,
Quam déspondisti, dúcam: sin est út velis
Manére illam aput te, dós hic maneat, Démipho.
Nam nón est aequom mé propter vos décipi:
Cum ego véstri honoris caúsa repudium álterae
Remíserim, quae dótis tantundém dabat.
DE. In' hínc malam rem cum ístac magnificéntia,
Fugitíve? Etiamnum crédis te ignorárier,
Aut túa facta adeo? PH. inrítor. DE. tune hanc dúceres,
Si tíbi data esset? PH. fác periclum. DE. ut fílius
Cum illa hábitet aput te, hoc véstrum consiliúm fuit.
PH. Quaesó quid narras? DE. quín tu mi argentúm cedo.
PH. Immo véro uxorem tú cedo. DE. in ius ámbula.
PH. Enimvéro si porro ésse odiosi pérgitis,
DE. Quid fácies? PH. egone? vós me indotatís modo
Patrócinari fórtasse arbitrámini:
Etiám dotatis sóleo. CH. quid id nostrá? PH. nihil.
Hic quándam noram, cuíus vir uxorem, CH. hém. DE. quid est?
PH. Lemni hábuit aliam: CH. núllus sum. PH. ex qua fíliam
Suscépit: et eam clam éducat. CH. sepúltus sum.
PH. Haec ádeo ego illi iám denarrabo. CH. óbsecro,

Ne fácias. *PH.* oh, tune ís eras? *DE.* ut ludós facit.
CH. Missúm te facimus. *PH.* fábulae. *CH.* quid vís tibi?
Argéntum quod habes cóndonamus te. *PH.* aúdio.
Quíd vós, malum, ergo mé sic ludificámini,
Inépti vestra púerili senténtia?
Noló, volo: volo nólo rursum: cápe, cedo:
Quod díctum, indictumst: quód modo ratum erat, ínritumst.
CH. Quo pácto aut unde haec híc rescivit? *DE.* néscio,
Nisi mé dixisse némini, id certó scio.
CH. Monstri, íta me di ament, símile. *PH.* inieci scrúpulum. *DE.* hem,
Hicíne ut a nobis tántum hoc argenti aúferat,
Tam apérte inridens? émori hercle sátius est:
Animó virili praésentique ut sís, para.
Vidés peccatum tuum hóc esse elatúm foras:
Neque iám celare id pósse te uxorém tuam:
Nunc quód ipsa ex aliis aúditura sít, Chreme,
Id nósmet indicáre placabílius est.
Tum hunc ínpuratum póterimus nostró modo
Vlcísci. *PH.* atattat, nísi mi prospicio, haéreo.
Hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt viam.
CH. At véreor ut placári possit. *DE.* bóno animo es
Ego rédigam vos in grátiam; hoc fretús, Chreme,
Cum e médio excessit únde haec susceptást tibi.
PH. Itane ágitis mecum? sátis astute. adgrédimini.
Non hércle ex re istius me ínstigasti, Démipho.
Ain tu? úbi quae lubitum fúerit, peregre féceris,
Neque huíus sis veritus faéminae primáriae,
Quin nóvo modo eii fáceres contuméliam;
Veniás mihi precibus laútum peccatúm tuum?
Hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,
Vt né restinguas, lácrumis si extilláveris.
DE. Malúm, quod isti dí deaeque omnés duint.

Tantáne adféctum quémquam esse hominem audácia?
Non hóc publicitus scélus hinc deportárier
In sólas terras? *CH.* ín id redactus súm loci,
Vt quíd agam ex illo prórsus nesciam. *DE.* égo scio:
In iús eamus. *PH.* ín ius? huc, si quíd lubet.
DE. Adséquere ac retine, dúm ego huc servos évoco.
CH. Enim sólus nequeo: accúrre huc. *PH.* una iniúriast
Tecúm. *CH.* lege agito ergo. *PH.* áltera est tecúm, Chreme.
DE. Rape húnc. *PH.* itan agitis? énimvero vocést opus:
Nausístrata, exi. *CH.* os ópprime. *DE.* inpurúm vide,
Quantúm valet. *PH.* Nausístrata, inquam. *CH.* nón taces?
PH. Taceám? *DE.* nisi sequitur, púgnos in ventrem íngere.
PH. Vel óculum exculpe: est úbi vos ulciscár probe.

ACTVS V. SCENA IX.

NAVSISTRATA. CHREHES. PHORMIO. DEMIPHO.

NAV. Qui nóminat me? *CH.* hem. *NAV.* quíd istuc turbaest óbsecro,
Mi vír? *PH.* ehem, quid nunc óbstipuisti? *NAV.* qui híc homost?
Non míhi respondes? *PH.* hícine ut tibi respóndeat?
Qui hercle, úbi sit, nescit. *CH.* cáve isti quicquam créduas.
PH. Abi, tánge: si non tótus friget, me énica.
CH. Nihil ést. *NAV.* quid ergo est quód istic narrat? *PH.* iám scies:
Auscúlta. *CH.* pergin crédere? *NAV.* quid ego óbsecro
Huic crédam, qui nil díxit? *PH.* delirát miser
Timóre. *NAV.* non pol témerest, quod tu tám times.

CH. Egon tímeo? *PH.* recte sáne: quando nil times,
Et hoc níhil est ego quod díco, tu narrá. *DE.* scelus.
Tibi nárret? *PH.* eho tu, fáctumst abs te sédulo
Pro frátre. *NAV.* mi vir, nón mihi dicis? *CH.* át *NAV.* quid at?
CH. Non ópus est dicto. *PH.* tíbi quidem: at scito huíc opust.
In Lémno. *CH.* hem, quid agis? *DE.* nón taces? *PH.* clam te. *CH.* eí mihi.
PH. Vxórem duxít. *NAV.* mí homo, di meliús duint.
PH. Sic fáctumst. *NAV.* perii mísera. *PH.* et inde fíliam
Suscépit iam unam, dúm tu dormis. *CH.* quíd agimus?
NAV. Pro di ínmortales, fácinus indignum ét malum.
DE. Hoc áctumst. *PH.* an quicquam hódie est factum indígnius?
Qui mi, úbi ad uxores véntumst, tum fiúnt senes.
NAV. Démipho, te appéllo; nam me cum ísto distaedét loqui.
Haéc illae erant itiónes crebrae et mánsiones díutinae
Lémni? haecine erat éa quae nostros mínuit fructus vílitas?
DE. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cúlpam meritum nón nego;
Sét ea quin sit ígnoscenda. *PH.* vérba fiunt mórtuo.
DE. Nám neque neclegéntia tua néque odio id fecít tuo.
Vínolentus fére abhinc annos quíndecim muliérculam
Eám compressit, únde haec natast: néque postilla unquam áttigit.
Éa mortem obiit, é medio abiit: quí fuit in re hac scrúpulus.

Quámobrem te oro, ut ália tua sunt fácta, aequo animo et hóc feras.
NAV. Quíd ego aequo animo? cúpio misera in hác re iam defúngier;
Sét qui sperem? aetáte porro mínus peccaturúm putem?
Nón iam tum erat sénex, senectus sí verecundós facit?
Án mea forma atque aétas magis nunc éxpetendast, Démipho?
Quíd mi hic adfers, quámobrem exspectem aut spérem porro nón fore?
PH. Éxsequias Chreméti quibus est cómmodum ire, em témpus est.
Síc dabo: age nunc, Phórmionem quí volet lacéssito:
Fáxo eum talí mactatum atque híc est infortúnio.
Rédeat sane in grátiam: iam súpplici satis ést mihi.
Hábet haec eii quód, dum vivat, úsque ad aurem oggániat.
NAV. Át meo merito crédo: quid ego núnc commemorem, Démipho,
Síngulatim, quális ego in hunc fúerim? *DE.* novi aeque ómnia
Técum. *NAV.* merito hoc meó videtur fáctum? *DE.* minume géntium:
Vérum quando iam áccusando fíeri infectum nón potest,
Ígnosce: orat; cónfitetur; púrgat: quid vis ámplius?
PH. Énimvero prius quam haéc dat veniam, míhi prospiciam et Phaédriae.
Heús Nausistratá, priusquam huic respóndes temere, audí. *NAV.* quid est?
PH. Égo minas trigínta per fallácias ab isto ábstuli.
Eás dedi tuo gnáto. is pro sua amíca lenoní dedit.
CH. Hém, quid ais? *NAV.* adeón indignum hoc tíbi videtur, fílius

Hómo adulescens sí habet unam amícam, tu uxorés duas?
Níl pudere? quo óre illum obiurgábis? respondé mihi.
DE. Fáciet ut volés. *NAV.* immo ut meam iám scias senténtiam:
Néque ego ignosco, néque promitto quícquam, neque respóndeo,
Príus quam gnatum vídero: eius iudício permitto ómnia.
Quód is iubebit, fáciam. *DE.* mulier sápiens es, Nausístrata.
NA. Sátin tibi est, Chreme? *CH.* ímmo vero púlchre discedo ét probe,
Ét praeter spem. *NAV.* tú tibi nomen díc quod est? *PH.* min? Phórmio:
Véstrae familiae hércle amicus, ét tuo summus Phaédriae.
NAV. Phórmio, at ego ecástor posthac tíbi quod potero et quaé voles
Fáciamque et dicám. *PH.* benigne dícis. *NAV.* pol meritúmst tuum.
PH. Vín primum hodie fácere, quod ego gaúdeam, Nausístrata,
Ét quod tuo viro óculi doleant? *NAV.* cúpio. *PH.* me ad cenám voca.
CH. Pól vero voco. *DE.* eámus intro hinc. *CH.* fíat? set ubi est Phaédria
Iúdex noster? *PH.* iam híc faxo aderit. Vós valete et plaúdite.